Füruzan

Berlin'in Nar Çiçeği

ROMAN

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

BERLİN'İN NAR ÇİÇEĞİ

Füruzan İlk kitabı *Parasız Yatılı*'yla 1972 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı. İlk kitaplarında kötü yola düşmüş kadın ve kızların, çöken burjuva ailelerinin, yoksulluk ve yalnızlıkla boğuşan kadın ve çocukların, yeni ortamlarda bunalan ve yurt özlemi çeken göçmenlerin dramlarına sevecenlikle yaklaştı; kişileri derinlemesine inceledi, anlatımını ayrıntılarla besledi. 12 Mart dönemini anlattığı ilk romanı *Kırk Yedi'liler* ile 1975 TDK Roman Ödülü'nü kazandı. 1975'te bir sanatçılar programıyla (D.A.A.D.) çağrıldığı Batı Berlin'de bir yıl kalarak işçiler ve sanatçılarla röportajlar yaptı. *Dokuz Çağdaş Türk Öykücüsü* (1982, Volk und Welt Verlag) antolojisiyle *Die Kinder der Türkei* (1979, Kinderbuch Verlag) çocuk kitabını ise Doğu Berlin'de konuk kaldığı dönemde hazırladı.

Öyküleri Fransızca, İspanyolca, Farsça, İtalyanca, Japonca, İngilizce, Rusça, Bulgarca, Boşnakça gibi dillere çevrildi: Öykülerinden yapılan bir toplam A. Saraçgil çevirisiyle 1991'de Napoli'de, *Kırk Yedi'liler* S. Pirvanova çevirisiyle 1986'da Bulgaristan'da, "Sevda Dolu Bir Yaz", "Nehir" ve "İskele Parklarında" öyküleri Damian Craft çevirisiyle 2001'de Londra'da, *Parasız Yatılı* Elif Deniz - Pierre Vincent çevirisiyle (*Pensionnaire d'état*, Bleu autour) 2010'da Fransa'da, *Gül Mevsimidir* Gülbende Kuray Ulusoy çevirisiyle (*La stagione delle rose*, Poiesis Editrice) 2016'da İtalya'da yayımlandı.

2006'da 10. Ankara Öykü Günleri'nde, 2007'de Dil Derneği'nin Dil Bayramı'nda ve Antalya Öykü Günleri'nde, 2008'de 7. İzmir Öykü Günleri'nde onur ödülleri aldı. 2008 TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı seçildi. 2009'da Dil Derneği İzmir şubesince Türk Diline Emek Ödülü verildi.

1981'de Ömer Kavur'la birlikte senaryolaştırdığı "Ah Güzel İstanbul" öyküsü sinema filmi olarak çekildi ve Film Antalya Film Festivali'nde ödül aldı. 1986-87 yıllarında "Gecenin Öteki Yüzü" öyküsünü Okan Uysaler ile birlikte senaryolaştırdı; TRT'de dizi film olarak çekildi ve yılın en iyi dizisi seçildi. 1988-90 yıllarında çektiği *Benim Sinemalarım* 1990'da Cannes Film Festivali'nin "Eleştirmenlerin 7 Günü" ve "Altın Kamera" dallarından çağrı alarak 158 film arasından seçilen 8 filmden biri olarak gösterime girdi; 1991'de ise Uluslararası İran Fecr Film Festivali'ndeki Uluslararası Jüri'den "En İyi İlk Film Jüri Özel Ödülü"nü kazandı ve Tokyo Uluslararası Film Festivali'nde seçilen "En İyi On Asya Filmi" arasında yer aldı. "Kış Gelmeden" ve "Sevda Dolu Bir Yaz" öykülerini oyunlaştırdı ve bu oyunlar Ankara Devlet Tiyatroları'nda yaklaşık 200 kez sahnelendi (2000-2005).

Öykü: *Parasız Yatılı* (1971), *Kuşatma* (1972), *Benim Sinemalarım* (1973), *Gül Mevsimidir* (uzun öykü, 1973), *Gecenin Öteki Yüzü* (1982), *Sevda Dolu Bir Yaz* (1999). **Roman:** *Kırk Yedi'liler* (1974), *Berlin'in Nar Çiçeği* (1988). **Gezi-Röportaj:** *Yeni Konuklar* (1977), *Evsahipleri* (1981), *Balkan Yolcusu* (1994). **Oyun:** *Redife'ye Güzelleme* (1981), *Kış Gelmeden* (1997). **Şiir:** *Lodoslar Kenti* (1991). **Çocuk Kitabı:** *Die Kinder der Türkei* (*Türkiye Çocukları*, 1979). **Yaşantı:** *Füruzan Diye Bir Öykü* (Haz.: Faruk Şüyün, 2008).

Füruzan'ın
YKY'deki kitapları:

Lodoslar Kenti (1995)
Parasız Yatılı (1996)
Kuşatma (1996)
Benim Sinemalarım (1996)
Gül Mevsimidir (1996)
Gecenin Öteki Yüzü (1996)
Kırk Yedi'liler (1996)
Berlin'in Nar Çiçeği (1996)
Balkan Yolcusu (1996)
Redife'ye Güzelleme (1997)
Evsahipleri (1998)
Yeni Konuklar (1998)
Sevda Dolu Bir Yaz (1999)

Toplu Öyküler (Delta, 2003)
Toplu Öyküler - Toplu Romanlar (Delta, 2009)
Kış Gelmeden – Sevda Dolu Bir Yaz (Oyun, 2018)

Füruzan Diye Bir Öykü (Yaşantı, 2009)

Doğan Kardeş:
Yaz Geldi - Seçme Öyküler (2009)

FÜRUZAN

Berlin'in Nar Çiçeği

Roman

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 549
Edebiyat - 116

Berlin'in Nar Çiçeği / Füruzan

Kitap editörü: Murat Yalçın
Düzelti: Birol Durucan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.
Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü / İstanbul
Telefon: (0 212) 671 61 51 • Faks: (0 212) 671 61 50
Sertifika No: 28640

1-5. baskılar: Can Yayınları, İstanbul
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ekim 1995
9. baskı: İstanbul, Ekim 2019
ISBN 978-975-363-463-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2015
Sertifika No: 44719
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

BERLİN'İN NAR ÇİÇEĞİ

Frau Elfriede Lemmer, komşuları konuk işçi Selman Korkmaz'la karısı Güldane Korkmaz'ın kapılarını çaldıktan sonra, dizlerini örtmek için kullandığı battaniyesini göğsüne bastırdı. Havada bir şey koklar gibi soluklandı.

Aynı aralığa açılan dört dairenin ortak kullandığı iki helanın kimi günler daha da ağırlaşan kokusunu ayrımsamaktan çok, öteki dairelerin Almanlarından birine rastlayıp, onun Türklere konuk gittiğini gördükleri andaki tutumlarına tanıklık etmemek için ardına bakmıyordu.

Her defasında duyduğu bu tedirginlik yoğunluğunu giderek yitirse bile battaniyesini kucaklayarak yatıştırmak ister gibiydi kendisini.

Hızlı adımlar kapıya varıp kapı açılınca Frau Lemmer canlandı.

Kalın kara kaşlarının altından gülüş dolu gözleriyle beliren yüze baktı.

Yaşından, çelimsizliğinden umulmayacak bir ivecenlikle içeri süzülüp, kapıyı çarçabuk örttü.

Bu kez de konukluğunu tanıksız atlatmıştı.

Birden her yanını çevreleyen artık o bildik tarçın, kekik, sıcak kahve, acılı lahana, taşmış süt, ilk kez bu odalarda ayrımsadığı kişniş kokusunu nerdeyse sevinçle belenen ılık bir duyguyla soludu.

— Guten Abend sevgili komşum Frau Elfriede. Benim adamım Selman'ın heute unsere Arbeitserlaubnis'i yoluna girdi.

Güldane sevecenlikle dolu yüzünü konuşurken Frau Elfriede'ye yaklaştırıyordu.

— Akşam yemeğinden sonra durumları anlatmaya Wedding'teki hısımlarımıza gitmemiz vacip oldu. Oturma ziyaretinde bulunacağız. Çok teşekkür ederiz. Ah biliyorum istemezsiniz hep

teşekkür edilsin. Fakat biz de mahcuplukla öylece kalakalıyoruz. Ya siz olmasaydınız. Bu da Allah'ın bir işi işte. Gott sei Dank.

Bu yarı Almanca yarı Türkçe konuşma sürerken yetmişlerinin ortasındaki Elfriede Lemmer'le otuzlarının başındaki Güldane Korkmaz daracık geçenekte birbirlerine omuz omuza değerek yürüyorlardı.

Sırayla açılan üç kapının birinden gelen seslerden, ailenin erkeğinin, iki oğlunun yemekten henüz kalkmadıklarını anladı yaşlı kadın.

Selman'ı ne zaman görse yüzünü ikiye bölen gür bıyıklarına, gözlerini yağmurdan, kardan hatta fırtınalardan koruyacak denli küçük bir çatı çıkıntısını andıran kaşlarına şaşardı. Bu yüzün bir gülüşle hemen aydınlanışına da hayranlıkla tanık olurdu hep.

— Dein Mann heute Aben sehr hübsch. Kamber ile Âdem'i fena azarlıyor. Gut gut... Oturma izni almak şimdi daha kolaydır. Meine kinderlich schlafen.

— Ah Frau Elfriede ah, o hepten bambaşka. Selman kız oldu diye hâlâ somurtsun. Sanki oğlanlar bizi vezir ettiler. Babasını yaşını aşmadan kendine razı etti bile. Bu kızda Alman aklı var diyorum Selman'a. Bizim aklımıza ne olmuş diye çıkışıyor bana. Erkek kısmı bilirsiniz ya... Uyumadı. Buyur geç. Akşam ekmeğini yedin mi? Hep böyle yapıyorsunuz. Dün gece Selman'la tembih ricasında bulunmadık mı? Gönül koyuyorsun Friede Hanım olmaz ki... Siz bizim buradaki büyüğümüzsünüz. Yemin billah sofraya geçilip helvamdan tadılacak. Masayı hazırlayalım da. Geçin ninesi içeri... Bekliyor bekliyor...

Yaşlı kadın, gülüşü gözlerine ulaşmış, romatizmasının eklemlerine verdiği tökezlemeleri azaltmaya çabalayarak, Güldane'nin ezgiyi andıran konuşmasına uyumlu davranışlarla yürüyordu.

Ona hep gösterilen bu ilginin somutlaşması gövdesini kucaklıyordu.

Ağzında giderek artan bir tat varmış da, onu iyice duymak istiyormuş gibi yutkunarak gözlerini geçeneğin sonundaki iki kanatlı kapıya yöneltti.

Teninde yaşlılığın ak maviliğini silen bir pırıltı oluştu.

Ailenin oturma, yatak, konuk odası olan yere girer girmez Frau Elfriede Lemmer artık yadırgamadığı o kökten başkalaşmaya yeniden uğramıştı.

Battaniyesini, usta işçiliğin hâlâ belirginlikle sürdüğü, yıllar öncesinden kalma ağır ahşap kapının koluna taktı her zamanki alışkanlığıyla.

Ayaklarının ucuna basarak köşedeki çocuk karyolasına sevinçle yöneldi.

Yüzyılın başlarında yapılmış bu Berlin evinin odalarına özgü yerleşik sobanın sıcaklığından ayrı bir hava oluşuyordu küçük tahta karyolanın üstünde. Başucu ve ayak dörtgenlerinde kucağında çocuk İsa ile Meryem resimleri vardı. Sıradan bir ressamın elinden çıkma, baskıyla çoğaltılmış bu resimlerden karyolanın başucuna geleninde çocuk İsa, olgun turuncu buğday demetlerinin içinde uzaklara açılan bir kapıdan akan altın sarısı güneşin odak noktasında yatıyordu. Bir eşeğin, iki keçinin bulunduğu ağılda Meryem, aşırı kızıllaşmış ince dudaklarıyla gülümsüyordu oğluna.

Göçmen işçi Selman atılan eskilerin özel toplama günlerinde binaların sokak kapısına bırakılanların arasından bulmuş olmalıydı bu karyolayı.

Frau Lemmer onlara ilk geldiği sıralarda dayanamayıp Meryem'le çocuk İsa öyküsünü anlatmış, hatta karı-kocanın Almancalarının yetersizliğinden kuşkulanarak Grundschule'ye giden Kamber'i çağırıp sözlerini çocuğa yineletmişti.

Kamber tekdüze sesiyle yaşlı kadının anlattıklarını annesine, babasına anadilinde yeniden aktarmıştı.

"Frau Güldane, Hıristiyandırlar. Biri azizemiz, öteki peygamberimiz."

Karı-koca aynı anda birbirlerine bakmışlar,

"Çok güzel. Öyle anladık biz de zaten," diye yanıtlamışlardı.

Selman Korkmaz daha da ileri giderek, söylenenleri iyice kavradıklarını belirtmek ister gibi konuşmuştu.

"Güzel hem de çok güzel. Belli ki bizim oralarda bulunmuş bu kadıncağızla bebesi. Ayandır. Burada ne böyle kara gözlü eşek var, ne böyle güneş. Eh o zaman da cihanda bir Hıristiyanlık varsa, başka neye inansınlardı? İnanmışlar ya... Ben insanın imansızından korkarım Feride Hanım. Sanırım pekâlâ bilirsiniz ki şu fâni âlemin neresinde olursa olsun, küçük bir çocukla yalnız bir kadın her zaman iyilik demektir."

Genç adam yadsıdığı bir adla anardı onu "Feride" diye.

Bu tür konular açıldığında Selman'la Güldane başlarını sallayarak dinlerler, yaşlı kadına arasız gülümserlerdi.

Ümmühan bebekse, karyolasındaki resimleri sevmiş olmalıydı ki, onlara uzun uzun dalıp bakar, neşeli sesler çıkarırdı.

Frau Elfriede Lemmer, aileyi ilk gördüğü günü düşündü.

Yorck Strasse'ye taşınalı beş altı yıl geçmiş olmalıydı.

Alt katlardaki göçmen işçiler giderek çoğalıyordu.

İki Rum, dört Türk aile, bir Yugoslav bekâr işçi, üç Kuzey Afrikalı, bir de İtalyan ustabaşı.

Onların katına yabancılar henüz çıkamamışlardı.

Onlar, Almanlar rastlaştıklarına 'Guten Tag, Guten Abend, Grüss Gott' demeyi hiç ihmal etmeyerek, aralarındaki bütünlüğü sanki sessizce savunuyorlardı.

Konuşmalarında birbirlerine yönelik özellik taşıyan hiçbir sözcük yoktu ama, herkes kapılar örtüldükten sonraki bu yerleşik ilgisizliği bir terbiye ilkesine bürünerek koruyordu.

Koca yapının salt o bölümündeki alıştıkları uzak ilişkiler düzeniyle göneniyorlardı açıkçası.

Güneyden gelen yabancılarsa gerçekten gürültücü pis ve yabaniydiler.

Aynı gün içinde acımasızca kavga edip, ardından hemen gülüştüklerine tanık olmak Almanlar için bile sıradanlaşmıştı. Ya-

şadıkları hayattan bu denli hoşnut görünmeleri, konuşkanlıkları, gülmeye hazır oluşları o güç koşullarda daha da şaşırtıcıydı. Bu da onların geri kalmışlığının en açık kanıtıydı. Sabahın köründe yola çıkıp akşam dönüyorlar, hiç yorulmamışça itişmelerini sürdürüyorlardı. Hafta sonları gelince gruplar halinde alışverişe çıkıyorlardı.

Erkekleri bir zamanların çift atlı arabalarını alacak yükseklikte yapılmış görkemli anakapıların açıldığı iç avlularda oturmakla yetinmiyor –çünkü orada zaten çocukları günboyu vardı– dışarı çıkıp, kapının sürgülü kanadı önünde omuzları bitişik sıralanarak çömelip duruyorlardı.

Salt sırtlarını duvara yaslamış tümü bıyıklı, elleri tespihli aşırı ciddi yüzlü bu adamların saatlerce orada kalışları izleyene bıkkınlık verirdi. A harfinin çok geçtiği garip dillerini yüzlerinin anlamı değişmeden konuşurken arasız sigara içerlerdi.

Karılarıysa o gürültücü çocuk yığıntısından kendilerininkini arayarak seçip, sözlerini dinletemediklerinde de tokatlayarak, tartaklayarak içeri sokarlardı.

Uygun bir ânı yakalayıp yeniden dışarıya fırlayan çocuğun anasının horlamalarından, dayağından gocunmadığı, deminki neşesiyle oyuna katılmasından anlaşılırdı.

Bu yeni yabancıların tükenmez canlılıkları, kazandıklarını harcayışlarındaki çocukça savrukluk, tam bir görgüsüzlük örneğiydi, evin ülkenin yerlilerine göre.

— Parayı tanımıyor bu güneyliler, demişti Hausmeister Maximilien Ranke gözlerini boşluğa dikerek. Bir Junker rahatlığıyla harcıyorlar. Gülünç küçük adamlar bunlar.

Ya korktuklarından ya da töreleri gereği, bu yabancılar, kapıcı Ranke'ye her rastladıklarında:

"Guten Tag Herr Ranke."

"Wie geht's..."

"Guten Abend Herr Ranke."

"Wie geht's Ihnen, Herr Ranke." diyerek selamlıyorlardı.

Herr Ranke'ye göre ise bu dikkat, bu terbiye, onların korkaklıklarından, çekingenliklerinden, cahilliklerinden ötürüydü.

Kadınlarıysa konuşmaz, Herr Ranke'ye hiç bakmazlardı.

Adamın yanından öylesine sessiz geçerlerdi ki, bu kimseyi görmek için özel çaba göstermeyen Alman, onların sessizliği

karşısında tedirgin olur, kuru bir öksürük tutturur, köpeği Rex'in başını ivecenlikle sıvazlardı.

Hausmeister Maximilien Ranke, İkinci Dünya Savaşı'nda doğu cephesinde Stalingrad'da dövüşmüşlüğünü yoğunlukla belirtecek yeni bir davranış bulduğunda da,

"Hey Rex hey, iki kere iki dört, bu böyle," diye bağırırdı.

Köpek bu seslenişin etkisiyle sahibinin çevresinde sevinç iniltileri çıkararak dönmeye başlardı.

Herr Ranke mutluluğu andırır bir hoşnutlukla bu tutumunu günün belli saatlerinde yinelerdi. Şarapnel parçasının çıkarılamadığını söylediği bükülmeyen dizini daha sık yumruklar,

"Das ist sehr richtig," derdi boşluğa doğru.

Kapının önünde toplanan cumartesi göçmenlerini dik bir bakışla süzer, sonra karşısındaki odun-kömür deposunun sahibi arkadaşı Hans Gruber'e yönelirdi.

Kentin doğu yönüyle bağlantısı kalmayan Essbahn'ın artık geçmediği köhne köprüye ardını vermiş deponun önünde göğüs dolusu seslenirdi Maximilien Ranke:

— Du bist Hansi, Was macht Ihr Brüder.

Sokağı kesen anacaddeye dek duyanları baktıracak gürlükteki kalın sesini bir an dinler gibi durup beklerdi.

— Ich bin Hans Gruber jawohl mein Herr um zu Leben, diye karşılardı arkadaşını Hans Gruber. Hava estiriyorsun yine estir estir, büyük adam...

İki dost bu şakalaşmalarını bıkmadan yinelerlerdi.

Pisipisi otlarının yer yer fışkırdığı duvarın dibinde duran bir deniz motorunun içini atılmış teneke bira, boş Cola-Cola şişeleri doldururdu.

Herr Ranke'nin kurt köpeği her yanı koklayarak kolaçan ederdi.

Schultheiss bira kasalarını ters çevirip sokaktan telle bölünmüş beton açıklıkta otururlar, birlikte yeniden bir kasa birayı tüketirlerdi.

Bu sürede göçmen işçi erkeklerin davranışlarını bir komutan edasıyla süzerdi Herr Ranke.

Bükülmeyen bacağını cumartesileri, pazarları daha çok yumruklar, bu bacağın ona artık hiç acı vermediğini hatta yıllandık-

ça bir silaha dönüştüğünü dostu Hansi'ye bağırarak ikide bir hatırlatırdı.

Kahkahalarla gülerlerdi.

Böyle anlarda kapı önlerindeki güneyli erkekler konuşmalarını bir an kesip o yöne bakarlardı.

Göçmen işçisiz bölüme ilk çıkan yabancılara bir sabah sütünü almak için kalktığında rastlamıştı Frau Elfriede Lemmer.

Kaşlarıyla bıyıkları kara iki gölge gibi yüzüne dolanan adama bakakalmıştı.

Paltosunun altına şeker pembesi pijama pantolon arası bir şeyler giymiş, başörtüsünü kulaklarının ardından geçirip, çıkınlar, gazete kâğıdı tomarları, iple berkitilmiş bavullar, ortalarından urganlarla kanırtılıp toparlanmış denkler, karton kutular arasında küpelerinin devinmesinden oluşan çınlayışlarla uyumlu danssı bir koşturmayla uğraşan kadını ise, sonra seçebilmişti.

Kuru bacaklı, kara kafalı iki oğlan çocuğun köpeksi çeviklikleri bu karmaşaya baş döndüren bir hız kazandırıyordu.

Yeni taşınanların kadını, alnının terini örtüsüyle alırken birden ona dönerek tüm yüzüyle rahatça gülümsemişti.

Bayan Elfriede onca şeyi gördüğünü belli etmemeye özen göstererek bu gülüşü yanıtsız bırakmış, süt şişesini hızla alarak örtüvermişti kapısını.

Yüreği çarpıyordu.

Değişiklikler onu epeydir hasta ediyordu, hele böylesi.

İşte sonunda onların korunaklı katlarına da çıkmışlardı göçmenler.

Kimya fabrikasındaki Meister Hoffmann'la eşi Gerda Hoffmann, annesi batıda yaşayan, bir anneye sahip olduğunun düşünülmesi güç hale gelmiş geçkin kız bayan Hannelore Mahlke ve kendisi.

Hannelore Mahlke'ye "Fraulein" dediği bir gün öyle bir bakışıyla karşılaşmıştı ki, bağışlanamaz bir hata işlediğini anlayıvermişti.

Fraulein sözcüğünün uzun yıllardır küçük hizmetlerde bulunan hanımlara yöneltilmesinin uygun sayıldığını sonradan öğrenmişti.

Üstelik de onlara bile ancak o tür işlerin başında olduklarında söylenebiliyordu.

Yadırgamıştı bu değişikliği.

"Benim zamanımda" demişti, kendi kendine "evlenmemiş olanlara Fraulein denirdi. Doğrusu bu da bir genç kız için onurlandırıcı sayılır, böyle değerlendirilirdi aileler arasında. Hatta hatta çok iyi biliyorum her yerde de böyle düşünülürdü."

İşsiz olduğu söylenen komşuları o benzersiz Alman'ın ölüşüyle –demek ki yurttaşlarından uygun biri çıkmamıştı boşalan yere kiracı olarak– kuşkusuz yaban seslerle, arsız gürültülerle onların katı da tuzla buz olacaktı.

Bundan daha az şaşırtıcı durumlarda bile yüreği çarpardı Frau Elfriede Lemmer'in.

Dayanıksızlığı artardı.

Bu yabancı dört kişi nasıl oturacaklardı o daracık yerde?

Kendi bölümünün eşiydi tuttukları yer.

O birden çıkıp geliveren acıklı günde, orayı ister istemez girip görmüştü.

"J'attendrai. Le jour et la nuit."

"Biz Almanlar çok düşünürüz Sayın Frau Lemmer, çok düşünür fakat az yaşarız."

Yadırganacak cümleler kuran komşuları Herr Haabe ne kadar etkileyiciydi.

Yaşlı bir kadının bir erkeği yakışıklı bulması, derin bir yarın içinden üstten ağan Tanrısal bir güzelliği hem en ince ayrıntılarına dek görmeye hem de onu kanında, yüreğinde duymamaya benziyordu.

O güzelim adamın yerini bu yabanlar doldurup kalan tüm izleri silecek, boğacaktı.

Bu düşünceleri Frau Lemmer'i tıkıyor, yutağını kurutuyordu.

Yerleşiyorlardı işte.

Büyük bir oda, odadan bozma mutfak, kilerimsi aralık, dışarıdaki ortak helalar.

Bu helaları üstelik yabancıların çoğunun kullanmayarak, özellikle geceleri zorlandıklarında pencerelerden avluya çiş ettiklerini söylüyordu Herr Ranke.

Bu durumlarda kapıcı polise başvurup olayı saptatmış, gereken cezayı da ödetmişti onlara.

Belli ki doğruyu.

Hausmeister dedikoducu bir adam değildi. Biraz donuktu evet, yalnızlıktan mıydı, onu kimsenin aradığı da söylenemezdi. Frau Lemmer gibi rente'lerini bildiren mektuplar, firmaların ucuzluk duyuruları, benzeri şeyler geliyor olmalıydı ona da.

Bir de şu öğrencilerin ikide bir posta kutularına tıkıştırdıkları politik bildiriler...

Özel ucuzluklarını sık sık duyuran Kaufhausların renk renk kâğıtları.

— Sayın Berlinliler, kaçırmayınız. Bilka'da Macar şarapları bu hafta beş pfennig daha ucuza.

Bu şeyler zaten herkesin posta kutularından çıkardı.

Herr Ranke yaşlı kadının, hakkındaki düşüncelerini anlamış gibi, bazı günler sırtına dostça vurarak, Frau Lemmer'e birdenbire mektup, tebrik, telgraf gibi şeylerin zaman kaybı olduğunu açıklayıverirdi.

— İş içinse, bazı haberlerin gitmesi gerekiyorsa sayın efendim, elbette bir şey denemez. Ama bunun dışında yazışmalar, haberleşmeler, saçma duygusallıklardır, gereksizdir.

Noel başlarında bir gün Hausmeister Ranke, Frau Elfriede'nin ardında birden belirip konuşmaya başlamıştı:

— Mektuplar, sayın bayan, kaçıştır. Gereksiz gösteriştir. Farkındayım sık sık posta kutunuzu yokluyorsunuz. İnanınız hele sizin mektup beklemeniz yersiz. Hayır demeyiniz, öyle öyle... Bence kızınız, damadınız terbiyeli, saygılı insanlar. İşlerin yolunda gittiğini tahmin ediyorlardır sizin yakada. Siz yeni zamanımızı tanımıyorsunuz, gençleri bilmiyorsunuz sayın bayan. Çıkıp şöyle gezinin, Kurfürstendamm'a, Zoobanhhof'ta. Alman gençliği bitmiş bitmiş. Biz o yaştayken Ostdeutsche Beobachterzeitung'u okurduk. Erkekçe şeylerden, vatandan, düşmanlarımızdan söz ederdik. Bilenirdik. Ya şimdi? Oysa sizinkiler öyle mi, asla... Neyin önemli olduğunu biliyorlar... Sizi yerleştirdiler, güven içindesiniz... İki kere iki dört, bu böyle... Çalışıyorlar, çocuk yetiştiriyorlar. Törelerine, Tanrılarına bağlılar. Alman olmanın onurunu üstlenmişler. Unutmayınız bir ulus, ancak böyle insanlarla yükselir. Size Noellerde, yılbaşında, paskalyada yazıyorlar. Yılda en az bir kez geliyorlar. Danışıyorlar da üstelik, "Hangisini seçer-

siniz mutti?" diye "Ne zaman birlikte olmalıyız?" diye. Evet, benimle de sohbetleri oluyor sizi aramalarında. Bu yıl gelmediler, fakat armağanınızı yolladılar. Yararlı bir neden engellemiştir onları. Şu sınır geçmeler filan ne kadar cansıkıcı. Onlar da yurtsever olarak her defasında bu bölünmüşlüğü yaşamaktan yorgun düşmüşlerdir. Siz savaş bittikten sonra Berlin'den hiç çıktınız mı? Bizim yandan... Berlin'imizden... Hayır mı? Bölünmüşlük berbat bir şey... İki kere iki dört, bu böyle... Sizin eski Berlin'iniz bu Berlin değil. Duvarı gördünüz mü, hayır mı? Ah siz anılarınıza bağlısınız. Tam bir Alman, romantik bir Alman. Değil mi sayın Frau? 22 Nisan 1938'de yabancılardan servet beyanı isteme yasası çıkması, en sağlıklı atılımıydı devletimizin. Şu kan içen Yahudiler, şu mason yabancılar... Çocuklarınız sizi ihmal etmiyor. Onlarla onur duyunuz. Cinsel yaklaşmanın eşit ırklar arası gerçekleşmesi kuralına bağlılıkları belli. Gittikçe neleri yitiriyoruz bir bilseniz. Bazı geceler öfkem beni boğuyor. Şimdi yeri değil bu konuşmaların... Ama onlardan, çocuklarınızdan kuşku duymanızı istemiyorum. Ne iyi, yolladıkları armağanları camınızın görünür bir yerine koymayı hiç ihmal etmiyorsunuz. Telefonla da aranıyorsunuz. Anlıyorum, anlıyorum. Biz o yıllar bu kadar dağılmış değildik. Dimdik, çelik gibi serttik, parlaktık. Amacımız vardı. Siz de o yılların görkemini biliyorsunuz, unutamazsınız. Kızınız iyi bir Alman'dır. Saygı duyulacak her şeyi yapıyor. Oğlunuza gelince, işte bu konudaki eleştirilerinizi haklı bulurum. Amerika'ya gitmek ilginç... Fakat dönmemesi, aramaması, yurdunu unutması... Bunu bağışlamak olmaz.

Frau Lemmer konuşma buraya kaydığında, konuyu kapatmak isteyen davranışlar gösteriyor, on beş yıldır oğlunun sesinin çıkmayış nedenlerini deşmekten kaçınıyordu.

Bu konunun söze geçirilmesini engelleyici saydığı baş sallayışlarla, Stalingrad gazisinin, geçmişlerini bir çırpıda yorumlamasına ket vurmak istiyordu.

— Jawohl, jawohl demişti o gün Haumeister Ranke'ye, mahcup bir telaş içinde de eklemişti:

— Evet ne denebilir, siz olan biteni çok iyi anlatıyorsunuz. Soracaklarım olduğunda, sizden başkasını aramam olanaksız. Ne kadar iyi hatırlıyorsunuz... Zavallı Sarah'ı unuttum. Haklısınız

Herr Ranke. Ben fazla ihtiyarım. Bir konuyu başından sonuna toparlayamıyorum. Düşüncelerim bir yanlara uçuşuveriyor. Umulmadık fikirler pıtraklanıyor beynimin içinde. Kendimi pek akıllı saymam eskiden beri. Girdiğim her yerde, ellerim terler. Sizin belleğiniz de inanın hayranlık verici. İhtiyarlığın fazlası çok yorucu, şaşırtıcı oluyor. Doğru, eskiden her şey bambaşkaydı. Size katılıyorum, ne denebilir ki... Zaman... Yıllar...

— Çok da eski değil sayın hanımefendi. Şunun şurasında kırk yıl. Savaşanların çoğu da hayatta. Biz Almanlar kutsanmış gibiydik. Soluk orta tabaka kaderimiz değiştirilmişti. Toplumdaki yerimizi göstermişti bize önderimiz. Varsıl, burnu havada züppeleri hizaya sokacaktık. Yerimize düşünenler her gün, radyolardan ulaşıyorlardı bize. Kanlanıp, canlanıyorduk. Erkekler birer Töton şövalyesi olduklarını öğreniyorlardı. Erkeklik güçlerinin tadına varıyorlardı. Kadınlar edilginliğin yumuşacık kucağına çekiliyorlardı. Siz sayın Frau mutlu bir kişisiniz, o yıllarda gençliğinizi yaşadığınız için... Benden çekinmeyin, soracaklarınızın yanıtlarını birlikte ararız... Kuşunuz sevgili hanımefendi, Sarah değil mi? O küçük dilber...

Herr Ranke, Frau Elfriede'yi büyük bir salondaymışlar gibi askerce sert bir toparlanmayla selamlayıp koluyla yol göstererek, sık sık yinelenen bu "Sarah bekliyor" açıklamasını alaya alan tutumuyla uğurlamıştı yaşlı kadını.

Frau Lemmer'in böyle günlerde merdivenleri soluk soluğa çıkıp kapısını çarçabuk örtüp bedeninin her yanı nabız gibi atarak, yerleri yapay halı kaplı geçeneği aşıp oturma odasına ulaştığında başı dönerdi.

Altın rengi bir yaldızla boyalı kafesin içindeki kanaryasına bağırır gibi seslenmişti o gün de:

— Geldim Sarah'cığım, buradayım, korkma hazinem.

Sonra köşedeki sallanan koltuğuna yerleşmiş, kafesin içindeki kuşun kıpırdanışlarını, peş peşe atlayışlarını, her zamanki alışkanlığıyla izlemiş, yatışmaya başlamıştı.

— Sarah, meine Schöne. Yoruldum çok bugün. Bir de hep Herr Ranke'ye yakalanmak, nutuklarını dinlemek bunaltıcı. Bu para çekmek, para yatırmak, alışveriş günleri korkunç. Tuhaf bir adam o, öyle laflar bulup çıkarıyor ki... "Orta sınıf hatta alt sınıf

Almanların kutsanmnası." Ne anlama geliyor acaba bu? Şaşkınlıktan bayılacak gibi oluyorum. Sanki hep peşimde... Neyse neyse. Bu alışverişler korkunçlaşıyor. Oysa bize az şey gerekli. Fakat yine de alınıyor işte. Biliyor musun bugün bayağı kıs kıs güldüm. Berliner Bank'taki memur kadınların hepsi saçlarını kızıla boyamışlar... Görünce gülüverdim. Posur posur kabartılmış bir örnek kızıl saçlar. Müdüriyet mi böyle istiyor acaba, anlayamıyorum. Bence şimdi çok boyanıyor genç hanımlar. Biz o zamanlar böyle boyanmazdık. Karlstad'a senin için yeni vitaminler gelmiş. Hemen aldım bir tane. Ne paketler değil mi? Bir gösterişli, bir gösterişli. Noel ağacı süsleri gibi, böyle dışarısı, her tür bezekten geçilmiyor. Bankada iki yaşlı hanım, beklerken ellerindeki gazetelerden o günün ucuzluklarını belirliyorlardı. Tanrının günü böyle yaparlarmış. Uyanmayagörsünler sabah, haydi bakalım, nerede ne indirildi? Bana da önerdiler. Berlin'de, hatta Almanya'daki bütün emekliler son yıllarında böyle yapıyorlarmış: "Hem kârlı hem eğlenceli" dediler. "Siz de katılmaz mıydınız? Bugün bize önümüzde üç yön gözüküyor. Stieglitz – Check Point Charlie yöresi – Charlottenburg..." Hiçbir yanıt bulamadım. İnsan o yaşta nasıl böyle saçmayabilir. Böyle bir hayat, değil mi Sarah'cığım?.. Sabah evden çıkacaksın, avcılar gibi dört yöne bakınmaya başlayacaksın. Bakınmak, bakınmak. Bir gösteriş, bir açgözlülük. Caddelerde, dükkânlarda savrulacaksın. Başım ağrıyor, düşündükçe. Eve girişte de üstelik Herr Ranke'yi kollamak. Bu adam hiçbirimizi nasıl da kaçırmıyor. Siperde sanki, görünmüyor, fakat görüyor. Köpeği Rex'i biliyor musun sen? Bence tıpkı Herr Ranke... Gülme Sarah, benimle alay etme, nasıl da bir köpek insana benzermiş deme. İri kemikler, dikkat, hızlı adımlar, aynı. Bugün ben yokken dilberim hangi şarkılar söylendi bakalım? Yemeğimizi yiyelim, gecikmeyelim. Günler kısalıyor, güz başlangıcı. Seni mutfağa götürmeyeceğim. Mutfak artık nemlidir.

Yaşlı kadın kuşuyla yaptığı bu uzun konuşmaları ayrımsamazdı bile.

Bu epeydir edindiği bir alışkanlıktı.

Yanıtsız konuşmaların konuşma sayılmayacağını da öğrenmiş, sesini de duymaz olmuştu.

Oğlu Johennes de konuşkan sayılmazdı annesi gibi. Onu hangi nedenle ansa, onca ayrılıktan sonra bile, özlem duygusu bağrını yakıcı dalayışıyla sıyırıp geçerdi.

Almanya'nın silah bırakımından sonra oğlu Johennes, uzun bir işsizlik dönemi yaşamıştı.

Yüzü asıktı.

Evin içinde gölge gibi geziyordu o günlerde.

Mayıs güneşinin çevreyi ısıttığı bir öğleüstü beklenmedik bir saatte çıkıp gelerek, taşıdığı bir kasa birayı göreviymişçe aşırı bir ciddiyetle hızla içip tükettikten sonra, kendini yatağına atmış, orada saatlerce gözleri tavana dikili kıpırtısız yatmıştı.

Gudrun, elinde dolu pazar torbası eve döndüğünde, eşikte duralamış, çevreyi gözleriyle kolaçan edip, birkaç sözcük gevelemiş, dik dik annesine bakmıştı.

Frau Lemmer giderek gerginleşen havanın baskısıyla kötü bir haberin patlak vereceği beklentisindeydi.

Johannes birden doğrulup, annesiyle kız kardeşini uzun uzun süzmüştü.

— Ben Hamburg'a gidiyorum, demişti. Doklarda iş varmış, öyle söylüyorlar. Kararlıyım, bu konuda lütfen tartışmayalım.

Gudrun, omuzlarını silkmişti.

O yıllar annesiyle Gudrun daha yakın gibiydiler birbirine.

Oysa kızı evlenirken Frau Lemmer'e, "Acaba bir huzurevinde yaşamak ister mi?" sorusunu yönelttiğinde, yüzü, yıllar önceki, Johannes'in gidişini onlara açıkladığı günkü yüzüydü.

Frau Lemmer bu huzurevi önerisiyle korkudan donakalmıştı.

Dünyanın yaşadığı en büyük savaşı görmüştü.

Geceler boyu sığınaklara doluşup, çıkış düdüklerini bekleşirlerken, korkunun bedeni saran soğukluğuyla çevrede yükselen dua mırıltılarını bile duymazdı.

Şafakta dışarı çıktıklarında yürünecek bir sokak bile bulamazlardı çoğunluk.

Berlin'in bombalanmasında kaç kez, yangınların alazında derileri kavrulmuştu.

Yıkıntılardan kemik parçaları çıkarıp oynayan çocuklara tanıklık etmişti.

Bu çocukların arasında oğlu, kızı da vardı.

Yüksek basınçlı sıcakta eriyip paralanan gövdelerden arta kalan o insan kemiklerinin oyun aracı oluşunun hüznü bile bu denli yorucu gelmemişti ona.

Ateşe sürülmüş iki üç patatesin ortaklaşa yendiği gecelerin içgüdüsel mutluluğunun yakınlarında sayılabilecek bir zamana ait olduğunu bu soruyla ilk ayrımsamıştı.

"Bir huzurevinde daha rahat edebilirsin diye düşündük Mutti."

Friedrich Strasse'nin savaş öncesi görkemi, o hiçbir şeyi satın alamayacağı mağazaları izlemenin çocukça çarpıntılarıyla dolu gençliğini yaşarken kızı Gudrun'a gebeydi.

Kocası Hermann mağazaların önünde onun beğeniyle oyalanıp kaldığı anlarda,

"Bunlar bize göre değil sevgilim", derdi, "biliyorsun pahalı şeyler."

Frau Lemmer başını uslu uslu sallardı.

Başkalarının sahip olduğu güzel, gösterişli şeyleri kıskanmazdı o; sadece hayranlıkla bakmayı severdi.

O yıllar çok gençti.

Her mevsimi aynı umutla, aynı dinmez sevinçle karşılıyordu.

Saçlarının yeşil yalımlarla bezenen gür sarışınlığının yeleler gibi sırtını sardığı zamanlardı.

Kolay coşan gürbüz genç kızlığının ardından, kadınlığının ellenmişliği, okşanmışlığı sanki ak bacaklarında duyarlıkla toparlanmıştı.

Berlin'in o sert diri kışlarında, dolgun gergin baldırları kızarır, eteklerinin en küçük dalgalanmasıyla ışıyan teni gören erkekleri isteklendirirdi. Kalın çorapların üstüne geçirdiği galoşlarıyla kar-

ları çıtırdatarak yürümek, evinin dört bir yanını bir şarkının eşliğinde tertemiz yapmak, kaynamakta olan kahve kokusundan salındığına inandığı bolluk duygusuyla yaşadığı o günler, geleceğin bilinmez güzellikleriyle doluydu Frau Lemmer için. Hep o güzellikleri beklerdi. Hemen gülmeye hazır oluşunun yarattığı barışçıllığa çevresindeki herkesi alıştırmıştı. Bu onun değişmez doğal ortamıydı sanki.

Değişebileceğini o da ne düşünüyor, ne de inanıyordu.

Kuzinanın başında kömürü kürelerken, tereyağını, kara ekmeği, ardından mayaladığı pasta hamurunu hamaratlıkla ocağa koyarken, yeşil elmaların rüzgârlanmış kokusunun henüz burnunda yitmediği yıllardı onlar. Gençliği, kadınlığı, sağlıklı iyimserliği, damarlarında ıpıldıyordu. İki çocuğu, kızı Gudrun, oğlu Johannes, kalın tahtadan elişi iskemlelerinin üstünde tepilmiş bir yaramazlığın ivecenliğiyle bu mutfakodada önlerine sürülecek sıcak sütleri, elmalı strudelleri iştahla beklerlerdi.

Yıllarla bir çeşit gizli eziklikle izlediği bir ucuna çekinerek ilişiverdiği bu koca kent sanki onun içindeki fışkıran sağalmayı sömürüp eritiyordu.

Almanya'nın değişik işlere kalkıştığı günlerdi.

Her yerde kimi zaman kulaktan kulağa, kimi zaman kavgacı anlamlarda taşan konuşmalar yapılıyordu.

Frau Lemmer böylesinin niye gerektiğini çözemiyordu. Denilenlere bakılırsa, Alman ulusunun düşmanları çoktu.

Alman halkı bilmeliydi. Zeytinyağlı cumartesileri, hamursuzlarıyla Yahudileri, dinsiz komünistleri, geveze sosyal demokratları...

"Aldatılmış Alman ulusu ilahi bir ışıkla aydınlanıyorsun!"

"İşsizlik bunalımından kurtulmanın yollarını Partimiz size gösteriyor!"

"Alman annesi..."

Anlamasa da bu gürültülü açıklamalardan hoşlanmıyordu.

O uyumlu bir kadın, inanmış bir Protestandı.

Çocukluğu, ilk gençliği, güçlü kışların, verimli bol toprakların, dalga dalga yayılan yüz yıllık ağaçlarla süren ormanların, kendilerine iyi davranan bir Junker soyunun koruyuculuğunda geçmişti.

Beş morgen kadar bir toprağın sahibi olmak oralarda asla küçümsenemezdi.

Belki de annesinin alçakgönüllü çehiziyle edinilmişti bu topraklar.

Besili birkaç ineğin ısıttığı ağılların, ılık tezek kokularının, pazar dualarının meleksi düşlerle donattığı çocukluğunun dinginliğini birgün yitirebileceğini hiç sanmamıştı.

Berlin'e geldiğinden bu yana, çevresindekilerin onun gerçek bir Germen güzeli olduğunu söylemelerine de giderek alışmıştı.

Bu övgülerden hoşlanmıştı bile.

Başkentlilerin ona yönelik bu saptamalarını dinlerken, abartılı değerlendirmelerini kavradığını belirten gülümseyişlerini de cömertçe sunmuştu çevresine.

Dikkat çeken görünümünden ötürü, alanlardaki bazı gösterilere katılması istendiğinde, kaçınmış, ürkmüştü.

Frau Elfriede güzelliğiyle neyin, hangi önemsemeyle denkleştirildiğini çözemiyor, yapılan açıklamalara da bir anlam veremiyordu.

Niçin en çok o Alman'dı.

Bu sorunun yanıtını da duymak istemiyordu. Annesi koyu kumral, ufak yapılı, elâ gözlüydü. Fakat bildiğine göre Alman'dı.

Sonunda bir gece kocasına yönelttiği kararlı sorusuna karşı, bu işlerle kafa yormamasını, katıksız bir Alman görünümünü yansıttığından ancak sevinç duyması gerektiğini söylemişti Hermann da...

Frau Lemmer, o günden sonra üstelemeyerek, sorulardan uzak kimliğine kolaylıkla dönüvermenin mutluluğuyla yetinmişti.

Berlin, ardından Almanya yürüyüşlerle, seslerle sarsılıyordu.

Borsig fabrikalarında işçi olan kocası,

— Doğru söylüyorlar, ötekiler bizi aldattı, demişti. Her şey çok açık. Vaat ettikleri belli. Geleceğimizi sanki şu anda görüyoruz.

Frau Lemmer, bu alışılmadık konuşmaların gündelik hayatın her anını sardığı günlerde, köyündeki geçmiş yıllarını daha derinden özler olmuştu.

Saçlarındaki pırıltılar da sanki o sıralar tozlanmaya dönüşmüştü.

Dünyanın tümünü algılayabilmek olağanüstü güçken, Almanlar bütün uluslardan ne istiyor olabilirlerdi?

Hele arasız anımsatılan iç düşmanlar, onu ürkek, her konuda söylenenleri hep olumsuz, acı bir sonla bitecek diye bekleyen bir insan yapmıştı.

Peş peşe kararlar açıklanıyordu.

Çevresinde her şey tartışılamaz kesin bir yargı doğrultusunda gelişiyordu.

Hermann bu kesinliği ikide bir şişinerek belirtiyordu:

— Açıkça görüyoruz ki, biz bu kutsal görev için seçilmiş kişileriz.

Herkes düşmanları mıydı?

Onlardan, Almanlardan ne istiyor olabilirlerdi?

Bu tür konuları ne zaman düşünmeye davransa, sakarlaşıyor, gözleri nemleniyordu.

Ağır ağır akan güz günlerini, köyünün titreyen akkavak ormanlarını öylesine istiyordu ki, bu bastırılmış özlemi onu sinirli yapıyordu.

Mutfaktaki yerlerini ezbere bildiği kapkacağı başka yanlarda arıyor, dolgun güçlü bileklerini kuzinada ikide bir yakıyordu. Parmaklarının, bileklerinin ateşle dağlanması ona, paskalya yumurtalarını boyayan annesinin yeşil-elâ gözlerine benek benek düşen ocak alevlerini çağrıştırıyordu.

Köyüne duyduğu özlemle ağlıyordu arada.

Her şey nasıl da karışıktı.

Kavramaya çalıştıkça da mutsuz oluyordu.

Geceleri uyurken, bildiği bütün duaları yerli yersiz sıralıyor, bu karmaşanın bir düş gibi yitip gitmesi için Tanrı'ya arasız yakarıyordu.

Savaşa girildiği, Berlin'de ömrünce görmediği görkemli bir bayram sevinciyle duyurulmuştu.

Frau Elfriede Lemmer bu yabansı sevince katılamamanın verdiği aptallık duygusuyla, caddeleri dolduran kalabalığın arasında sarsak, garip bir gülümseyişle yürümüştü.

Her zorluğa ulus olarak dünyadaki en seçkin yere geçebilmek için katlanmalıydılar.

Öyle diyorlardı. Uluslarının insan zenginliği, yüksek değeri artık anlaşılmalıydı.

Küçük durumların küçük sözcüklerini seven Frau Lemmer, bu konuşmaları başka bir dildenmiş gibi çözemiyordu.

Savaşla birlikte Frau Lemmer'deki değişmeler gözle izlenebilir olmuştu.

İri göğüsleri basılmış, gergin bacaklarını dal dal bezeyen pembelikler yerini yağlanmaya, donuk bir aklığa bırakmıştı.

Bir zamanlar kocasının ellemelerine, okşamalarına yönelik güdüsel istekleri köreliyordu.

O sevişme gecelerinden artan kimi pazarların kaçamak sabahlarına dek eklenen öpüşler, ılıklık taşıyan dokunmalar da azalmıştı.

Ne o ne kocası dikkat etmemişlerdi aralarındaki sönen, giderek büyüyen bu tükenmeye. İkisinin davranışları, bakışları yakınlaşıp karşılaştığında, artık, cinsiyetsizdi.

Sonunda bacakları arasındaki duyarlı nemli o gömük noktanın salt çiş boşaltmaya dönüşmesini doğallıkla karşılar olmuştu.

Kocasının abanmalarını uslu, ezberlenmiş devinmelerle yanıtlıyordu.

Ne mutlu ne mutsuzdu.

Eksiksiz bir tekdüzeliğe alışarak hızla bırakıyordu kendini.

Frau Elfriede Lemmer yaşlanmanın ne olduğunu ilk kez o sıralar düşünmüştü.

Otuzlarındaydı.

Bedenindeki cinsel isteklenme belleğinde derinleşmeden Hermann'ın askerlik çağrısı geldi.

Savaşmaya o kadar aydınlık bir yüzle gitmişti ki kocası, bu da savaşın korkulacak bir şey olmadığını düşündürmüştü Frau Lemmer'e.

Kızının yıllar sonra bir huzurevinde yaşamasının acaba annesi için daha mı uygun olacağı sorusu, yitmiş yüzlerce düşüncenin taşarak belirip karanlık çağrışımlarla kuşatmasına neden olmuştu yaşlı kadını.

Kızı Gudrun ne denli başkaydı.

Ne Frau Lemmer'in geçmişindeki bir orman köyünün serin yeşilini, ne uçuşan karların ak sisinde kayarak akan kuğu sürü-

lerinin derin göllerini, ne bağbozumu şenliklerinde omuz omuza salınan genç kızlarla erkeklerin birbirlerine verdiği uyarıcı ürpertiyi yaşamamıştı.

O bir kentliydi açıkçası.

Her şey olması gerektiği gibiydi.

Öyle diyordu Gudrun.

— Hesapladık Mutti, anlamalısın. Senin korunmanı, sağlıklı olmanı, güvenlik içinde olmanı istiyoruz. Seni seviyoruz. Kuşkun mu var bundan? Hesapladık, uygunu bu. Gelecek için sağlam –Bu sözcüğü çok severdi Gudrun– yatırımlarımız, plânlarımız var. Batıya gitmeliyiz. Berlin güzel, iyi. Bizce parayı daha çok kazanabileceğimiz yer önemli. Paranın olduğu yerler.

Frau Lemmer, paraya en az gereksindiği şu yıllarında onu daha sık düşünür olmuştu.

Bu göçmenleri de buralara sürüp getiren paraydı.

Onun gençliğindeyse bu o kadar ağır basmazdı hayatlarında.

Yanılmıyordu.

Her şeye para ödemezlerdi ki.

Kendileri üretirler, işlerlerdi.

Bazı şeyleri de aralarında değiştirirlerdi.

Evlenirlerken tek isteğinin Warnemünde'yi görmek olduğunu söylediğinde kocası Hermann Lemmer karnını tuta tuta gülmüştü.

Warnemünde'yi nereden biliyordu?

"–Resimlerini gördüm"– demişti, Elfriede Schultze. – "Anlattılar üstelik."

Nişanlısı hem kuzeyliydi, hem Pankov'luydu. Ona kolaylıkla köylü denemezdi.

"Demek istediğin bu hazinem."

Hermann gülmesini kesmeden genç kızı yeşilliğin üstüne doğru itmişti.

Sırtının ıslak otlara değmesi, Fraulein Schultze'yi titretip, ardından yanaklarına çıkan ateş çakıntılarına bürümüştü.

İlk kez bir erkeğin ağzından yutağına dek öpüşmeden uzanan tükürüksü ıslaklığın ona tiksinti vermediğini de anlamıştı.

Nemlenmeler garip bir biçimde gövdesinin pek çok yerinde de oluşmuştu.

"İlk öpüşmen miydi ilk nişanlın mıydı, nasıl unutulur güzel Friede."

Yabancı sayılmazdı Hermann Lemmer.

Nişandan sonra annesi ağırbaşlı olmaya özen gösterdiği uyarılarıyla, genç kıza delikanlıyla gövde gövdeye yakınlıklarında yasak noktaya dek gitmese de bazı şeylere izin verebileceğini sezinletmişti.

Yakında evleneceklerini herkes biliyordu.

Rahip kilise töreni için gün bile vermişti.

Fraulein Schultze cinselliği tanımaya başladığı günlerde yüzünde ikide bir ayan gülümseyişine eklenen yeni bir dalgınlık edinmişti. Kimi akşamlar pazar alanından geçerken her mevsim avlanacak bir şeyin peşinde dolanan yarı deli avcıya yakalanıveriyordu.

Genç kızı görünce o herkesçe ezberlenmiş aşk şarkısına başlıyordu Avcı Mathias Bühler.

Değirmen dönüyor ağlayarak
Duy ey günahkâr insan
Ardıç kuşunun ötüşü hüzünlü
Ak ağacın örttüğü öpüşlerinle
Sardığın genç kız safsa böyle
Yirmisine varmadan kadın ettinse
Bir anlık coşku muydu ey erkek
Örtme eteklerini onun bırak
Değirmen dönüyor ağlayarak
Çok bekleyecek, çok ilenecek
Ak ağacın örttüğü sarılmaları
Bekâretinin yitişiyle
Umutsuzluğa dönerek

Bir akşam gün batarken
Süt akı genç bedenini
Kara topraklara verecek

İstemediği halde çarşı alanından geçiyor olmasının şaşkınlığıyla koşmaya başlıyordu genç kız.

Eve vardığında bu köy delisine önlem alınmamasının büyüklerin hataları olduğunu, annesine neredeyse bağırarak söylüyordu.

Annesi avcı Mathias'ın taşkınlıklarını hoş görmeleri gerektiğini erdemli bir tutumla belirtiyor, sesi bir masalın alışılmış kalıplarını yineler gibi bir tınlamaya bürünüyor, yıllar önceki talihsiz delikanlı Mathias Bühler'in başına gelenleri tek sözcüğü değiştirmeden anlatmaya girişiyordu.

Amansızca tutulduğu genç kızın köyün ağasının kapatması olduğunu öğrenince delikanlının eski bir tüfek edinip, ağılların samanları taşmış yayımı olmasa, küçük bir saray sayılabilecek beyin evinin çevresinde dolanmaya başladığını görmüşlerdi.

Tarlalardan birkaç kez ürün derlendikten sonra, bey yine bir Noel'de çalışanlarıyla geleneksel konuşmasını yaparken, köylülerin yanından geçip delikanlı Mathias Bühler'in sırtını sıvazlayarak, değerli, göz dolduran bir av tüfeğini herkesin duyabileceği bir sesle konuşup ona armağan etmişti.

"Sen bu köyün en ünlü avcısı ol Mathias Bühler, al bunu, elinden de hiç bırakma. Böylesi sana çok yakışacaktır."

Genç avcının onmaz bir aşkla tutulduğu kızsa, babası belirsiz çocuğunu düşürürken ölmüş, ailesinin utanç dolu sessizliği içinde de törensiz gömülmüştü.

O yıllardan beri de deli avcı gizemli bir önseziyle hangi genç kız bir delikanlıyla ilk kez öpüşmüşse, çarşı alanından geçerken önünü kesip o acıklı şarkısına başlıyordu.

Genç kızlar avcı Mathias'a rastlamamak için yeni yollar arıyorlar, patikalardan sel yataklarından koşarak dönüyorlardı evlerine.

"Güzel kız o yıllar delirmemişti belki de daha avcı, unuttun mu, nasıl unutulabilir."

Fraulein Schultze'nin annesi bunları anlattıktan sonra kızının saçlarını okşayarak, aşkın bazıları için neredeyse Tanrı'nın bir ilenmesi sayılabileceğini de eklemişti.

Hermann'ın öpüşleriyle soluk alamaz olup bunaldığı anlarda, genç kız onun elinden kaçmak istedikçe nişanlısı kahkahalar atıyordu.

"Warnemünde ha..."

Fraulein Schultze'nin şakakları doluyor, delikanlının elleri boynundan kayıp göğüs uçlarına vardığında kanının damarlarını yırtarak dışarı boşalacağını sanıyordu.

Birgün bedeninin uğradığı değişimden bu çılgınca isteklenmesinden ürkerek silkelenip fırlamış, bağırmıştı:

— Nedir Hermann, bunda gülecek ne var? Sen de istersin diye düşündüm, gidip görelim oraları. İnsanların daha başka olduğu neredeyse hiç iş yapmadan yaşadığı o yerleri. Öyle insanlar ben hiç görmedim. Onlar belki de şeye bile gitmiyorlardır.

— Nereye?

— İşte canım...

— Çişe filan mı? Büyük şeylerini de mi?

— İşte bana öyle geliyor. Belki gerçekten de öyledir. Yakıştıramıyorum.

— Ne diyorsun sen güzelim? Fakat Elfriede, hazinem, sen sahiden çocuksun. Peki, gideceğiz ve sana oradaki kibar helalarını da göstereceğim.

Hermann yarı saydam bir mavilikle sıvanmış camsı akşam aydınlığında dirseğinin üstünde doğrularak dikkatle bakmıştı ona.

Yakışıklı sayılmayacak yüzü, bakışlarındaki pırıltıyla öylesine çekici olmuştu ki, yıllar sonra Frau Lemmer kocasına alışmanın sonucu onu güzel bir erkek gibi algılamayı öğrenmesine

karşın, Hermann'ın o akşamki tutkulu yüzünü belleğinde yeniden hiç canlandıramamıştı.

— Peki güzelim. Seni Warnemünde'ye götüreceğim, söz. Şaşılacak şey söylediklerin. İnsan soyunun dışkılama yapmayanları da var diyorsun, ha? Deli edersin sen adamı. Kanımı kaynatıyorsun biliyor musun? Sen gibi on kızı kucaklarım verseler. Ama hepsi sen ol. Haydi gel diyorum, yaklaş aşkım. Götüreceğim, söz. Böylece bu inanılmaz saf güzeli onlar da görsünler. Baronların, baroneslerin, hanımefendilerin, narin küçük beylerin soyluluk, Fransızlık oynadıkları yere gideceğiz. Şimdi... Haydi...

O günün akşamı Fraulein Schultze'nin boynundaki kızıl izleri annesi babası görmezlikten gelmişlerdi.

O unutamadığı yüz bir de yeniden savaşa giderken belirmiş miydi Hermann'da?

Evet ulusun ve dünyanın tarihine geçecek savaşa ilk toplu uğurlama gününde, kocasının yüzü nişanlılıklarındaki aynı esrikliği taşıyor gibiydi.

Dönüşündeyse sanki ilk gençlikleri, nişanlılık anıları onlardan inanılmaz ölçüde uzaklaşmıştı. Öylesine derinden bir değişmeye uğramışlardı ikisi de.

Hermann savaşın sonunda esir değişimi yoluyla gelmişti Berlin'e.

Zoobahnhof'ta trenden inip durmuş, Frau Lemmer'i kıpırtısız beklemişti.

Hermann inanılmaz yoksullukta tarazlanmış boz bir görüntüydü. Sağ kolu boştu kaputunun.

Frau Lemmer'in iki üç kez ayağı burkulmuştu kocasına yaklaşana dek.

Kocasının omzuna başını dayadığında burnuna ağır ıslanmış bir yapağı kokusu gelmişti.

"İşte geldik görüyorsun. Sonunda geldik."

Ancak duyulur gibi:

"Hoşgeldin sevgilim. Evde her şey hazır," demişti Frau Lemmer. "Yani kahven bile sıcak bekliyor. Sen de iyi görünüyorsun, inan ki öyle."

Kocası tek koluyla karısını kucaklamaya kalktığında genç

kadın kendisinin bile nedenini anlayamadığı bir ağlama tutturmuştu.

Ağlarken içi gördüklerini algılamadığını sandıran bir boşlukla doluydu oysa.

Hermann Lemmer, çapaklı gözpınarlarını tek eliyle temizlemeye kalkıp, birden cayarak bir iki sallanmış, asker dolu trenin ağır ağır hareket etmesiyle dik bir duruşa geçmişti.

"Haydi hazinem sus ağlama lütfen. Görüyorsun yanındayım. Çok zararda sayılmayız. Asıl gerekli parçalar yerinde."

Söylediklerine şaka payı katmaya özen gösterip aynı cümleyi art arda sıralamıştı.

"Nasıl da bomboştu gözleri ayrılırken, bir şey yitmişti onda, kimseler yerine koyamaz, unutulur mu?"

Frau Lemmer savaş boyunca bir ekmek, pasta fırınında çalışmıştı.

Bir Berlinli olmayı onca yıl sonra da öğrenememişti.

Savaşla, Hitler'le ilgili övgüleri, karşıtlarına yöneltilen yergileri, aynı iyimser sözcüklerle yanıtlayıp dinlediğinden, fırında onun inançlı bir Nasyonal Sosyalist olduğuna karar verilmişti.

Fırının sahipleri Herr Detlef Fischer ile eşi Isolde Fischer, ona çoğunluk acıyarak bakarlardı.

Savaşan kocası ve iki erkek kardeşiyle gerçek bir vatanseverdi doğrusu bu Lemmer. Seslerini indirir, sevecen bir anlama bürüyerek bu konuya sık sık değinirlerdi.

Frau Lemmer, ağabeyi Mathias Schultze ile onun üç yaş küçüğü Michael Schultze'nin savaşa katılma haberlerini gecikerek eline varan bir mektupla öğrendiğinden beri, bu güçlü delikanlıların dur durak bilmez canlılıklarını, köyün böğürtlenli patikalarında itişerek yürüdükleri günleri anarak, bu özelliklerini

hiçbir olumsuzlukla yitiremeyeceklerine olan güveninden ötürü, olabilecekleri kısa bir süre düşünmüştü.

Bu savaşa katılma haberi, yine de üstünde somut bir etki yapmamıştı.

Mektup, annesinin zor okunur yazısındaki ağlamaklı sözcüklerle doluydu.

Her gün kilisedeydi annesi.

Tüm azizlere, kutsal Meryem'e adak yapıyordu.

Annesi söylentilere göre baba tarafından Polonyalıydı.

Gümüş kaplama, küt kesimli kendinden bezek oygulu haçını, mor bir kadife bohçacıkta özenle saklardı.

Dinle ilgili mantıklı hiçbir karşı çıkmayı haklı göstermeyecek denli kiliseye ve Tanrı'ya bağlıydı kadın.

Duaya çökmekten dizleri nasır tutmuştu. Köyde nerdeyse ihtiyarlarla çocuklardan başka erkek kalmamıştı, bir de şu zavallı deli avcı.

Frau Elfriede annesini kilisenin yolunda bol kara çuha eteği, yün ceketi, el örgüsü atkısı, dua kitabıyla yürürken düşünmüştü.

Mathias Bühler'in derin kederiyle, onu azizlere elçi kılacak denli ezilmiş acılı görüntüsüyle, annesinin yanında yürüdüğünü, kadını avutan bir şeyler mırıldanıp durduğunu görür gibi olmuştu.

Bu mektup ona başka şey düşündürmemişti.

Babası hastaydı.

Bu mektubun son haberiydi; sona eklenmiş olması da hastalığı önemsizleştiriyordu doğrusu.

Frau Isolde Fischer'in savaşla ilgili ayrıntılı sorularına içerdiği anlama göre, "evet" ya da "hayır" sayılabilecek kısa ünlemlerle karşılık veriyordu.

Böylesi günlerde fırıncı kadın tepesinde topladığı üç tel kumral saçıyla, sıskalığına karşın ayak bileklerinin yüz kiloluk bir tombulluğu düşündürten kalınlığının umdurmadığı çevikliğiyle ortada sekip duruyordu.

Frau Lemmer'in konuşkan olmayışını, onulmaz acılarının nedenine bağlamıştı patronu.

Akşamüstleri pasta kesintilerinin parçacıklarını hızlı hızlı bir kâğıda doldurup sunuyordu ona. Frau Elfriede bu cömertliği hüzünlü bir gülümseyişle karşılayarak fırının akşam temizliğini eksilmeyen taşkın hamaratlığıyla yapıyordu.

"Ah Frau Elfriede," diyordu bayan Fischer.

"Siz varsınız ya siz, bizim için ulusal bir örneksiniz. Şu yele saçlarınız, sağlığınız, çalışkanlığınız, savaşan kahraman erkek akrabalarınız. Tanrı size ne nimetler sunmuş. Pazarları kilisede kahrediyorum, Tanrı bize niçin bir çocuk armağan etmedi diye. Birkaç erkek çocuk. Şimdi savaşa yollayarak asıl görevimizi yerine getirecektik. Günah mı işledim, bilmiyorum ki... Siz ama Tanrı'nın sevgili kulusunuz, açıktır. Aziz İsa, kutsal Meryem sizi hep koruyacak. Bu ulus tarihteki rolünü bilmeli diyor büyük adam. Hiç boş konuşmuyor. Bu konular bana heyecan veriyor biliyor musunuz, sevgili Frau Lemmer."

Yine gülümsüyordu Frau Elfriede. Duru mavi bir gülüştü onunki.

Çocuklarını –oğlu kızından iki yaş büyüktü– birbirine emanet ettiği o çalışma günlerinin akşamı dönüşlerinde onları oturdukları büyük yapının avlusunda oynar bulurdu.

Rutubetli derin loşluğun içinden geçilerek evin iç anakapısına varılırdı. Girişi bölen üç ayrı kapının önünde, oturup yün ören, ya da çocuk kalabalığını süt rengi eriyik bir görünüm almış gözleriyle izleyen yaşlı kadınları saygıyla selamlardı.

Geceyarılarına dek en az birkaç radyonun açık olduğu katlardan parke taşlı avluya Alman ordusunun başarılarını duyuran spikerin sesi yayılırdı.

Yaşlı kadınlar derin iç geçirişleriyle bir an gevşeyip, ardından değişmez duruşlarını alırlardı.

Frau Elfriede, pazar torbasındaki kesinti artığı pastaların kokusunu gürbüz gövdesinde eteklerinde dalgalandırarak, bu olgun kadınlar kalabalığından sıyrılır, koşarak onu kucaklayan çocuklarının başını okşardı. Ona kadar ulaşan değişik bildirilerden, adını hiç duymadığı uzak yerlerdeki erkek kardeşleriyle, kocası Hermann'ın bu duyurulan üstün başarılarının sevinciyle eğlendiklerini varsayarak, haberlerin üstünde de uzun uzadıya düşünmezdi.

Mevsimlerin bile çok değiştirmediği günlerin şaşırtmayan benzerliği içinde devinilen bu yapıda herkesin yaşadığının aynını yaşamak, büyükleri ilgisizliğe hatta bir çeşit cansızlığa alıştırmıştı. Çocuklarsa direterek babalarının nasıl kahramanlar ol-

duklarını sorup öğrenmekten caymıyorlardı. Utku sözlerinden çok, savaşın görüntülerine ilişkin araçları, olayları, sorguluyorlardı. Daha sonraları ise bu konuları savaşın olağanlıklarından sayan büyükler de konuşmalara katılmıştı.

Frau Elfriede'yle çocukları o yıllarda sık sık ev değiştirmişlerdi.

Taşınmalarında neredeyse hep aynı çevre içinde dolanıyorlardı.

Eşyaları azdı.

Yarısını ancak doldurabildikleri bir çekçek arabasıyla evden eve göçüyorlardı.

Çocuklar büyüdükçe aralarında bu arabayı itmek, onları sevindiren önemli bir oyun olmuştu.

Söylendiğine göre Alman ırkının özelliklerini, görünümünde bunca çarpıcılıkla taşıyan genç kadının, olanları karşı koymadan, soru sormadan, uslulukla kabul edişi, çevresinde giderek yadırganmaya başlanmış, inançsızlık, yalancılık diye yorumlanmaya girişilmişken, savaşın bittiği duyurusu gelmişti.

Bahardı.

Berlin bir taş yığınıydı.

Çocuklar, bu büyük yıkıntıyı da oyun gibi algılamışlardı.

Berlin'in çöküşü, o günlerde Adolf Hitler'in adını birdenbire olumsuzlukla anımsatıyordu bazılarına.

İntiharınaysa kimse inanmıyordu.

Führer'i övenlerse suskundular.

Toparlanma başlamıştı.

Okullar açılmıştı. Ernst Reuter'le Conrad Adenauer'in resimleri asılıyordu duvarlara.

Tempelhof Havaalanı'na inen değişik ulusların uçaklarıyla çocuklar yeni bir oyun yaratmışlardı. Aralarında hangisine hangi ulusun uçağının çıkacağını tutuyorlardı.

Berlin'in bir ucundan bakıldığında ovanın öte ucuna dek ulaşabilirdi insanın görüş alanı.

Bu da kişiye büyük bir yalnızlık, güvensizlik duygusu veriyordu.

Tüm bombardıman zamanlarında Frau Elfriede Lemmer ciğerlerinin yok olduğunu sanırdı.

Mutsuzluğa somut bir nesne olarak değebileceğini duyumsardı.

Son bombardımanda onca yıl sonra her şeyin bittiğini, gelecekten beklediklerinin ne olduğunu ilk kez düşünüp kalakalmıştı.

Anlamıştı, gelecek onun için salt yaşamaktı.

Mutluluksa, inişi çıkışı olmayan bir müzik cümlesini andırıyordu.

Bunu açıkça anladığında da gözlerinden yaşlar boşanmıştı.

Mahzende tam yanında oturan kadının ona uzun uzun baktığını görüp, ağlamış olmasından utanarak,

— Ne kadar kötüymüş savaş, demişti. Niçin başlatıldı ki, kim istedi? Tarlalar mahvoldu, ürünler bitti. Güzelim hayvanlar süt dolu memeleriyle kavruldu, bağlar yandı. Kocalarımız, oğullarımız, kardeşlerimiz, yok olup gittiler. Deli olmalı bu insanlar, deli.

Sığınaktan çıkarlarken konuştuğu kadın onu dirseğiyle itekleyerek neredeyse düşürüyordu.

Frau Elfriede savaşın Berlin teslim olmadan bir hafta önce ancak bilincine varmıştı.

Kocası Hermann'ın bir yanı boş kollu bir ceketle dönüşüyle, erkek kardeşlerinin birinin kayıp, ötekinin onaylanan ölüm haberiyle donakalmıştı.

Barış yıllarında eskiden en kaba baştansavma giyimler altında bile ayrımsanan diriliği, gözesi kuruyan bir nehir gibi azar azar çekilip yok oluyordu.

Dalgınlaşmıştı.

Çocukluğunun, ilk gençliğinin kayın ormanlarını, göllerini, uzun aylar karlı geçen kışların içinden süzülüp gelen akşam çanlarının vuruşunu, babasının sertleşmiş ellerini daha büyük gösteren piposunu, toprak kaplara sıkıca bastırılan altın sarısı tereyağlarını, açık havada çalışmanın annesinin göz kıyılarında oluşturduğu çiçek yaprakları gibi düzenli derin kırışıklıkları, Michael ve Mathias'ın her gece bir sayfa İncil okumalarını, babasının hep üstünde gördüğü meşin yeleğine sinmiş tütün kokusunu sıkça düşünür olmuştu.

Kimi geceler düşlerinde, tahta kolonlu tavanlarını, kalın bacaklı masalarını, annesinin Knebel tabağını önlerine sürüşünü,

özel günlerin domuz parçasının doyuran tadını, ordaymışçasına görüyordu.

Doğasındaki bu iç değişmeyle, dışının da eşit bir başkalaşmaya geçişine kendisi başlarda tanıklık etmemişti.

O yine hep dikkati çekecek denli uysal, güleryüzlüydü.

Bunun, dışındaki dünyaya yönelttiği tuhaf bir savunma olduğunu ilk kez kızı Gudrun anlamış olmalıydı.

Bir koca bulduğunu ona müjdelediğinde Bayan Elfriede duldu, Johannes'le Gudrun'un babası olan tek kollu kocası Hermann'ı Yorck Strasse'nin ordaki eski Berlin mezarlığına yerleştireli ise yıllar geçmişti.

Borsig Fabrikalarında bu tek kollu savaş gazisine yeniden bir iş bulunmuştu. U-Bahn'la işçilerin fabrikanın içine dek girdikleri o yerde Hermann ne yaptığını onlara pek de açıklayamamıştı. İlk aylarda "kurt köpekliği" diye işini alaya alarak karışık bir şeyler anlatıyordu.

Oğulları babayı sessizce gözlüyordu.

Frau Elfriede bile bunu sezinlemişti.

Johannes doğrudan hiç bakmıyordu babasından yana.

Birgün, "Savaşta neler oldu baba," deyiverince Hermann Lemmer iskemleden kalkar gibi doğrulmuş, ardından olduğu yere yeniden çöküp bir an sessiz kalmıştı.

— "Neler mi?" demişti, bir cehennemdi. Tam anlat dersen neye benzetmek gerek düşünmeliyim... Sanki yüksek çelik fırınlarının içinde yuvarlanıyorduk saç saça baş başa... Ağzımız yüzümüz kan pıhtılarıyla, sıyrılmış kemik parçalarıyla, dağılmış beyinlerle, dolanmış bok dolu barsaklarla sıvanıyordu. Düşünüldüğünde bile bunlar insanın midesini bulandırır değil mi? Korkudan ölenler vardı. Onlara şanslıydılar demek gerekir. Kutsal kitaptaki cezalandırıcı cehennemden bir farkı yoktu bence. Yüksek fırınlar derken, bir şey daha eklemeliyim. Kardan, buzdan oluşan bir stepti bu fırınlar, soğuk yakıyordu... Her zafere ulaşma sözü bize sadece ölüm korkusundan kurtulma günü olarak görünmüştü. Yok ben korktum diyemeyeceğim. Kafamdaki her şey o kadar dağılmıştı ki Johannes...

Babasının somut olaylar anlatmayacağını bir süre sonra kestiren çocuk bir daha bu konuda bir şey sormadı.

Hermann da ilerki günlerde savaş hakkında tanışlarıyla konuşmaya girdiğinde oğluna yaptığı ilk açıklamasındaki sözleri, tanımları bir daha kullanmamıştı.

Sonra da şaka yapar gibi altı yedi ay içinde veremden ölüvermişti.

— Ciğerleri kalmamış bunun, demişti fabrikanın doktoru. Nasıl anlamamış kimse.

Frau Lemmer utançla başını önüne eğmişti.

Hermann'ın kolunu yitirişini, bir savaş kahramanının en büyük ödülü sayan çevredekiler, verem oluşuna daha çok acımış gibiydiler.

Kocasının gömüldüğü gece Frau Elfriede Lemmer karyolasının kıyısına ilişip, ellerini dizlerine bırakarak bir süre geceye bakmış, kafasında da karanlığın eşi bir görüntüsüzlük olduğunu ayrımsamıştı.

Kazılan mezarın çevreye saçılan toprağının, verimli tam kıvamında su çekmiş olduğunu düşünmeye başlamıştı.

Çamur değildi toprak, tane taneydi.

Papazın yatıştırıcı bir tınıyla sürdürdüğü konuşmasından anımsayabildiği kimi sözcüklerin odanın karanlığında parladığını görüvermişti.

"Küller küllere kavuşacak, toprak toprağa."

Ağlamaya başlamıştı.

Oğlunun çıkıp gidişinden sonra kızı da daha iyi yaşamak, daha çok şey edinebilmek için evlenerek Batı Almanya'ya göçüyordu.

Ne yapacaklardı ki daha çok şeyi?

Frau Lemmer'e onlarla birlikte gelip gelmeyeceğini sormamışlardı.

Onu yanlarında götürmüyorlardı.

Böyle bir şeyin olacağını yıllarca önceden beri sezinliyor, bekliyordu.

Kızı ve damadı tepesinde durup, ona yaşlılar evinde nasıl da rahat, güven içinde olabileceğini anlatırlarken, başını hafif hafif sallayarak camdan avluya bakıyordu.

Sonra yanıtlayıvermişti.

— Hayır burada kalacağım. Üstelik şimdi bazı semtlerde daireler daha ucuzmuş. Yabancılar, konuk işçiler diye birileri gelmiş uzak güneyden. Bu yüzden oralarda fiyatlar düşmüş. Almanlardan da oturanlar varmış. Böylesi en iyisidir. Ben Berlin'e gelin olarak gelmiştim. Burada kalmak istiyorum. Burada artık ölülerimiz de var.

Unutmayın, kızı nişanlandığında Neukölln'de oturuyorlardı birlikte.

Gudrun, bu güneyli yabancıların şimdi semtlerinde de görüldüklerini açıklamıştı.

Konu bu noktaya gelince damadı susuvermişti.

Ardından sözcükleri birbirlerinin ağzından alarak yeniden konuşmaya girişmişlerdi:

— Fakat şimdiki oturdukları katı tek başına tutması olanaksızdı.

— Çünkü doğrusu burası savaş sonrası yapılmış gerçek apartmanlardan birinin katıydı.

— Evet elli altmış Mark daha ucuza başka bir yer bulabilirlerdi.

— Tek başına olması doğru muydu?

— Batı Berlin'in yalnız yaşayan yaşlıları gerçi ünlüydü ama...

— O ne de olsa onların annesiydi. Anneleriydi.

— Gerçekten böyle mi istiyordu?

— Yoo, başaramayacağını sanmıyorlardı hayır.

— O çok becerikli bir kadındı. Gencecikken, iki çocukla birlikte bir dünya savaşı geçirmeyi bile başarmıştı.

— Fakat yalnızlık hoşuna gidecek miydi?

Frau Elfriede insan belleğinin kimi anlarda nasıl deli gibi hızla çalıştığını, o gün kökten ayrımsadı.

Bir de söylentilere göre ölüm anında böyle oluyormuş.

Kızının bebeklik, çocukluk görüntüleri gözünün önünden geçiyordu.

Yalnız bu değişen görüntüler, o an yanındaki konuşup duran kızıyla birleşmiyor, özdeşleşmiyordu.

Oğlu Amerika'ya gittiğinden bu yana kızıyla sürdürdükleri yaşamalarında karşılıklı davranışlarının, sözlerinin özenli hiçbir çabadan, düşünce süzgecinden geçmemiş olduğunu da o gün anlayıvermişti.

Gudrun'un, ateşli bir çalışkanlıkla ilerlettiği İngilizcesini sınamak için kimi günler bağırarak yaptığı alıştırmalarını dinlemenin ötesinde, anadillerini aralarında sanki tüm anlamlarından boşalmış bir biçimde kullanmışlardı.

Yalnızlık sözcüğünün özüne varmak için belleği onu ilk anladığı geceyi, yalnızlığa ilk kez değdiği geceyi ayrıntılarıyla çıkarıp getirmişti.

Kocasının, Hermann'ın esir değişimiyle geldiği günün gecesi.

Bir gün önce tertemiz çarşafları gererek hazırladığı yatağı, bir kutu Persil'e kıyarak evin her yanını gıcır gıcır parlattığı o günün gecesini.

Onun için yıllar sonra bu yeniden beklenmedik erkekli bir ilk geceydi.

Kocasının bedeninin yaklaşmasıyla onun bir yanının eksikliğini, yataktan düşüyormuş, ya da kırık bir camdan giren ayazın bedenini sarması gibi dengesini yitirerek duymuştu.

Yüreği alabildiğine çarpıyordu.

Gözlerine dolan yaşların taşmaması için öylesine kasılmıştı ki, Hermann'ın

"Bana olan sadakatini gösteren en kesin işareti taşıyorsun sevgilim. Seni yeniden kadın yapmak için az çaba harcamayacağım. Belli belli... Ah Elfriede, hazinem, ölüm anıyla burun buruna gelindiğinde insan nasıl kadın istiyor bir bilsen. Böylesi daha kolay olacak, aşkım gel üstüme"

dediğini duymamıştı bile.

Frau Elfriede Lemmer acıdan bağırırken, Hermann tanıdık bir gülüşü anımsatan rahatlığına yeniden kavuşuvermişti.

Ne geçmişteki ilk gecenin çekingenliğini, ne de yaşanmış savaş günlerinin bittiğinin o gecenin kanıtı olduğunu ayrımsamıyordu; kocasıyla yeniden sevişirken.

Gündelik hayat beklenmedik bir anda geri dönmüştü işte.

Bacaklarının arasının kanırtılışı, ciğerlerine dek ulaşıyordu. Soluması sıklaşıyor, kocasını itmekle itmemek arasında nasıl davranacağını kestiremiyordu.

O, yıllar boyu dik bir sesle dünyaya anlatılan amansız, görkemli bir efsane ordusunun savaşçısıydı; şimdi yataktaydı, üstelik kocasıydı. Omzundan boşalmış bir yanıyla tek bir kez anlatmaya giriştiği o korkunç şeylerden sonra sanki onlar hiç olma-

mış gibi o gece, açık utanmaz şakalar yaparak karısını kucaklıyor, erkeklik organının dikliğinin en güç anlarda bile zedelenmemiş olmasının utkusunu, hırpalayan, didikleyen, saldırıya dönüşen davranışlarla ortaya döküyordu.

Üstelik arsız coşkusuyla yetinmeyerek karısının ona bağlılık, kösnüllük sözleri söyleyerek yeniden yeniden kışkırtmasını istiyor, yapışkan tükrüklerle sürdürdüğü öpüşlerinin usandırıcı olabileceğini düşünmüyordu bile.

Savaş bitiminin bu ürkütücü çiftleşmesi Frau Lemmer'e nedense en küçük bir benzerlik taşımadığı halde, nişanlılık döneminin ökseotu altındaki ilk öpüşmelerini anımsatmıştı.

Dudaklarından sanki somut bir ışık akıyordu yüreğine.

Bütün dileklerini içinden geçirerek ökseotlarına bakmıştı.

Kocasının üstelemelerinden kurtulmak isteğiyle:

— Seni bekledim işte Hermann görüyorsun, demişti. Kimseyi istemeden bilmeden bekledim.

Kocasının bira kokan soluğundan ağzını engellemek için de gür saçlarıyla yüzünü örtmüştü.

O gecenin ertesinde Frau Elfriede Lemmer'in gülüşü, yerleşik bir adale çekimine dönüşerek uykularında bile değişmeden yer etti yüzüne.

Uysallığı ise devinimlerinde genç kızlara özgü bir hafiflik kazandıracak denli belirginleşti.

Sonraki günlerde akşam ekmeği için masaya toplandıklarında Hermann Lemmer, karısını uzun uzun süzüyordu. Uyku saati yaklaştıkça gözlerini ondan ayırmadan, bakışlarındaki utandırıcı anlamı da önemsemeden, çocuklarına annelerini övüyordu.

— Anneniz Führer'in bile hayran kalacağı bir eş, bir anne oldu. Oysa şimdi sanırım böyle şeylere pek dikkat edilmiyor. O gerçek bir Berlinli kadın değil ama, buradakilerin hepsini cebinden çıkarır. Ey çocuklar sizler Fraulein Schultze'nin eskiden nasıl yürek çalan bir güzel olduğunu görmeliydiniz... Hele hele... Sadıktır, uysaldır söz dinler. Önceki isteyenini ailesi beğenmiyor diye kabul etmemiştir. Yalnız kocasına bağlı eşsiz bir kadın... Güzelim.

Güzelliğinin yittiğinin sık sık anımsatılması sayılacak bu övgüler içini kırıyordu.

Çünkü Frau Elfriede aynaya baktığı kısa anlarda, yıllardır onu hoşnut eden sağlıklı renk yansımasına öyle alışmıştı ki. Ayrıntılarda kütleşen şeyleri görmek, edindiği dikkatsizliği sonucu gözünden kaçıyordu. İçindeki o gür damarın cılızlaştığını bilincine yansıtmak istemiyordu sanki. Çünkü böylesi, kendisi gibi, çevresindekilerin de hoşnut olduğu tekdüzelikle beslenen dayanıklılığını yıkabilirdi.

Bu konudaki korkusu yine bir sevişme gecesi alabildiğine büyümüştü.

Hermann'ın tek kolu bacaklarının açılmaz kıskacı arasında kadınlığına doğru terleyerek devinirken, eli yarım omzun kemiğininüstünde etten olduğuna inanılmaz meşin sertliğindeki topağa değince titremişti.

Hermann'ın iri yapısı, sağlam dişleri, dik sırtı, o an yatak odasının alacasında dağılıp parçalanmıştı.

Frau Elfriede Lemmer bu kesin değişimin ardından bağrının acımayla sevecenlikle sıvandığını duyumsadı.

Kocasına ilk kez acıyordu.

Bu hiç tanımadığı eşitliği andırır yeni duyguyla şaşkındı. Epeydir tökezleyen dişiliğinin duyular dünyası böylece kökten son bulmuştu o gece.

Ondan sonra zamanı haftalar, mevsimler olarak, yılbaşlarını önemsediği halde yıllara dikkat etmeyerek algılamıştı.

Oğlu da Hamburg'a o karaya dönüşen bir lacivert olduğuna inandığı sonsuz denizlere gitmişti.

Frau Elfriede Lemmer salt uykulu gölleri, esintilerin hafifçe kırıştırdığı kanalları bilirdi. Deniz, yutan, anlaşılmaz yabanıl bir sınırsızlıktı onun için.

Johannes'in kocasını andıran kemerli burnu, küçüklüğünde bile belirgindi; uzun yeşil sarı kirpiklerine, pembe dayanıksız tenine karşın, bu burun ona hep ağırbaşlılık verirdi.

Bir akşam iş dönüşünde oğlunun iç avluda öteki çocukların el ele oluşturdukları değirmi kuşatmanın ortasında, ağlamayla gülme arası bir yüzle kalakaldığını görmüştü.

Çocukların şarkıya dönüştürdükleri sözlerine Gudrun da bağırarak katılmıştı:

Blumenthal'in küçük kızıyla oynadı Johannes
Burnu eğrildi doğrulmaz
Ne yapsa ne etse şimdi
Belli ki işe yaramaz
Yahudilik geçti ona
Hop la la hop la la
Yahudilik geçti ona
Hop la la hop la la

Frau Lemmer günlerdir şurda burda rastladıklarını, çocukları izlerken ancak kafasında birleştirebilmişti, duvarlardaki afişlerin yazılarını. O yazıların çevreye anlatmak istediklerini, bu çocuk oyunuyla ancak kavrayabilmişti.

Ertesi sabah, onda alışılmadık bir neşesizlik gören Frau Isolde,

— Eh Frau Lemmer, demişti, sizde bugün bir şeyler var, evet var var...

Frau Lemmer, oğlu Johannes'in ve arkadaşlarının dünkü yaptıklarını düşündükten sonra bazı konular için konuşma isteğinin yok olmasını engellemek ister gibi, Frau Isolde'nin sesindeki alaycılığı duymazlıktan gelerek küçük Johannes'in başına gelenleri ve o garip aşağılayıcı şarkıcığı kadına anlatmaya koyulmuştu.

— Gerçekten çok küçük düşürücüydü doğrusu.

Bu sözcükleri duyar duymaz da, anlatmak istediği konuda ikircikli bir duruma düştüğünü hemen kavrayarak.

— Yani demek istiyorum ki efendim, diye eklemişti. Öz kardeşinin de, Gudrun'un da katıldığı bu garip şarkı, çocuklar arasında, eğri burun, şu bu filan inanılır gibi değil.

Frau Isolde duruşunu hiç bozmadan dinlemesini sürdürüyordu.

— Fakat çocuklar bu saçma şeyleri nereden uyduruyorlar, görüyorlar. Ben... Ben de afişlere bakıyorum, efendim hem de epeydir. Ne yapmak istiyorlar? Bir oyun... Kocamın burnu iridir. Size bu tür olayların nedenlerini sormayı çoktan istiyordum.

Ama unutkanım biliyor musunuz? Fakat dün akşam olanlara bakarak size korktum diyebilirim... Çocuklarımız. Düşünebiliyor musunuz...

— Neydi soracağınız Frau Lemmer?

— Nasıl söylenebilir, Gnaedige Frau, bir insanı salt Yahudi diye böyle aşağılanmaya lâyık görmek olur mu? Olmaz, olmamıştır da. Şu bizim küçük Herr Blumenthal ve ailesi... Evet biliyorum cumartesi ateş tutmazlar, ne kadar da yumuşak başlıdırlar. Örneğin benim annem belki de yarı Katoliktir, ya da tam Katoliktir sanırım. Babam elbette Protestan. Bunun bize hiçbir zararı olmadı. Evet Yahudilik çok farklı bir din, lütfen... bilemiyorum. Bu doğuluların dinleri bizimkilere benzemiyor. Yani mutfakları, yemeleri içmeleri falan, huyları bambaşka. Hamursuzlar, domuz etinin haram sayılması, zeytinyağlı cumartesiler... Oruçları... bayramları... Biz de pazarları, ya da adak günleri yakıyoruz kilisede mum. Kime ne oluyor ki... İşte ne zaman Herr Blumenthal ve o hoş ailesini düşünsem... Bütün bu eziyetler yapılmamalı bu insanlara diyorum. Anlayamıyorum, kesinlikle olmamalı.

Frau Isolde, fırının yeni kaynatılan kakao buharıyla dolu sarıkahverengi loşluğu içinden dikkatle bakıyordu.

— Evet olmamalı. Fakat nedenleri var Frau Lemmer. Herkes biliyor ki Elias Goldberg İngilizlerle işbirliği yapmıştır ve o bir Yahudidir. Borsamızdaki düşüşler yönünde de Yahudilerin çıkarları için kararlar almıştır. Gelin görün ki biz bunları ancak yeni yeni öğreniyoruz. Siz hiç Moritz von Bethmann adını duydunuz mu? Bunlar yüzyıllardır parayı ellerinde tutuyor. Yeni yeni anlıyoruz. Ya Amschel von Rotschild'i... Düşünün, soyluluk unvanları bile var bu heriflerin. Hangi ulusun, hangi bayrağın soylusu bunlar? Anlamalıyız artık, hem de geç kalmadan. Kesilen bir milyar Mark'lık cezalarını ödemiyor aşağılık Goldberg familyası, sonra adice kaçıyorlar. Bayan Lemmer bunun tartışılacak yanı yok, her şey apaçık. Ötekilere gelince, şu küçük Yahudiciklere... Şuraya buraya götürülüyorlarmış. Ben o kadar önemsendiklerini sanmam, üstelik değmez de, ne yapabilirler ki.

Frau Lemmer patronun donuklaşan yüzüne bakarak, konuşma isteğinin ürküntüyle yok olduğunu ayrımsamıştı.

Frau Isolde'nin başkentli, mal, iş sahibi, okumuş bir kadın ol-

duğunu yeniden düşünerek, Elias Goldberg'in İngilizleri nasıl bulabildiğini, borsadaki etkinliğini, bütün bu girişimlerin Alman ulusunun çıkarlarına ters düşme durumunu anlamış gibi davranmasının yerinde olacağını kestirmişti.

Sonra fırının ürünlerini yakın semtlere dağıtan, davranışlarında daima çok nazik olmayı başarabilen Herr Blumenthal'i, gece karası gözlü, ince çekme burunlu karısını görür gibi olmuştu. Yoğun iş günlerinde kimi zaman babasına yardımcı olan kızıl saçlı ortanca kızını, onun şarap rengi atlastan yapılma, mine çiçekleriyle işli takkeciğinin altından taşan o kızıl saç yalımlarının çekiciliğini anmıştı. O güzelliğin alımı görene, ancak uzak iklimlerde yetişen ender bir çiçeği çağrıştırırdı.

— Lütfen Bay Blumenthal'le ailesi için de aynı şeyi düşünemeyiz değil mi? Onların Alman ulusunun kötülüğüne çalıştıklarına inanamayız. Hiçbir şeyi etkilemeyecek kadar yoksuldular. Üstelik bize karşı kibar, saygılı olmayı da elden bırakmıyorlardı değil mi?

Frau Isolde kasanın kolunu gereksiz yere çekip, çıkan seslere, birden başlayarak katılan çanların vuruşunu da dinleyerek, bir an susmuştu. Sonra fırının penceresinin önünden süren ıhlamur ağaçlarının gövdesine takılı kalmıştı bakışları.

— Evet bir bakıma değişikti durumları denebilir, elbette bir bakıma. Unutmamalı ki bir bakıma...

Herr Blumenthal'le ailesi sonraları görünmez olmuşlardı.

Üstelik alacakları da vardı dükkândan.

Dağıtım işini karı-koca Fischer'ler üstlenmişti.

Yine de bir yardımcının daha alınması söz konusu diyorlardı.

Gerekliydi bu.

Şöyle söz dinleyecek, ağzı var dili yok biri.

Wupperthall'li bir köylü ailenin oğlu olan, zayıf mı zayıf, boyunun uzunluğundan ötürü hep kambur duran, zekâ yetersizliğinden vatan görevi yapamayacağı anlaşılmış, Alfred Decke, birgün dükkânın ortasında belirivermiş, ve hemen işe başlamıştı. Berlin'e doğru yola çıkarken annesinin verdiği küçük İncil'den, boynundaki okunmuş birkaç torbacıktan, işlemeli bir örtüyle sıkıca kapatılmış sepetten, üstündeki giyimlerinden başka eşyası yoktu Alfred Decke'nin.

Barınacak yeri olmadığından da geceleri fırında kalıyor, müşterilerin beklemesi için yapılmış, dar, ahşap setin üstüne sanki kendisinin kaplayacağı yerin ancak o kadar olduğunu kanıtlar gibi, upuzun yatıyor, yarı açık ağzından çürük öndişleri görünerek hemen uyuyordu.

Gün doğarken dükkânı açmaya gelen Frau Lemmer'i fırlayarak askerce bir selamla karşılıyor, çapaklı gözlerinin daha da acınası yaptığı duruşuyla, genç kadını hüzünlendiriyordu.

Dükkânda ceviz bir çıkmalığın üstünde duran dikdörtgen, ses dağılım bölümü yuvarlak, açıldığında oval bir gözü andırır yeşil yerin yanıverdiği iki düğmeli radyonun yayınları müzik ya da sözle sürerken, Alfred Decke, 'der Führer spricht' duyurusuyla dimdik kesiliyor, delirmeyle korkma arasında gidip gelen yabansı tiklerle söylevi dinlemeye başlıyordu.

Frau Lemmer o anlarda delikanlıya yardımcı olabilmek için ne yapması gerektiğini bulmaya çabalarken, Fischer'lerin hiç oralı olmadıklarını görüyordu.

Führer'in konuşmalarını başlarıyla sık sık onaylıyordu patronları.

Frau Lemmer bu söylevlerin ardından gözleri büsbütün irileşmiş delikanlıyı öksüz bir bebek gibi algılıyor, hoşnut olması için ona kendince neşeli saydığı cümlecikler bulup sıralıyordu.

Radyo yayınlarından önce günün ilk mavisi dağılmadan, ısıttığı kahvenin çökelmiş telvesinin acılığını yok etmek için süt de katarak, Alfred Decke'ye de veriyordu.

Karşılıklı hiç konuşmadan içiyorlardı. Ardından birlikte fırının günlük düzeni içinde çalışmaya girişiyorlardı.

Çırak Alfred buyurulan her şeyi yapmış olarak, yeni bir görev için Frau Isolde'nin karşısına dikilip çocuk bakışlarıyla, emirleri nasıl da uysallıkla beklediğini gösteren yeni bir hazırola geçiyordu.

Noel'e yakın bir cumartesi, alıcıların en yoğun olduğu saatlerde, güzel bir genç kız, tafta giyiminin pembe eteklerini hışırdatarak, kürk yakalı paltosunun yanaklarına vuran aklığıyla, dükkânın ortasında belirivermişti. Sunulan pasta, çörek, ekmek çeşitlerine sevinçle dokunarak, sessizce duran annesine, ellerini çırparak,

— İşte bunların hepsini sardıralım anneciğim, diyordu.

Bu gençlik dolu uçarı davranışlarla yürekten sarsılmıştı Frau Lemmer.

Herr Blumenthal'in masal takkeli, kızıl saçlı ortanca kızıyla yaşıt olmalıydı bu genç kız. Saydam tenine serpilmiş çilleri, ağzının dolgun kıvrıntısı, üst dudağı ile burun arasındaki darlığı altın tozları gibi bezeyen ayva tüyleri, bal rengi saçlarını yer yer tülleyen koyuluklar, genç Yahudi kızla arasında kesin benzerlikler çizdiriyordu Lemmer'e. İçi sevinçle kabarmıştı. Tezgâhın ardından çıkmış, genç kıza yaklaşıp, parmak uçlarıyla hafifçe saçlarına değerek konuşmuştu:

— Lütfen bayan Isolde, bizimkiler göç etmişlerdir değil mi? Onların da bir ülkesi olmalı. Köyümüzün papazı uzun uzun konuşurdu dünya için. Yeryüzümüz çok büyüktür, denizler, dağlar, bitkiler, hayvanlar vardır derdi. Çok çeşitli insanlar da. Toprak verimlidir, su cömerttir. Tanrı insana iyi ol, demiştir. Öldürmeyeceksin, seveceksin, demiştir. Kutsal kitaplar böyle buyuruyor. Bizler de inanıyoruz. Öyleyse... Lütfen değil mi efendim? Böylesi genç umutlu bir güzelliğe asla kıyılamaz.

Frau Isolde sanki kendisine olmayacak bir ortamda çok özel bir şey sorulmuş gibi, kibirli bir hayretle bakmıştı Frau Lemmer'e.

Genç kız, saçının okşanmasının ayrımına varmadan, beğendiği pastaların, keklerin önünde, sevinçli hırçın tepinmelerle bekliyordu.

Büyüklerin durakalmalarına dikkat bile etmemişti. Frau Lemmer ancak patronunun uzak bakışlarını ayrımsayınca susmuştu.

— Kimler diyorsunuz Frau Elfriede? Elbette insanlar birbirini sevmeli... Bunca zorluklar içinde bakınız Alfred'e nasıl kucağımızı açtık, koruyoruz. En önemlisi kendimize yetmeliyiz. Lütfen... küçük hanım başka neleri beğendi, sayın hanımefendi? Frau Lemmer lütfen ilgilenin! Oooo, buyurun, buyurun. Ne kadar hoş bir Noel. Evet, evet, yeni zaferlerimizle birlikte kutlanacak.

— Peki sayın Frau Isolde, ben bakarım Alfred. Tabii ben böyle konuşuyorum bazan. Kutu ister misiniz efendim? Şuradaki-

lerden seçebilirsiniz, lütfen... Kadifeliler fiyonklu, gördüğünüz gibi. Bir de dore kaplı olanları gösterebilirim...

Damadının yıllar yıllar sonra "bizim yeni Yahudilerimiz" diye alaya aldıkları da, hep çalışmak zorunda olan insanlardan oluşan bir kalabalıktı. Kendi hallerindeki bu kişileri de bu denli önemsemek yersizdi kanısınca.

Her sabah yeniden günü kurtarmak çabası, insanları uysal yapıyordu; Frau Lemmer bilirdi.

Kızıyla kocası güz sonuna doğru yeni taşınılan yerin hazırlıklarını bitirmişlerdi.

Doğrusu kendilerinden ummadığı bir ilgi yoğunluğuyla, yaşlı kadının evini döşüyorlardı.

Kızı eski günlerinden kalma bazı eşyalara elkoymuştu.

Açıklamalarına bakılırsa da, doğrusu bu parçalar benzersiz ama ağırdılar.

Annesi artık bakımlarıyla başa çıkamayabilirdi.

Bazılarını satmalıydılar.

Oysa evin tüm işlerini her zaman Frau Lemmer yapardı.

Masif kapaklarına bezeklerin elle oygulandığı tozun yer edebileceği hiçbir noktada bir renk ayrımı görülemezdi, ne dolabında, ne ötekilerde. Eşyaların sıcak kahverengisiyle bütünlenen güzelliklerini, yıllarca bakımlı, tertemiz tutmuştu.

Yalnızlığında aynı çalışkanlığı neden göstermesindi?

Satıldıklarında da epey para etmişlerdi.

Güzel zamanların yaşandığı, üstünde Noel, yeniyıl yemeklerinin yendiği masayı bile satmıştı kızı.

— Tahtası gerçekten maundanmış Mutti, diyordu Gudrun.

Başka neden olacaktı ki diye düşünmüştü Frau Lemmer.

Damadı yüzünü daha da soluklaştıran gülüşüyle ellerini ovuşturarak,

— Şimdi yeni eşyaların alışverişine başlıyoruz, diye ekliyordu.

İşçi, küçük memur ve ara sınıflara uygun beğenide üretilen-

leri sergileyen kaufhausların birinden Frau Lemmer için gerekli saydıkları eşyalar alınmıştı. Bunların neredeyse tümü yapay malzemeden oluşuyordu.

Kızı ikide bir başını sallayarak,

— Daha sağlamdırlar, diyordu, sağlamdır. Bir daha zaten pek bir şey gerekmeyecek. Yani tabii istemezsen gerekmeyebilir. Hem de çok moda... Bundan sonra sen de gezdiğinde göreceksin ya Mutti. Özgür olacaksın. Kimseyi beklemeden, kimseyi düşünmeden, kimse için hazırlanmadan günlerini istediğin gibi geçireceksin. Senin ve babamın Berlin'ini kulaç kulaç dolaşabilirsin. Fakat Doğu Berlin'e geçmek yok. Otobüslerin ön yerleri ihtiyarların, savaş gazilerinin. Unutma lütfen. Mağazalarımıza, caddelerimize, pastanelerimize alıcı gözle bak. İnsan kesinlikle heyecanlanıyor. Sanki hiç savaş yapmadık gibi. Zaten unutmalı... Unutmalı...

Oda takımı, yemek takımı diye sıralanan tutamak yerleri, bacakları nikelden yapılma şeyleri taşımışlardı katına. Tüm renkleri karıştırarak, sonuçta şaşılacak bir çirkinliğe varılmış bu nesnelere, geçeneği, odaları, mutfağın tabanını örten ölgün maviye, donuk sarı turuncuya bakakalmış, yine de bir şey söylememişti Frau Lemmer.

Yatak odası için değiştirme, yenileme konuşmaları başladığında tıpkı, "Burada Berlin'de yalnız yaşayacağım" dediği günkü tutumuyla, onları sattırmayacağını, gelin olduğu geceden bu yana taşıyıp durduğu karyolasında yatağında ölmek istediğini açıklamıştı.

Damadı Otto Steinbach'ın bakışını üstünden atmak ister gibi elleriyle boşluğa bir şeyler çizmişti.

— Nein nein.

Yatak odasını gönülsüz bir özenle yerleştirmişti kızı da.

Başuçları, kordelalarla birbirine bağlanmış iki arp desenli karyolasını, çevresi güzel kesintilerle süslü ayaklı aynasını koyup, ardından çok yorulmuş gibi Frau Lemmer'e dönerek, anneannesinden kalma bir bey hanımının armağanı Biedermayer dolabı neredeyse yaltaklanarak yeniden istemişti.

— Senin için gerekli değil Mutti, bir aile yadigârı bu değil mi, öyleyse sonunda yine bana dönmeyecek mi, daha neler, satmayacağız elbette.

Kızının bakışlarındaki açgözlü anlamdan sıkılan Frau Lemmer "peki" dediğinde, Gudrun'un sesinin davranışlarının çağrıştırıverdiği bir yıkıntılar dünyasıyla yüz yüze gelmişti.

Kızının odaya girer girmez o ayrılık gününü anlamlı kılacağına inandığı bir kutu permasanlı çikolatayla ardında dikilişi, birden ayan konuşkanlığı bu sevecenlik gösterilerinin ona verdiği olağanüstü uzaklık duygusuyla gözlerini kaçırmıştı, fakat durup durup annesini öpmesiyle, parlatılmış saf gümüş rengine bürülü hâlâ gür saçlarını okşamakta diretmesiyle yaşlı kadın kızını başından nasıl savacağını bilemiyordu.

O gün genç kadını, kocasını yakını sayması için hep önemsediği kan bağlarının yetersizliğini anlamış olmak Frau Lemmer'i umutsuzluğa düşürmüştü.

Hiçbir şeyi sonuna dek akıl yürüterek anlayabilecek bilgileri olmadığından alışmadığı yeni düşüncelerin hayatında belirivermesi onu çökertiyordu.

Gudrun'la neyi nasıl yaşamışlardı ki bu sonuca varmışlardı?

Okulda, işyerlerinde bu genç insanlara, kızına, artık şimdi kızının kocası olan bu adama öğretilenler, özendirilenler neydi? Yaşıtlarıyla dostlukları hangi alışkanlıklarla, seçimlerle oluşuyordu?

Yaşlı kadın kafasına üşüşen bunca sorunun hiçbir yanıtını bulamayacağını bilmenin karanlığını duyuyordu yüreğinde.

Boynunun gevşediğini, başının titrek bir sallanışla ileri geri gittiğini ayrımsıyor, denetleyemediği bu değişimiyle acıklı bir görüntü oluşturduğunu sezerek daha da sarsaklaşıyordu.

Sokaklarına dönüş noktasındaki köşede, akşamüstleri ortaya çıkan, üstünü başını yüzlerce kumaş parçasıyla sarmış, titrek başıyla mırıldanıp duran, kendisi gibi bedeni cerahatlerle kaplı cinsi anlaşılmayan köpeğiyle dinelen yaşlı dilenciye eş bir duruma düştüğünü varsaydıkça, kızının söz tufanının ortasında tüm varlığı ayrışarak dağılıyordu.

Üstelik son günlerde ağladığını ancak yanaklarının ıslanmasıyla anladığı o beklenmedik gözyaşlarının bastırıverdiğini şaşkın bir utançla sezmişti. Bu önlenmez gözyaşı selinin yersizliği bedenini acıyla büküyordu.

Gözyaşlarını ayrılık acısı diye yorumlayan kızı, yapay ive-

cenliğiyla annesine daha sıkıca sarılmalara kalkıyor, damadı Otto uçuk mavisi akına karışmış o boşluk dolu bakışları değişime uğramadan abartılmış ilgisiyle açıklamalar yapıyordu:

— Nedir efendim, lütfen, yabancı bir yere gidilmiyor, kendi yurdumuzdan çıkmadığımız unutulmamalı, sevgili anneciğimiz niçin ağlıyor, ah lütfen, sizi en güvenli biçimde yerleştiriyoruz. İstediğiniz semt de bu değil mi? Ağlamayınız, isterseniz gitmeyiz, değil mi Gudrun değil mi sen de söyle söyle hadi...

O gün ilk kez yaşlı kadın, sözleri anlamlarından boşaltan yalancılığın sese vuran tınılarını da, daha önce başka bir örneğine rastlamadığı halde içi titreyerek dinlemişti.

Her sözcüğü çok kolay söylüyorlardı ikisi de...

"Korkak ikiyüzlü olmayı öğrenmeden göle doğru dümdüz yürümüştü, söylemediler mi?"

Gözyaşlarına duyduğu öfkeyle elleriyle yüzünü örtmeye çalışırken, Gudrun bir atakla yapay deriden günün moda kesimli çantasından kâğıt mendil buluveriyor, annesinin yanaklarına olağanüstü bir özenle bastırıyordu.

Kızının saçlarından dalgalanan sprey'le karışmış parfüm kokusu tıkıyordu soluğunu.

Gitsinler istiyordu, bunun bir an önce gerçekleşmesi için gizli iç dualarını sıralıyordu Frau Lemmer.

Salt dudaklarının kıpırdamasından oluşan bu içe yönelik konuşmaları, yakarmaları son yıllarda edinmişti yaşlı kadın.

Gudrun bir iki kez "Nedir, ne var?" diye sormuş, annesinin korkuyla geri geri giderek "Hiç hiç" diye yanıtlamasına da bakakalmıştı.

Sonraları da ilgilenmemişti.

Gudrun sevecenliğinin ayrımsanmasını isteyen gülünç bir

ciddiyet içinde Frau Lemmer'e gövdesiyle yaslanmıştı. Saçlarındaki sert yapışkan koku, yanında hazırolda duran kocasının tıraş losyonuna karışarak çevresinde görünmez bir kalkan oluşturup onlardan yalıtıyordu yaşlı kadını.

Tam anlamıyla coşmuştu kızı, savaş yıllarına bile uzanmıştı gevezeliği.

— Ne güçlüklerdi onlar değil mi anneciğim?

"Evet, o da, Johannes de çok küçüktüler. Yine de unutulabilir miydi? Anneleri kahraman kadın, savaş yalnızı, güzel genç Elfriede Lemmer olmanın gülümseyen aydınlık yüzüyle çevrelerindeydi. Açlıktan kılpayı uzak bir beslenmeyle yetiniyorlardı. Soğuktan ne bulunursa giyilip kat kat ağırlıklarla korunmaya çalışıldığı bedenlerin acınası kıldığı görüntülerine karşın, kar oyunlarına dalmış çocukların unutkan acarlıklarına bakarken yaşaran mine mavisi gözleriyle, unutulmayacak bir anne olmayı başarmıştı doğrusu."

— Evet böyleydi sevgilim o yıllarda bu güzel Hanımefendi...

Gömük su saydamı boş gözleriyle dinelen kocasına onaylatmak isteğiyle, kızı konuşkanlığının hızını aralayarak annesinin omzunu sıkıyordu.

— O yıllar annem gibi biri var mıydı sanmam, savaşı, soğuğu sanki hayatın içine birden girmiş olan zorunlu karabasanlar olarak algılıyordu bana kalırsa. Önemsemeden. Ne şans değil mi sevgilim, hep sana söylemişimdir... annemin yaradılışı Tanrı'nın ona lütfudur. Biz yani ben daha başkayım, bilirsin gelecek hesabımı sıkı tutarım. Fakat annem sanki olaylara karşı durmanın gerçekdışı sayılacak bir tutumla başarılacağını doğuştan öğrenmiş gibi davrandı sürgit, ya şimdi, ya şimdi...

Yüzünü yüzüne çevirerek anlattıklarının desteklendiğini görmek isteyen karısına, kocası arasız başını sallıyordu.

Bu onaydan sonra Gudrun iştahla geçiyordu konusuna:

— Böyleydi, eksiksiz tam böyleydi. Annem bizi savaşla yüzleştirmedi hiç. Fakat Stalingrad yenilgisi duyurulduğunda bütün gece ağladı. Ben ara sıra yatağımda dönerken hıçkırıklarını düşümdeymiş gibi duydum. Değil mi anneciğim?

Frau Lemmer o gece çevresindeki dayanaklar yıkılmış gibi

boşlukta sanmıştı kendini. Sayılarını aklında tutamayacağı onca insanın ölümü bağrını paralıyordu.

İkide bir Ruslar da çok ölü verdiler deniliyordu.

"O kadar kolay değil bizi püskürtmek."

Ayrılacakları günün beklenmedik konuları Frau Lemmer'i inmeli bir duruma getirmişti.

Onca ölüm için üzülmeyip de ne yapmalıydı?

Hepsi yaşamalıydılar, insanoğlu için gösterişsiz beklentilerle de bir ömür süslenebilir, mutlu olunurdu.

Ama tamamlanmamış bir hayat hangi savaşı haklılaştırırdı ki? Bu ölü sayıları yüreğinin her yanına dağılmışça, zonklayarak acıtıyordu bağrını.

Savaş ölülerinin göğe dönük kalmış yüzleriyle yattıklarını varsayıyordu Frau Lemmer.

Yanlarında hiçbir yakınları olmadığından son nefeslerini verirlerken ulu Tanrı'ya yönelik sonsuz bir bakışla dünyadan ayrıldıklarını düşünüp, öylesi insanoğluna daha yakışır diye, yeniden ağlayarak, hepsine dua ediyordu.

"Çeşitli insanlardır", diyordu kendi kendine; "Protestan, Katolik, Ortodoks... Benim bilemeyeceğim daha değişik dinden insanlar da olabilir aralarında. Ne kadar da gençtiler. Tanrım bu haksızlığa nasıl izin verirsin. Anneleri ne yapacak, ya nişanlıları, sevgilileri?.."

Karılarından çok nişanlılar, sevgililer düşüncesi etkiliyordu Frau Lemmer'i.

İlk dokunuşların, sıcaklıkların, öpüşlerin büyüsünü başkalarıyla evlenseler de o kadınların belleğinden kimse silemeyecekti.

Gudrun'un tepesinde dinelerek anlatıp durduğu o geçmiş geceleri andıkça, en küçük ayrıntıların bile yitip gitmediğini görüyordu.

Çocuklarının gerekmeden ikide bir üstlerini örtüyor, kızının battaniyeden taşan bir demet sarı lülesini okşuyordu.

Savaş bitip yeni Almanya ikiye ayrılarak yaratılırken, değil kızı, neredeyse hiç kimse savaşı konuşmaz olmuştu.

Çevresindekiler sanki her şey zaten eskiden beri bu düzen içindeymiş gibi davranıyor, başka konuları yeğliyorlardı.

Tümü neşeli genç bir dünyanın kesin gereği sayılan dışarlak bir yaşama biçimine dört elle sarılmışlardı. Her yanda, "Genç

yeni" "yepyeni" savsözleri arasız yineleniyordu. Gözde bir konuydu bu, tüketilemiyordu.

Genç olmak.

Genç görünmek.

Genç duymak.

Genç yaşamak.

Yeni bir fikir.

Yepyeni bir fikir.

En yeni fikir.

En son model.

Firmamız daha dünyada kimsenin tasarlayamadığı bir yeniliği sunuyor.

Yaşayın, yaşamanın önemini unutmayın.

Hayat sizindir, yenilenin hayatınızı unutmayın.

Herkes kendi hayatını yaşamalı.

Sizin mutluluğunuz için sizi düşünerek.

Egal egal egal...

U-Bahn istasyonlarındaki porno dergilerine şaşıyordu.

Gülünçlüğe kayan, garip, el kol apışarası sergilemelerinin insan bedenindeki yeni görünümlerini arayıp bulan fotoğraflara bakmaktan gelen korkma duygusunu yok edememişti Frau Lemmer. Bu utanç veren açık saçıklığın nasıl da böylesi yaygın hale geldiği konusunda da bir şey sormaya kalkmamıştı kimseye de.

Hızla değişip, başkalaşan bu dünyada acemileşiyor, öbür insanların her şeyi olağan karşılamasından ötürü de, varlığının gereksizliğini duyumsayarak, evine odasına sığınıyordu.

Savaş, belki de yaşlı kadının yaşadığı salt onun tanıklık ettiği bir karabasandı.

Yıllardır o büyük yıkımı kendi başına sessizce anmak giderek doğallaşmıştı.

Hausmeister Maximilien Ranke'nin tükenmez şanlı anıları, değinilip geçilen "biz kazanabilirdik" cümlecikleri, Frau Lemmer'in yaşadığı özel savaşı anlatmıyordu kendisine.

Kızının bu beklenmedik geçmişi deşme yürekliliğinin boğucu nedenlerini çözememişti.

Damadının, avluyu dolduran çocukların çığırtkanlıkla taşan bağırtılarını dikkatle izlediğini ayrımsamıştı.

Genç adam boynunu uzatmış bir şeyleri koklar gibi aranıyordu.

Bu evi bulduklarında Otto Steinbach "bizim yeni Yahudilerimizden burada çokça var" diye açıklamıştı.

— Nerden çıktı bu benzetme, siz mi buldunuz acaba, demişti Frau Lemmer.

— Ah ne yazık ki benim buluşum değil. Epeydir bizde böyle söyleniyor.

— Bunlar Müslüman değil mi peki?

— Evet Müslümandırlar. Ama hepsi de Müslüman değil. Başka milletlerden de gelenler oldu.

— Hâlâ mı, onca şeyden sonra?

— Pek de onca şey değil mutti, diye eklemişti kızı. Almanyamız değişti. Zenginleşti. Bazı işler için yoksul güneyliler gerekti, geldiler. Yoksul olmasaydılar gelmezlerdi.

"Yoksulluğun bıçak sırtı yalınlığında, gölün aynasındaki yüzleriniz yan yana değil miydi düşün."

— Fakat o yıllarda Yahudilerin zenginliği kusurdu. Bunların da yoksulluğu mu kusur?

— Fakat anne... Bu sadece bir şaka. Şaka olsun diye hepsine Yahudi diyoruz.

— Nedir bu sözler, niçin söyleniyor? İnsanların ağaçlar, ökseotları, göller, Noeller, yanan bir ocak mutlu olmalarına yetmiyor mu? Hiç anlamıyorum. Bir pazar duasının şarkısını taşımalıyız içimizde. Üstelik bunu ben söylemedim. Bir papazın vaazından dinledim. Belki siz haklısınız. Berlin'i, köyünü, ormanları, bağbozumlarını önemseyenler yok ortada. Hep iş hep iş. Başka şeye

vakit yok sanki. Biz de çalışıyorduk. Zengin değildik. Tarlalarda, bağlarda, kiliselerde, evlerde kalabalıktık. Hepimizin bildiği ortak şarkılarımız vardı. Birlikte sevinçle söylerdik. Mevsimlerin güçlüklerini de, yoluna koyarak yaşardık. Akşam ekmekleri... Ah bütün bunlar sanki kimsenin anmadığı bir zamana bırakıldı gömüldü. Çünkü savaş öncesindeydi, orada kaldı. Savaş konuşulmadıkça bunlar da konuşulmayacak elbette.

Gudrun, annesinin bunca şeyi nasıl da şaşırmadan söyleyebilmiş olmasına hayranlıkla bir an bakarak, yaşlı kadının mavi yalımlarla süslü gür saçlarını yeniden okşamıştı.

— Anneciğim, senin gençliğinde de bu ülkede fabrikalar olduğunu unutuyorsun.

Frau Lemmer başındaki elin ikide bir verdiği tedirginliği yok etmek isteyerek,

— Gecikeceksiniz Gudrun, demişti.

Damadı, kol saatine, görülmesi, anlaşılması güç bir şeye bakar gibi uzun uzun bakmıştı.

Onu, Hausmeister Ranke'ye emanet ederek gitmişlerdi.

Otomobille geçiyorlardı Batı'ya.

Yeni arabalarını aldıklarında "dört kapılı" demişti kızı, "sıfır kilometrede, otomatik vitesli, mavi."

— Haydi bir Wannsee'ye gidelim, istemez misin?

— Yok, dilerim mutlu günlerinizde gezin hep kızım, halim yok bugün.

Volkswagen Passat'ın alındığı müjdesinin duyurulduğu günlerde bile, yaşlı kadın, yeşil, tozlanmış bir loşlukla sarılı, iki yanı kavaklarla süren orman yolunu düşünmüştü.

Orada silme ot dolu güçlü atların çektiği, yayımlı bir harman arabası ağır ağır gidiyordu. Otların tepesinde hayvanları yeden bir köy delikanlısının boz mintanını, tahta flütünü, sırtını süsleyen mor bir mendili kendi boynunda takılıymış gibi ılıklığına değin duyumsamıştı.

Kalın ağaç diplerinin rutubetli havası, kurbağaların gölden patlayan bağırışlarının kokusu gibiydi.

Ötelerden ara ara yankılanan avcı Mathias Bühler'in çiftesinin sesini, hemen yanındaymış gibi duymuştu.

Damadı Batı Almanya'ya geçmek olayının sıkıcılığını önemle belirtiyordu:

— Evet evet bu komünistlerin sınırlarını aşmak berbat bir şey. Neyse ki Batı'ya doğru olması işi biraz kolaylaştırıyor. Haydi Gudrun, hava kararmasın gecikmeyelim. Vedalaşmak yeter, Amerika'ya gitmiyoruz ya.

Bu yabancı adam aile adına sorumluluk gerektiren durumlarda bu benzetmeyi birçok kez yapmıştı.

Oğlunun, Johannes Lemmer'in "Hamburg doklarına gidiyorum" diye çıkıp, ardından Amerika'ya çekip gidişini anımsatarak annesinden asıl sorumlu olanın bu yükü kolaylıkla sırtından atıvermiş oğlu olduğunun unutulmamasını istiyor gibiydi.

Frau Lemmer'in Hamburg kenti için edinebildiği tek görüntü, savaş başlamadan önce, Amerika'ya göçen bir arkadaşının kocası Hermann'a postaladığı fotoğraftı.

Kasketini yana düşürmüş bir genç adam Kaiser Wilhelm Haafen rıhtımı girişinde çektirdiği resminde, çalımlı aldırmaz bir serbestlikle duruşuna karşın, yüzü kederle örtülü olarak çıkmıştı. Kartın arkasını neredeyse açık saçıklığa yakın sözcüklerle doldurmuştu.

"Başka bir hayata gidiyorum sevgili arkadaşım Meister Hermann. Avrupa koktu, batıyor. Yeni dünyada eti çikolatadan, oksijen sarışını bir Betty bulacağım. Gençliğimizi harcamadan, eğer hâlâ kaldıysa..."

Yaşlı kadın sallanışlarını yeniden ayrımsıyor, değiştiremediği bu sıkıcı durumu sezinledikçe çaresizleşiyordu.

Çocuklarını okul dönüşü karşıladığı bir kış gününü anımsatıyordu Gudrun'un bu ayrılış anındaki nedeni kavranamaz sarılmaları.

Kızı, oğlu üstlerinde taze kar havasıyla, günbatımında dönerler, annelerini kucaklamak için de aralarında yarışırlardı.

Genç kadın ardındaki kuzinanın tüten sıcaklığından sıyrılır, kapı eşiğinde kollarıyla karşıladığı bu sevinci, taşkınlığı, öpücüklerle yatıştırmaya uğraşırken, çocuklarının serin yüzlerini bağrına bastırırdı.

Küçüklerin çığlıklarla güçlenen devingenliklerinin üstünden tepeleme karla yığılı sokağı aşan iki katananın çektiği kapalı arabayı görmek, Frau Lemmer'in günlük mutluluğunu dayanılmaz yapardı.

Atların ağır adımlarının uyumu, arabanın dingillerinin dönüşlerde çıkardığı gıcırtı, onun da çocuklarına kahkahalarla katılmasını sağlardı.

Kızı bir an ayrılıp bakmıştı annesine.

Günün modasına göre kesilmiş saçları, mine mavisi gözlerindeki pırıltısızlık içinde Gudrun'un, ağzının kocası Hermann Lemmer'in tıpkısı olduğunu da o gün seçmesini sağlamıştı yaşlı kadına.

"Ne garip, Gudrun'a güzel denemez," diye düşünmüştü.

Ama kızı en durgun anlarında bile önlenemez bir canlılığı sezdiriyordu bakana. Bu da ona çekicilik kazandırıyordu.

Ardından törensel el sıkmalara, yanakları yanaklara değdirmelere girişilmişti.

Çıkışa yönelmişlerdi.

— Sen kalkma anneciğim, demişti kızı. Yorgunsun, biz çekeriz kapıyı.

Kapı örtüldüğünde Frau Lemmer tutamak yerleri madenden, turuncu, yeşil, sarı, mor ekoseli koltuğunda oturakalmıştı.

Merdivenleri inen ayak seslerinin bitişini dinlemişti.

Gidenlerin avluya ulaşan gürültülerine Hausmeister Maximilien Ranke'nin gür sesi karışmıştı.

Kapıcı, uğurlamanın gerekli sözcüklerini sıralarken konuşmalar örtülüvermişti.

Belli ki kızı ve damadı yaşlı annelerini Hausmeister Ranke'nin dikkatine emanet ediyorlardı.

Bu emanet cümleleri çok acındırıcı, bağışlatıcı ve geleceksiz olmalıydı ki, aralarında başkalarının duymayacağı düzeyde sürdürülüyordu.

Ana çıkış kapısının tok kapanışını beklemişti.

Odanın yüksek penceresinden giren ışıkların küllenip kararmasına dek Frau Elfriede Lemmer, o alışık olduğu kıpırtısız oturuşuyla yoğun bir dikkatsizliğin onu sarmaladığını o gün sanki dokunurca görmüştü.

Yeni katına yerleştiği ilk günlerinden başlayarak, birkaç ay yapıdaki devinmeleri, gürültüleri, ara sessizlikleri öğrenmeye çalıştı.

Üçüncü ay sonunda Hausmeister Ranke'nin zilini çalmasıyla da kapısını ilk kez bir yabancıya açtı.

Sert görünümlü, kimsenin gözlerine bakmayan adamın uzattığı elektrik faturasını alırken kızardı.

Hausmeister Ranke, onun uzun zamandır ortada görünmediğini, sağlığının nasıl olduğunu, bir şey gerekiyorsa söyleyebileceğini, yanındaki dairede yaşayan adamın müzik tutkusundan tedirgin olup olmadığını, arada çıkıp gezmesinin sağlığı açısından küçümsenmez gerekliliğini önemseyerek sıralamıştı.

Bir de Berliner Abend gazetesi sunmuştu.

Epey konu vardı doğrusu gazetede.

Kendisi okumuştu.

Dünya haberleri, ucuzluklar, bir konuk işçinin bıçakladığı Alman genci, ve yerebatası teröristler...

— Sayın Frau lütfen, bizim baştakiler bu herifleri sindirmeyi, bastırmayı sanırım istemiyorlar. Yoksa bu rezil teröristleri toz edebilirler. Niçin önlemediklerini anlamıyorum. İki kere iki dört, bu böyle, bu Almanya'daki pek çok şeyi ben şimdi anlamıyorum. Neyse... Ucuzlukları kaçırmayınız. Havalar serinledi. E, ne de olsa sonbaharı bitiriyoruz. Güneşten önemli bir şeymiş gibi söz açmak modası şimdilerde şu yabancı tembel güneylilerle girdi aramıza, biz de alıştık... İklimimiz iyidir, bilirsiniz ya, iki kere iki dört, bu böyle. Çalışkanız, yüksek Protestan ahlâkına sahip olan herkes çalışır. Bir güneşle iş olaydı, bu tembel heriflerin ülkesine işçi olarak biz giderdik. Çıkınız, hava alırsınız. Karlstadt'da, Bilka'da indirimler başladı.

Herr Ranke askerce bir selam da vermişti.

Yaşlı kadın bundan hoşlanmıştı.

Kısa kapı önü konukluğundan sonra Frau Elfriede Lemmer, ertesi gün yatak odasına girip çevresine bakındı.

Örtük pencereden kırılarak dolan yarım ışığın, eşyaları sıvarken tülsü bir görüntüye büründüğünü de, taşındığından beri ilk kez gördü.

Kızken kış geceleri ocak başında işlediği çeşmeden su dolduran çoban kızı desenli goblenini çerçeveleyerek astığı duvara bakıp gülümsedi.

Yalnız yaşama döneminin ilk gezme amacıyla sokağa çıkma gününe uygun saydıklarını, kurutulmuş çiçek kokan ağır kapılı giyim dolabından seçti.

Yeni karşılaşacağı komşularına daha saygın görünebilmek kaygısıyla, onu olduğundan da yaşlı gösteren kürk yakalı paltosunu, mevsime uygun düşmese bile tepesinin çökük yanına muareden kesilme iki dal peygamber çiçeği iliştirilmiş kara hasır şapkasını giydi.

Şapkanın kordelası gerçek ipekti.

Canlı bir hayvanın sırtı gibi yumuşak kaygandı.

Avluya vardığında başı örtülü, güneyli yabancılardan olduğu belli genç bir kadına rastladı.

Kadın hızla toparlanıp, yol verdi ona.

Frau Elfriede yüzünü biçimleyerek yerleşmiş gülümseyiş çizgilerini daha belirginleştiren gerçek bir gülücük sundu bu yabancıya.

Yanıt alamadı.

Bu umursamazlığı yadırgadı.

Caddeye çıktı.

Çevresindeki her şey düzgün, temizdi.

Onurlandı.

Aralarına karıştığı kalabalığın bir parçası olduğunu belirten tutumuyla bir süre yürüdü.

Birkaç yaşlıyla bakıştılar.

Hiçbir şey açıklamayan bu ölgün gözler, kendisinden beklemediği ağıveren neşesini yavaşça küllendirmişti.

Sonunda çevresi için canlanan ilgisinden sıyrılarak yürümeyi yeğlemişti.

Katından, o büyük yapıdan çıkarken ediniverdiği bir serüvencinin gözüpekliğini andıran çevikliği, yerini çoktandır alıştığı o dalgınlığa bırakıyordu.

İki yanından akan itişen kalabalığın, kızına ve damadına ne kadar benzediğini görmekten de hoşlanmamıştı.

Herkes önemli bir işin sürdürücüsü olmanın aldırmazlığını kuşanmış gibiydi.

Bu kordelası has ipek muareden iki dal mor peygamber çiçeği takılmış şapkasından taşmış şaşılası gürlükteki saçları eprimiş palto yakasını süsleyen; yaşlılığına karşın gözlerinin güzel mavisi solmamış, çantasını çocukça bir özenle taşıyarak aralarından geçen kadını kimse ayrımsamıyordu bile...

Caddeler önünde uzuyordu.

Kaiser Wilhelm Kilisesi'nin yıkık yanının süslü bir anı eşya görünümü taşıyan çıkıntısı, Europa Center'ın çevresindeki kalabalık pastanelerin, dükkânların, sinemaların itiş kakışı, yabancı dilden adlar taşıyan giyim mağazaları toplamı, varsıl düzenli bir işleyişin göz çeken çarpıcı görüntüleriydi.

Frau Lemmer, yöresini izledikçe, üstüne üstüne gelen aykırı şeylerden ötürü, bir ara dinlenmek gereğini duymuştu.

Kudamm'ın kaldırım kıyısı boyunca tezgâhlar kurmuş, genç kızlarla genç erkeklerin olduğu yerde duraksamıştı. Satıştakilerin çeşidi insanı baktıkça yoruyordu.

Durduğu noktanın tam yukarısını anımsamıştı.

Nasıl inanılmaz bir yıkıntıydı o yıllarda.

"Bir zamanlar buraların bombalarla kökten silinip süpürülüp bir yangından çıktığını çevremdekilere söylesem, anlatsam, inandıramam ki kimseyi," diye düşünmüştü Frau Lemmer.

"Hayır inandıramam onları. En büyük din ululârının adını tanık göstersem bile, inandıramam. Hiçbir iz yok ki... Ya benim yaşadıklarım."

Savaş sandığından da daha eski bir tarihte mi olmuştu acaba? Yoğun kalabalıktan o anıları taşıyan bilen hiç kimse geçmiyor muydu?

Kurfürstendamm'la bağlantısı olan şimdiki Bundessalle bölgesinin o günlerde toprak, taş, demir yığınından oluştuğunu düşündü.

Yeni oluşan adalelerinin delikanlı gövdesini biçimleyen ağırlığıyla suyu ikiye biçerek açıyor. Ardından beliren halkalanmalar sandalı oynatıyor. Gölü unuttun mu?

Yıkıntılardan fırlayarak yükselen putrellerin ürkütücü iç içeliğinde, saçılmış eşya kalıntıları, görene arasız ağlama, bağırma isteği veriyordu.

Mekânları yok olmuş insanların kullanımından çıkmış bu nesnelerin yersizleşmeleriyle edindikleri etkinin gücüne ilk kez o bölgede tanık olmuştu Frau Lemmer.

Bir büyük girişin açıldığı görkemli yapıdan arta kalan kapıda, o geçmiş varsıllığın kanıtı, alınlığındaki incelikle oygulanmış işlemelerdi.

Yıkıntı kapıya dayanıp kalakalmış boy aynasına rastladığı o kesintisiz aydınlık gün, saklanacak bir kuytuluk arayışındaki korkuyu unutamamıştı.

Altın yaldızlı çerçevesi fırdolayı müzik gereçleri taşıyan tombul çocuk meleklerle bezeli kristal aynanın zedelenmemiş bütünlüğü bir büyü gibiydi. Üstündeki bahar gününün yansıyan duru ışıklı mavisi de o ortamda görene dehşet veriyordu.

Frau Lemmer ağır ağır yaklaşmış, oradaki su mavisi enginliğe varana dek dua etmişti.

Işıkla sıvanan aynanın dingin yüzeyine savaştan artan hiçbir şey düşmüyordu.

Deşilmiş, parçalanmış yangın yeri kentin ortasında baharın tutkusunu içine çekerek büyüten kutsal bir tapınak gibiydi ayna. Bir ayini anımsatan görüntünün her yanda tüten dumanları bile yansıtmayan yüzüne sonunda ulaşmıştı.

Aynanın görüntüyü çerçeveleyen dikdörtgenini birden bölerek kayıp giden kuş sürüsünü görmüştü.

Bu, savaşın gerçekten bittiğinin en kesin kanıtı olmalıydı.

Kırlangıçlar keskin çizgileriyle yok edilmiş, bitirilmiş bir kente yeniden dönüyorlardı.

Demek ki sığınacak yerleri vardı.

İnce kuyrukların eğimli akan düzeni bir köy türküsü gibi dağlamıştı yüreğini.

Ardından o Tanrısal çekimin içinde kendine, dağınık sarı saçlarına, taşbebek bakışlı gözlerine, ağzının gülümseyişiyle ağlama arasındaki titreyişine, yıpranmış giyiminin sardığı diri dolgun göğüslerine rastlamıştı.

Yabancısı olan bu genç güzel kadını görmek, incelemek, Frau Elfriede'nin yüreğini sıkıştırmıştı.

Birden bir sunak önündeymiş gibi yakarırca çöküp ağlamaya başlamıştı.

Yıkıntıları karıştırıp işe yarayanları torbalarına toplayanlar, çukurların içinden lekeler gibi belirerek, ağlayışın geldiği yöne bir an şöylece bakmışlar, yeniden yok olmuşlardı.

Frau Lemmer aynanın orda ne kadar durduğunu bilmeden ağlayışı, haykırışları kuru hıçkırıklara dönüşene dek öylece kalmıştı. Sonra ardında beliren ayak seslerine dönmüş, biri yaşlı, öteki genç kız görünümündeki iki kadının yaklaşmasıyla da doğrulmuştu.

Bakışmıştılar.

Genç kadın güzel bacaklarını örtemeyen küçülmüş bir etek, kalın bir erkek kazağı giyiyordu. Kestane rengi saçlarını yoksulluğuna çarpıcılık kazandıran lülelerle alnına toplamış, dudaklarını da koyukızıla boyamıştı.

Yaşlısı Frau Lemmer'e yaklaşmıştı.

— Siz buldunuz bu aynayı demek, iyi bir parça, doğrusu ne kadar şanslısınız. Götürmenize isterseniz yardım edebiliriz, karşılığında birkaç patates, ya da bir parça peksimet yeter. Ne dersiniz?

Bu soruyla yeniden ağlamaya başlayan Frau Lemmer, su boruları parçalanmış, toprağı çamura kesmiş yolda, toparlanıp tökezlenerek oradan kaçmıştı.

Bu ilk kent gezintisinin akşamında, çağrışımların yorgunluğuyla dönmüştü evine.

Gecikmesinden ötürü Herr Ranke'yi dış kapıda onu beklerken bulmuştu.

Yaşlı kadını kollarını açarak karşılayan kapıcı, kuşkularını belirtiyordu. Frau Lemmer'in gülümseyişlerini göz kırparak yanıtlıyordu.

— Öyle değil mi lütfen, eğlenmişsinizdir umarım. Saatlerin nasıl geçtiğini unutabildiniz dışarıda, çıkmalı, görmeli. Cafe Kranzler'de bir mola verdiniz mi? Bolluk içindeyiz. Her hafta yenilikler, buluşlar, zenginlikler. Bilgisayarla yönetilen elektronik reklamları gördünüz mü? Her yerde bir Fest günü. Zenginleştik, bu kesinlikle yadsınamaz...

Yaşlı kadın bu konuşma sağanağından nasıl sıyrılacağını kes-

tiremeden, hasır şapkasını çıkarıp koltuğunun altına sıkıştırmıştı. Kapıcının övünç dolu abartılmış sözlerini yadırgıyordu.

Herr Ranke'nin mal, para varlığını da ilk ve son kez o gün düşünmüştü.

Böbürlenerek anlattığı durmadan artan ulusal varsıllıktan kapıcılarına ne pay düştüğünü anlayamayışının boğuntusuyla adamı başıyla arasız onaylıyordu.

Herr Ranke'nin onu kuzey bölümüne açılan avlunun dörtgenindeki üçüncü kapıya dek yanında yürüyerek uğurlamasını engelleyememişti.

Frau Lemmer bu görkemli tarih dersinden, geçmiş gelecek utkularından, onun da sevindiğini varsayan kapıcısının şişinmesini anlar gibi davranarak, uslu uslu yürüyordu.

— Biz boş yere savaşmadık sayın Frau. Evet. Bozguna uğramadığımızı bu günler gösteriyor. Dünya Alman ulusunun yüceliğine koşullar ne olursa olsun başeğmek zorunda. Evet, iki kere iki dört, bu böyle. Biliyorsunuz ya değil mi?

Frau Lemmer, baş sallamasını kesmemişti.

— İşte görsünler, ayaktayız, yıkılmadık. Dikkatli olmalıyız. Bu önemli, unutulmamalı. Öğrenciler ve teröristler için yeni yasalar çıkarılmalı. En canalıcı noktayı kaçırmamalıdır... Nasıl... Meslek yasağı yasası gibi örneğin...

Frau Elfriede Lemmer'de gezintisinin etkileri Herr Ranke'nin baskılı havasıyla daha da yoğunlaşıyordu. Odasına çıkma yollarını ararken, kapıcılarının, ölü kocası Hermann'dan daha genç olduğunu düşünüvermiş, kendisini tutamayarak,

— Lütfen Herr Ranke, söyler misiniz, değerli eşim Bay Hermann'dan çok daha gençsiniz. Savaşa nasıl katılabildiniz? O yıllar ancak çocuk olabilirdiniz, demişti.

— Ben mi, ben mi çocuktum? Yok sayın bayan, o sıra Alman gençliği inançla azimle doluydu. Şuradan buradan toplanmışlardan değil, Hitler Gençlik Kuruluşu'ndandım. Dikkatinize ayrıca teşekkür ederim. Sizinle anlaşacağız. Bizler birbirimizi tanımalıyız. Şimdiki gençlere bakın, güzellikten, temizlikten uzaktalar. Bugünkü gezinizde görmüşsünüzdür. Nelere özeniyorlar? Tembelliğe ya da dünya vatandaşı olmaya. Dünya vatandaşı ne demektir? Bu ulusal açık vermemizin en acı yanı. Yasalar getirilmeli. Öğretilmeli...

Frau Lemmer dayanamayıp sorduğu sorunun uzun karşılığını uslulukla dinlemişti.

Herr Ranke'den bu içerikte açıklamaları sıklıkla dinleyeceğini o günlerde henüz bilmiyordu.

O ara açılan anakapıdan giren iki Kuzey Afrikalı'yı gözden geçiren kapıcılarının konuyu değiştireceğini sezerek adama yürek dolusu gülümsemişti.

Hausmeister Ranke,

— Bizim sendikaların kira, işçi politikaları da ne kadar doğru, tartışılmalı bunlar, diye birden bitirmişti konuşmasını.

Dikkatinin kaymasıyla çevresini küçümseyen duruşunu ediniveren kapıcı, ivedilikle selam vererek, yabancıların yönüne doğru uzaklaşmıştı.

Frau Elfriede Lemmer, baharatlı yağ kokularının, gürültülerin içinden bir an önce sıyrılmak isteğiyle olanca hızıyla odasına çıkıyordu.

Yabancıların dinledikleri o garip şarkıların sesleriyse, onda karmaşa, beklenmedik çarpıntılar yaratıyor, Hermann'la Warnenmünde'ye gittikleri yazı çağrıştırıyordu.

Bu iki benzemezliğin böylesi bir anımsatmaya neden oluşunu da anlayamıyordu.

Geçmişte yaşadığı o balayı armağanının uzayıp duran bu garip ezgilerle ne bağlantısı olabilirdi?

Anılarının itisine, yarı uykulu koyveriyordu kendini.

Apak otellerin ikiz merdivenlerinden inen dantellere bürülü şemsiyeli kadınları, dar pantolonlu kibirli erkekleri, denizin solgun uzak düzlüğüne mavna gemilerin sıra sıra dizildiği iç limanı görüyordu.

Pasta evlerindeki kaynatılan çikolatanın, vanilyanın, kiraz likörlerinin renginden süzülerek düşmüş gibi eriyen mavimor akşam aydınlığının, günbatımlarında yürüyüşe çıkanları izleyen atlı arabaları, atların kadifeleri aştıklarını sandıran gürültüsüz nal vuruşlarının, piyano eşliğinde liedsler söyleyen bir te-

nor sesinin güzelliğinin genç geline yaptığı etki, bir sanrı, esrik bir kendinden geçmeydi.

Geceleri genç evliler yürüyüşe çıktıklarında, dans ve yemek salonlarını birbirlerine belli etmemeye özen göstererek gözlüyorlardı.

Yan yana eklemlenerek uzayan yeşilliklerin yoğun canlılığından pekişen sonsuz derin bir kış bahçesi gibiydi Warnemünde'nin otelleri.

Her yanı güllerle, fildişilerle, ortancalarla, limon ağaçlarıyla, kristallerle, altın armalı yemek takımlarıyla, mermerlerle, binbir oylumlu kameriyelerle bezeli güzel kokulu düşsel yapılardı bunlar.

Gerçeklikten kopuk, bilinmedik yerlerden çıkıvermiş gibiydi çevresindekiler.

Akşam ışıkları yanınca, ağır ipek perdelerin, püsküllerin, brokarların, ibrişimlerin, devekuşu tüyü yelpazelerin, Acem halılarının, gümüş şamdanların taçlandırdığı salonların içinden geçenlerin, oturanların uçuşan görünümlerini doymadan bıkmadan izliyorlardı.

Bir dolunay gecesi sahile yürümüşlerdi.

Sıcak kumlar hâlâ ılık ılık tütüyor, morlaşarak bölünüyor, sis katları oluşturuyordu.

Boş plajda şemsiyeler, hasır oturmalıklar, sıralanmış, oval girintili bambu kabinler, bırakılmış boş Fransız madensuyu şişeleri ay aydınlığının gümüşüyle değişerek yalımlanıyordu.

Kumlara yan yana uzanıp sessizce aya bakmışlardı.

Otellerin orada bir orkestra fokstrot çalıyordu.

Kahkahalar şarkıya dönerek bu sese karışıyor, kesik hırçın havlayışından süs köpeği olduğu belli köpeğine çok genç bir kadın sesi bağırıyordu:

"Buraya gel lütfen Kokiciğim, üşüyeceksin, sevgilim hava serinledi."

Frau Lemmer genç kocasının, üstüne doğru abanan gövdesinden, kendisini çekerek, bir an fokurtulara dönüşen gülüşüyle

— Buradakiler demişti, ne kadar güzeller. Bayıldım, ah evet bayıldım. Bambaşka insanlar, kendimi gerçekten çirkin buluyo-

rum. Hantalım, onların giydiklerini giymeye kalksam Tanrı bilir üstümde durup dururken yırtılır.

Ay aydınlığı güçlüydü.

Hermann'ın eğri iki ön dişini parlatıyordu.

Taze gelin, Warnemünde'yi ne zaman düşünse, yanaklarını kızartan o geceki sevişme arzusunu silemiyordu anısından.

Karnının, oyluklarının, meme uçlarının karıncalanarak ısındığını, her dokunuluşta damarlarının zonkladığını ayrımsadıkça, kadınlık organı tanımadığı etsel bir hazla titreyerek ezilip dağlanıyor gibiydi.

Ilık kumlardan, müzikten, gündüzleri deniz banyosu yaptıktan sonra plaj boyunca uzun bacakları, yüksek çıkıntılı kalçaları, güneşin yaldız yaldız vurduğu mermer akı tenleriyle, nazlı adımlar atan yarı çıplak kadınlardan çevresindeki masallara özgü varsıllığın incelmiş beğenisinden aldığı şaşkın sevincin onu böylesine utanmazlaştırdığına karar vermişti sonraları.

Hermann'ı o gecelerde üstüne yeniden, yeniden çekiyor, kadınlığının henüz kapanan kızlık yarasına aldırmadan, tüm gövdesiyle bacaklarının arasındaki o gizemli kuytuluğunun yarılıp doluşuyla sızının zevke dönüşünü çoğaltıyordu.

Doyumunun her yükseldiği noktada, varlığının uçuşunu, kabarıp doyumla pekişmesini kulak uçlarına titreyerek değin yaşıyordu.

Hermann bu anların birinde şaşkınlıkla ona baktığında, yumuk kirpiklerinin arasından bu bakışı seçip,

— Her şey ne kadar güzel değil mi? demişti.

Sonra ilk ve son kez olarak da yeni güveye aşkını tutkuyla açıklamıştı:

"Ich liebe dich."

Warnemünde'nin bu erişilmez görkemi, sonuçta Frau Lemmer'i varsıllığa daha da saygılı yapmıştı.

Yabancıların katlarından geçip kendi bölümlerine vardığında rahatlardı Frau Lemmer.

Kapısını örter, değişmez alışkanlığıyla kapanıp kapanmadığını denetler, odasına yollanırdı.

Yapma çiçeklerin doldurduğu vazonun yerini değiştirip televizyonunu açardı.

Kuşu Sarah'ın kafesine bir göz atıp, "Meine Schön" demeyi de unutmazdı.

Kızının nedense almakta direttiği odanın bir köşesine konulan, açıldığında yatak olan kanapeye yönelir, oturduğunda tek büyük camı tam karşısına alan yerine bırakırdı kendini.

Değerli olmayan bardakların, İngiliz taklidi yemek takımının, Bavyera işi dört bira çanağının durduğu camlı dolabın yanındaki pencerenin dibinde, avluyu izlemek için oturduğu ürkütücü renklerle kaplı koltuk dururdu.

Yapay tüllerin bollukla kullanıldığı perdelerini özenle çekerdi. Çünkü kızı Gudrun'un kesinlikle savunduğuna göre, "perdeler evlerin sosyal durumlarını açıklama yönünden tartışılmaz bir önem taşıyorlardı."

Yapının karşısına düşen batı yüzünün eş katında yaşlı bir Alman işçisiyle karısı yaşarlardı.

Onların bölümünün ışıksızlığını güneş bile bozamıyordu.

Mevsimler ne olursa olsun, oraya dolaylı inerdi gün ışıkları.

Frau Lemmer, bu karı kocanın akşam ekmeklerini yedikten sonra, televizyon izleyip, hafta sonları kavga edişlerine öylesine alışmıştı ki, eğer bir gün onları orada görmese, perdelerini ancak o zaman örtebileceğini düşünmüştü.

Yeni şeyler onun epeydir ilgisini çekmiyordu.

Kendi katlarına henüz ulaşamamış güneyli yabancılara rastlamamaya özen gösteriyordu.

Bir ikisinin alt katlarda onu gördükleri zaman, yanlış sesler çıkararak konuştukları Almancalarıyla selamlamaya davranmalarını da görmezlikte diretiyordu.

Bu konuda kuşkusuz Herr Ranke'nin haklı olduğu bir yan vardı.

Yabancıların geceleri çişlerini gizli gizli, pencereden avluya yaptıklarını söylemesinden bu yana, adama gösterdiği inançsızlık siliniyordu.

Pistiler yabancılar.

Konuşmaları bağırmaya denkti.

Şaşılacak kadar çocukları vardı.

Kadınları erkeklerden kaçıyordu.

Bir de tüm bu davranışlarının çevrelerinde nasıl değerlendirileceğini düşünmeden Almanlara yaranmaya, sevimli olmaya kalkıyorlardı.

— Evet, öğrenemeyeceklerine bile dikkat etmeden Almanca konuşmaya yelteniyorlar. Ekonomimiz büyüdü. Bunlara gereksindik, çağırdık, geldiler. Ama onlara yerlerini öğretmeliyiz. (Sonra parmak kaldırarak bir şeyin altını çizer gibi) yasalar çıkarmak, yasalar iki kere iki dört diyordu Maximilien Ranke.

Ardından gidip arkadaşı Hans'ın odun kömür deposunun uzaklığından, yönettiği bu beş katlı eski Berlin yapısını tüm açılarından kavrayarak gözetliyordu.

Frau Elfriede de dışarı çıktığı ender akşamların birinde, U-Bahn'ın itişen Alman gençlerinin arasındaki bunaltıcı kısa yolculuğunu bitirmişti.

Elindeki naylon çarşı torbasıyla evine yönelirken, o gün ucuzlukları izleyerek aldıklarının onu üç Mark yetmiş beş pfenning kârlı duruma geçirdiğini de düşünüyor, bankada rastladığı indirimlerin sekmez avcıları bayanları anımsayıp kârlı girişimini yine de yabancılıyordu.

Yeni edindiği bu tutumluluğu neye yarayacaktı, bulmaya çalışıp duruyordu.

Sonunda bu dikkatli pazar ekonomisinin, değerli kuşu Sarah için önemli olabileceğine karar vererek rahatlamıştı.

Odasına girdiğinde kuşu Sarah'ı kafesinin dibinde titrerken görünce donakalmıştı.

Arasız "Mein Gott, mein Gott" demeye girişmişti.

Tüneğe çıkma vaktinin gelmesine karşın, dipte öylece duran sarı karıncığının tüyleri didik didik kabarmış minik varlığa acıyla bakıyordu.

Ne yapması gerektiğini çıkaramıyordu.

Akşamdı, veterinerler bu saatte yerlerinde olmazdı.

Herr Ranke'ye danışsa uzun açıklamalarını yeniden dinlemek zorunda kalacaktı.

Frau Lemmer yıllardır ölümü düşünmediği halde, yapılması gerekenler gecikirse, kuşunu yitirebileceğini yüreği dağlanarak anlamıştı.

Kafesi alıp kat sahanlığına çıkmıştı.

Komşusu Almanlardan birine rastlarsa akıl danışabileceğini umuyordu.

Ne de olsa Berlin kenti hakkında ondan daha çok biliyor olmalıydılar. Her gün dışarlardaydılar, işyerlerinde bulunuyorlardı. Sorulanlara uygun yanıtlar verebiliyorlardı.

Benzer şeyler kafasında dönerek kalakalmıştı kapısının önünde.

Yandaki dairenin bir temizlik firması çalışanı, Fraulein dendiğinde çok kızan Hannalore Mahlke'nin merdivenlerden çıktığını görüp toparlanırken kadının yanında asker giyimli bir zencinin oluşu sevincini yok etmişti. Aralarında İngilizce konuşuyorlardı.

Acısının mutsuzluğu içinde bile Frau Lemmer, televizyondaki Almancanın giderek bu seslere dönüştüğünü ayrımsamıştı.

Fraulein Hannalore Mahlke, berberden yeni çıkma saçları, yüzüne daha yaşlı bir anlam veren yeşillerle beleyerek çevrelediği gözleriyle, hoppalığa kayan çevik davranışlarla kapısını açarken, sıkıntıyla "Guten Abend" demişti. Uzun boylu genç adamsa dişlerinin olanca aklığıyla yaşlı kadına candan bir gülüş sunarak, "Good afternoon mam" diyerek içeri girmişti.

Frau Elfriede bir şeyler söylemeye davranıp, kafesi onlara doğru uzattığında, kat boşluklarında yeniden yalnız kalmıştı.

Merdiven dönüşlerine açılan üstü renkli cam vitraylarla bezeli yüksek pencerelere yüklenen günün alacasına acıyla bakmıştı.

Günlerden cuma olduğunu anımsayınca, bu kez umutsuzluğundan ötürü kapının eşiğine çökmüştü.

Öteki komşuları Meister Hoffmann'la eşi Gerda Hoffmann, erken dönmezler, hafta sonuna girişi durmadan içmek sayan bu çift, Kneipe'lerde alabildiğine sarhoş olurlardı.

Önündeki altın yaldızlı kafesle orada ne kadar kaldığını bilemeden otururken, ara ışığın yanmasıyla karanlık bastığını görmüştü.

Yeni komşuları Türk işçisi, karısı, artlarından çıkan iki sıska oğullarıyla sahanlığa ulaşmışlar, bir an duraksadıktan sonra yaşlı kadının yanına gelmişlerdi.

Frau Elfriede yabancıları nasıl uzaklaştıracağını bilemeyen davranışlarla içeri çekilmeye davranırken, genç adam yaşlı kadının omzunu tutarak, kendi dilinde bir şeyler söylüyordu:

— Neyin var madam? Neyin var ki böyle durup dursun bir başına. De bana anacığım hele.

Türk kadın daha çekingen yaklaşmıştı.

Almancasını hızlı konuşmazsa iyi anlaşılır kanısıyla sözcükleri tek tek sıralayarak Frau Elfriede'ye eğilmişti:

— Haben Sie irgendwelche Beschwerden?

Frau Elfriede bu soruyla sarsılmıştı.

Kadının sesindeki dostça yakınlığın getirdiği çözülmeyle de ağlamaya başlamıştı. Ağlarken de arasız kuşunun kafesini okşuyordu.

— Mein Schatz ist krank.

Çocuklar olanları ilgisiz izlerken, genç adamla karısı bu kez yaşlı kadına cesaretle sokularak sırtını sıvazlamış, sonra çömelip bakışlarıyla yüzünü aramışlardı.

Ardından onu yavaşça sararak kaldırmışlar, aralarına alarak hep birlikte kendi kapılarına doğru yürüyüp içeri girmişlerdi.

Sarah'ın kafesi genç adamın elindeydi.

Büyük bir odada, renkli orman, hayvan resimleriyle dolu bir örtüyle kaplanmış yatakla sedir arası bir yerde oturur bulmuştu kendini Frau Lemmer.

— Lütfen, nerede, ben ne yaptım Sarah'ın kafesini?

Türk adam ona yaklaşarak, karısına söylediklerini çevirmesini ister gibi bakıp konuşmuştu:

— Madam, senin kanaryan üşütmüş, kanarya kuşun. Onu biz bir iyi ederiz ki, sen bile yeni aldın sanırsın. Fukara canını üzme Bak Kamber'le Âdem nasıl sevinmekteler. Siftah bir Alman konuğumuz var diyedir sevinçleri. Bu Kamber var ya, dilinizi iyi söyler. Üzme canını dedik, yaslan şöyle arkana. Şanslı madamsın anacığım böyle bil. Vallah billah tam yerine düştün. Şu işe bakın ihvanlar, Allahını kim inkâra yeltenir. Hey koca Allahım sana inanmayan... Ne diyeyim... Kaçılın... Du-

run... Bak bak gözünle gör anacığım, karşısında ocaktan gelme Sivaslı kuşbaz Selman Korkmaz var. Bizim ellerin ovasında dağında birinciye gelen adamım. Sanırsın ki Süleyman Peygamber donu kuşanmışım. Dillerinden, hallerinden anlardım hayvanatın. Şimdi acunda bir makine, fabrika homurtusudur gidiyor. Yalnızsın, açıktır anacığım... Sana ulaşmasak kapımızı çalacağın yoktur. Niçini belliyse de... Hoşgelin, hoşgeldin. Gelen canlara gönülde de gözde de hoş bakar, hoş söyleriz biz...

Genç kadının kocasının kolunu sıktığını görmüştü Frau Lemmer.

Erkek bu uyarıyla sesini yumuşatmış, konuşmasını eklemişti.

— Bu kadın var ya, canımızı ziyade yaktı bilesin. Sürdü geldi buralara. Bu yıl gelişimiz beşinci hasadını devretti. Eh artık yol yordam öğreniyoruz. Tasa etme madam, hay huy demeden kuşu iyi ettim ki ettim. Sıcak çorbaya da kaşık çalarsın, kederin mederin dağılır gider. Yook, bir başına yakışık almaz. Hiç anlamam, öyle değil mi kız Güldane? Yalnızlık Allah'a vergidir madam, o bile bizleri gözler korur. Dağı taşı temeller, suyu seli yordamıyla yollandırır, demek o da yalnız değildir... Dur canım tortop olma, sen de bizcileyin insansın...

Genç kadın şaşılası gürlükteki kirpiklerinin iç içe yumulmasına neden olan gülüşüyle kocasına katıldığını belirtiyordu.

İki erkek çocuk kapının eşiğinde analarına, babalarına, yaşlı kadına öylece soru dolu bir anlamla bakınıp duruyorlardı.

Güldane Korkmaz, kocasının söylediklerini çevirirken bazı sözcükleri bulamadığında, yerlerini aldıklarını varsaydığı el kol devinmeleriyle, ünlemlerle, Frau Elfriede'ye konukluk çağrısını, Sarah'ın sağlığına hemen dönebileceğini açıklarken, konuşmaların iç içe geçişi üstüne düşen taze pırıl pırıl bir çığlık yayılmıştı odaya.

Frau Lemmer genç kadının çeviklikle sesin geldiği yöne fırlayıp kollarında taşıdığı küçük bir kumaş yığınıyla dönüşünü izlemişti.

Genç kadın kaba halının örttüğü yere bağdaş kurarak oturmuş, yakasını açmış, ak bir tülbentle örttüğü dolgun memesini çıkararak yumuşak kumaş yığınının üstüne eğilmişti.

— İyi ki tez döndük Selman, acıkmış. Biz yok iken uyanaydı geçenki gibi uzun ağlayacaktı yavrucak. Ay canım, ay can kuşum benim...

O taze ses ara sıra küçük soluklanmalarla kesilen bir yutma düzenine dönüşmüştü.

Genç kadının yüzündeki güzelliğin vuruculuğu artıyordu. Parlak göz kapakları yanaklarının esmerliğinde ışıl ışıldı. Uzun kirpikleri, düzgün kara kaşları, yürek biçimli yüzü emzirdiğine dönüktü.

Konuşması yerini hoş bir ezgiye bırakmıştı.

Erkekle iki oğlu dışarı çıkmışlardı.

Çekilirlerken de genç adam kafesi okşar gibi göstererek, 'Zara' demekte direttiği kuşun sağaltılmasına güvenen bir biçimde elleriyle yavaşça sarmıştı kafesi.

Frau Lemmer onca yıllık yalnızlığında, bu ana-çocuk görüntüsüyle kulaklarını dolduran yumuşak nazlatıcı ezgiyle sarsılıp gedikler açıldığını tam sezemeden, oturuşunu rahatlatmıştı.

Yıllarla neredeyse koruyucu bir kalkan gibi belendiği o sessizliğin, hüznün, tekdüze günlerin kabuklandırdığı duyarlılığı çözülüyor, ıpıldıyordu.

Kat komşularıyla yakınlık taşımayan selamlaşmalar, kalıplaşmış konuşmalar, satış yerlerindeki bitmez müzik yayınlarının duyguları değişik yönlere savuran arsız gürültüsü, tezgâh artlarındaki çalışanların yaşlı kadına yönelttikleri eşgüdümlü özelliksiz davranışlar hep yorucuydu.

Yolların, ulaşım araçlarının sanki her şeyin sürgit hep öyle olduğunu, olacağını kanıtlayan kuntluğu, ölümlü sonu bile unutturan kurumuş yatağının içinden taşmadan akan bir alışkanlığa dönüştürmüştü hayatı.

Frau Lemmer, hesap pusulalarını, küçük ödemelerin faturalarını, geçmişe ait hiçbir şeyinin karışmamasına özen göstererek bir çekmecede toplarken kendini bu akışa gereğince uydurduğunu sanıyordu.

Savaşın yıkımını yaşamışlara yüzvermeyen yeni düzen, değişik yaklaşımlarla işleyişine aykırı düşenleri barındırmıyordu içinde. Didişkenliğe yer yoktu bu yerleştirilmiş uyumda. Belki de en iyisi bu olmalıydı.

Bazı günler Frau Lemmer, yeni davranışlarda bulunuyordu.

Sanki kendi varlığını ayrımsamak amacıyla yürekli kararlar alıyor, başka yönlere gitmek üzere U-Bahn'a biniyor, Wittenberg Platz'da inip, KDW'yi Wertheim'ı gezmeye çıkıyordu.

Bazan da yüreğini nedenini anlayamadığı bir çarpıntıyla dolduran ilkyazlarda –neyse ki böylesi günler enderleşmişti– uzun bir gezi saydığı Schloss Charlottenburg'a yollanıyordu.

Sarayın bahçesini şöyle bir dolanıp, artık ilgilenmediği silme aynalarla döşeli salonları görmek istemediğinden, sonunda saray ormanının derin gölgelerini aşan güneş çizgileriyle oyalanmak için bir banka oturuyor, çevresindeki uysallaştırılmış doğanın yeşilini kokluyordu.

Ardından bedensel ağırlığını yitirerek, onu uzun süredir yoğunlukla birden yoklayan bunamayı andıran o dalıp gitme anının içine düşüyordu.

Yarı uyuşukluğunun sonucu düşünme sürekliliği taşımayan bölük pörçük görüntülerden, anmalardan ulanan zaman kesitlerinin git-geli içinde, bitmesini istemediği yatıştırıcı duygusal tembelliğine sarmalanıyordu.

Bu kekeme zihin aydınlanmalarında gözlerinin dikildiği noktaya karışan ışık çalkantılarında tanıdık yüzler beliriyordu. Bu yüzlerin etkisiyle titriyor, eklemlerinin dirimini yitiren ellerini boşluğa uzatıyordu. Rutubetin kararan günle bedenini sarmasını ancak duyumsadığında toparlanıp, evinin olduğu yönden geçen numaralı otobüsün durağına yöneliyordu.

Frau Elfriede Lemmer sanrılı park oturmalarının yalnız günlerini kolaylaştırdığının açıkça bilincinde değildi.

Yıllar geçtikçe, nedense, varsıllığın, neşenin, bolluğun başıçektiği bu yerlerde, belleğine ayan salt savaş sahneleriydi.

Çok uzaktaki bir zamanın, hattâ korkunçluğundan ötürü gerçekliğine inanılmayan bir zamanın içinde olup bittiğini sanmaya başlamıştı savaşın.

Herr Maximilien Ranke doğru söylemiş olmalıydı. Yenilgi konuşulmazsa, tümüyle belleklerden silinebilirdi, iyi doğru olansa salt utkuları anmaktı.

Böylece yadsınan geçmişin yengisinden uzaklaşan anılardan oluşacak görüntülerin çizgilerini yitirmesiyle, onu bırakıp gi-

den kızının da uzak ve sevgisiz bir görünüm edinmesi aylarla yerleşip kesinleşecekti.

Bu olasılık yine de ona acı veriyordu.

Yaşlı kadın tekbaşınalığının kimi sabahlarında, bir şeyleri bir yerlerde unutmuş, arasız onları bulması gerekiyormuş gibi telaşla uyanıveriyor, bulunduğu yeri hemen çıkaramıyor, ne yapabileceğini bilmeyişinin boğuntusunda sürükleniyordu.

Böylesi günlerinde yaşlılığın iliklerini azar azar boşaltarak ölümü büyüttüğünü aklından geçiriyordu.

Ellerindeki oluklaşarak çizilen damarların mor taşkınlığı bunun kesin tanığı olmalıydı.

Duymak istemediği geçmiş miydi?

Hayır, o geçmişi seviyordu.

Değişmeleri istemiyordu.

Berlin'in bir duvarla ikiye bölünmüşlüğünü, tanısın tanımasın birçok kişinin savaş dışı bir olay gibi değerlendirerek konuşması onun yönünden dirençle, inanmazlıkla karşı konulan bir olaydı.

Bu tür açıklamalardan hiç etkilenmiyordu.

Kentin ikiye ayrıldığının arasız söylenmesi onun açısından yeterli değildi. Duvar duvar... orda orda... görmediniz mi yoksa, sorularını durgun bakışlarıyla karşılamıştı hep.

Sonuçta Frau Lemmer bir alışveriş gününde sanki Tanrı'nın işaret ettiği o inanılmaz rastlantıyla, anlatılanlara somut olarak tanıklık edecekti.

Wertheim'ın koku standının önünde, eski patronu Frau Isolde'yle yüz yüze gelmişlerdi.

Frau Isolde, seyrek saçları tümden döküldüğü için olmalı, başına gösterişli bir kızıl peruk takmıştı. Tel tel ışıyan yapay kızıllığın altında yanaklarının göz alan boyası peruğuyla eş çarpıcılıktaydı.

Kendisini konuğu olması için çağırıyordu Frau Isolde.

O inanılmaz güzellikteki genç kadının şimdi karşısında duran sönük görüntüsünden tat almış gibi, gerdanına kızıllıklar bastıran bir heyecanla gelmesi için üsteliyordu.

Kocası öldüğünden beri haftada üç kez cafe Kranzler'e gidişini, kreması dağlar gibi yükselen pastalar, dondurmalar ısmarlayarak, kentin başdöndürücü canlı kalabalığını keyifle izleye-

rek, tanışlarıyla birlikte hoşça vakitler geçirdiklerini ayaküstü anlatıvermişti.

— Yaşıyoruz benim sevgili küçük Friede'ciğim. Herkes kendi hayatını yaşamalı. Geçmişin zorluklarını silip attık. Kesinlikle bekliyorum unutmayasın sakın Friede'ciğim. Nasıl da kendini terk etmişsin sen, yakışır mı hiç? Güzel havalarda Schloss Bellevue'ye kadar uzanıyoruz arkadaşlarla. Şimdi söz ver. Haydi haydi. Adresimi vereceğim. Çok kolay. Hemen U-Bahn'a yakın oturuyorum, dur bir dakika lütfen...

Eski patronunu ziyaret amacıyla yola çıkıp Rosseger Strasse'nin köşesine vardığında, birden bunca yenilikten ürkerek gitmekten caymayı bile düşünmüştü.

Gerçi eski patronu o kaderi anımsatan karşılaşma gününde, önceleri hiç tanıdık olmadığı, neredeyse arkadaşça hoppa bir neşeyle yakınlık göstermişti ona.

Adresin olduğu yere ulaştığında bu çağrı için kendini görgüsüz, acemi bulmuştu.

Eski bir filmi anımsıyordu. Filmin kareleri parçalanmış resimleri eklenemiyordu belleğinde.

Yürümesini sürdürmüştü.

Kafası öylesine karışmıştı ki, Frau Isolde'nin evini çıkaramıyordu.

Rosseger Strasse'ye kadar gelip köşede böyle birden unutkanlığa kapılmasının nedenini anlayamıyordu.

Eski patronunun evine, biraz daha çevrede dolaşıp, aklı, düşünceleri yatışınca gitmesinin doğru olacağına karar vermişti.

Şaşkın adımlarını sürdürmüştü.

Bu konuklukta sakin, derlitoplu olmalıydı.

Frau Isolde kızına yazabilirdi pekâlâ.

Annesinin garip davranışlar gösterdiğini, aklının gidip gidip geldiğini, bundan ötürü bir huzurevinde bakıma alınmasının güvenliği açısından en doğru yol olabileceğini bildirebilirdi.

O sözünü her zaman dinletmeyi bilen bir kadındı çünkü.

Koşar adımlarla yürümeye başlamıştı.

Eski patronunun değil kızını, kendisini bile yıllardır görmemiş olduğunu tartamıyordu.

Sonunda onu bu karmaşaya düşüren filmin adını, etkilendiği bölümü buldu.

Niebelungen'den Siegfried'in Ölümü'ydü.

Genç adamın orman perisine eş güzellikte sevgilisine seslenişi içinde yankılanıyordu Frau Lemmer'in.

Karaağaçların sıkışıklığından uzanan iki ışık yolu durgun bir gölün yüzeyini yalayarak eriyor Siegfrid'in güçlü gövdesi acıyla bükülüyordu.

Öyle gençtiniz ki bedenlerinizin isteği utancınızla gemlendi; sevişmeniz kutsanmanız olacaktı. Bilmiyordunuz.

Köyünün masalcısı Hildegard Haake'nin daha o yedi yaşını bulmamışken evlerine uğradığında anlatıverdiği masalları duyar gibiydi. Küçük Elfriede'ye "yaklaş" diye eliyle işaret ediyordu.

Onu geniş eteklerini ocağın önündeki yayımına dek çekiyor, "Küçüğüm," diyordu, "sonra domuzcuklarım öldü. Orman büyücüsü sabaha karşı uğradı yalaklarına, dinle şimdi."

Annesi, kızıyla yaşlı masalcıya sevgiyle gülümsüyor, sonra közlemek için altın sarısı pürüzsüz patatesleri, külleri kıvılcımlandırarak sürüyordu ocağa.

Küçük Elfriede mırıltıyla süren masalın içinde tavana doğru yükseldiğini duyumsuyor, narin çocuk gövdesinin sevinçle eridiğini, saydamlaştığını ayrımsarken uyuyup kalıyordu.

Ertesi sabah tan ağarırken uyandığında Oma Haake'nin gittiğini fakat yine geleceğini öğreniyordu annesinden; tam elleriyle gözlerine taşan yaşları bastırmaya girişirken.

— Gelecek küçüğüm, diyordu annesi, belki de Noel'i bizde geçirecek, ağlamak yok.

Geçmişin yaşına aykırı bu beklenmez ayrıntılarıyla dolan belleğinin canlılığıyla bedeni ürperiyordu yaşlı kadının.

Gözyaşlarını ayrımsamıştı.

Yanından geçenler neyse ki ona dikkat etmiyorlardı.

Yarı deli bakışlarıyla çevreyi tarayıp durduğunu görseydiler ilgisiz kalamazlardı kuşkusuz.

Bir süre sonra sırtında damlalara dönüşen terin serinliğiyle kendine gelip durmuş, yapıların seyreldiğini, çevresinin ıssızlaştığını görmüştü.

Neukölnner Schiffahrt kanalının ordaydı.

Kanal boyu yeşilliği, rüzgâr almayan durgunluğu ile dibinden sürüp yol aldığı Berlin duvarının belirginliğini pekiştirerek akıyordu.

Frau Lemmer ta karşısındaki duvara yeniden yeniden baktı.

Dikenli tellerle berkitilmiş bölüntüden gözlerini ayıramadı.

Gördüklerini kavrayamıyordu.

Çöktüğü yerin karşısını bir zamanlar çok iyi bilirdi o.

Bir ilkbahar akşamı, gencecik annesiyle dik duruşlu babasıyla birlikte üstünde yabanlık giysileri, ayağında üstten bağcıklı kösele ayakkabıları, iki örgüsünün ucunda kordelaları, biraz kızarmış burnuyla tren beklerken görüyordu kendini.

Balkonları çiçek saksılarının abanışıyla kapanmış, üç katlı inci grisi boyalı yapıya, sivri çatı altlığında gotik yazıyla Tanrı'nın evi koruma dileği asılmış, olukların bitiştiği çatı çıkmasında galvanizden bir rüzgâr gülünün yavaş yavaş döndüğü ev yine orada olmalıydı. Önünde tek doru atlı bir gezi arabası bekliyordu. Yarı açık bırakılmış orta kat balkon kapısından piyano eşliğinde söylenen şarkı oldukları yere ulaşıyordu.

"Nerde senin hüzünlü sesin, söndü mü yoksa artık nefesin."

İlkyaz yağmurunun tülleşmiş inceliği, arabanın örtük kara muşambasını ışıldatarak iniyordu.

Ses arada kesilip aynı notadan şarkıya yine başlıyordu.

Frau Lemmer'in yüreğinin atışları hızlanıyor, gözlerini sık sık kırpıyordu. Özlemle doluyordu tüm gövdesi.

Bu peş peşe akan çağrışımları engellemek isterce kafasını hızlı hızlı iki yana sallamıştı.

Söyledikleri duvar vardı.

Karşısında uzuyordu.

Arkasında uzaklarda çocukluğunun güzellikleri duruyor olmalıydı.

O geçmiş filmin oynadığı sinema da oralardaydı. Yanılmıyordu.

Konukluk için uygun saydığı davranış alıştırmalarını sarsan, dağıtan sarı Germen savaşçısının mermer akı masal yüzü yağmurun altında bir yerlerde oynamayı sürdürüyordu elbette.

Gençlikle dolu ilk tensel dokunuşların büyüsüyle sarsıldıkları günlerdi.

İlk o muydu sana değen, yarım bir ilk öpüş sınaması onunki miydi?

Kocasıyla birlikte denedikleri yaklaşmaları, bedenlerinin isteklenmesini artıracak yolları arayıp durmalarını, neredeyse bir tapınmayı andıran gizemli gecelerini arzuyla bekleten sinemaya gidişlerinden biriydi.

Gişedeki dudakları koyu vişne kızılına boyalı, kestane renkli saçları teninin saydamlığına ağan genç kadını unutamamıştı günlerce.

Sinemanın koltuklarından yayılıyormuş duygusunu veren rom ve mobilya cilası karışımı kokulu serin esintinin, kadını görene gişeden kaynaklandığını sandırıyordu.

O benzersiz gevşeklikteki haziran aylarının sürdüğü Köpenig yöresinin çağla yeşili evlerinin avlularından taşan boruçiçekleri, sarmaşıkların belediği bahçe parmaklıkları, tümü demek ki ötede duvarın arkasında kalmıştı.

O gişedeki dilber de.

Frau Lemmer inanılmaz bir yorgunlukla kanal kıyısına çömeldi.

Böylesi kökten bir tükenmeyi epeydir yaşamamıştı.

Avuçlarını yosunsu toprağa bastırdı. Toprağın nemiyle kalakaldı.

"Birine gerçekten sevdalandım mı ben?" diye sordu kendisine.

"Filmlerdeki kadınlar, sensiz yaşayamam, ölürüm derler hep. Ya ben? Birine bunu dedim de unuttum mu ya da biri bana söyledi mi Tanrım niye böyle oldu diye. Yoksa gerçekten deli miyim?"

Gerisin geri Rossenger Strasse'ye dönerken iç konuşması sürmüş, bitkinliği geçmemişti, kendi kendine konuştuğunu bilmiyordu.

"İnsanlara çocuklukta vaat edip tanıttığın mutluluğu, o yaşanabilir denilen olağanüstü şeyi sonra niçin esirgiyorsun kullarından? Ne yanlışım oldu sana karşı, Tanrım? Kiliseye artık gitmeyişimi mi hoş görmüyorsun fakat gidemem. Evim seninle dolu zaten... Ben birine sevdalandım mı, o çocukluğumdaki beni umutlarla coşturan gizi, sevda beklentimi birinde buldum mu? Nedir bütün bu karışık düşünceler, lütfen Tanrım beni uslandır, böyle olmayayım, lütfen bilirsin yoldan çıkmaya alışık değilim. Hem ne kadar yaşlıyım görmüyor musun acı lütfen."

Frau Isolde'nin apartmanına girip değişik adlar yazılmış katlara bakıp, asansörüne bindiğinde gecikmesinin hoş karşılanmayacağını ancak düşünebilmişti.

Çağrı saatini kaçırmıştı.

Gün dönüyor, grileşiyordu.

Frau Isolde, o kızıl kafasıyla kapıyı kocaman bir gülüşle açmıştı.

Frau Lemmer'in kapı önündeki mahcup bekleyişine karşın bu beklenmedik neşe, o ezici günün en rahatlatıcı yanıydı.

İçeride başkaları da vardı.

Frau Lemmer'in öyle tek başına günü dolduracak bir konuk olamayacağını evsahibesi böylece ortaya koymuştu.

Frau Isolde, sosyal durumu, yüksek dereceden emekliliği, mal varlığı ile günün geçerli beğenilerine uymayı bilen bir yaşlı genç kadın oluvermişti.

Reklamlarda ara vermeden duyuru yapıyorlardı ya:

"bu yılın genç modası"

"daha genç olabilirsiniz"

"bize gelin daha genç olabilirsiniz"

Oradakileri saygıyla selamladıktan sonra Frau Lemmer arkası dolgun yastıklarla beslenmiş günün beğenilen alçak kanapelerinden birine ilişmişti.

Konuk kadınlar kalın camdan bir masanın çevresindeydiler.

Önlerindeki viski şişesi yarılanmış, sigara tablaları izmaritlerle dolmuştu.

Bir bölümü yenmiş çikolatalı büyük pastanın, kahve fincanlarının yanında buruşturulmuş atılmış kâğıt peçetelerin görünümünden, konuk gününün yarılandığı belli oluyordu.

Parlak renkli giyimleri, ağır rimelli kirpikleri, kahkaha atmaya hazır ağızlarıyla bu birbirlerini gülmeye kışkırtan yaşlı kadınları görmek, Frau Lemmer'i sessizliğe kolaylıkla çekiyordu.

Yaşlı kadınlar dörtlüsünün ortasında, genç bir kız gibi utançla dertop olmuştu.

Eski patronunun karısı Isolde Fischer, takma porselen dişlerinin, kızıl peruğunun, boyalarla örttüğü yüzünün zırhı içinde, ikide bir atak davranışlarıyla bir şeyler sunuyordu konuklarına.

Sonra eski işçisine nazlı bir dönüşle yönelmiş, tabağa aktardığı pastasını getirmişti.

— Ah Frau Lemmer, ne iyi ettiniz geldiniz. Ama biraz da sohbet edelim. Hiç anlatacağınız bir şey yokmuş gibi bizlerle konuşmuyorsunuz. Ne günlerdi onlar. Ama doğrusu hepimiz çok iyi sınav verdik. Bizim o Decke çocuğu hatırlarsınız sanırım. Hani şu Wupperthall'li köy delikanlısını; size içten içe nasıl da tutkundu. Dalar dalar giderdi yüzünüze bakışlarıyla... Aptal maptal derdik ama, bir küçük Kiosk sahibi şimdi. Satış kulübesinin olduğu nokta kentimizin en dağdağalı yerlerinden birinde. Tarif ederim size, uğrarsınız. Evlendi bile. Koskoca bir herif oldu. Dişlerini yaptırdı. Beni anası gibi sayar. Her önemli günde çıkıp gelir "velinimetim sayın bayan," diye konuşur. Gülünç bir küçük adam. Neyse, ah siz yok musunuz siz, bizi hiç aramadınız. Şu her yanı kapalı Berlin'imizde, pekâlâ bulabilirdiniz isteseydiniz. Yok yok sevgiden söylüyorum, lütfen alınmayın. Çok değiştiniz, pek çok, adeta ufal-

dınız. Magda, Renata, Karin, şekerim, bilseniz, ah bilseniz, Frau Lemmer'in gençliğini görecektiniz. Bir yıldızdı o. Ufa'dan bir yönetmen görseydi o sıralar muhakkak yıldız yapardı onu. İlahi güzellikte bir kadın. Bir Marlene, bir Sarah Leandr. Şimdi ise... Aramızda olsa olsa beş-altı yaş fark vardır. Demin konuştuğumuz gibi hayat bir kadın için erkeksiz olmaz. O kütür kütür yaman güzellik. Siz kendinizden caymışsınız güzel Friede'ciğim ne hata... Kendiniz için yaşamayı öğrenmelisiniz, gerisi önemli değil ki...

Frau Lemmer, Frau Isolde'nin kendisinden büyük değil, küçük olduğunu vurgulamak istediğini ancak anlayabilmişti.

Oysa o küçüktü yaşça patronunun karısından.

Kadınlar eski konularına yeniden kolaylıkla dönmüşlerdi.

Şu köşede koltuğa ilişmiş yorgun, mavisi hâlâ solmamış mine rengi gözleri, saçlarının tükenmez bir gümüş aylayla çerçevelediği yüzünde çekingen bir anlamla oturan güzel yaşlı kadına arada göz atarak, birbirlerinin ağzından konuları alarak konuşmalarını canlılıkla yürütüyorlardı.

Yapay kumaştan bluzların örtemediği gevşemiş gerdanlarında arada beliren bir kızartı, gözlerindeki ışıltılar, erkekleri andıklarında çakıntılara dönüşüp yoğunlaşıyordu.

Uzun yıllar ayakta çalışmaktan oluşan bacak varislerinin görünümü, ellerindeki kıkırdaksılığı yitmiş eklem yumruları, bu kadınların coşkusuna acıklı bir iticilik katıyordu.

Frau Lemmer kendisini içine doğru arasız gömen bu konukluğun bitiminde gitmeye davranan ilk kadınla birlikte izin isteyerek, kalkma vaktinin geldiğini öne sürmüştü.

Eski işçisine yeniden dikkat kesiliveren Frau Isolde ise, en geç Paskalya'da uğrayacağına dair söz almadan Frau Lemmer'i dışarı bırakmayacağını yeminlerle yineliyordu.

Frau Isolde gelemiyordu, çünkü öylesine uğraşlar içindeydi ki, bir Türk işçisine bugünlerde dükkân açabilmesi için, adını verecekti. Genç bir adam...

— Canım çok da genç değil, kırkına yakın.

Açıklamayı, boynunda üç dizi incisi olan Frau Magda yapmıştı.

— Benim dükkân izni verdiğim Ahmet otuzundadır unutmayalım bayanlar.

Kadınlar aynı anda katılırcasına gülüyorlardı.

— Bu genç adam nedense başka yakınlıkların peşinde de görünüyor, diyordu Frau Isolde. Olacak şey değil elbette. Nasıl düşünebilir? Sonuçta iş iştir ucunda para varsa.

Asansöre birlikte bindiği Frau Renata'nın kürküne, dore pabuçlarına, iri taşlı küpelerine gözleri takılmıştı. Frau Lemmer'in.

Kadın sık sık yutkunuyordu.

Birden yarı kalmış bir anlatıyı ekler gibi konuşuvermişti.

— Kocam savaştan dönmedi. Çocuk yapacak zaman bulamadık. Sonra elbet kadın olarak birçok şey yaşadım. Ama içimdeki heyecan bitmişti. Bizler bu kentin yıkıntılarını, ellerimizle, tırnaklarımızla temizledik. Yirmi yaşında bile değildim, onu ne çok sevmiştim. Her gün hep uyusam ancak o geldiğinde uyansam da onsuz çekilmez olan saatleri yaşamasam derdim. Fakat aslında ölmeli insan, Bayan neydi lütfen özür dilerim, evet Lemmer değil mi? Kişi için en güzel en canlı en sevebildiği zaman yaşanır olmalı. Bunlar bitince ölmeli... Öyle olmuyor. Sürünüyorsunuz. Çiftleşiyorsunuz. Anısız sevişmelerle yetiniyorsunuz. Bir de soyunduğunuzda kendinizi çıplak görmek ah... Korkunç şeyler... insanoğlu yaşama arsızı. Kazanacağız deyip savaşa gittiler. Yalnız bıraktılar bizi. Yaşamalıyız, alıştık bir kere bu dünyanın kirliliğine. Siz de öyle yapın. Hâlâ güzelsiniz. Biz korselerle sutyenlerle toparlanıyoruz. Ben başka çare bulamadım. Yaşamalıyız. Çünkü ben de bir anlamda onunla öldüm. Mutluluk, sayın Bayan Lemmer ölüme karşıkoyabilen tek güç... O yoksa bir hiçsiniz aslında, unutmayın. Siz kendinize fazla sadık kalmışsınız...

Frau Lemmer bu sesin taşıdığı hüzünle karşısındakini tanıyamaz olmuştu.

Konuşurken kürkünün yakalarının ardına siniyordu kadın. "Yaşamak" sözcüğünü yoğun bir nefretle söylediğini biliyor muydu acaba?

Çıkışa vardıklarında,

— Guten Abend Frau, diyerek hızla yok olmuştu.

Eski patronuna bir daha uğramamıştı.

Yaşadığı ortamdaki görüntüleri, komşulukları, gidiş-gelişleri daraltmanın, azaltmanın, onu koruduğunu giderek öğreniyordu.

Yumuşatılmış, soldurulmuş bu hayat eğiminden ölüme gürültüsüzce kaymak ister gibiydi.

Bundan ötürü sanki hayatın güçlü soluğundan, anadamarından geriye çekiyordu kendini.

Can evindeki özü azar azar örselemek tüketmek daha az acı vericiydi.

Yalnızlığı en iyi yardımcısıydı bu konuda.

Yeni yerleştiği evdeki günlerinin ilk aylarında eski köklü bir alışkanlığı sürdürüyordu.

Erken uyanmaya özen gösteriyordu.

Yedi buçukta kahve, çörek ve sütle yaptığı kahvaltısını bitiriyor, neredeyse sevince dönüştürdüğü hamaratlığıyla mutfağını dipten doruğa temizlemeye girişiyordu. Birkaç kaplık bulaşığını arıtıyor, dönerek her yeri yeniden siliyordu.

Sarah'ın bakımına sıra gelince, ellerini iyice yıkayıp suyunu değiştiriyor, hemen her gün gagasının uzayıp uzamadığını denetliyordu. Yeşil salata yaprağının arıtılmaktan nerdeyse saydamlaşmış ufak bir parçasını kafese iliştiriyor, sarı bir ışık topundan oluşmuş sanısını veren o küçük uçucu gövdeciği, bağalaşmamış incecik pençeleri üfler gibi okşuyordu.

Bu işler bitince öğleyle akşam saatleri arasını doldurmak için oturduğu koltuğuna sığınıyordu.

Arada içi geçer gibi olup, çenesi gevşemeye başladığında derin soluklanmalarla,

— Daha neler, bu saatte, durun bakalım saat kaç ki diye konuşuyordu kendi kendine.

Yeniden bedeni tutulana dek Sarah'ın ötüşlerini dinleyerek yarı örtük gözleriyle öylece oturuyordu.

Arada dizlerine bıraktığı ellerine uzun uzun bakıp kendinden, çevresinden giderek kopuyordu.

Gün batınca, televizyonunun karşısına geçip orada gördüklerine yönelttiği duygu, eleştiri, beğenilerini kafesinde çıtırtılarla dolaşıp duran kuşuna aktarıyordu.

Saatin yeterince ilerlediğinin belirtgesi saydığı şeyi görmek için perdesini aralayarak, avluda artan sessizliği, azalan ışıkları kolaçan ediyordu.

Bir günü daha geceye bağlayabilmiş olmanın utkuyu andırır bir güven anını yaşayarak yatmaya gidiyordu.

Katının her köşesindeki ufak delikleri kapatma isteği, o Frau Isolde'ye gittiği konukluk gününde, Neuköllner Schiffahrt kanalda duvarla yüz yüze gelmesinin ertesinde başlamıştı.

Oturduğu eski yapının kunt ahşap pencereleriyle yetinmeyerek, kapı altlarındaki serçe parmak enindeki aralıkları, sentetik kapatıcılar satın alıp binbir didinmeyle örtmüştü.

Mutfağın ara avluya açılan tek camını da kâğıtladıktan sonra, kızının aldığı çiçekli naylon perdeleri kükürt sarısı kalın perdelerle değiştirmişti.

Giderek daha az yiyordu.

İlkten iştahsızlığından endişelenmişti.

Sonra bunu yaşına göre yararlı saymıştı.

O günlerde ortaya ilk kez çıkan parasını değişik şeylere harcayabilme isteğiyle, piyasaya sık sık sürülen ucuz ürünlerin içinden seçtiği çeşitli masa sehpa süslerini, plastik çiçekleri, renkli örtüleri alarak yaşadığı yeri kendince daha gözalıcı saydığı, oyalayıcı baktıran nesnelerle doldurmuştu. Bir süre sonra da bunlardan caymış, tümünü toparlayarak çöp ve eşya alınma günlerinin birinde kimsenin göremeyeceği geç bir saatte taşıyıp dış kapıya bırakmıştı.

Duvarla yüz yüze gelişinden beri, semti saymaya başladığı yerlerden öteleri görmeyi istemiyordu.

Odasının dışında olduğu anlarda birine rastlarsa, ne söyleneni ayırmsıyor, ne kendi söylediğinin anlamına varıyordu.

Kimseyi şaşırtmadığına göre de, tanımadıklarıyla arasında güdüsel olarak her şeyin düzgün gittiği belliydi.

Kızının uzun aralıklarla Herr Ranke'den onu telefonla arayıp hatırını sormasından tedirginleşiyordu.

Telefona ısınamamıştı hiç.

Gudrun, Herr Ranke'ye: "Batı Almanya'dan onun telefonundan yararlanarak ara sıra değerli annelerini arayabilir miydi acaba?"diye sorduğunda, kapıcı "egal" demişti.

— Bana bir para yükü getirmeyecektir ki bu isteğiniz Frau Steinbach. Çağırmaksa elbette severek. On altı ya da on yedi saatlerinde, uygundur, bu aramaları yapabilirsiniz. Artık bu denli küçük bir şeyin iznini istememelisiniz lütfen.

Frau Lemmer kapısı çalınıp da, o kemiklerinin iriliğine hep

şaştığı kapıcıyı karşısında gördüğünde ilkten sevinç, ardından hüzün duyardı.

Önde kapıcı, aşağıya, aralarında dikkat gerektirmeyen bir şeyler konuşarak inerlerdi.

Kızının sorularının değişmezliğinden ötürü, giderek o da yanıtlarını zorlanmadan sıralarken çevresini gözlerdi.

Herr Ranke'nin yaşadığı bölümün uzantısındaki geçenekte duran telefonun başında adamın bırakılmış ağır postallarına dalıp giderdi.

Bunların yanına uzanmış, loşlukta bile seçilen sarı gözleriyle kurt köpeği Rex'in kuyruğunu ağır ağır dalgalandırarak sallayışını kollardı.

Gudrun, konuşmasını Noel, Paskalya ya da Anneler Günü için istekleri nedir sorusuyla bağlardı.

— Mutti söyle, şu aralar ucuzluk yapılıyor. Bir ceket olabilir. Şık bir şey... Hayır istemem, dışarıya çıkmıyorum deme. Nasıl, pazarları kiliseye de mi gitmiyorsun? Gidiyorsundur, gidiyorsundur. Alacağım, lütfen hayır deme.

— Nasıl isterseniz. Kiliseye mi?

Frau Lemmer savaştan sonra kiliseye gitmediğini, geceleri yatarken annesinin ona haçıyla birlikte verdiği gümüşten yapılma küçük bir Meryem'le çocuk İsa heykelciğinin önünde dua ettiğini bu soruyla ilk kez düşünüyordu.

— Ah evet dışarı çıkıyorum... Yeterince... Sarah var. Onu çok yalnız bırakamam... Nasıl isterseniz...

— Yok söylemelisin. Sarah mı evet... Şöyle baharlık cekete ne dersin?.. Fakat, lütfen... Anneciğim duyamıyorum... Orda mısın... Evet iyiyiz. Burda hava Berlin'den daha temiz. Bu da hak vermelisin ki çocuklar için önemli... Evet, ceket değil, bir gecelik olabilir... Peki mi?..

Gudrun armağan konusunu çözümleyip rahatlayınca, çocuklarına geçiyordu yine. Grundschule'ye başlayan oğlu Guntther'in haşarılıklarından, kızı Sabina'nın öksürüğünden, kocasıyla ev satın almak için başladıkları ekonomiden, Berlin'e göre Batı'da bazı şeylerin daha güç olduğundan söz ediyordu.

Frau Lemmer, kızını almaçta ünlemlerle yanıtlarken, köpeğin karnını taş geçeneğe yapıştırıp sürünerek kendisine yaklaş-

masını görülmedik bir şeye bakar gibi devinimsizleşerek izliyordu.

Telefonu kapattığında kurt köpeği sürünmesini kesip doğruluyordu.

Herr Ranke'nin kapıda belirmesiyle canlanıp kısık sevinç havlamalarıyla efendisinin bacakları arasında dolanıyordu.

— İyiler mi?

— İyiler çok teşekkür ederim Herr Ranke, iyiler. Her şey yolunda, bildiğiniz gibi.

Yürüyor, avluya çıkıp gürültülü çocukların arasından sine sine sıyrılarak, genel kapıdan geçip kendi bölümlerinin anakapısına varıyordu.

Ağır bir çiş kokusunun savrulduğu girişi aşıp, merdivenleri tırmanarak katına ulaştığında derin bir soluk alıyordu.

Telefona inişleri, çoğunluk yan komşusu, savaşta bir bacağını yitirmiş olan Herr Christian Haabe'nin dışarılara taşan müzik saatlerine rastlıyordu.

Demek ki akşamüstleri müzik dinliyordu bu adam.

İçindeki çökelmeyi karmakarışık ediveren bu göksel seslerle sarılmamak isteğiyle, kapısını öylesine ivecenlikle açmaya kalkardı ki Frau Lemmer, kimi kez başaramaz, anahtarlarla uğraşarak orada öylece kalakalır, dudakları titremeye başlardı.

Kemanların, viyolaların, flütlerin inanılmaz güzellikte geçişleriyle dalgalanıp büyüyen müziğin etkisinden yaşlı gövdesini kaçırmak isteğine karşın bunu başaramamış olmak terletmeye başlardı onu.

Kapısının önünde çıkardığı gürültülerin bu müziğe aşırı düşkün adamın kulağına ulaşmasıyla Herr Christian Haabe sahanlıkta görünüverirdi. Dinlediği müziğin uyumu söyleyişine asılı olarak onu selamlardı.

— Ne o sevgili komşum, kilidiniz yine mi yaramazlık ediyor.

Frau Lemmer utançla önüne bakardı.

Herr Christian Haabe'nin ortadan ayrılmış gür, mavi ak saçları, ince burun delikleri, gülümseyişinin daha da güzelleştirdiği gevşememiş ağzı, çizgileri belirgin çenesi, nerdeyse çelimsiz sayılacak beden inceliğine karşın, davranışlarındaki örtülmüş güçlülük, ko-

yu mavi gözlerinin hoşgörüyle dolu anlamı, göreni bu yaşlı adamın ölene değin yakışıklılığını yitirmeyeceğine inandırıyordu.

Frau Lemmer, ona ilk kez karlı bir Noel sonunda rastlamıştı.

Üstünde eskimişliğini aşan güzel dikimli gri tüvitten bir takım elbise, ayaklarında bükümleri çatlamış rugan ayakkabılar, boynunda uzun bordo bir atkı vardı.

Elleri ceplerinde ıslık çalarak avluyu geçiyordu. Yürüyüşündeki hafiflik bacağının aksayışını ilk bakışta ortaya koymuyordu.

Çöp bidonlarının taştığı, eskimiş bir kokunun, haşlanmış lahana buharına karışarak ortalığı belediği, yüzü deşilmiş bu yapıya girecek biri olduğunu düşündüremezdi onun görünüşü.

Herr Christian Haabe 'soyluluk' sözcüğünün gelmiş geçmiş anlamlarını, hiçbir ortamın vurgunuyla yıpranmayacak kesinlikle taşıyordu üstünde.

Meister Ranke bile ona rastladığında toparlanıyor, kesin davranışları dağılıyor, ivecenlikle eğilip selamlıyordu.

Bu yakışıklı adam yanına yaklaştığında şarapla harmanlanmış pipo tütünü kokusuyla dolardı çevresi.

Anahtarları almasına Frau Lemmer karşı koymaz, yumuşakbaşlılıkla uzatırdı ona.

Herr Haabe kilidine eğildiğinde, takma bacağın maden eklentisinin bükülmesinden oluşan gıcırtıyı duymak, yaşlı kadını acıya boğardı.

Herr Christian Haabe birlikte yaşanmış güzel bir konukluğun bitimindeki uğurlayışı andıran dostça bakışlarıyla süzerdi Frau Lemmer'i. Sonra sırtını yarıaçık kapının geniş kasasına dayayarak konuşmaya başlardı.

Yaşlı kadın mutluluğa yakın bir hoşnutlukla dikkat kesilirdi anlatılacaklara.

— Buyurun sevgili hanımefendi. Buyurun kapınız açıktır. Siz komşum, her gördüğümde, inanın beni dinginleştiriyorsunuz. Sizde masallarımızın kötülük yapmayan sevecen ninelerinin yüzü var. Penceremi asmalarla yüklü orman cüceleri bezekli bir tahta balkona açıyorum sizinle inanın. Çocukluğun altın zamanlarını böylece yakalıyorum. Yalnız yaşamak kişiyi ya çok suskun, ya çok geveze yapıyor. Yalnızlık, evet yalnızlık. Kızınız, değerli damadınız iyiler mi? İyilerdir sanırım. Çağımızda iyi olma

durumları değişti, kolaylaştı. Kolay kolay, öyle... Frau Lemmer bugünlerde çok şey, bir sürü ıvır zıvır edindiğinizde ancak çok iyi olabiliyorsunuz. Yolları ne peki bunun? Ödün vermek, uyum göstermek. Beklenen sadece budur yurttaşlardan. Geçtiğimiz Paskalya, kızınız buradaydı, rastlamıştım. Şimdilerde ise sanırım sık gelmiyorlar. Yanılıyor muyum? Ekonomi yapılmalı. Ekonomi için dikkat gerek. Yersiz harcamalar kısılmalı. Her harcama ancak somut bir yarar karşılığı olabilir deniliyor. Geld ist Zeit. Zeit ist Geld. Evet evet, para zamandır, zaman paradır, ürkünç. Ben sizi sabahları erkenden uyandırıyor muyum yoksa? Müzik çalmıyorum ama, kuşunuzun adının Sarah olduğunu duydum. İşte anılarla yüklü bir ad. Hoş bir ad, sinemamızın Sarah Leandr'ından alınma değil mi?.. Halkımızın beğenisine uygun o dönem filmlerinin yıldızları. Konuşmalarınız harika kuşunuzla. Sizin genç kalmış pürüzsüz bir mezzosoprano sesiniz var. Niçin şaşırıyorsunuz? Kimse dikkat etmedi mi? Ne garip, şimdi bunun bir iltifat olduğunu düşünerek sıkılıyorsunuz sözlerimden. Değil, inanın gerçeği söylüyorum. Ara duvarlarımız sonradan ekleme şeyler. Varsıl olmayanların ne kadar yerle yetinebileceklerini yöneticilerimiz saptıyor, ona göre bölümler ayırıyorlar bize. Buyurun girin, diyorlar, şükredin açıkta değilsiniz. Açıkta değiliz ha... Kuşunuza ne güzel şeyler anlatıyordunuz. İşte bu baştansavma aradaki bölüntülerden ötürü, ben bu güzel sohbetlerinizin hırsızlığını yapıyorum. Çünkü yıllardır, sayın bayan, sadece seslere, müziğe inanıyorum. Islık çalıyorum, şarkılar mırıldanıyorum. Bir de duyduğunuz gibi plaklar, plaklar... Bizim şu hevesle kalkıştığımız yitip gidiveren şımarık yükseliş dönemimizin güzellik idealinin, şaşılacak romantizmini taşıyan şarkılar... Kulağınıza çarptı mı, çoğunu Fransızca söylerim. O akıldışı yıkıcılığın sahte romantizmini ancak Fransızca doğru kılıyor bence. /J'attendrai / Le jour et la nuit / J'attendrai / toujours / Comme l'oiseau qui s'enfuit / J'attendrai / Biliyor musunuz, ben Fransızca öğretmeniydim. Rimbaud, Baudelaire, Victor Hugo, Balzac ve benzeri büyükleri öğretiyordum öğrencilerime. Ne isyanlar, ne özlemler tartışıyorduk. Şimdi... Yeniden çok çalışıyoruz. Pek çok çalışıyoruz. Gerçek zenginliğin yolları sadece bu olarak görünüyor. Bizim Protestanlığımızın ulusumuzdaki

yansıması daima çalışkanlığımız değil midir? Siz Sarah'a hiçbir şarkının Almancasını öğretmeyin. J'attendrai, bekliyorum, bekleyeceğim demektir Fransızcada. Bu bekleyişi ilk yıllar bir sevgilinin beklenmesi diye anladım. Oysa biz Almanlar, biz Almanlar... Ah sevgili Frau Lemmer, gözlerinizde ne var sizin öyle? Keder... Bu olmadı işte. Yine hata yaptım ben. İçe dönük çılgınlıklarımla kimseyi tedirgin etmemeye yeminliydim. Kendi tarihini yaratan, onunla başaçıkmayı da bilmelidir. Yok saymak çözüm değil. Aklın saptığı yerlerde gerçeği yok saymak onu deliliğin yanına oturtur. Evet bu siviller kışlasında ben yadırganıyorum. Müzik aşkımdan yakınılıyor. O büyük dâhilerimizi polise şikâyet ediyorlar. Nedir bu gürültü diyorlar, biz çalışıyoruz. Bu çellolar, bu fagotlar, bağırtılar nedir? Oysa siz alçakgönüllülükle susuyorsunuz. Siz benim ruh akrabamsınız. Sesleri seviyorsunuz. Öyle olmasaydı, kuş değil köpek edinirdiniz. Yoo, köpeklere karşı değilim. Bizim yalnızlıkla emzirilen uygarlığımızın kafatutmayan dostlarıdır onlar. Ötücü kuş seçenlerin bence durumu özel elbette. Bir de işçiliğe çağırdığımız yabancıların. Onlar her iyi gitmeyen toplumsal olayın odağında tuttuğumuz yeni suçlular. Hiçbir şey için şikâyete kalkışamazlar bu yüzden. Ellerinden geldiğince göze çarpmadan yaşamayı amaçlıyorlar ama, bunu da pek başaramıyorlar. Çünkü onların duyular dünyası aşırı güçlü. Bu da sessiz olmalarını engelliyor.

Bu uzun kapı sohbetlerinin tek yanlılığının alışılmadık atlayışlarından şaşırarak, bir yandan da Christian Haabe'ye duyduğu artan hayranlığı içinde, kuşu Sarah'ı öteki yaratıklardan üstün sayan bu adamı, onayladığını belirten baş eğişlerle, gülücüklerle izliyordu, Frau Lemmer.

— Çalışma en büyük erdemdir deniyor. Biz Almanlar hep düşünüyorduk, hep düşünüyoruz. Ulaştığımız noktalarda kendimizi bulduk mu, kendimiz olduk mu, işte onu hele şimdi hiç bilmiyorum. Neyiz biz? İnsanlığa onur veren düşünürlerimizden, yaratıcılarımızdan yola çıkarak, ulusumuzu özde belirleyen fikre nasıl ulaşırız? Size ilk rastladığımda geçmiş yıllarımın halkım diye sevecenlikle düşündüğüm bir simgesini yeniden yakalamış oldum. Oysa, gücenmeyin lütfen, artık halkların çocuğa benzediğini düşünüyorum. Yahut da bizim halkımız öy-

leydi, çabuk inanıyorlardı, kolay baştan çıkıyorlardı. Çalışmak niçindi, kimin içindi? Düşünmedik, düşünmüyoruz. Bakın ne kadar çok anlatacaklarım varmış. Sizin sabrınızla benim gevezeliğim sık sık karşılaşılacak bu yapıda. Kimi sabahlar Sarah'ın şakımasıyla uyanıyorum. Kuşunuz beni bir ilkbaharın içine götürüyor. Doğu Prusya'daki bir ilkbahar. Oysa benim ilk gençliğimin baharları, Grünewald'de Rostok'ta geçti. Soğuk denizleri ısıtan kısa yazlarda. Doğu Prusya'nın jandarma mavisi göğü bunu silmiş olmalı. O baharlardan burada kanaryanızın dışında hiç ses yok, hiç patlama yok. Şimdi göçmen kuşlar ağaçları damları kolaçan ediyorlar. Girintilerinde yuvalandıkları eski kovuklarını arıyorlar. Güdülerinin şaşmaz doğrultusunda kokladıkları kentimizin bütünüdür inanın. Havanın içindeki artan zehri yadırgıyorlar. Delice telaşlanıyorlar, çevrintili süzülüşleri hızlanıyor. Berlin'in havası şimdi kuşları öldürüyor, korkunç değil mi? Kaynayan bir sütün kokusu, kalın ak porselenin içindeki tereyağı, kara ekmek... Baharın insanlara getirdiği yaşama sevinci yaşlandı. Ne tuhaf, bu kentte, bu yıllarda yüreğini olduğu yerde tutacak denli çıplak duyuyor kişi. Ölümle yaşamak arasında ayrım kalmadı. İşte bu bize yapılan en büyük kötülük oldu. Zamanı elimizden aldılar. Yok korkmayın lütfen sayın Frau Lemmer, sarhoş değilim inanın. Beynimin dörtnala saçmalayarak çalışması beni sık sık yoruyor. Evet, biz Almanlar çok düşünürüz. Derler ki kişi kocadıkça geçmişini arar olurmuş. İnanmayın. Ben yirmilerimde geçmişimi özlemeye başlamıştım. Eğer kişi yirmilerinde ihtiyarlayabiliyorsa, bizler nasıl bir utkunun peşindeydik. Ah sizi alıkoydum. Sarah merak etmiş olmalı. Buyurun buyurun, ben örterim.

Takma bacağın gıcırtısıyla yenilenen selamın ardından kapı sessizce örtülüyordu.

— Bu Herr Haabe çok soylu Sarah'cığım, diyordu Frau Lemmer. Senin şarkılarını dinleyerek uyanınca ilkbaharı anımsıyormuş. Fakat Doğu Prusya dediği bir yerdeki baharı. Yoo, kendisi Alman. Çok yüksek, duymadığım şeyler söylüyor, ben çözemiyorum. Ne kadar nazik, bana gerçek bir hanımefendiymişim gibi davranıyor inan. Değişik biri. Bakıldığında onu andıranları, havasından estirenleri genç bir gelinken yalnız Warnemün-

de'de görmüştüm. Oh, yıllar yıllar var ki... Alışılagelmiş insanlardan değişik olmak kişi için nasıl bir şey dersin... Bir beyefendi o... Gel gör ki bizimle yaşıyor burada. Varlıklı değil ne yapsın. Gömlek yakaları eprimişti, gördüm.

Herr Christian Haabe'nin ölüsünü bulmalarına da, usanmadan çaldığı plaklarından biri neden olmuştu.

Akşam iş bitimi saatlerinde onun dairesinden taşan müziğin sesleri pesleşirdi.

Komşuların gürültüyü sık sık polise bildirmeleri, son zamanlardaki bu dikkatin nedeni olmalıydı.

O geceyse ses gün ağarırken bile kesilmemişti. Takılan plakta aynı müzik sözcüğü yineleniyordu.

Frau Lemmer'e söylediği şarkı, "J'attendrai."

Polisler gelip kapıyı kırmaya giriştiklerinde, kattakiler de yukarı yönelip değişik gürültülerle bu seslere katılıyorlardı.

Dışarıda olanları yumruklarını yüreğine bastırarak yatağının içinde izliyordu Frau Lemmer.

Bir süre sonra onun kapısı da çalınmıştı.

Kimya fabrikası ustabaşısıyla karısının ardında temizlik firması sekreteri geçkin kızla sevgilisi zenci çavuş duruyordu. Sekreter kızın sinirli bakışlarından, sık sık kaşlarını kaldırışından, yaşlı kadını denetleme önerisinin ondan geldiğini anlamıştı Frau Lemmer.

"Hazır polis gelmişken bakalım, bunca sesten nasıl uyanmaz, sağır değil ya bu kadın? O da ölmüş olmasın."

Bütün bunları firma sekreterinin rahatlıkla söylemiş olabileceğini düşünmüştü.

— Lütfen, bilmiyorum, uyuyordum, duymadım. Ne zaman, saat kaçta? Ne yazık çok kibar bir beydir. Ne oldu ki? Sık sık sohbet ederdik. Nesi var hasta mıdır?

Gelenler Frau Lemmer'i sözünün sonuna kadar dinlemeden bırakarak Christian Haabe'nin dairesine doluşmuştu.

O da arkalarına takılmıştı kalabalığın.

Herr Ranke, sanki yaşlı kadını paylayan bakışlarıyla süzmüştü.

Bu soylu adamın burda kimseyle dostluk kurmaya girişmediğini, bu tutumunda da haklı olduğunu anımsatmak ister gibiydi.

Hausmeister Ranke, konuyu açıklarken başını olağanüstü bir ciddiyetle sallıyor, yüzünü bürüyen hüznün gerekliliğini kanıtlar gibi de zaten kalın olan sesini daha da kapayan bir donuklukla beziyordu.

— Evet, Herr Christian Haabe, Frau Lemmer'in yanılarak söylediği gibi, buradakilerle pek konuşmazdı. Sayın bayan bir iki selamlaşmayı sohbet yerine anlamış olmalı. Kimse tarafından da aranmazdı bildiğime göre. Böyle istediği için böyle yaşıyordu kuşkusuz. O yalnız yaşamanın güçlü kıldığı benzersiz erkeklerdendi. Bir beyefendiydi. Bilinmeyen şeyleri sizlere söylemenin tam zamanıdır sanıyorum. Rus cephesinde bacağını yitirmiş bir yüzbaşıydı... Düşünün, görkemli tarihimizin şanlı kahramanları şu saçma ortamın içinde nasıl da sessizce uçup gidiyorlar. (Kapıcı burada haç çıkarıyordu.) Bir kahramana gereken saygı töreni yapılacak mı acaba? Yoksa onu sıradan, yaşlı, emekli bir işibitik gibi mi gömmeye yelteneceğiz? Bütün bunlar utanç verici. İki kere iki dört, bu böyle...

Susar susmaz iyice kapanmış dudakları bir daha açılmamak kararıyla dümdüz bir çizgiye dönüşüveren Hausmeister Ranke, polislerin arasında öyle belirgin kesinlikte devinimlerde bulunmuştu ki, genç polislerden biri, ölünün odasına yöneldiklerinde önden geçmesi için saygılı bir tutumla Herr Ranke'ye yol vermişti.

Kapıcının 'danke sehr' deyişi ise, tam bir buyurganlık yansıtıyordu.

Yatak odasının kapısına yığılmış, göz alan güzellikteki ciltli kitapları görmek, komşuları tedirgin etmişti.

Gerçek bir okumuşla onca yıl aynı çatı altında yaşamanın sonraları anı olarak nasıl dile getirileceğini bilmeyenlere özgü bir sıkıntı akmıştı içlerinden.

— Dünyanın görmüş olduğu en büyük savaşın gazisiydi o, diye yeniden başlıyordu Herr Ranke. (Mezar başı konuşması yapan bir papaz tutumu edinmişti hemen.) Ne Almancaydı onunki düşünün, ne kadar etkileyici. Evet iki kere iki dört... Bu bina uzun tarihinde belki ilk kez böyle önemli birini barındırmıştır.

Frau Lemmer sonradan katıldığı bu olayda, bir tiyatroya girmiş gibi saygıyla, sessizlikle olanları izliyordu.

Herr Christian Haabe'nin altın çerçeveli kelebek gözlükleri,

başucu komodininin üstünde Marx, Brecht, Shakespeare, İncil, Tevrat, Baudelaire ciltlerinin yanındaydı.

İçeri girenler seslerini kesip dikkatle bakmışlardı.

Kitapların kimi sayfaları gazete kesikleriyle belirlenmişti.

Komodinin Art Nouveau güzelliği, demir somyanın üstüne yığılı asker battaniyeleri, çevrenin yoksul görünümünü daha da solduruyordu.

Bir plakçaların yanında uzun süre giyilmenin getirdiği şaşılacak canlılıkta bir pırıltı kazanmış olan ceylan derisi terlikler, yaşlı adamın ayaklarının biçimli kalıbını edinmişti.

Yapay kumaşla döşenmiş sıradan bir iskemlenin üstüne atılı şal yakalı kaşmir ev ceketi ise, odadaki yalnızlığı yoğunlaştırıyor, baktıkça bu şaşırtıcı eşyalardan da sıyrılarak boşalıyordu oda.

Duvardaki dergi kesiği bir Beethoven portresi yanında gümüş çerçevesinin alt saçağına "Deutsche Rotes Kreutz Landesverband Dahlem" yazılı bir fotoğraf duruyordu. İpeksi giyiminin kumaşı çevreye yayılarak uçuşup kalmış, açık renk iri gözlü, kuğu boyunlu çok genç bir kadınla, tekerlekli koltuğunda oturan Herr Haabe görülüyordu resimde. Şimdi ölmüş olan adamın, güzel kadının elini tümüyle kavramış eli, gözlerindeki mutlu gülüş, yüzünün etkileyici yakışıklılığı, çevrede dolaşanları birdenbire sessizleştirmişti.

Frau Lemmer gözlerini fotoğraftan ayıramamıştı.

Genç kadının oval yaka açıklığını süsleyen yürek kesimli bir elmasta topaklaşmış iki ışık yumağı ilkyazların lekesiz aydınlığını çağrıştırıyordu yaşlı kadına.

Kitapları toparlarken aralarından bir mektup düşüren genç polis, sakarlığının yersizliğiyle zarfı yerden alarak mektubun yerini bulmaya çalışıp dururken, yaşlı olanı,

— Nedir o oku, demişti.

— Bir mektup. Daha doğrusu resmi bir kâğıt. "Prinz - Eugene - Kaserne – 16 Februar- 45 Gruss- Keine Zeit... - Aber Immer Weiter... - Heil Hitler - Hauptmann. Christian von Haabe." Fakat bu bir kayıp erin ailesi tarafından araştırılmasına verilen yanıt değil midir? Gönderilmemiş... Gönderilmemiş... Ne kadar beklediler kimbilir...

Herkes birbirine bakakalmıştı.

Ailenin oğullarının hayatta olup olmadığı sorusuna verilmemiş açıklamalardan çok, 'von' soyluluk ekinin gizemi sanki oradakilerin yüzlerini sarartmıştı neredeyse.

Dahlem fotoğrafındaki genç kadının sedef duruluğundaki yansıması, resmî mektup, kaşmir oda ceketi, ceylan derisi ılık görünümlü terlikler, üstün yorumların kaydını taşıyan ağır plaklar, şarap rengi ciltler, bomboş mutfağı dolduran içilmiş rom şişeleri, tümü birden oldukları yerin yoksul bozluğundan sıyrılıp varsıl zamanların altınsı rengine bürünmüşlerdi.

Herr Ranke topuklarını sertçe vurarak selama geçmişti.

Başka bir ortamda herkesi ancak güldürecek olan bu beklenmedik davranış, birbirlerini doğru dürüst tanımayan odadaki insanlarca yadırganmamıştı. Başardıkları kadarıyla, hepsi toparlanıp kapıcıya öykünen tutumlarıyla kaskatı kesilmişlerdi.

— Ben anlamıştım diye üstelemişti Herr Ranke, o bir Prusyalıydı. Zamanını dolduruyordu burada. Yakıştığı yeri yitirince kim olsa böyle yapardı.

Ağzından hiç düşmeyen, söylediklerini doğrulamanın en büyük kanıtı saydığı tekerlemeyi ilk kez konuşmasına ekleyememişti Hausmeister.

— Kimsesiz sanılmasın... İşte... Biz varız. Partimiz güçlenecektir. İnançsız komünist Almanlar bizi terk edebilirler. O zaman da kaçıp gitmişlerdi. Fakat biz buradayız, ayaktayız.

— Peki ya o fotoğraftaki genç kadın nesiydi? deyivermişti Frau Lemmer. 1945'e kadar yanındaymış değil mi?

Temizlik firması sekreteri dönüp aşağılayıcı bir anlamla bakmıştı yaşlı kadına.

Frau Lemmer olduğu yerde büzülüvermiş, yine de konuşmaktan alıkoyamamıştı kendini:

— Yazık, yollamadığı resmî haber mektubu kimeydi acaba sayın bay polis? Demin okumuştunuz. Hangi adresteki anaya gönderilecekti?

Herr Ranke öksürerek istediği sesi aramıştı:

— Almanya da bombalanmıştı bayan unuttunuz mu? Hem de arasız. Bizim zorlu savaşçılarımız düşmanlarımızı çileden

çıkarıyordu. Panzerlerimiz, Stugalarımız... Bağımsız birliklerdenim ben... Her emir bir Tanrı buyruğuna eşti bizim için. Çıkarma yapmamızdan korktukları için İngilizler denizlerini yakıyordu. Yok o şanlı tarih daha yeterince anlaşılamadı. Alman olmanın ne anlama geldiğini yine de kimse unutturamaz bize. Neyle utandırmaya kalkıyorlar ulusumuzu, kimi inandıracaklar... Gülerim bu akıllara. Biz canavar değildik. Savaştık sadece. Unuttunuz mu yoksa? Dresden, Batı'nın Floransa'sı Dresden yerle bir edildi. Postdamm, Berlin... Unutulmasın...

Bu azarlayıcı uyarıyla, çevresinden gözlerini kaçırıp Von Haabe'nin değirmi gözlük camlarına dikmişti gözlerini Frau Lemmer. Onların üstüne küçülüp bükülerek düşen odanın görüntüsünde Fransızca şarkının takılıp kaldığı gramofon belirginlikle öndeydi.

Yüreğinin acıyla dolduğunu, bu duyduğu acıda akrabalığa özgü duygulardaki geçmişin paylaşıldığı birini yitirmenin umutsuzluğunu ayrımsamıştı Frau Lemmer.

Polisler gündelik işlerinin olağan parçalarından saydıkları bu olayın beklenmedik ayrıntılarıyla tedirginleşip, bu aykırı etkilerden kurtulmak için o alışık oldukları davranışlarına geçerek, "tamam" anlamına gelen bir hızla yeniden girişmişlerdi işlerine.

Görevliler sonunda battaniye yığınının örttüğü ölüye doğru yürürlerken, yaşlı kadın kimsenin dikkat etmediği sessiz bir ağlamayla ayrılmıştı oradan.

Yapı, incelik, güzellik taşımayan seslerine bu ölünün ardından bütünlenerek kavuşmuştu.

Bir alt kattaki nikâhsız yaşayan öğrenci çiftin cuma gecesi partilerinin tekdüze gümleyen müzik ritmi, konuk işçilerin ığıldayan şarkıları, zenci çavuşla yaşadıkça daha da soğuk bir anlamla dolan kat komşusu geçkin kızın çaldığı İngilizce parçalar, Herr Ranke'nin kimi geceler özellikle yabancılar bölümünde artan seslerin pese alınmasını uyarıcı uzun cümlelerle köpeğini çağırışı, bir zamanlar anlamasa bile duyanı etkileyen güçlü derin çağıltılarla saran o müzikten hiçbir iz taşımıyordu.

Bu rutubetli kurşun renkli yapıya girerken, ıslıkla liedler çalan o güzel adamdan, "Ne isterik bir romantizmdi o sayın Frau.

Her şeyle birlikte inanılmaz gibiydi" cümleciğinden başka bir şey kalmayacak mıydı Frau Lemmer'e?

Sonra işte oraya taşınmıştı Türk işçi ailesi.

Frau Lemmer'in hasta kuşu Sarah'a bakmıştı kocası.

Umutsuzluğunun ezginliğiyle, sunulan o acısı bol çorbayı da içmişti, Frau Lemmer.

Genç kadının çocuğa yönelişine değin, hep kalkıp gitmeye hazır bir tetiklikle oturmuştu.

Annenin bebeği emzirme anı geldiğinde kökten çözülüvermişti.

Genç kadın yadırgatıcı bir içtenlikle gülümsüyordu ona:

— Altı aylıktır daha fukara, ellerinizden öper. Siz Frau Lemmer'siniz biliyorum. Bu da bebem Ümmühan. Bizim kaderimizde de yabancı devlete çıkmak varmış. Bu sübyansa burada doğdu. Sizin gibi Berlinli. Fabrikadaydı, evlerdi, yollardı, trenlerdi bu onmaz kara rengin, boz rengin ortasına, nar çiçeği benzeri açtı. Büyüyüp sürüyor. Kırmızı kordelası saçı bitince takılacak. Nar, cennet meyvesidir. Herhalde bilirsiniz buralarda pek rastlamışlığımız olmadı ya. Belli ki havası toprağı o meyveye yarar değildir. Eskiden yazılmış kitapların anlattığı menkıbeler, insan masalları, Âdem donu giyip de söze geçen görünen elsiz, dilsiz hayvanat, her derdin devası nardır, diye söyler. Bizim oralarda tazecik sürdüğü zaman nar fidanları, kem göz ermesin diye, mavi boncuktur, çaputtur, iliştirirler üstlerine. Her şey canlıdır denmemiş mi Elfriede hanım? At, ot, su, dağ, toprak... Bir biz âdemoğlu böylesi güneşi havayı yaşar biliyorsak hainlik etmeyip hoş tutmalıyız yoksa günah işleriz. Hele büyüsün, ele gelsin kızımız, kara elmas gözlerine, kuzgun kanadı saçlarına kırmızıyı düşürdük mü, ne yaraşacak kimbilir? Bakın, gülmeyi de ne tez öğrendi. Hey kocaman Allahım, senden gönül mü geçirilir?

Yaşlı kadın iyice görmek için eğildiğinde, emzirmeyi kesen Güldane, bebeği örten kumaşları aralamış, küçük ılık yığını kaldırıp, Frau Lemmer'in kollarına bırakıvermişti.

Yaşlı kadın yürek çarpıntılarıyla tuttuğunun vuruveren etkisiyle öylesine şaşkındı ki, taşıdığına inanmazlıkla bakıyordu.

Yüzün tümü bir çift gözden oluşuyordu sanki.

Kirpiklerin kara uzun sıklığının çevrelediği göz aklarının süt mavisi duruluğunda odaklar kocamandı.

Kara çakıntıların arasız kesiştiği parlaklık, taze tenin saydam pembeliğini artırıyordu. Küçük ağızla burun arası süt emme çabasıyla terlemiş; yanakları gülüşü anımsatan bir çekişle çukurlaşıyordu.

İpekle dokunmuş, aylalarla renklerin oynaştığı bir düş güzelliğindeydi bebek.

— Sehr hübsch, sehr Schönheit, Mein Gott, mein Gott. Kinderlich, meine Kinderlich...

Kucağındaki bebekle o günlerde yaşadığı hiçbir şeyle ölçemeyeceği anın içinde kendi gövdesinin de uçuculuk kazandığını duyumsuyordu yaşlı kadın. Yüksek sesle konuşmak ya da artık yitirdiği geçmişinin epeydir inanmadığı yıllarının güzellikleriyle onanmış bir Noel ağacının çevresinde, kardeşleri Michael'le Mathias'ın uyduruverdikleri şarkıcıklardan birini söyleyivermek isteğiyle can damarı doluyordu.

Doğmakta olan güneşi bekleyip üç kez adını ünlüyordu tarlalara doğru. On üçünü sürüyordu ilk karşılaştığınızda, anımsadın mı?

Bir çöp toplamadan edinildiği belli, yayımlı nefti berjere doğru yönelip oturmuştu yaşlı kadın.

Ne kollarındaki yumuşaklıktan yüreğine ağan sevinçle çevreye göstermek ister gibi, bebeği yukarı kaldırdığını, ne de yadırganacak bir tazelik taşıyıveren sesiyle bir şeyler anlattığını ayrımsamıyordu.

Yıllardır beş-altı yüz sözcüğe inmiş olan konuşma sınırıyla bağdaşmayan değişik sevgi, övgü sözcüklerini hiç takılmadan, aranmadan peş peşe sıralıyordu.

Konuşmasının başkası söylermiş gibi beklenmez diri etkili örülüşüne kolaylıkla bırakıyordu kendini.

Kollarını dizleriyle dengeleyerek, bebeği hafif hafif sallıyor, gür kirpiklerin çevrelediği gözlerin canlılığına, kamaştırıcılığına, tutkusunu yeterince yöneltebilmek isteğiyle, arasız gülümsüyordu.

— Çok güzeldir bebemiz. Sarah bir iyileşsin, gündüzleri yanına koyalım, şarkılar söylesin ona. Üzülmeyin, yaşlıyım ama çok dikkatliyimdir ben. Her işimi kendim eksiksiz yaparım. Tek başıma yaşıyorum çünkü. Lütfen inanın, onu hiç incitmem. Yok yok öyle bakmayın, gücüm kuvvetim yerindedir. Üstelik vaktiyle iki çocuk büyüttüm, biliyor musunuz? Hem bilseniz ne zorlu günlerdi onlar. Bağrıma basar, ninnilerle oyalardım kızımla oğlumu. Taylar gibi yaramaz, buzağılar gibi iştahlıydılar. Bakın ah işte nasıl bakıyor bana. Hem çok güzel, hem çok akıllı. Tanrı'nın örnek diye yarattığı insanlardan olacak bu. Beni görüyor, omasını görüyor. Bazı şeyler unutulmaz derler ya sayın Frau, lütfen işte çocuk kokusu da öyle bir şey. Meleklerin bahar yağmurlarında ıslanan saçları böyle kokarmış. Benim tanımadığım büyükannem öyle söylermiş. Gülünç kaçıyor evet belki bunlar günümüzde şimdi, fakat bilmiyorum ki... Çocukları unuttuğumu sanıyordum, ne yanılma. Hayat unutulmazmış sayın Frau Gildane.

Genç kadın oda kapısının önünde ayaktaydı, onlara bakıyordu.

Adının yeni söylenişini dinliyordu.

Frau Lemmer için aralarındaki anlaşılmaz uzaklığın, o an nasıl oluştuğu düşünülür gibi değildi.

Onun bebekle oturduğu koltuğa göre, genç kadının durduğu nokta arasında ıssız bir boşluk çiziliyordu.

Genç kadın gülmeyi deniyordu, yalnız gözleri hüzünlüydü.

Yaşlı kadın, çok ötelerde gördüğü oda kapısının bölüntüsünde evin erkeğiyle oğullarının da belirdiğini ayrımsamıştı. Onlar da ummadıkları bir şeyle karşılaşmış insanların ne yapacaklarını bilmezliği içindeydiler.

— Değil mi ne kadar güzel bir bebek? Tanrı korusun. Özür dilerim, lütfen çok heyecanlandım. Bu çocuk eve, sizlere sevinç, bolluk getirecek; köyümüzde biz böyle inanırız.

Genç kadına baktığında onun yüzünde oluşan değişmeyi kavrayamamıştı.

Birdenbire kuruluveren bu yeni uzamda kucağındaki bebekle ayrı bir yere, özgün bir zamana çekiliyor gibiydiler.

Genç kadınla aralarındaki sesleri içermeyen uzaklaşma durmadan artıyordu.

Yeniden bir şeyler söylemeye davranmıştı yaşlı kadın.

Genç kadının yanıtıysa, yumuşak bir boyun büküş, gülümseyiş olmuştu.

Frau Lemmer bu beklenmez mutluluğa gömülüyor, kollarında sardığı bebeğe arasız gülümseyerek "sevgili, sevgili" diyordu.

Aileyse yavaş adımlarla onlara yaklaşıp yan yana durmuş bakıyorlardı.

— Meine hübsch, meine Schatzen. Siz işe gittiğinizde ona ben de göz kulak olurum. Ve ninniler söylerim, evet ninniler... Unutmuşum belki fakat belleğimdedir. Çok şeyi unuttuğumu biliyorum nasıl olsa, bulacağım ninnileri... Masalcı Oma Haake'yi az mı dinledim çocukluğumda, inanınız bulacağım... Unuttum... Unutmak istedim... Artık anımsayacağım.

Ninni sözcüğünden sonra yaşlı kadın odadaki tüm görüntüleri yitirmişti. Nereden çıktığını kestiremediği bir müzik sesiyle dolmuştu kulakları. İkinci Dünya Savaşı'nın doğu cephesi yüzbaşısı Herr Christian von Haabe'nin gümüş parıltılı başı çiziliyordu gözlerinin önünde.

— Ah, işte, siz de bizim ninnileri bilemezsiniz Frau Lemmer. İnanmam, unutmuş olmalısınız kesinlikle. Zamanın yorgunluğuna, yalnızlığa sizin gibi yenik düşmüştür ninnilerimiz. Masallarımızı da yitirdik. İnsanoğlunu ölümsüz kılan tek şey sevgidir değil mi? Sevgiyi tanımamışsak onurlu olmayı da bilemeyiz. Sevginin olmadığı yerde onur diye tanıtılanlar cimrilik, bencillik, hatta kindir. Çocukluğunuzu düşünün. Toprakla yaşayan insanların içinde büyüdünüz. Bir Osternsontag'da sizin için saklanmış paskalya yumurtalarını bulmak, dört beş günde ekilip sürülen tarlaların çevresini atla dolaşan o yılın ekinini güçlendirmek, kötü ruhlardan korunmak törenlerini yerine getiren babalarınızı karşılamak, köydeki arkadaşlarınızla şarkı söyleyerek armağan edilecek yumurtalar, beklenmedik şeyler almak için ev ev dolaş-

tığınız paskalyaları... Mutluluğu, sevgiyi yanlış simgelerde arıyoruz biz. Ne varsıl bir çocukluktur düşünün sizinki, doğanın karnında, atan yüreğinde yaşanmış. Kar kesiği serini su kuyularına eğilip yüzlerinize baktığınız, düşle gerçeğin, korkuyla merakın kol kola gezdiği çocukluğunuz. Ama siz unutamazsınız. Sıcak kuzinalarımızın, çok çocuklu köylü ailelerimizin, Junkerlerin söylevlerini gürbüz sabırlarıyla dinleyerek, bağ bozumlarını muştulayan o yaşama sevincinin içinizde beklediğini bilmiyor musunuz o ninnilerle? Siz halktınız. Sizinle yücelecektik. Gülüşünüzle tüm kayın ormanlarını, sessiz gölleri, sevdalı lied'leri ilham eden değil miydiniz bize, sanatımıza. Şimdi şunu dinleyin, sizin için çalıyorum. Dibi karanlık yosun yeşilleriyle kaplı, yüzü akşam yelleriyle yalanıp titreyen kanalların dinginliğini ancak bu sesler taşıyor. Benzersiz bir yorum, benzersiz bir melankoli ve işte Schubert ve Güzel Değirmenci Kız (Die Schöne Müllerin). Şimdi Beethoven... Ağlayınız, bu sizin için gülmek olacak sevgili hanımefendi, ağlayınız. İçinizdeki durgun çökelme sarsılsın. Yalnızlığa başeğmeyin. O acılı bir ön ölümdür.

Frau Lemmer, bütün bunları yakışıklı adamın söylediğini kesinlikle varsayıyordu.

Söylemiş olmalıydı.

Çünkü ölümünden sonra köklü bir inançla Christian von Haabe'nin bir tek kendisiyle konuştuğunu biliyordu.

Ötekiler onun salt ıslıklarını duymuş olabilirlerdi.

Fakat nedense öldüğü anda dinlediği sıradan bir şarkıydı, "J'attendrai."

Ölümün ertesi günü kızının telefondaki sorularına onun olağan saydığı, kendisininse gücünü zorlayan yanıtları verirken, Herr Ranke'nin köpeğinin sarı gözlerinin loşluğun içinde alazlanışını içi burkularak izlemişti.

— Evet Gudrun... İyiyim dedim ya... Sesim mi? Üşütmüş olmalıyım. Önemli değil... Çocuklar nasıl? Lütfen hastalık kuşkunu büyütme. Sakın. Hayır, iyiyim... Duyulmuyor mu?.. Biraz üzüldüm. Yanımızdaki komşumuz Herr Christian von Haabe dün öldü. Biliyor musun saygın bir beyefendiydi. Konuşmalarımız da olmuştu... Niçin, nereden mi tanıyorum?.. Lütfen Gudrun, tanışlarım olamaz mı... Peki peki ben iyiyim. O sayın

bayla epeydir görüşüyorduk. Evet, anladım. Evet evet... sinirli değilim, bunu nereden çıkarıyorsun?

Kızı, ölümü anılan kişinin değerini annesine verdiği önem ölçüsünde algıladığından, telefonda konuyu Berlin'e gelmelerinin ertelendiğine getirerek, çocuklarının okuldaki başarılarını anlatmaya geçmişti.

Torunlarının kendisi için ne anlama geldiğini bilemeyen yaşlı kadın, onlarla ilgili haberleri de etkilenmeden dinlerdi.

"Ellerini, gözlerini, saçlarını, devingenlik içinde tanımadım ki" diye açıklardı kendisine. "Salt fotoğrafları var. Fotoğraflar da kıpırtısızdır. Çocuk kokularını içime çekemedim. İyiymişler. İyi olmalarını elbette isterim ben."

Köylerinin çıkışında dağa öykünür yükseklikteki bir tepede tek başına duran bir kale vardı. Boz, ölü öylece dururdu orada.

Ergenlik yıllarının başlarında içini beklenmedik itişlerle sarsalayan duygularla başedemeyince, kaleyi düşünür, orada günlerce sürecek bir uykuya yatmayı isterdi.

Torunlarıyla bağıntılı iç boşluğu da ona can suyu tükenmiş sanısını veriyor, yeniden bir yerlere kapanıp yok olmayı istiyordu.

Frau Lemmer kızının sesinin uzayışı içinde sabırla durmuştu telefonun başında.

"Tanışıyorduk elbette sayın Herr Haabe'yle. O saygılı, sevecendi. Söylediklerini anlayacağıma gösterdiği güveni yadsıyabilir miyim?" diye dirençle geçirmişti aklından.

İlk kez beliren, kızının telefonlaşmalarını engellemek arzusuna dayanamayarak o gün almacı yerine asıp duvara takılı telefona uzun süre bakmıştı.

Gudrun'un eskiye oranla şimdi onu ayda iki kez aramakla yetiniyor olmasını da artık önemsemiyordu.

Hatta o ay acaba hatır sorma sayısını üçletti mi diye, ayrımsamadığı bile oluyordu.

Kendini Hausmeister'in yaşadığı bölümün kapısında bulmuştu birden.

Köpek Rex bu alışılmadık konuğu sahibine duyurmak amacıyla fırlayıp havlamaya başlamıştı.

Frau Lemmer üstünde kapıcının adı yazılı eski maun kapının

açılmasıyla kamburlaştığını seçemeden öylece gülümseyerek bakakalmıştı odanın ışığı sırtında biriken adama.

— Ne oldu Sayın Lemmer? Sizi rahatsız eden bir şey mi var acaba? Niçin, lütfen anlatınız...

Yaşlı kadın, girişimin ürküntü veren sonucuyla yüz yüze gelmekten kaçınarak, kamburlaşmasını sürdürmüştü.

— İyi akşamlar dilerim Sayın Hausmeister.

— Eveeet. Peki size de iyi akşamlar. Yalnız nedir konu, hâlâ söylemediniz. Alttaki Kuzey Afrikalı serkeşler mi keyfinizi kaçırdı? Eğer öyleyse polise şikâyetinizi bildiririz, bu da üçüncü şikâyet olacağından başları iyice belaya girer. İki kere iki dört, bu böyle...

— Yok Sayın Bay Ranke, öyle bir şey yok. Alt katta yeni birileri var mı?

— Evet, fakat anlaşılan gürültüleri duymuyorsunuz. Neyse... Dinliyorum...

— Ben diyecektim ki...

— Hasta mısınız yoksa? Niçin bükülüyorsunuz öyle? Durun durun yardım edeyim.

Kolunu tutmaya eğilen kapıcıdan, ılık havaya karışan ağır bir içki kokusu gelmişti.

Adamın öne doğru gelişiyle yarı yarıya açılan bölümden, odanın uçuk mavi badanası, Bavyera işi bir mutfak, uçları köşeleme duvarı çevirerek süren bank kesimli oturmalıklar, yemek masasında duran içkiler, birkaç tabak yarım yenmiş lahana salatası, iki bira bardağının yanındaki iki küçük Schnapps bardağı, boşalmış şişeler görünmüştü.

Yerler muşamba kaplıydı.

Duvarda asılı yaldızlı çerçevelerdeki yağlıboya tablolara bakakalmıştı Frau Lemmer.

Resimdeki bacak bacak üstüne atmış, sağ elindeki sapı gösterişli bastonu, kolunu dayadığı sehpanın üstüne bıraktığı deri eldivenleri, kara melon şapkası, bordo kadife ceketi, yüksek yakalıkları, buyurgan bakışlarıyla on dörtlerinde görünen yeniyetme çocuktan gözlerini alamamıştı.

Alttaki yazıyı okumaya uğraşırken, yine aynı varsıl sınıftan olduğu belli ikinci tablonun krinolinli ipek etekleriyle, kulaklarındaki değerli küpeleriyle, ayakta yan yana olan doğrudan karşıya

bakan kızların, ellerindeki çiçeklerle bezeli çantaları, hasır şapkalarıyla dimdik duruşlarına takılmıştı gözleri...

Tabloların adları altlarına pirinçten dökme gotik harflerle yazılmıştı.

"Junger Herr Dresden, 1853", "Maedchen mit Hütten, 1850, Potsdamm."

Akıcı okuyamayan Frau Lemmer, sabırla bu yazıları çözmeye çalışmıştı.

Kapıcı, yaşlı kadının dirseğini bırakıp sormuştu.

— Sayın Bayan Lemmer, ne oluyor daldınız yeniden... Neyiniz var sizin?

Ceketsiz olunca iriliğinden epey şey yitirmiş görünen adama utançla başını kaldıran yaşlı kadın soruvermişti:

— Sanırım bunlar çocuklarınız değildi? Yoksa öyle miydi? Fakat olamaz, elbette. Lütfen Bay Ranke, saçmaladığım için hoşgörün. O eşsiz beyefendiden boşalan yere, şimdi kim gelecek acaba?

— Önce ilk sorunuzun yanıtını vereyim. Bu tablolar içinde oturduğumuz konağın eski sahiplerinden kalmadır. Buraya geldiğimde de vardı. Varislerinden biri hayattaysa, çıkıp gelip alabilirmiş. Elbet resimdekilerin bekleyişinin de süresi var. Elli yıl dolunca bitiyor varisleriyle buluşmaları. Demek ki bitmiş. Sizi üzen ikinci duruma gelince, ben hiç evlenmedim sayın bayan. Delikanlılığımı kışlalarda bıraktım. Bekârlığa da alıştım. Çocuklar nasıldır, siz bilirsiniz, insanı yumuşatırlar. Anlıyorum kuşkunuzu. Siz bizim şanlı geçmişimizin tanıklarındansınız. Hep söylerim. Görkemli Reich'ın 6.15'te başlayan radyo yayınlarını bizler dinliyorduk değil mi bu ülkede? İlk kez birlikte yaşamayı öğreniyorduk, saflığa dönüşü, güzelliği. O çalışma, yükselme isteğini ulusumuza kim verebilmişti daha önceleri. Biz eski soluk kalabalıklar, yaratıcıları ilan edilmiştik ülkenin. Geride tutulanlar, ezilenler biz değildik artık. Bunlar unutulabilir mi? Gösteriyorlardı, işte Almanlar... Bir aradaydık. Alanlar bizim sesimizle doluyordu. Filmleri biz görüntülüyorduk. Aynı yüksek amaçla bütünleşmiştik ulus oluyorduk. Yine olacağız. Kimse engelleyemeyecek. İki kere iki dört, bu böyle.

Herr Ranke'nin sesi yükselmişti.

Frau Lemmer, neredeyse yere çömelmişken, odadan doğru bir kadın konuşmuştu:

— Maximilien seni bekliyorum. Kimdir gelen, garip şeyler anlatıyorsunuz. Grup arkadaşlarından biri mi yoksa? Niçin içeri almıyorsun?

— Demek istedim ki yalnızca, ben iyiyim Sayın Hausmeister. Böyle tuhaf durduğuma bakmayın, o sevgili komşumuzun yerine kim gelebilir... Başka fikirlerle, yani. Özür dilerim lütfen, özür dilerim. İşte görüyorsunuz doğruldum, gidiyorum. İhtiyarlığa alışmak zor, egemen olamıyorsunuz gövdenize. Sayın bayanı bekletmemelisiniz lütfen. Guten Abend.

Dar geçenekten soluk soluğa büyük avluya atmıştı kendini.

Çarpıntısının yoğunluğundan yüreğinin sesini duyuyordu.

Gökyüzüne bakmıştı.

Koyulan mavinin üstünde incecik bir yarım ay kesiği çiziliyordu.

Olağanüstü sakindi çevre.

Diriltici bir ayaz vardı.

"Bana ne oluyor Tanrım böyle" diye sormuştu yaşlı kadın.

"Tam kendime alışmışken. Sorusuz, sorgusuz yaşarken. Yatışmışken. Konuşma isteği bile duymazken. Kızım yine telefon etse n'olacak ki. İşte sözler sözler... Nelere kalkışıyorum. Korkuyorum Tanrım, lütfen."

Ana giriş kapısının açılmasıyla taşan konuşmalar gecenin dinginliğini bozmuştu.

"Elfriede Schultze, kızım," diye düşünmüştü, "birgün sen de öleceksin. Elindeki tırpanıyla ölüm, kara göz oyuklarıyla boş iskeletini senden de sakınmayacak. Ölüm uçsuz bucaksızdır Elfriede Schultze. Kimse onu anlatamaz. Bu kadar umutsuzluk gerekir mi? Öleceksin, yalnız, kederli, mutsuz, tıpkı o güzel adam gibi. Ya kuşun ne yapacak? Ah Sarah dilberim, bir bilsen."

Sarkacı ağır bir saat çalmaya başladığında, sesin yönünü aranmıştı.

Geceler boyu uyumakta güçlük çekeceğini biliyordu bundan sonra.

Herr Christian von Haabe'nin, üzerindeki uyarıcı etkilerinin derinliğini baştan kestirememişti.

Esrikliği andıran bir hıçkırık arada yokluyordu onu.

Bu sarsılmaları kendinden bile saklamak gereğiyle başka sesler çıkarmayı deniyordu. 'Friedeciğim' diye düşünüyordu. 'Annen, kardeşlerin, baban, kocan öldüler. Gülünç oluyorsun, belki bunuyorsun. Bunamak böyle olmalı sanırım. Kimi kez ruhu yitmiş, taş benzeri kalakalmak, kiminde de üstüne çöken eklentisiz birçok duygunun, anının baskınıyla beynine egemen olamamak.'

Yeni oluşan, o ürkütücü o umulmadık garip isteğiyle burun buruna geliyordu.

Kara turp, toprağın elenen kokulu dokusundan elleriyle avuçladığı kara turpları düşünmesiyle başlayan ağzındaki salgılanmayı yutkunarak kesemeyince tükürüyordu.

Çıkıp Kaufhausların birinden kara turp alırsa, bu girişimin kötü bir büyü gibi onu hasta edeceğine de inanıvermişti.

Uğradığı değişimin yok olması için uykudan önce yatağının önünde diz çöküp genç kızlığındaki bedensel başkalaşmanın şaşırtıcı baskınlarından duyduğu utançla –çünkü bacak arasının duyarlığı o yıllar adım atışlarıyla bile diriliyordu– eski yabanlığının onmazlığını andıran bu yeni durumdan kurtulmak için arasız dua ediyordu:

"Tanrım, günahım nedir? Beni sarıp koruyordun. Aklımı ağırlaştırıyordun. Can suyumu çekip körelterek kaderime razı olmamı sağlıyordun. Ya şimdi? İki üç kez gördüğüm bir bayın ölümüyle dalgınlığımı yıktın. Sonumu kolaylaştırma yetisini alıverdin benden. Toprak döşeğime uzanma günümden kaçmak istiyorum. Hâlâ mutluluk bekliyorum, ne ayıp. Üzülmek, sevinmek, bana göre olmaktan çıkalı nicedir. Böyle duyguları, düşünceleri nasıl alt edeyim, her şeye kadir olan tanrım. Söndür artık hayat ışığımı bitsin. Mutluluğu çok bekledim. Vakit yok biliyorum... Yaşlandım... Ömrüm tamamlanıyor..."

Ardından başı boşalıp görüntüleri yitirene değin, İncil'deki tüm kutsal kişilerin anıldığı dualarına başlıyordu.

O benzersiz adama rastladığı güne ilenmeli miydi?

Nasıldı ilk konuşmaları?

Bu sorusuna her defasında yeni bir yanıt buluyordu.

Ağır kokulu sahanlıklara açılan pencerelerin kül rengi aydınlığını görmemeye dikkat ederek katına çıkarken, sokaklarındaki yeni yapılan oyun bahçesinden alacakaranlığın, ayazın bile kesemediği çocuk çığlıkları duydukça ürperiyordu.

Herr Christian von Haabe'nin bacağının takma olduğunu ayrımsadığı o günün içine doğru sık sık yürür gibiydi.

Yaşlı adam kolunun altındaki yumuşak bir şeylerin sarmalandığı paketi yere bırakırken, aslında ilk kez o garip gıcırtıyı duymuş, sesi nedir diye aranmıştı Frau Lemmer. Bakışının anlaşılmaması için de gözlerini kaçırmıştı.

Herr Haabe dönerek, o şaşılası gülümseyişini doğrudan sunmuştu yaşlı kadına.

— Dalgınsınız sayın bayan. Sizi hoşnut edecek sözleri bulamıyorlar mı insanlarımız? Oysa ne kadar da çok konuşuyorlar bizimkiler. Telefondan geliyor olmalısınız. Çevrenize kapadığınız gözlerinize tanış olmak için az uğraşmadım, sayın hanımefendi. Telefonlar, telgraflar, televizyonlar, uydu antenler, kıtalararası haberleşmeler... Günümüz Almanyası çok bilmenin önemini kavramış herhalde... Ama kimse derin şeylerden hoşlanmıyor. Ne Schiller, ne Kleist bu durumdan hoşnut değiller, biliyorum. Siz de aldırmayın. İnanın değmez. Kimse sözcükleri değerli bulmuyor. Çünkü dile inanılmıyor.

Frau Elfriede Lemmer, komşusunun adını andığı bayları tanımadığından onların bunca görkemli haberleşme araçlarından acaba niçin hoşnut olmadıklarını bir an düşünüp, fakat yakışıksız davranmış olma kaygısıyla sormaktan kaçınmıştı.

Adamın davranışlarındaki seçkinlik, rastladığı her kişiyi öylesine etkiliyordu ki, herhalde Bay Haabe'ye kimse ulu orta soru soramazdı.

— Saygılarımı sunarım sehr geehrte Frau Lemmer. Mevsim değişiyor, kışa giriyoruz. Solgun güneşimiz iyice doğuya çekildi. Bir gereksinmeniz olursa lütfen beni arayınız, lütfen...

Evet asıl andığı sözler buydu Frau Lemmer'in ilk görüşmelerinden.

"Mevsim değişiyor, kışa giriyoruz. Solgun güneşimiz iyice doğuya çekildi."

"Arafta çalıyor tahta flütünü, ilk öpücüğün ölmez bestesini yapıyor, ellerini değdiriyor üzüm hevenklerine, bir salkımı sana uzatıyor, tadı aranızdaydı unutabilir misin?"

Ölen adamın bir zamanlar oturduğu yerde, onun yaşadığı günlerin, yılların, şimdi böylesine boyutlanması neye bağlıydı?

Çünkü o yıllar, Frau Lemmer'in tanıklığı dışında yaşanmıştı.

Bu odada, hayatın tüm nedenlerinin kaynağı gibi ona bırakılan, kucağındaki bu bebekle birlikteyken, çağrışımların düzensizliğini yok ederek, mantık birliği içinde kurgulanan görüntülerle, bir müziğin yükseldiğini, violalarla kornoların, kanatlı çocuk meleklerin arplarının bir Noel şarkısını çaldığını duyuyordu sanki.

Köyünün alçakgönüllü kilise korosunun söyleyişlerinden oluşan insan sesleri de, arkada beliriyordu. O sesler birden yatışıyor, yerine Christian von Haabe'nin sıklıkla dinlediği senfonilerden biri geçiyordu. Çalgıların olağandışı yankılanmaları, odada salt onunla küçük kızın çevresini dolduruyordu.

Frau Lemmer, içinden yükselen müziğin etkisiyle bebeğe yeniden eğilip baktığında, yüreğinde apak lekesiz bir dinginliğin boy attığını duyumsamıştı.

Onu süzen ailenin kişileri sessizce bekliyor olmalıydılar karşısında.

Bakışlarını onlardan kaçırıyordu.

"Tanrım beni unutmadığını gösterdin. Şükrederim sana", diye düşünmüştü. "Bu odaya bence en uygun insanları getirdin, onların evi ettin."

— Gerçekten çok güzel bir çocuğunuz var, demişti yaşlı kadın, yine başını kaldırmadan. Elbette oğullarınız da yakışıklı. Bebek altı aylık demek ki... E, kalpleri çalacaktır. Unuttum mu, yok size de söylemiştim değil mi, benim de çocuklarım vardı. Varlar, hâlâ da varlar. O kadar büyüdüler ki... Nasıl da öyle büyüdüler. Bambaşka oldular. Bambaşka...

Karı, koca, çocuklar, açıklamaları içtenlikle gülerek karşılıyor, yaklaşıyorlardı Elfriede Lemmer'e.

— Büyüdüler hele ha Madam, varsınlar büyüsünler. Ömürlü olsunlar. Bu dünyanın ezasını cefasını baştacı edip, gülmesini, konuşmasını unutmasınlar sakın. Gönül haslığını, bilek gücünü kötüye vermesinler. İşte bunları dilerim insanoğulları için. Şu dünyaya, iyi duralım, iyi bakalım.

Yaşlı kadın, Selman Korkmaz'ın anlamadığı konuşmasıyla cesaretlenmiş, yüzlerine bakabilmişti onların.

Tümü gülüşleriyle yöneliktiler ona.

— Sizi rahatsız ettim, gitsem, çok kaldım burada.

— Nedir bu ikide bir gitsem gitsem demeler anacığım? Kuş kadar cürmün var, sığdıracak saray bulamazsın. Şu gelimli gidimli sonu ölümlü dünyada, dilinizi ayan edemem ki, sözü alayım uzun, geniş. Şu kadın zaten kızıp durur konuşursam. Bilmedik mi sanırsın, tek başına durakaldığını garip köşende. İçimiz elvermezdi ya, yordamını bulup, el öpüp hatır alsak fikrimize, çare hasıl edemedik. Şu Ümmühan sübyanın tıpkı sencileyin bir ninesi vardır. Ta kaç günışığı, kaç ay şavkında anca gidilip de varılan memleketimizde. Yanında ağamızdır yengemizdir dururlar. Bayramda elini öperler, seyranda hadi ninem kalk gidelim derler. Yine de gözünün yaşını ille de öteki yavrularım diye dindirmez. Yoksulluk iyi yol gösterici değil, hey Madam hey. Yoksulluk dil kesici, bel bükücüdür. Buraların adamıysa bize uzak uzak bakıp çemkinir. Onlarla sohbetimiz yoktur. Onların da iki üç takır tukur konuşmamızdan öteye bize ne sabırları, ne merakları görülmez. Dur hele bak işte ne denmiş, bir verimlik endazede canın, vebali gel gör Kafdağı boyundadır. İnsansız dünya m'olur? Zara kuş senle bizim aramıza köprüyü çekmiştir. İşte istenen kanıt o olmuştur. Niçin gidicisin? Sevinç getirdin bize. Otur hele daha bir çay ne içeceğiz.

Bu yanında arasız konuşan genç adamın yüzündeki sevecenlikten şaşkın, ötekilere dönerek yardım diler gibi sormuştu Frau Lemmer.

— Nedir, ne anlatmaktadır sayın eşiniz acaba?

— Sizin yalnız olduğunuzu bildiğimizi, yabancı sayıldığımızdan gelip de hatır gönül alamadığımızı söylüyor. Ah Frau Lemmer, Selman kuşbaz böyledir. Alışacaksınız. Masalı kurar, sözü yayar. Anadilinin ötesine kapamıştır kendini. Hiç de niyeti yok bellemeye. Günaşırı terslenirim öğren artık öğren şu dili diye. Niçin be kadın der, bunların dilini öğrensen de dinlemeye merak mı ederler seni sanırsın, be cahil kadın. Kolayını buldu. Görüyorsunuz bebem sizi sevdi. Sevdi. Sus hele Selman, dur bir soluk alsın kadın. Coştun, yağmur benzeri boşaltmaktasın, dağı tepeyi yıkar, gidersin.

Gülmüştü yaşlı kadın.

Güldane Korkmaz, oğulları Âdem'le Kamber'e bakıp bir şeyler buyurunca, onlar da mutfağa doğru yok olmuşlardı.

Yaşlı kadın odanın eklenip kotarılmış eşyalarının üstüne serilmiş ak işlemeli örtülerin temizliğine, yarı yatak, yarı sedir bölümde duvar boyunca sırtını dayamak için konmuş heybelerin bezeklerinin güzelliğine, odaya kattığı canlılığa dalmıştı.

Evin erkeği de çocukların arkasından giderken, dönüp Frau Lemmer'i önce elini alnına götürüp, sonra göğsüne bastırıp selamlayarak aydınlık dolu gülümseyişini yeniden yollamıştı.

— Biz de zengin değildik sayın Gildane, diye konuşmaya başlamıştı Frau Lemmer. Hep çalıştık. Annemin babası, sanırım Polonya'dayken, lokomotif sürücüsüymüş. Pomeranyalı bir yeğenimiz varmış. Bir morgenlik topraklarında yerelmasıyla patates yetiştirip yıl boyunca bunlarla beslenirlermiş. Zenginlik şans işi bence. Doğarken zengin bir aileden doğmalı. Bizim için en büyük servet sağlıklı olmaktır. Dedelerimiz daha iyi şeyler yaşamışlardır diyorum. Çünkü sanıyorum ki savaş görmemişler. Savaş genç bayan, hiçbir örnekle anlatılamaz kötülükte bir yazgıdır. Ben güzel saydığım neyi anılarımdan bulup çıkarsam, hepsi bana o kadar uzak düşüyor ki... Bunlar olmuş muydu, yoksa sabukluyor muyum diye kuşkulanmaktan, geçmişime bile sahip çıkamıyorum. Savaş, ömrümün mutlulukla yaşadığıma inandıklarımı kö-

künden söktü dağıttı. Bombardımanların bittiğini belirten sirenlerden sonra, sokaklarımızı evlerimizi aramaya bile zamanla alışmıştık. İnsanlar o yıllarda ya budalalaşıyor, ya deliriyorlardı. En büyük düş, yanar bir ocağın karşısında oturmak, alevlere bakabilmekti. Sayın bayan, inanın, savaşın canavarlığına kötülükte denk bir akraba bulmak olanaksızdır. Ben... sizi yadırgadım. Fakat buraya taşınmanıza karşı değilim... lütfen, sanmayın... İnanın ki sizleri sevdim.

Frau Lemmer, son sözcüklerin taşıdığı yalan anlaşıldı mı diye Güldane Korkmaz'a baktığında, onun yumuşak dost gözleriyle karşılaşmıştı.

Yükselen utanç duygusuyla, kucağındaki benzersiz küçük yükten dalgalanan süt, çocuk teni karışımı havayla gözleri dolmuştu.

— Size teşekkür ederim. Eşiniz bay, bana her istediğini dilinizde anlatabilir. Dilinizin güzel bir söyleyişi var ki, ben neredeyse anlayarak dinleyebileceğime inanıyorum. Yıllardır böylesine sıcak bir konuşma duymadım. Üstelik en değerli şeyinizi, dünyanın en büyük hazinesini verdiniz kucağıma. Sizleri sevdim.

Frau Lemmer bu kez son sözcüklerinin doğru olduğunun bilincine varmıştı.

Odanın kapısında iki oğlan, büyük birer tabakla, babaları bir tepsiyle görünmüşlerdi.

Yumuşak adımlarla yürüyorlardı.

Frau Lemmer yeniden depreşen düşüncesiyle, istemeden girdiği bu yerden kendini koparamayışının, sıcak, yumuşak değmelerin sarmalanmasıyla oluştuğunu da ayrımsamıştı.

Onu onaran bir arındırmanın içine hoşnutlukla kayıyordu.

Genç kadın eğilerek Frau Elfriede'nin apak saçlarına değdirmişti parmaklarını.

— Bebeğin senin yaşıtı bir ninesi var demiştik ya memlekette, adını kulağına o okudu. Ümmühan'dır, dedi. Bayan Lemmer, torun-çocuk var mıdır?

Frau Elfriede durgunlaşmıştı.

Bu soru onu sanki havadar bir yerden geriye götürmüş, o boşluğa, eşyaların, perdelerinin yatağının yapay örtülerle kaplı

odasının toz kokusunu durmadan çoğalttığı yerine çekivermişti.

Küçük bebeği özenle annesine uzatarak,

— Var, demişti, iki tane. Oğlum Amerika'ya gitti. Amerika çok uzakmış. Evlenip çocuk sahibi oldu mu bilmiyorum. Çok uzakmış. Bilenler söyledi, öyle olmalı. Mektup yazsaydı, fakat neye yarardı. Ben Johannes'i hep sevdim. Düşünüyorum da beni hiç aldatmadı. Kızım aldattı mı bilmem, ama öyle denemez. Biz köydeyken, güz sisleri camlara yığıldığında, anneme dönüp bakardım. Orman yok oldu anne, derdim. Çocukluk unutulmuyor.

Genç adam yaşlı kadındaki başkalaşmayı izliyordu. Sonra bu değişmeyi engellemek amacıyla,

— Sen de gideydin ya anacığım, demişti, niçin buradasın? Onların eksiğine gediğine akıl düşürecek, onuru umuru yaşamışsın. Öğüdüne danışırlardı.

Yaşlı kadın, başını dikerek karşısına düşen büyük cama bakmıştı.

— Ben Berlin'i severim. Kocam Berlinliydi. Kızım evlenip ayrıldı. Bir firmanın personel şefiydi. Sigortacı bir adamla evlendi, Batıya gittiler. Çocuklar doğdu, torunlar. Resimlerinde görüyorum ki büyüyorlar. Ben köyde doğdum. Orada hangi çocuk vaftiz edilse bütün köy bilirdi. Tohum yataklarını ellerimizle açmayı, yürür yürümez öğrenirdik. Kızım çağırdı. Gitmedim. Hem inanınız lütfen, kimseye gereksinmem yok. Alıştığım yerlerden bir Berlin kaldı elimde. Yine bilenler söyledi, doğduğum köy öbür taraftaymış.

Genç kadın, çocuğunu alırken, yüzünü saklamıştı Frau Lemmer'den.

— Çekil hele, diye çıkışmıştı kocasına. Densiz. Ne laf yarıştırıyorsun. Görmedin mi kadıncağızı. Alıp başını gitti. Garibim, anamı getirdi gözümün önüne. O da kimleri Ümmühan diye kucaklamakta. Gelemez, göremez buraları. Allah bilir ya yabancı devletin habire çıkardığı yasakla masakla biz de ne hallere geleceğiz. Neyse içimi yatıştırayım, yoksa anlayacak kadın. Hem dilini sökmeye heves etmedin buranın, hem de hokkabaz gibi gözünle kaşınla her bir şeyi anlatırsın. Sende okunmuşluk

var Selman, sen adamı çarparsın. Ben bebemi yatırayım, siz çayları ikrama geçin. İyi akıl şu böreği ısıtıp çıkarmak. Haydi Âdem, haydi Kamber... Elin ihtiyarını üzdün bilesin Selman. Yeni kapımızdan girdi. Ah sen yok musun...

— Dilimizi bilmez demedin mi? Ne yaptım kız? İçimi harlandırma.

Çocuklar ortaya çektikleri dört ayaklı altlığa bakır siniyi yerleştirmişlerdi.

Çay bardaklarını taşıdıkları, üstünde "Sold at drugstore delicious Coca-Cola. The Most Refreshing drink in the World" yazıları olan tepsiyi de oraya koymuşlardı. Çaydanlığı almaya dönerlerken itiştiklerini duyan anneleri,

— Yine gâvurluğunuz tutmasın diye bağırmış, sonra kızararak yaşlı kadına bakmıştı.

— Ben de neler söylüyorum görüyorsun Selman, demişti.

Frau Lemmer'i koyu bir dalgınlık içinde görmüşlerdi.

— Senin kuş bu gece bizde konuklar. Sabah da öte öte gelip, seni uykundan alır bilesin anacığım, demişti Selman Korkmaz. Fikrine kuşku salmayasın Feride hanım. Sabah ola hayrola. Gecenin zifiri gözümüzü dinlendirir, zihnimizi biler. Sen duanı et.

Verdiği sözü pekiştirmek isterce sesini biraz yükselterek eklemişti:

— Morgens morgens alles gut meine Mutti.

Frau Elfriede Lemmer gülmeye başlamıştı.

Sesi kahkahaya dönüşmüş, gülüşünü yadırgadığından yüzü kızarmıştı. Günlerdir değiştirmediği yün jorjetten ona artık bol gelen giysisinin cebinden ak patiska bir mendil çıkararak burnuna bastırmıştı. Yüzü ilk geçlik çağlarının kızıllığına belenmişti. Gözlerinin mine mavisi belirgin çıkmıştı ortaya. Genç kadın sevecenlikle bakarak, yaşlı kadına, kocasının söylediklerini Almanca yinelemişti:

— Gördünüz, demişti, bizim Selman kuşbazla başa çıkılmaz. Almancayı bile söktü. Hausmeister Ranke'nin köpeği bizcileyin yabancı devletten gelenlere hırlar, çemkirir durur da, Selman'ı görünce, öyle kısıp bakar köşeden. Neden dersen, sen söze geç de ben de çevirip anlatayım Frau Lemmer'e.

— Kolay mı, demişti Selman, kollarını iki yanında açıp kabarmış bir kuş duruşuna geçtikten sonra, tanıyor eşkâlimi kö-

pek. Pabuç bırakmaz görünse de siniyor. Vaktim yok bekleyin görün hele, ben ona kuyruk bile sallatırım da, kapı bekçimiz kökten dellenir.

Frau Elfriede Lemmer çayla birlikte böreklerini yerken, Selman yırtıcı hayvanlarla olan serüvenlerini anlatmaya başlamıştı. Bunlar masalcı Oma Haake'ninkilere benziyordu.

"Acaba masalcılarla çocuklar, dünyayı aynı akılla mı gezer," diye düşünmüştü yaşlı kadın.

Güldane'ye gönül düşürdüğünde, kırk gün kırk gece, dağ tepe söz alıp vermişlerdi:

— Geyiğin bir gözleri vardı Feride hanım, her biri Kafdağı elması. Sesi pınardan akan arı su. "Ey âdemoğlu tanıdım bildim seni" diye karşıladı beni. "Kederin kervan yükü, belini büker, sevdan Bağdat Basra çölleri benzeri bağrını yakar senin. Tez ol, yarın git. Üç nar ağaçlı üç çeşmelere var. Yedi gün yedi gece türkü çağır. Ama ne sazın ne sözün hata etmesin. Görünecek delillere inanç duy. Yedinci günün bitiminde yarin orada olacak," dedi mi dedi. Kaç sabah oldu, saymadım, bilmedim. Narin sazımın telini, ayağını öğrendim. Tezeneği bahar yeli hafifliğinde tutup vururken, atlamadım sürçmedim. Tan yeri her attığında yüreğimi can kafesinde uyanık buldu. Güneş ucunu dağların arkasına bıraktığında, sesler benimle ar eder, söz dinlemez deyip yüzümü çeşmeye verdim, yekindim. Yalağına baş koydum. Nar ağaçları serinlik yaptı, dertli başımı dinlendirdi. Kanlı gözyaşlarım aktı. Birden karşımda ak sakallı bir pîrifani belirip, "Âdemoğlu bıkıp dellenme, sazını elden bırakma" dedi. "Yarın yedinci gündür. Mermer basamaklı köprüye var. Yüzünü akan suya çevir. Sevdiğinin tasviri orada çizili. Onu istemeden önce sen ki kuşun kurdun, otun ağacın canı var sayansın, git hepsi için üç rekât namaz kıl, üç Kulhüvallahü oku, üç yol ağzında üç yoksul cana eş say selam ver, gönül al, karın doyur, sözünle and iç, düğüne derneğe başla."

Güldane, yüzüne vuran sevginin uçarı neşesiyle daha güzelleşiyor, kocasının anlattıklarının tümünü yaşlı kadına, Almancada yinelerken yetinemediği bölümlerde, "haydi Âdem, haydi Kamber, bulun, çırpın hele bakayım şu lafı, yakıştığı yola gitsin de. İki dedirtmeyin bana ha," diye üsteliyordu.

Çocukların büyüğü Kamber, anlatılanları uzak bir dikkatle dinliyor, çeviriye aynı durağanlık içinde yardım ediyordu. Küçük Âdem'se masalın büyüsüne kaptırmıştı kendini.

— Şu Selman'ı iyi belleseniz, tanısanız Sayın Friede hanım, ah bambaşkadır. Burda şavkı soldu. Burası hepimizi iliğimize varana yordu. Masalcının, yakıştırmacının en can alanıdır Selman Korkmaz. Şu anlattıklarına ben bile başlarda inandıydım. Yok saz çalmayı bir haftada sökmüş, türküsünü bir saatte dizmiş. Yok mermer basamaklı köprüden yüzünü eğmiş, benim simam çizilmiş. İşte laflar laflar... Burada işten çıkarız bir zaman yürürüz yan yana. Im tım yok ikimize de. Kendimizi unutup gitmişiz gün çekilene değin. Yalnız el, yalnız kol olmuşuz. "Biz bu gurbete dilimizi, gönlümüzü de mi kurutmaya geldik kız Güldane," der birden. İtiştirir. "Hele bir söz et bakalım, güzel dilin konuşsun. Meister'iniz kimleri haşladı bugün, bilelim, şaşalım." Öfkedir tezden alır beni ya, sonra laf lafa el verir, konuşur gideriz. İyi saz çalar iyi türkü söyler, doğru. Önüne gelenle, ardına düşenle değil ama. Türkünün töresi anlamayana susmaktır, der Selman.

Eski Berlin yapısında seslerin tümüyle yatıştığını, kuşunu Korkmaz ailesinin yanında bırakıp çıkarken anlamıştı.

Dar geçenekteki çay demi buharına, Güldane'nin bir ara getirip ellerine serptiği gülsuyu kokusu karışmıştı.

— Çok severim bunu, demişti genç kadın. Bura güllerinin esintisini pek alamıyorum da.

Yasak bir tören saklılığında sessizce vedalaşmışlardı.

İki daire arasındaki geçilecek yakınlığın o gece edindiği uzaklık inanılmazdı yaşlı kadın için.

Kapısını açıp içeri girdiğinde üşümüştü.

Elektrik düğmesini çevirince dolan ışığın ortaya serdikleriyle ilk kez yüz yüze geliyormuş sanısına kapılmıştı.

Geçmişteki bir geceye benzer eşlikte bir duyguyla sarsılan bedeni o umutsuzluğu eksiksiz tanımıştı.

Kocasını gömdükleri günün bitiminde tanışların yatıştırma çabaları dinip kesildiğinde, kendisiyle tam böyle yüz yüze kalıvermişti.

Bu değişik ürküntünün insanlara karışıp yok olma isteği vermesi, onmazlık duygusunu artırıyordu.

Bundan sonra gündelik duyarsızlıklarla geçen o zamanların gelecekte yinelenmeyeceğine olan inancının bozgununu nasıl yok sayacağını bilemiyordu.

Bütün unutulmuş duyguların belirmelerine neden sayabileceği, isteminin dışında yaşadığı rastlantısal konukluğunun, onu başkalaştıracağını anlıyordu.

Serin bir akıntı gezmişti odada.

Hemen söndürmüştü elektriği.

Kuşu Sarah'ın orada gecelemesine evet demesinin olmazlığının bilincine yavaş yavaş varmıştı.

Yapacak bir şey yoktu, bekleyecekti.

Sabaha ulaştığında gidip isterdi, el ayasına sığan o sıcak varlığı.

Peki bu insanlar böylesine bir sorumluluğu nasıl da yüreklerne kuşku düşmeden üstlenivеriyorlardı.

Hem de bu hizmetlerini bir yük gibi edinmemişlerdi. Bu yabancı yaşlı kadını avutmak, dostları kılabilmek amacıyla bıkmadan içtenlikle ona özen göstermişlerdi.

Karanlık geçenekte duvarı eliyle yoklayarak adım adım yürürken son yaptıklarını yeniden düşünmeye başlamıştı:

"Seni bir ihtiyar yurduna koymaları belki en yerinde karar olacaktı. Kimin eline geçsen orada kalıyorsun. Durum açıkça gösteriyor bunu. Hiç tanımadığın, üstelik bize benzemeyen, aşağılanan bu yabancı insanlarla yiyip içip saatler boyu oturuyorsun. Küçük kızlarını bağrına basmakla yetinmeyip, kendi çocuğunu kucaklarca esrikleşip duruyorsun. Bunlar doğal değil yaşlı kadın. Senin tek başına yaşamaya, akıllı uslu insanlar gibi davranmaya, kendini öyle anlamaya hakkın olmadığı görünüyor. Kim oluyor bu köylücükler? Nerden tanıyorsun onları ki kuşunu veriyorsun? Akıllı, bilgili de olsalar, böyle bir tehlikeyi niçin üstlensinler? Buralardaki, onları yargılamaya hazır tezcanlı insanların sayısını mı unutuyorlar? Ki onlar okumuş, bilgili, önemli insanlar diye bilinmekteler. Yalnızlıkları mı seni içlendiriyor? Değiller ki... Üç çocuk, karı-koca. Üstelik sevişiyorlar, çocuk yapmayı sürdürüyorlar. Gurbette oldukları için mi? Ama dönüp gidecekleri yer onların. Ya senin gideceğin yer? Başıboş esintili ormanlar, göller, düşler, tarla-

lar, oralara dönebilir misin? Nerdeee? Sen kendine bak, alte Frau, saçmalıyorsun. Uzun yıllardır öğretilmeye çalışılan gerçeği nasıl gözardı edebilirsin. Bir istekleri yoksa niçin yakınlık duysunlar? Verene vereceksin ki, ilişkilerde denklik sağlansın. Bir ihtiyarlar yurdu uygundu sana. Orada sendelemeleriyle, ağır adımlarla dolaşan, kalp çarpıntılarını damlalar içerek geçiştiren, perdelenen gözlerinden ötürü yarım yamalak görüşlerinin sonucu da somurtuşun, ya da anlamsız bir sırıtmanın yerleştiği buruşuk yüzleriyle daima özür dilemeye hazır o kalabalık içinde yerini almalıydın, ikinci çocukluklarını yaşayan! Değerlendirme böyle yapılıyordu, çok kez duymuştun. İşi bitmiş kalıntıların arasında yerin. İkinci çocukluk mu, ne yanılgı bu. Dürüst bir benzetme değil, kurnazlık yapıyorlar. Sayın Frau Lemmer, siz ihtiyarları aldatıyorlar. Hayatın tüm işlevlerini ellerinizden almak, size vasiler atayabilmek için, hoşgörülü sayılacak bu tanımlamayı getiriyorlar. Aldanma ihtiyar. Çocukluk, ilgi, dirilik, doymazlık, serüven demektir. O gençliğin vasiliği ise tüm bu yeniliğin capcanlı döndüğü uyumsuz yapıyı denetim altına alabilmek için uydurulmuştur. Toplumun eğip büküp, kendisiyle uzlaştıracağı taze beyni, bedeni, işlek kan damarlarını, lekesiz ciğerleri yutmaya hazırlanmasıdır. Yedi rengin uçuştuğu her çizgiyi gören gözleri, bir çiçeğin büyümesini bile duyabilecek kulakları, yani o gizemli çocukluğu gemler toplumlar. Oysa sen öyle misin? Gereksinilmeyen bir eski yıpranmış bir parçasın. Uzun yaşaman, sıkıcı olman için tek neden. Üstelik yoksulsun... Sabah git kuşunu al, aptallığı bırak. İşin bitik. Kimsenin seni düşündüğü yok. Açıkça hainlik etmiyorlarsa uygarlıklarına ters düştüğündendir. Yatış, umut etme, eskisi gibi uysal ol, söz dinle."

Yaşlı kadın bu peş peşe yuvarlanarak gelen sözcüklerin ışıltılı aydınlığı içinde dizlerinin boşaldığını ayrımsamış, yere çökmüştü.

Yüreğini dağlayan öfke seliyle başa çıkamayınca da ağlamaya başlamıştı.

Göğsünün taşımayı hâlâ başardığı yüksek bir sesle ağlıyordu.

Sığınağından çıkmayarak bunca yıl yakınmasız yaşama yolunun hayatın dışında kalmak olduğunu kesinlikle anlamıştı.

O insan güzeli yaşlı adamın gösterdiği ilgiyi yitirmesiyle de bedeninin duyduğu acı onu diriltmişti.

Yeni tanışlara kapısını kapaması gerektiğini bilmeli, bir daha bunu kesinlikle unutmamalıydı.

Neden sonra elektriği yakmadan yatak odasına yönelip, bırakıvermişti kendini karyolasına.

Perde aralığından gecenin kurşun rengine doğru açılan süzülüşünü seçmişti.

Sabah oluyordu.

"Aydınlık belirginleştiğinde kalkıp Sarah'ı istemeye gideceğim" diye düşünmüştü.

"Bir iki saat yeter. Bekleyeyim, uyuyacak değilim. Hermann'la gerdeğe girmeden bu karyolayı, yatağı ne heveslerle süslemiştim. Ona çılgınca tutulmayı, filmlerdeki, masallardaki gibi sevdalanmayı istemiştim. Şimdi her şey o kadar uzak ki. Sanki ne o genç kız, ne sen Hermann Lemmer, benim yaşadıklarımda yoktunuz. Çocuklarım, ya çocuklarım? Onları bana sorma Bay Hermann Lemmer. Hayır, asıl gücüme giden, belki de salt analık değerimin önemsenmemesidir. Emzirmiştim. Meme başlarımın dikilip katılaşmasıyla, küçük ağızcıklarının içine ezdikleri uç veren pembe etçikten, sağdıkları sütümü salmıştım. Sarı altın kirpikçikleri toz toz titrerdi memelerimi çekiştirirken, can damarımdan çekerek ağdalı besinlerini yutarlardı. Kanımdan damıtılan o Tanrı vergisi olağanüstü kutsal süt, onların ak gül rengi, mis kokulu küçük bedenlerine geçerdi. Üstlerine bükülmüş gülümseyerek beklerken, sevinç sırtımı okşardı parmaklarıyla. Terleyen ensemde avcunu gezdirir, 'Genç hanım, mutlusun değil mi?' diye fısıldardı kulağıma. Ben çocuklarımı çok sevdim Bay Hermann Lemmer. Korudum, besledim, karışmadım, asık yüz göstermedim. Ayrımıma varmaları için, geçimsiz, kötü bir anne mi olaydım? Nasıl yapabilirim ki? Söyle hem sen beni ayrı bir kişi olarak hiç düşündün mü? Birgün kadınlığıma doymak için açgözlülükle, kösnül bir kendine dönüklükle kendini içime sokmadan, başımı okşayıp sohbet ettin mi benimle? Potsdamm'a gidelim, gül zamanı çok güzel olurmuş, n'olur Hermann'cığım diye rica ettiğimde, amaan Friede'cik demiştin, sen de hep bir şeyler duyarsın şurdan burdan.

Nelere dikkat ettiğini anlamak çok güç. Warnemünde bitti, şimdi Potsdamm mı çıktı, ne saçma hevesler, diye gülüp geçmiştin. Ben bağırmayı sevmezdim, sayın kocam, bağırmalı mıydım? Çocuklarıma güneyli ninelerinin ninnisini söyledim –ki annem bana söylerdi–

Anneciğin ağacı sallıyor yavrum
Ağaçtan bir rüya düşüyor yavrum
Babacığın akkavak ormanında yavrum
Baltasını vermedim yavrum
Babacığın ağacı sallıyor yavrum
Ağaçtan bir rüya düşüyor yavrum

Hayat ne peki Hermann? Genç bir çocuk-kızken öğrendiklerim eğer doğruysa kadın kişi, erinin yanına gider, onun olur. Alman kadınının iyi Hıristiyanlık görevi budur. Uysallık, kadının mutluluğunun kaynağıdır. Söz dinledim ben, biliyorsun pekâlâ. Fakat Hermann Lemmer, mutluluk neredeydi? Uysallığımda değildi artık biliyorum. Susacağım şimdi susacağım. Nedir bu fikirler, nedir? Mutluluk, anlatıldığı, özendirildiği gibi şaşırtıcı bir şey değilmiş. Bunu kesinlikle biliyorum. Mutluluk yokmuş Hermann Lemmer."

Yaşadığı günün çarpıcı uyarılarının yoğunluğu içinde başını yastığa koymuş, perde aralığından sızan ışığın koyuluğu yararak artışı çoğalırken, bir eli yüreğinin üstünde sessiz akan gözyaşlarının yatıştırıcı etkisiyle kalakalmıştı.

Uyumayacağına duyduğu güven, sabah avluyu dolduracak ilk sesleri beklerken bulanıp yitmişti.

"Boynu boynunu bastırıyordu. Yoksul mintanı ezilmiş yaban menekşesi, ağzı tarçın kokuyordu unutulur mu?"

Dış kapının arasız çalınan zil sesi ona ulaştığında, kesintisiz bir sağırlıkla katılaşmış gövdesini toparlayamamıştı.

Ara ara durup çalan zilin kulaklarındaki ileri geri yansımalarıyla gözlerini zorlukla açmış, çevresini anlamaya davranmıştı.

Günışığı derin bir üçgen çizerek giyim dolabının aynasında çok renkli kırılıyordu.

Karyoladan doğrulduğunda "Uyumuşum" diye düşünmüştü, "nasıl oldu bu, uyuduğumu sanmıyorum. Fakat şimdi kimdir dışardakiler?"

Kapıya yönelmeden geceyi anımsamaya çalışmıştı.

Oturma odasına geçtiğinde kafes askılığının boş olduğunu görünce telaşlanmıştı.

— Ah Sarah nerede?.. Niçin?.. Hadi bakalım Frau Elfriede, dün neler yaptığını unutmuş olamazsın. Hani kuşunu gidip erkenden yabancılardan alacaktın? Üzülüyorum... Yürü bakalım şimdi, ihtiyar budala...

Kapıya varıp soluklandıktan sonra, saçlarını eliyle düzenlemeye çalışmıştı.

Hausmeister gelmiş olmalıydı.

Son günlerde yeniden en beklenmedik saatlerde Bildzeitung, Berliner Abend ya da Morgenpost bırakmaya kalkıyordu.

Yukarı katta oturan ulusunun son kişilerini denetleyerek, binanın onun açısından en gözde kiracılarını bir biçimde selamlıyordu sanki.

Bu istem dışı karşılaşma anını savamamanın sıkıntısıyla kapıyı açmıştı.

Konuk işçi erkekle karısı, verecekleri muştunun ivecenliği gözlerine vurmuş gibi kıpırtılarla karşısındaydılar.

Onları tümüyle unutmuştu Frau Lemmer.

Bu durumun ayrımına varmak da büsbütün sarsaklaştırmıştı onu.

Genç kadın, elörgüsü yeşilli morlu bir atkı almıştı sırtına. Büyük bir pazar çantası taşıyordu.

Selman Korkmaz, yaşlı kadının görünümünü kaplayan bozgunun anlamını kuşuna kavuşma sabırsızlığıdır diye yorumlamış olacak ki, geçmiş gecenin dostluk dolu sesiyle, gülerek yeniden kendi diliyle anlatıyordu.

— Bak hele anacığım, şu deryada katre cana bak. Dirilip yekinmiştir. Kuşun hasıymış Zara can. Nazardan ırak. Gönlün aydın Feride hanım, gözün aydın. İşte sesiyle soluğuyla evinin düğünü, sohbeti burdadır. Ben söylememiş miyim ki...

Genç kadının, kocasının omzunu tuttuğunu görmüştü Frau Lemmer.

Güldane Korkmaz, anlatısı gemlenmez sanısı veren adamın yüzüne durgunlaşan bakışlarını çevirmişti, konuşmayı birden ağzından almıştı onun.

— Guten Tag Frau Elfriede. Kuşunuz iyileşti. Selman içiniz rahat etsin fikriyle diretip uyandırdı sizi. Sarah bu sabah öttüğünde, duyasınız diye duvara bile dayadı kafesini. Bu adam böyledir. Ne cefa görse dilbazlığı sönmez. Yalnız tembihlemesi şu ki, bugün örtüsünü pek açmayacakmışsınız. Suyu yemi tamdır. Akşam dönüşün bakacak. Lütfen aralayın şöyle, bakın Sarah'a.

Kafes örtülüydü. Kıyısı fırdolayı oyayla bezeli çivit mavi üstüne kızıl gül baskılı yazmanın gizlediği kuşun tüneklere çıtır çıtır eden atlayışları duyuluyordu.

Frau Lemmer kafesi ne ara eline aldığını kestiremezken, aynı donukluğuyla karı kocaya bakmıştı.

Onlarsa bir iki noktayı yeniden anlatmalarını gerekli saydıklarından pese inen bir sesle konuşuyorlardı.

Tam o sırada kimya fabrikasındaki ustabaşı Herr Hofmann, çantası, mavi işçi tulumu, kaba dikimli ceketi, davranışlarındaki sertliği ortaya seren köşeli devingenliğiyle dışarı çıkmış, kapısını hızla çekip onlardan yana hiç bakmamıştı. Sahanlık kimsesizliğini, boşluğunu koruyormuşçasına piposunu yan cebinden çıkarıp ağzına koyarak inmişti merdivenlerden.

Üçü de adamın ardından bakakalmışlardı.

Güldane Korkmaz pazar çantasını tartarak boşluğa doğru konuşmuştu:

— Neyse, biz de gecikmeyelim. Bir şey lüzum ederse, Âdem evde, bugün bebeğe o bakar, deyin istediğinizi alsın. Yani siz Ümmühan'la hasbıhal olursunuz. Ziyade sevdinizdi... Dün gece... Neyse arzu ederseniz...

— Bayan Gildane, bugün banka günümdür emekli aylığım için... Küçük kızı evet beğendim çok. Teşekkür ediyorum size; lütfen, hele sayın eşinize çok teşekkür.

— Biz teşekkür ederiz aslında. Dertlerimizi unuttuk sizinle dün gece. Selman oldum bittim hayvanları sever. E, ne denmiş, insan insanın çaresidir. Danke schön Frau Lemmer.

— Feride hanım kuşunuz Zara...

Genç kadın kocasını kolundan çekerek merdivenlere yöneltirken,

— Feride Hanım deyip durma kadına. Kaçtır söylerim adı böyle değil. Geç kaldık adam, sus artık, demişti.

Karı-koca yok olana değin kıpırtısız durmuştu olduğu yerde yaşlı kadın.

Kuşu canlı atlamalarıyla örtülü kafesi titretiyordu.

Birden temizlik firması sekreteri Hannelore Mahlke'yle zenci çavuşun dışarı çıkıp, onu elindeki Alman malı olmadığı belli bir şeyle kaplanmış kafesle görmeleri olasılığını aklından geçirmişti.

Kapısını örtmüştü.

Sırtını duvara dayamış, yorgunluğunun boyutunu bacaklarının titremesinden anlamıştı.

Sarah'ı yerine asmış, gidip koltuğuna oturmuştu.

Karı-kocayı görünce içindeki uç veren canlanmayı kesinlikle söndürmesi gerektiğini artık biliyordu.

Yeni bir güne, alışkanlıklarının duyarsızığı içinde girişmek, yapılması zorunlu sayılan öğrenilmişleri, yaşamanın belirtgeleri olanları aksatmadan uygulamak için bu gerekliydi.

Kanın damarlardan nerdeyse akmadığı bir alt devinim dizgesi içindeki eski var olma biçimini yeniden düzenlemeliydi.

O gün orada kaç saat oturduğunu bilememişti.

Akşamın ilk sesleri binayı bastığında, koltuğundan kalkmış, Sarah'ı unuttuğunu ayrımsamıştı.

Kafesin örtüsünü canlı geçirgen bir şeye dokunur gibi ürkerek sıyırmış, sarı tüy topağının sıçramalarını gözleri yaşararak izlemişti.

Su kapçığının içine soktuğu gagasına dalıp gitmişti kuşun. Gülünce yüzüne ışıklar yağan o genç adamı, güzellik, sağlık dolu karısını, kutsal kitapların anlattığı dokunulmaz meleklerin benzersizliğini elmas çakıntılı gözlerinde toplamış bebeciği, tam yanlarındaymış gibi görmüştü.

Derin derin iç geçirmişti yaşlı kadın.

Bu anmalardan ne yüreğini, ne aklını engelleyemiyordu.

Mutfak yönüne doğrulmuştu.

İştahı yoktu ama bir şeyler yemeli, eski günlerinin aynılığını yinelemeye gecikmeden başlamalıydı.

Kapısı çalınmıştı.

Geçeneğin başında durakalmıştı.

Birkaç kez daha basmışlardı zile.

Kim olduklarını biliyordu dışardakilerin Frau Lemmer.

Kendini zorlayarak çekilip gitmelerini kıpırtısız beklemişti.

O sıra Sarah bahar başlarındaki coşkulanmasını andırır bir ötüş tutturmuştu.

Üç uzun iki kısa.

Ötüş aralarını ustalıkla yönetiyor, uzun boşluklara da üçlü sık atlayışlarla dokuduğu çapkın sesçikler düşürüyordu.

Yaşlı kadın bekleyenlerin kendilerini duyurmaya bir kez daha girişip, sonra kuşun ötüşlerinin onlara dek uzandığını anlatan konuşmalar yaparak uzaklaştıklarını duymuştu.

Sesler kesilmişti.

Mutfağın koyulan kurşun rengi alacasında, dolabından soğuk sosisle yoğurt kabını çıkarıp, tabağa bir dilim çavdar ekmeği de ekleyerek dönmüştü yerine.

Kuşu konserini kesmişti.

Güzel örtüyü yeniden kafese yaymıştı.

— Canım Sarah, mein Schatz. Lütfen affet bu ihtiyarı. Kendimi bu kadar yalnız hiç duymamıştım inan. Sanırım çevreme şu günlerde yıllar öncesindeki Wupperthall'in zavallı delikanlısı Decke gibi bakıyorum. Onu gözlerindeki telaştan ötürü yarı akıllı saymıştım ilk gördüğümde. Bırakılıp, itilmiş biri olduğunu şimdi ancak anlayabiliyorum. Eli tırpanlı çevremde gölgesini gezdirip dururken, nedir peki korkum? Vasiyet edeceğim, öldüğümde seni bu Türk aileye versinler. Söz

Sarah'cığım, inan lütfen. Köpek sevmezlere çıkmış ya adları, o ayrı bir durum. Seni sevdiler fakat, ikimiz de biliyoruz. Yalnız onları yeniden görmeyeceğiz. Aramızda geçenleri, konuşmaları yaşamaya gücüm elvermez. Yerimize iyice tutunalım, tek kurtuluşumuz budur, inan. Düşünmeler, fikirler, anılar, beni sersemletiyor. Artık hiçbir şey değişmez ki... Soğukla sıcağı, açlıkla yorgunluğu ayırt edebilmekten ötesi bize gerekmez. Seninle kafeslerimizde olmalıyız eskisi gibi. Bunu neye benzeteceğimi bilemiyorum. Mutluluk değil, ama mutsuzluk da değil. İkisi de sarsıcı şeyler bunların. Aynı olmak, aynı olmak Sarah'cığım, aynı olmak. İşte biz bunu başarmalıyız.

Televizyonu açıp sesini kıstıktan sonra aygıtın ışık uzantılarının azalıp artarak odayı yaladığı soğuk aydınlığıyla yetinip yemeğini yemeye koyulmuştu.

Görüntüde nedense siyah beyaz bir film vardı.

Bir domuz üretme çiftliği olduğunu sandıran balçıklarla belenmiş koyuluğun üstünde beliriveren pırpırlı kanatlı iki uçak, karınları toprağa sürünürce pike yapıp, yeniden yükseliyordu. Ellerinde silahlarıyla görünen sırttan çekilmiş saçları traşlı, enseleri geniş oluklu iki genç Nazi eri çamura bata çıka koşuyorlar, ortada beliriveren domuzlar kaçışıyordu. Sonra erlerden biri yüzünü kameraya çevirip şaşılacak denli arsız bir gülüşle sırtlarına Yahudi yıldızı çizilmiş domuzlara ateş ediyordu. Arkası dönük olan koşmayı kesmeden film karesinin dışına çıkıyordu. Ölü domuzlardan birini yerden alan öteki genç, silahını çaprazlama omzuna geçirip korkutucu gülüşüyle hayvanı havaya kaldırırken, film ortasına doğru kararıyor, "Die Ende" yazısı büyüyerek kaplıyordu ekranı.

Görüntüde kırmızılarla sarılarla süslü bir diş macunu reklamı başlamıştı.

Yaşlı kadın karşısındaki oynaşan imgeleri hiç anlamadan, ağzında topaklaşan yemeği yutmaya çalışmıştı o gece.

Yayın bitmişti.

Televizyonu kapatma uyarısı da silindikten sonra, kayan ışıklı noktalara epey bir süre daha görmeden bakmıştı.

Yerinden doğrulduğunda bina bildik gece sessizliğindeydi.

Televizyonu kapatmıştı.

Tegel Havaalanı'na inen uçaklardan birinin gürültüsü çatıya doğru yaklaşıp bastırarak uzaklaşmıştı.

Yeniden oturmuş, yatağına gitmekten çekinmişti.

O garip kendinden geçmeye düşerek sabah uyandığında kendini, olduğu yeri tanıyamama durumunda bulacağı kaygısını atamıyordu içinden.

Neden sonra ağır ağır ellerinin yardımıyla koltuğunda toparlanırken, ikinci bir uçak sesiyle dolmuştu oda.

Sırtıyla boyun kasları sertleşmiş acıyordu.

"Ne çok uçak iner bu kente" diye söylenmişti. "İnsanlar ne kadar kalabalık, uçaklar ne kadar çok. Hiç sevmem uçakları. Korkunçturlar. Böyle bir dünyada beni kim ayrımsayabilir? Kendimi bu kadar önemsemek de nereden çıktı? Ben hiç uçağa binmedim. Uçmak nasıl şeydir bilmiyorum. Gülünç olma."

Yatak odasına alacakaranlığı bozmadan girdiğinde, başucu lambasını "ne olursa olsun" diyen bir tutumla yakmıştı.

Yatağı açılmadığı halde dün geceki o yarı sayrı uykunun izlerini taşıyordu.

Giyim dolabının çekmesinden temiz kalın bir kışlık gecelik çıkarmıştı.

Hava soğuk sayılmazdı fakat, ara ara titremeyle seğiren bedeninin ısınmasını istiyordu.

Giyinip yastığa başını koyar koymaz, yorganıyla sıkıca örtünüp dizlerini çenesine değin toparlayarak, uykuyu beklemeye koyulmuştu.

Öylesine bir yoksulluk ancak tek kişiye özgüdür. Göle yansımış gülüşler silinir. İlk aşk dayanıksızdır. Gençlik, çılgınlığın sütannesidir. Ağlama... Bekle... Büyüyeceksin... Sabırlı ol...

Düşünde babasının yakın dostu, köylerinin dülgeri, kiliseye, insanlara inanmadığını ikide bir açıklayan, saçları tıraşlı, Willibald Krause usta ona bir bebek evi yapıyordu.

Sonra kulağına ancak onun duyacağı gibi eğilip, "Bunun içine giren küçük kıza en güzel şeyler görünür yavrum, kapılarını ört, sığın. Saç örgülerin pencereye sıkıştı, çek onları. Menteşeleri altındandır evinin, kapı mandalları yeşil zümrütten. Güzel uykular evi burası. İlkyazlarda, ökseotları, kardelenler sönüp gittiğinde, yılanyatakları, küpeçiçekleri, akleylaklar dolayacak pencere diplerini. Ulu kayınlardan inen, mor donlu orman cüceleri hizmetini görecek. Gir saklan. Bak karyolanın üzerindeki pembe mantar sana gölgelik edecektir" diyordu.

Küçük kız taze yonga kokusuyla belenmiş, ancak üç karış yüksekliği olan dik kurşun çatılı evin içine süzülüyor, atlastan yatağına yatıp, bir pınar gözesi duruluğundaki sesiyle kendisine ninni söylemeye başlıyordu.

Yabancılara ilk konukluğundan sonraki geçen bir hafta içinde Frau Lemmer iki kez dışarıya çıkmıştı.

İlkinde ekmek, süt, kibrit, bir de nedense kiraz likörü almak için.

Oysa sıradan kaba görünümlü büfe dediği dolabında hem kiraz likörü, hem yumurta likörü vardı.

İkinci çıkışındaysa en iyisinden dört kilo kokulu yeşil elmayla ve bazı paketlerle bakışlarını hiçbir yana kaydırmadan, belleğiği yola dikmiş olarak dönmüştü.

O günlerde en büyük şansı, Hausmeister Ranke ile köpeği Rex'e rastlamamasıydı.

Alt katlarında oturduğunu o garip akşam öğrendiği Afrikalılar evden çıkarılmış olmalıydı ki, önüne boş karton koliler yığılmış kapıları yarı aralıktı.

Çekindiği önemli olay da gerçekleşmemişti.

Konuk Türk işçi ailesi ona bir daha uğramamışlardı.

Kiraz likörü şişesini iyice parlatıp ötekilerin yanına koyarken,

— Bil bakalım Sarah'cığım, demişti, dilberim, bugün neler aldım. Harika yeşil elmalar. Krema için taze süt. Evet yanlış duymadın, hazır şeyler değil. Kendim yapacağım. Tıpkı senin

bilmediğin gençliğimdeki gibi. Jöle için şekerimiz var. O alınmadı. Soruyorum peki, bütün bunları biz niye aldık?

Kuş, yaşlı kadının konuşmasıyla teleklerini kabartarak silkinmiş, suyundan gagasıyla hızlı hızlı alarak temizlenmeye girişmişti.

— Yıkanıyorsun yine ah titiz afacan. Anladın niçin bu alışverişler. Doktoruna bir ziyaret yapmalıyım. Doktorum kimmiş diye çevrene bakamazsın. Unuttuğuna inanmam. Böyle bir nankörlük, güzelliğine, soyluluğuna yakışmaz Sarah'cığım. Biliyorum hırçınlık seninki. Hep düşündüm Sarah, günler geceler sürdü düşünmem. Gördün hastalandım sanki. Ne ayıptı bu tutumum. Seni özenle bakıp iyileştirdiler. Beni yakın tanışları saydılar. Acımı söndürmek için güldürdüler. Bizim yaptıklarımızı hemen unutarak, yaşadıkları zorluğu düşünmekten cayarak, iyilikle davrandılar. Ben neden kaçınırım Sarah'cığım? Ta nerelerden gelmişler. Biliyor musun dünya çok büyük dilberim. En yakınları uzaklarda. Anıyorlar onları, seviyorlar çünkü. Bugün yine alıp başımı bir yürümedir tutturdum. Kendimi nerede bulayım? Zafer Anıtımız kadının altında. O tepede altın kanatlarıyla elindeki yassı haçlı âsâyla, bizleri yukarıdan süzüp duruyordu. Yöremi bilemedim, kaybolmuştum. Kaç otobüs değiştirdim, tanıdığım ilk istasyonu görene kadar. Kendi ülkemde ben bu kadar ürkerken, ya onlar ne yapsınlar? Sarah'cığım inanmazsın gecelerce açık kafayla düşünebildim, başardım bunu fikirlerim savrulmadan. Dolaştım, seni uyandırmamak için gürültü etmedim. Görmedim diyorsan, hadi hadi. Bu akşamüstü sevgili doktoruna, ailesine, güzel eşine, elmalı pastamızla teşekküre gideceğim. Senin selamlarını götüreceğim, onlardan haberler getireceğim. Hayır, bir daha gitmem, fakat bu kez zorunlu.

Aylardır yakmadığı fırına pastayı sürdüğünde, hafiften şarkı söylediğini, kuşunun ona katılmasıyla ayrımsamıştı.

Wertheim'in anagiriş kapısında duran laternacı kadının çaldığı o ezgiyi, "Das ist die Berliner Luft"u mırıldanıyordu.

Evin içi kızaran şekerle yumuşayan elmanın sıcak kokusuyla dolmuştu.

Kremayı derin kalın porselen kapta çırparken, özenle bir

şey yapmanın sevincini ne kadar uzun zamandır yitirmiş olduğunu kavradı.

Başını kaldırıverse, sokağı kesen bir kapı açıklığının içinden ağır nal vuruşlarıyla geçen toynakları püskül püskül tüylerle örtülü besili sağlam atların çektiği çiftlik arabalarını, bir kaz sürüsünün çığırtkan dağılışını, uzaklarda odun kesen planyaların uyumlu gürültüsünü görüp duyacağını sanıyordu.

Bu çağrışımlar seli, acıyla karışan bir heyecan yaratıyordu onda.

Yüreğinde dinmiş, belleğinde solup yitmiş, küçük sevinçler, bu amaçlı çalışkanlıkla eski yerlerine geçiyorlardı.

Pasta hazır olduğunda, yıllardır kullanmadığı annesinden kalma soğanlı büyük orta tabağını çıkarmıştı dolaptan.

Porselenin gözeneksiz aklığında soğanların koyu mavi çizimleri, tabağı daha da seçkinleştiriyordu.

Pastayı koymadan, tabağı güzelce yıkayıp yeniden parlatmıştı. Kaydırarak gömük altlığın ortasına yerleştirdiği Apfelstrude'nin üstüne ayrıca hazırladığı elmaları da jöleleyerek sıralamıştı.

Bir Noel ya da Paskalya sunusu denebilirdi nerdeyse buna.

Kremayı ayrı bir kaba boşaltmıştı. Sütün taze köpükleri iştah açıcı bir görünümdeydi.

Mutfakta işi bitince, kuşunun kafesine de bir yeşil elma dilimi sıkıştırmıştı.

Dolabında epeydir ellemediği şarap rengi, beli kadife kemerli, şal yakalı giysisini çıkarmıştı.

Üstüne aşırı bol gelmesinden hoşnut olmamıştı ya, daha özenli görünebileceği başka seçenek yaratamayacağını bildiğinden, o giysiyle yetinmişti.

Saçlarını epeydir göstermediği bir özenli dikkatle taramış, hatta sonunda yakasına fildişi bir rokoko yan kesit kadın resmi oturtulmuş iğnesini de takmıştı.

Boynuna, kollarına limon kolonyası serpip, her şeyi tepsiye koyduktan sonra, bir şey unutmuş olmak kuşkusuyla odasını gözden geçirmişti.

Koltuğunun dayanmalığındaki dizlerine örttüğü battaniyesini de niçin aldığını düşünmeden toparlanırken,

— Gidiyorum Sarah'cığım, demişti. Beni bekle, çabuk dönerim. Bu teşekkürü yapmak gerekiyordu hazinem. Seni bana kavuşturanları selamlayacağım.

Kapısını çekip sahanlıkta kalınca tedirginleşmiş, kendi bölümüne hiç bakmamıştı.

Ortak helalardan bir çiş sesi geliyordu.

Alt katlardan yukarı bir ıslık sesi yaklaşıyordu.

Gelen Hannelore Mahlke'nin zenci Amerikalısı olabilirdi.

Kendi yönüne doğru geri geri adımlar atmıştı.

Islık bu kez ustalıkla bir marşa başlamıştı.

Frau Elfriede bu parçayı anımsıyordu.

Televizyon programları bitiminde çalınıyordu galiba.

Hemen odasına kaçmak istemişti.

Üstelik böylesi özel donanmışlığıyla yakalandığında, komşusu Almanların bakışlarının ne olacağını düşünmek bile terletmişti onu.

Korkmaz'ların ziline basarken bulmuştu yine de kendini.

Koşuşan adımlardan sonra kapı açıldığında, oğlanlardan birinin taşkın canlılığıyla dikildiğini görmüştü.

Çocuk içeri doğru Berlin ağzı Almancasıyla çıngıl çıngıl bağırarak,

— Hey yaşasın, yaşasın, Oma geldi, nine geldi, diye duyuruyordu. Hadisenize, Kamber, ana, baba, bakın işte.

Frau Elfriede kapıyı açanın Âdem olduğunu da öğrenmişti böylece.

— Hoşgeldin nineceğim. Merak ettik biz seni. Anne gör bak, neler getirmiş, benim en çok sevdiğim elmalı pastayı. Size anlatıyordum ya...

— Sus geveze sen de. Geri çekilip buyur etsene Feride hanımı. Ne çene var bu çocukta, kime benzemiş? Güldane kız, koş hele, bak Feride anamız gelmiş. Hoşgeldin. Başımız gözümüz üzre yerin vardır. Nerdesin ki can bunca gündür, saattir? Halin nicedir, keyfin has mıdır?

Güldane Korkmaz, kocasının, oğlunun ardında göründüğünde, Frau Lemmer'i bir ağlama isteği yoklamıştı.

— Ne kadar hoşnut ettiniz Frau Lemmer. Kuşkudaydık ya, rahatsızlık vermek istemedik. Sevgili komşumuz bizi bilmiştir,

görmüştür. Canı darda, gözü yolda olma sıkıntısı çektiğinde, yakınındayız. Başvurur, sual eder... Öyle mi Selman... Ne hoş ki işte gelmişsiniz.

— Evet, nasıl? Yakışığı olur mu ayan etmenin. Gelir de, oturur da. İstediği sözünü söyler, istemediğini bağrına gömer. Çocuklarımızın omasıdır. Öğrendim ha, bilesiniz. Oma demek nine demeye gelmektedir.

Kamber daha arkada, tepkisiz izlemişti olanları.

Yaşlı kadını sararak, dolayarak iç odaya almışlardı.

O insanı uzak, bilinmedik yerlerde sandıran kokuların arasından, dokunmalarla, gülüşmelerle geçmek Frau Lemmer'i yeniden ürpertmişti.

Güldane Korkmaz bu kez ötekilere göre yaşlı kadına karşı daha ölçülü görünüyordu. Gülüşü, sınırları çizilmiş, coşkuyu umdurmayan bir sakinliği koruyordu.

— Görünüz Frau Lemmer, sizi nasıl da beklediler... Sormadık, çekindik. Çünkü yabancıyız. Bunu unutmaya da gelmiyor. Selman'a bakma sen. Sizi bizim yöreler töresi, tanış yaren yapıp geçirdi kafasına. O öyledir, hoşlanmasın bir kez, sözün cömertliğin endazesini tutamaz.

Frau Lemmer genç kadının kolunu çekinerek okşamıştı.

— Özür dilerim sayın Frau Gildane. Günler geçiverdi. Sizin yabancılığınızı düşünmüş değilim, lütfen. İşte aranızdayım. Genç beyler nasıl da sevindiler. Demek ki bundan sonra hüner gösterip yemekler, tatlılar sunabileceğim. Teşekkürde geciktim. Yormayım da, işiniz varsa?..

— İş mi dediniz Madam, demişti Selman Korkmaz. Bu sözü her dilde bilirim ben. Bütün gün çalış, akşamı bulunca da devresi günün gücünü toplamak için ye, uyu... Bana iş demeyin anacığım. Ne ettiğimiz var ki ondan başka? İyi ki çıkıp geldin. Güldane kadın, kapını çalıp hal hatır sormamı engeller. Burayı, bu insanları bilmezsin sen be adam, otur oturduğun yerde diye çemkirir. Her şeyi daha iyi bilir. Bu yabancı devleti daha iyi bilir. Kamber, Âdem, fırlayın, minderi kabartın koyun Omanızın oturmalığına.

— Görüyorsunuz Frau Lemmer, Selman bu, susmaz.

Güldane Korkmaz, sevgiyle bakmıştı kocasına.

Frau Elfriede Lemmer, içini alan duyguların ilk rastlaşmalarının sonundaki neşenin eşi olduğunu duyumsuyordu.

Pastayı Türk usulü ince belli bardaklara konmuş karanfilli koyu çayla birlikte yemişlerdi.

Kamber elmalı pastanın en güzelini yediklerini söyleyip, Almanca sık sık teşekkür ediyordu.

Bebek, onun kucağına verilmişti.

Odadaki sıcaklığın, gürültünün, kimi kez Selman'ın oğullarına yönelttiği şakaların, Güldane'nin çözülen saç bağından boşalan gür kara saçlarının ışıltısının başdöndürücü etkisiyle, kucağındaki Ümmühan'la oturan yaşlı kadın, arasız gülümseyerek kendisine bir şeyler anlatmaya da yetişen Selman'ı dinliyordu. Genç adam, yetersiz Almancasında bazı sözcükleri güçlendirmek isteği durulduğunda, ikide bir, "Ende gut, alles gut" "Alles Kaese" gibi gülünç ekler buluyor, bir de tuhaf olduğuna çok inandığı "Donnerstag, ruhe Tag" kalıbını yineleyip duruyordu.

Bebeğin ana sütüyle karışık tarçınlı kokusu, kirpiklerinin ipeksi gürlüğü, ara ara Frau Elfriede'ye tam yüzüne bakarak gülüşü, bir sevinç kaynağı gibi, yaşlı kadının duygularını doruğa çıkarıyordu. Oğlanların yerlerinde dalgalanarak kıpırdayışlarını, babalarının gözüne çarpacaklarını anladıklarında toparlanmalarını, bir süre sonra da sedire kıvrılıp uyuyakalışlarını Frau Lemmer sevgiyle izlemişti.

Babaları onları sırayla kucaklayıp yarısı mutfak yatak odasına götürmüştü.

Ümmühan yüzü incecik bir terle kaplanmış uyuyordu.

Genç kadın, hem bebeği, hem yaşlı kadını kendisinin bile ayrımsamadığı, derin hüzünlü bir anlama bürünen yüzüyle uzun süre izlemişti.

— Siz yatırın Ümmühan'ı Frau Lemmer, demişti örtülü bir sesle de açıklayarak. Kol değiştirip uyandırmayalım.

Frau Lemmer, küçük bebeği yatırırken yanaklarından belli belirsiz öpmüştü.

— Çocukları uyuttuk. Sizi de aç bırakmadık ya sevgili ninemiz, demişti Selman Korkmaz. Laf lafa yol verdi, geceledik. Önümüzdeki pazarlardan birinde toplanalım. Güldane, çorbalarını, turşularını, tandırını, aşını hazır etsin. Açar mıyız şarabı

da... Nicedir ki sazımıza da el atmadık. Vallahi derim yol verelim şu gönül açacak çareye Güldane.

— Siz şarap içer misiniz sayın bay Korkmaz?

— İçilmeyecek mi yoksa sevgili anacığım. Sohbette bade dili kıvama getirirse dost meclisine pek yakışır.

— Berlin'in Nar Çiçeği'ni yeni uyuttuk, demişti Frau Lemmer.

"Nar" sözcüğünü Türkçe söylemeye çabalamıştı.

Bu bilmediği meyve ağacını anarken yaşlı kadın bir masal dünyasına yaklaşır gibiydi.

— Bak Güldane can, ezberine de geçti Feride Hanım narı. Ben bu Güldane'yi çok kıskanırım Feride Hanım. Çünkü onun yöresi baskın yeşildir. Suyu ağacı ganidir. Bizimse toprağımız bozumuz çok. Narları o koparır koyar kollarımıza.

— Eh yeter Selman, giderayak tutma Frau Lemmer'i.

— Bekliyoruz. Ayıp mı söylemek, bundan sonra odasının ikinci kapısı burasıdır.

— Selman gürültü etme artık.

Frau Lemmer, o bildik eski korkunun ıpıldadığını sezerken, anahtarı kilitte hızla döndürmüş, Korkmaz'lara son kez selam yollayarak hemen içeri girmişti.

Sarah'ın kafesine yaklaşıp tüneğinde top olmuş uyuyan altın gövdeciğine bakmıştı.

— Ah Sarah'cığım, nasıl olabilir anlayamıyorum. Onlara gittiğimde zamanın geçişini duymuyorum. Yine geceyi bulmuşum, görüyorsun. Anlayamıyorum dilberim. Uyu, uyu hazinem...

Yatağına yatar yatmaz derin bir uykuya dalmıştı.

Ertesi gün uyandığında saatin ilerlediğini, Sarah'ın güneşin yükselişini izleyen ötüşlerindeki sıklıktan çıkarmıştı.

Mutfakta kahvaltısını hazırlarken tembelleştiğini, isteksizleştiğini, bunca zamandır oturduğu bu katın şimdi ona uzak, soğuk, hatta çirkin geldiğini gözlemişti.

Çevresine bakmadan, kuşunun kafesini temizlemiş, salatalığını tellerine yerleştirmiş, sonunda koltuğuna oturduğunda,

— Böyle yapamayacağım ben Sarah'cığım demişti, insanlarla olmak istiyorum demek ki. Uygun bir şey mi bu? Ne ayıp. Hasta

ya da bunak olduğumu düşündüm. Değil değil. Onlarla birlikteyken, kendimi nasıl iyi bulduğumu bilsen. Gülüyorum, şakalaşıyorum, küçük delikanlılarla, o güzel kadınla, yüzü ışık saçan kocasıyla. Sonra kutsal bebekle. Bana ancak masallarda olacak gözleriyle bakıp duran. Lütfen inan. Görülmedikçe, dokunulmadıkça dünyadaki varlığına inanılmayacak o bebeği kollarımda tutuyorum. Üstelik dün gece ben yatırdım karyolasına. Annesi izin verdi. Yanacıklarına dudaklarımı değdirdim. Canı tükenmiş, kırışık, soluk dudaklarımı. Uyuyordu. Yazın en sıcak saatlerinde ormanda yaban menekşeleri, süsenler, çalı gülleri sıcakla eriyip kokularını havaya salarlar ya, öyle kokuyordu yatağının üstü. Çok yalnızız sevgili kuşum. Ne yapacağım ben Sarah'cığım?

Frau Lemmer o gün bir boğuntunun azar azar bedenini sardığını sezince, dışarı çıkmaya karar vermişti.

Hem de uzaklara gidecekti.

Hani şu eski patronu Isolde Fischer'e yaptığı ilk ve tek konukluk gününde, evsahibesinin önemli bir yaşama anı diye kibirlenerek anlatıp durduğu Schloss Bellevue'ye kadar bile uzatırdı gezintisini.

"Sorar, eder, bulurum" diye düşünüyordu.

Gün geceye dönerken eve girer, televizyonunu açıp sıçrayan görüntülere dalar, dalardı.

Eskiden de öyle yapmıyor muydu?

Ne oynarsa oynasın, aynı dikkat gevşekliği, algılama kütlüğü içinde, günün o utku saydığı uykuya geçme anını belki yeniden yakalardı.

Giyinip sokağa çıktığında çekindiği kapıcılarına, ya da başkalarına rastlayıp rastlamadığını ayrımsamadan yola koyulmuştu.

Gitmeyi tasarladığı yeri, Schloss Bellevue'yü sorabileceği kişileri gözüne kestiremediğinden, yolunu yine bildiği Charlottenburg Sarayı'na çevirmişti.

Sarayın aynalı salonunu gezerken, tüm boy aynalarına yansıyan görüntüsündeki yadırgayacağı başkalaşmayla yüz yüze gelmemeye özen gösterse de, bunu istediği ölçüde başaramamıştı.

Gür saçları, zayıflıktan küçülmüş yüzünü daha belirginleştiriyordu. Yanaklarındaki derin çizgiler, gevşemiş cildindeki külrengine dönüşerek akan gölgeler, gözlerindeki kırılgan anlam, koluna astığı eski çantasını taşımasındaki özenti, çevresindekilerin ona önem vermemesini kolaylaştırıyordu.

Frau Lemmer kalabalıkların içine neredeyse solup gidiveren bir gölge gibi düşüyordu.

Tüm varlığı her yerde, sanki arasız bir geri çekilme ediminden oluşmuştu. Saydamlaşıp görünmezleşiyordu.

Yalnızlık yaşlı kadında giderek en somut biçimini almıştı.

Sarayı öğretmenleriyle giderek gezen ortaokul düzeyi yaşlardaki öğrenciler, sarsak adımlarıyla aynaları benzersiz tablolarmış gibi, derinlemesine bakışlarla izleyen yaşlı kadının ardından, önünden geçerlerken, içlerinden saman sarısı püskül saçlı, delici yeşil gözlü, yüzü haylazlıkla dolup taşan birisi, Frau Lemmer'e bilerek yaptığını sandıran sakarlığıyla çarpmıştı. Dengesini yitiren kadına bakmadan,

— Sizin Berlininizde de bu ıskartaları amma biriktiriyorlar Hanyo, diye bağırmıştı.

Genç öğretmen bayan, söylenenleri duyup, önlerden bir an geriye döndüğünde, yüzünde sıkıntılı bir anlam dolaşmıştı.

Yeniyetmeliğin dizginlenmez pırıltısını her yanlarından saçan çocuklar, bağırışlarla, sabırsız koşuşturmalarla yok olmuşlardı.

Sokak lambaları yanana değin gezmişti yaşlı kadın.

Charlottenburg Sarayı'ndan ayrıldığında saatlerin o denli ilerlemiş olduğunu sanmıyordu.

Saraydan çıkarken güneş yüksekti.

Demek o arada Kurfürstendamm'a gelip bir kahveye girmişti.

İlk kez yalnız başına oturmak cesaretini gösterdiği o kahvenin adıyla bile ilgilenmediğini, yeraltı ulaşımında düşünmüştü.

Sokaklarının, köşesine eklemlenen oyun salonu Kneipe karışımı o bölümden geçerken, bilardo oynayanların bağrışmalarını, istekaların vuruşlarına karışan kadın erkek kahkahalarını duymuştu.

"Çok eğleniyor olmalılar" diye düşünmüştü. "Sen bu insan-

ları tanıyor musun sayın Bayan Lemmer? Sanırım bu kentte şimdi kimseyi tanımıyorsun. Kimse de seni. Köyünse çok ötede kaldı, inanabilirsin. Herkes her şeyi biliyor, bir sen bilmiyorsun. Öğrenci ne dedi sarayda? Bu ıskartaları niçin biriktiriyorsunuz? Iskarta... Bu sözcüğün ne demeye geldiğini biliyor musun? Borsig işçisi, değerli kocanız Meister Hermann Lemmer sık sık bu sözcüğü kullanırdı. Siz de anımsayacaksınız."

Katına ulaştığında, kapısına Herr Ranke'nin, Bild Zeitung gazetesini sıkıştırdığını görmüştü.

Sessizce selamlaşmışlardı.

Yoksa Gudrun mu aradı, diye aklından geçirip, bunu da Sarah'ın kafesinin yanına gittiğinde unutuvermişti.

Çok yorgundu, dizleri titriyordu.

Kuş ilk uykuya geçişin hafifliği içinde duymuştu yaşlı kadının gelişini. Tüneğinde gerinmiş, alt perdeden bir ötüşü denemişti.

— Uyu uyu sevgili Sarah'cığım lütfen. Dizkapaklarım ağrıyor. Hani önceki kış ne kadar uzamıştı? İki ay sana yiyecek alamamıştım, karda kalıp kemiklerimi kırarım korkusuyla. Oysa şimdi kemiklerim katılıp duruyor, bükülmeyi istemiyorlar. Ne kıştı o Sarah'cığım? Baharın habercileri kırlangıçlar geldiğinde gözlerime inanamamıştım. İnsan yaşlanınca baharları yazları kıymetli bir armağan gibi kucaklıyor. Fazladan sunulan nimetler bunlar bizlere. Düşüncelere kaptırdım kendimi. Kafamın içinde sayfalar açılıyor sanki. Köydeki kiliseye birgün kimse yokken, kapısını aralayıp girmiştim. Orga hayrandım çünkü. Ona bakarken, baharı o bulunduğum loşluğun içinden apaçık görüvermiştim. Gövdeleri ayrı üç tane kayın ağacının yaprakları birbirine dolanmıştı. Işıltılarla tomurlanıyorlardı. Bir selvinin koyuluğunu yaran ışıklar, değirmenin kanatlarından akan sular gibi zıplayarak pırıldıyorlardı. O gün ilk yazın, insanlara doğanın Tanrı'nın lutfu olduğunu anlayıp mihraba çöktüm. Daha küçüktüm biliyor musun? Yakarmalarıma yetecek sayıda dua da bilmiyordum. İnan Sarah'cığım hiçbir şeyin beni bu dünyadan, yakınlarımdan çekip alabileceğine inanmamıştım. Hayatın gürbüzlüğü dışarıda toprağın altından yukarı doğru kabararak yükseliyordu. Ölüme beni kimse o an inandıramazdı. Şimdi

inanıyorum. Seninle konuştuğumun da epeydir ayrımındayım. Eskiden de sohbet eder miydik? Sarah'cığım? Söylesene bana lütfen. Anladım. Haydi rahatını bozma kıymetlim. Uyu, yaşlı ninen de uyusun.

Kuşun üstüne dolaba katlayıp koyduğu Korkmaz Ailesi'nin örtüsünü çıkarıp sermişti.

— Ne güzel değil mi canım? Sana kanatlarının hafifliğinde bir cibinlik. Bu da onlardan armağan.

Frau Lemmer yeniden koltuğuna çekilip soluklanıp ardından yemek yemeye kalkarım diye karar vermişti.

Karşısındaki karı-kocanın elektrikleri yandığında, perdelerini çekmediğinden, onun bölümüne uzanan yarı ışık parçasından odasını ürkütücü bulmuştu.

Hafta arası olduğundan avlunun ara katlarının sesleri erken sayılacak bir saatte dinmeye başlamıştı.

Katına eşit yükseklikteki işçi Alman karı-kocanın ışıkları söndürüldüğünde saatin ancak on olabileceğini iyi bilirdi Frau Lemmer.

Sabah gün ağarırken uyanacaklarından, oradakiler gecelerini gönüllerince uzatamazlardı.

Çünkü, onunla kocası da, tıpkı karşı komşusu işçi ailesi benzeri yaşamışlardı.

Frau Lemmer dışarıda geçirdiği yıkıcı saatlerinin evde hâlâ sürmesine karşın, yüreğini aydınlatacak, o günü geçmişindeki bir şeylerle değiş-tokuş edip yatışmasını sağlayacak, güzel anlar bulmayı çaresizlikle istiyordu.

Gece başlamıştı.

Sarah uyumuştu.

Tüm bedeni ayrışıyor, midesi katılaşıyordu.

Bir şey yememiş olduğunu, o girdiği kahvedeki asık yüzlü genç garson kızın, "nerden çıktı bu da," der gibi karşılamasıyla ne içtiğini de unutuvermiş, anımsamaya çalışmıştı.

Olsa olsa sütlü kahvedir diye karar vermişti sonunda.

"Geçmişindekileri de unuttun yaşlı kadın. Hep dönüp dönüp, ağaca, ota, suya gidiyor aklın, ya da hayvanlara... Peki biri yok muydu anınca mutlulukla sarsılacağın?"

Yoktu, düşünüyor bulamıyordu.

Bu umutsuz yanıtla daha da çözülmüştü.

Anımsadığı, köyün ağasının otlağa alınmış damızlık, bir bacağı akarlı doru aygırıydı.

Çoban köpeklerinin canlı koşuşturmalarının arasında biri, evet biri, yaklaşıyordu.

Kendi elleriyle tahtadan oyduğu söylenen kalın bedenli flütüyle çobandı o.

Çobanın adı neyi?

Yüzünü çıkaramıyordu.

Çoban uzun boyu, geniş omuzları, bahardır diye giydiği kaba pamukludan gömleğin açıkta bıraktığı güçlü ensesi, gür kumral saçlarıyla, otlağın sonsuz sandıran, yeşil dalgalı denizinde, sevinç dolu bir şeyler çalarak uzaklaşıyordu.

— Kimdi o Matmazel Schultze? Epi topu sayıları iki yüz üç yüz kişiyi geçmeyen köyünün insanlarını da unutmuşsun. Haydi yatağına, zavallı ihtiyar bayan.

Zorlukla pazen geceliğini giyip, yorganını üstüne çektiğinde, sırtından aşağı ter boşanmıştı.

— Tanrım, eğer...

Duasını tamamlayamadan başındaki kararma yoğun bir ağırlıkla inivermişti üstüne.

Uykuya benzemeyen bu gömülüşle gövdesini yitirmişti.

Günün yarı alacasında uyanmıştı.

Beline saplanan ağrı, devindikçe artıyor, kulakları uğulduyordu. Kolları istemi dışında kalmış gibiydiler.

Yatağından inmeye davrandığında geceliği yapışmıştı üstüne.

Terden sırılsıklamdı.

Şakakları sıklıkla zonkluyordu.

Üstündekileri çıkarmalıydı.

Sağlam bir kadındı o.

Bu beklemediği adale boşalmalarıyla seğiren bedenini anlayamıyordu.

Yalnızlığında bile şaşırtıcı, kuşku veren bir hastalığı olmamıştı. Küçük nezleler, arada yoklayan romatizma başlangıçları. Güze girerken başını istediği hızda geriye çeviremeyişler. Boyun kıkırdaklarının oynaklığını yitirişi, parmaklarındaki eklemlerin fırlaklaşması, baktıklarını görebilmiş olduğuna inan-

masını engelleyen dikkat zayıflıkları, tüm bunlar, onun yaşındaki biri için önemli belirtiler, hatta hastalık denebilecek şeyler değildi.

Gudrun, Berlin'den ayrılmadan firma doktorunun muayene yerine götürmüştü direterek onu.

"Doktor Med. Bernhard Schiffelthotz."

Diploma:...

— Önemli bir uzman Mutti... Anneciğimizi iyi bir gözden geçirelim bakalım. Sen doktordan hoşlanmazsın bilirim. Otlar motlar kaynatır içersin. Fakat yetmiyor, lütfen.

Doktor da kızı gibi konuşmuştu, onu dışlayarak.

Gudrun'la doktorun aralarında gizli bir anlaşma var bile sanılabilirdi ya, fakat adamın inanılmaz değişmezlikteki yüzünün balmumu kalıbı gibi kıpırtısızlığı, sözlerinin kesintisizliği, değil Gudrun'un, kimsenin bu adama bir öneride bulunamayacağını ilk görüşte kanıtlıyordu.

— Evet şimdi ciğerler... Derin derin soluyalım. Hmmm. Sigara içilmediği belli. Bacaklarımızı üst üste atalım. Hmmm nasılsa bu kadar tepki olacaktır. Normal bulgular efendim, lütfen tezcanlılık istenmiyor. Sabırlı olunacak. Çok iyi çok iyi, Bayan Schultze'yi gördük işte. Hmmm. Kulaklar mı? Uzmanlığım dışıdır. Deneyelim... Yeterince uyuyoruz. Fazlasını da istemek olmaz. İçki düşkünlüğü görülmüyor. Günümüzün yaşlı bayan modasına uyulmuyor anlaşılan. Hmmm. Efendim arada biraz kiraz likörü, biraz yumurta likörü, geleneksel tadlarımız, içkiden sayılmaz. Seksenlerde baylarımızla bayanlarımız artık ciddi içkiler içiyorlar. Çarpıntılar mı var, kimi günler? Hmmm.

— Ne diyorsun anne, hiç sözünü etmemiştin.

— Yok Gudrun, ara ara oluyordu. Doktora gelmişken bir şey söylemek gerekmez miydi?

— E, bu yaşta değil mi efendim? Sayın genç bayan annenize çarpıntıları için elbette bir rahatlatıcı damla yazabiliriz. Ferahlar. Hmmm.

O zaman daha buralara taşınmamışlardı.

Gudrun evlilik tasarılarını açıklamamıştı.

Kızının sinsice nasıl da hayatını annesinden uzak tutmayı başardığını, ancak o an anlamıştı Frau Lemmer.

"Bunca ana-kız beraberliğinden sonra" diye düşünmüştü. "Demek ki aslında benimle hiçbir şeyi paylaşmadı o."

"O ışıkla sıvanan ince toy bedenini umursamazlıkla sundu ilk aşkına. Bir kurban gibi. Gölde de bulamadılar."

Dolabında temiz gecelik aranırken her yanı titriyordu.

"Her şeyini gizledi benden kızım. Karnımda taşıdım onu. Kanımla büyütüp durdum. Sevmekten caymadım. Belki şimdi bile seviyorum."

Terlemişti.

Sırtındaki ağrı boynuna ulaşıp davranışlarını kösteklemeye başlamıştı.

Giyecek bir şeyler bulmuş, ıslanmışları değiştirip kurularını giymişti.

Kuşunu uyandırmamak kaygısıyla yavaşçacık mutfağa doğru, kamburlaşmış, sendeleyerek, adımlarını şaşırarak, yürürken, gündelik yaşama odasının karşısına düşen katların birinde oturanların ışıkları yanmıştı.

Frau Lemmer onların işe gitmek için hazırlandıklarını, saatin çok erken olduğunu düşünürken, adamın ceketini çıkardığını, kadının da mutfak bölümüne paketleriyle geçtiğini görmüştü.

Olanları çözümleyemeden Sarah'ın kafesine yaklaşmıştı.

Üstü örtülü kuşu hâlâ uyumayı sürdürüyordu.

Yaşlı kadın birden koltuğuna yığılmıştı.

Ellerini gözlerine kapatmış öylece kalakalmıştı.

Kendi bölümlerindeki ara sahanlıkta kimya fabrikası ustabaşısıyla karısının da bildik iş dönüşü gürültüleriyle merdivenleri çıkışlarını duymuştu.

"Ah Tanrım, sabah değil, evet gece, diye düşünmüştü. Dün de akşam oluyordu, bugün de. Sabah sanmakla yanılıyorsun.

Görmüyor musun bayan Schultze, akşamdır, herkes işten dönüyor."

Yaşlı kadın tortop olmuştu koltuğunda.

Bilinci buğulanıyor, dayanağına astığı battaniyesini el yordamıyla aranıp duruyor, her şey ağırlık merkezini yitirmiş, çevresinde dönüyordu. Gözlerini daha da sıkı kapatıyordu.

Karanlık bütünlüğüyle çöktüğünde ağır ağır çevresine bakmaya davranmıştı.

— Sarah aç kaldı Frau Lemmer, diye boşluğa konuşmuştu. Uyuşukluğun onu perişan edecek. Belki de susuzdur. Hastalanıyor muyum, yoksa deliriyor muyum? Besbelli bedenim beni terk ediyor. Aklımın dayanağı elden gidince, kafam da bulanmaya başladı. Kesinlikle böyle. Sen hep susardın, söz dinlerdin bayan Schultze. Şimdi nedir bu sinirlerinin çözülmesi? Bak çenen gevşiyor, toparla ağzını. Bir şey umut etmiyordun ki, düş kırıklığına uğrayasın. Bu heyecanlar nereden çıktı hayatında? Zavallı ihtiyar kadıncık.

Olağanüstü bir çabayla doğrulup yatak odasına gitmiş, yorganını yastığını alarak, o hiç kullanmadığı kanapeye sermişti bunları.

Titremeleri artıyordu.

Sarah'ın üstündeki incecik örtüyü açmıştı.

Uzanıp başını yastığa koyduğunda, kafasından belli belirsiz uçuşarak geçen "gücüm elverse Sarah'ı kalkıp onlara verebilsem" fikriyle kıpırdanmaya çalışmıştı.

Aynı kalın kara perde yeniden inmişti üstüne.

Frau Elfriede Lemmer, sabah, kuşunun ötüşleriyle bile toparlanamamıştı.

Ateşi yükselmişti.

Yarı uyanıklığının devinimsizliğinden kurtulmak için Sarah'ı düşünmüştü.

Mutfağa kadar gidip kuşuna su, yeşillik, elma vermeliydi.

Bunu başarabilmek için duvarlara tutunarak, buzdolabına ulaşması, ölçüye vuramaycağı bir zaman almıştı.

Kafesi soluk soluğa temizlerken, çok titizlenmeden, yiyecekleri de düzenleyip, yeniden bitkin yatmıştı.

Teri üstünde kuruyordu.

Değişecek bir geceliği var mıydı çıkaramıyordu.

Varsa bile yeni bir yürüme girişimini deneyemeyecek denli bitkin, sayrılı uykusunun içinde yitivermişti.

Kuşunu yemleyip yemlemediğini hemen unutarak, boşalmışlığa geçiveren bakışlarıyla damağındaki öd yeşili tadla bükülmüş yatarken, bir gürültünün ara ara dalgalanarak yükseldiğini duymuştu.

Gözlerini zorlukla açıp kapı zilinin kesintisiz çaldığını, kuşu Sarah'ın da akşamüstlerine aykırı bir coşkuyla öttüğünü ayrımsamıştı.

Akşamüstü olduğunu nerden kestirdiğini kendine sorarak doğrulup sırtına çektiği battaniyesiyle ağır ağır kapıya yönelmişti.

Zili çalanlar ellerini çekmiyor olmalıydılar, ses sürüyordu.

"Bu Hausmeister Ranke"dir diye düşünmüştü yaşlı kadın. "Ona böyle görünmek istemiyorum. Görmek de istemiyorum bu adamı. Ne yapabilirim, çaresizim. Niçin yokluyor ikide bir beni, hoşlanmıyorum ki. Hoşlanmıyorum... Söyleyemiyorum... Ne yazık... Açmasam... Kendi yerimdeyim... Niçin karışıyor bana... Gudrun'u çağırır kapıyı açmazsam. Onlar da gelip beni alırlar, bir yere koyarlar. Orası buradan iyi olamaz. Belki dün de çaldı bu adam bu kapıyı. Şimdi açmazsam eğer... Kapıyı kırar. Böyle durumlarda hep bunu yapıyorlar. Biliyorum. Acaba nasıl görünüyorsun Bayan Lemmer. Korkuncum. Fakat..."

Frau Lemmer gözlerini kaçıracak nokta arıyordu sahanlıkta.

— İyiyim sayın Hausmeister. Birkaç gündür nezleyim. Evet, birkaç gün. Bakmayın şimdi çok iyiyim.

— Sevgili Bayan Lemmer biziz, Guten abend. Seni ne çok merak ettik, Selman'la. Bu akşam uğramaya karar verdik. İnan içimiz daraldı.

— Ah anacığım ne olmuş sana? Garibim, yürü kız Güldane alıp götürelim bizden tarafa. İyiden sayrılanmışsın be Feride hanım. Can gözün sönmüş billah, hele gir kollarıma, götürelim.

Frau Lemmer, Türk adamla karısını görünce, onların varlığını, bellek yok oluşlarıyla geçirdiği zaman içinde unutuverdiği-

ni, fakat şimdi ona sarıldıkları anda sel gibi taşan bir duyguyla henüz yanlarından ayrıldığı içtenlikle geçirilmiş o gecenin olanca sıcaklığıyla anımsayıvermişti.

Açıkça görülüyordu. Kuşku, sevgi dolu bakışlarıyla karşısındaydılar.

— Ben şimdi gelmeyeyim. Sarah'a nasıl baktım, pek bilmiyorum. Siz girseniz lütfen. İşte Sarah'ı duyuyorsunuz. Sanıyorum ki ona bugün yem verdim. Günlerden ne? E, hangi gündeyiz?

Selman Korkmaz'la Güldane Korkmaz'ın, yüzlerindeki gülüşü anında silip, acımayla dolu durakalışlarını, yaşlı kadın, onca bitkinliğine karşın ayırt etmişti.

Eliyle genç kadının kolunu tutmaya davranmıştı.

— Sizi korkuttum. Lütfen özür dilerim. Böyle göründüğüme bakmayın iyiyim. Saçlarımı toparlarsam eğer... Saçlarım beni çok değiştirir eskiden beri. Üstümdekiler de nasıl buruşuk. Biliyorsunuz ütülenmemiş bir giysi görünüşü kötü etkiler.

Selman Korkmaz yaşlı kadını dirseğinden toplayarak, yavaş bir sesle,

— Düşeceksin anacığım, bana dayan bakayım, demişti. Vah can vah.

— Girelim Selman içeri. Haydi. Gelenler var. Haydi.

Karı-koca ortak kucakladıkları yaşlı kadınla geçenekte özenle dikkatle küçük adımlarla yürümüşlerdi.

Sarah ötüşlerini sürdürüyordu.

Frau Lemmer'i dağınık kanapeye yavaşça yerleştirmişlerdi.

— Otur hele ninecik, otur dinlen. Güldane gördün mü benim sözüme gelmekle iyi ettik. Tek başına, ağzına su verecek yakını olmadan. Akıl ermez bu işlere.

— Lafı dolandırma Selman. Tut hele, sırtını yastıkla yükseltelim. İyi değil kadının durumu. Hep buralarda böyle oluyor. İçeri giriliyor ki...

Frau Lemmer'i çok soğuk varmış gibi sıkıca örtüp rahat ettirdiklerine inandıktan sonra, ikisi de geri çekilip, oturacak yer aramışlardı.

Güldane Korkmaz bir ara nedense kalkıp battaniyenin bir yanını yaşlı kadının ensesinden arkaya gerip çekelemişti.

Odada kuşun ötüşünden başka ses yoktu.

Selman Korkmaz durgunlaşmış, pencereden dışarı kaçırmıştı bakışlarını.

Güldane Korkmaz bir şey unutmuş gibi, dizlerinin üstünde kavuşturduğu ellerini, dalgın inceliyordu.

Karı-koca çevreyi tanımak için bakınmaya başladıklarında odanın belli bir düzen içinde tutulmasının sakladığı bakımsızlık, ince tozlanmalar açığa çıkıyordu.

Kirlenmenin renklerini koyulttuğu perdeler, kaplaması kabuklanmış büfe dolabının camına iliştirilmiş renkli sıradan fotoğrafların parlak düzeyindeki çocuk kafaları, yaşlı kadının kızıyla damadı olduğunu düşündüren bir kadınla erkeğin, sınırları resmin kısıtlı dikdörtgenine sığabilmiş bahçemsi yeşillikte, bir çim kesme makinesinin dibinde yan yana çektirdikleri boy fotoğrafları, havayı değilecek gibi bir yalnızlıkla dolduruyordu.

Yaşlı kadın bir şeyler söyleme isteğini gösteren dudak kıpırtılarıyla yüzünü onlara çevirmiş, ardından boynuna gömük başıyla, ak tül rengi tenini yoklayan seğirtilerle yeniden sessizleşmişti.

— Kötü bu Selman. Hasta, yalnız. Biz onun da buranın da yabancısıyız. İyileştirmeye çabalasak, daha kötülerse, bizi suçlu tutar bunlar. Burada töre şudur: Kan döken yaralı bulsan sokakta, gidip hemen polisi çağıracaksın. Ellemek zinhar yasaktır. Diyelim yaptın, sorumluluğunu sana yazarlar.

— Ne diyorsun sen kadın? Yaralı bilmem ne. İhtiyarcık şuracığa tıkmış kendini ölüyor. Uykusu uykuya, dili söze denk değil. Bekleyelim ha, öyle mi? Polise gidelim...

— Doğru, beklemekle olmaz. Ben ona şimdi gidip yedi ot kaynatayım, sen otur. Kapıyı iki kez tıklattım mı aç. Öteki Almanlar görmeden yapalım bu işi. Ne deyip, ne koyacakları belli olmaz o yabanların. Kadıncağızı da bizim yüzümüzden ezerler.

O geceyi bilinç yitikliğiyle geçirmişti yaşlı kadın.

Başına sirkeli bezler koyup sırtını tülbentleyip terini sık sık almışlardı.

Ertesi sabah işe gitmeden önce, limonata, beyaz peynir, ekmek bırakmışlardı başucuna.

Frau Lemmer onların girip çıkmalarını, içirdikleri sıcak çorbayı ayrımsamamıştı.

Ne istense yapıyor, sanki içe tepen bir sara nöbetinin, organlarını paralayan, tüm gövdesini dağıtan burgacında sürükleniyordu.

Neden sonra açamadığı gözlerinde yükselen bir doğu güneşinin ışık çağıltısında, kanatlarında bahar dalları taşıyan kuşu Sarah'ın çizilmesiyle, kafasının gölgelerden sıyrıldığını duyumsamıştı.

Kolları bacakları yok gibiydi.

Zayıf göğsü soluklandıkça batıyordu.

Boğazı kurumuştu, susamıştı.

— Çok susadım, demişti. Bir su olsa... Yaz mı geldi? Güneşin sıcağı üstümdeydi.

— Yok sevgili bayan Lemmer. Biraz iyileştiniz de... Yaz elbette gelecek. Ardımızda değil, önümüzdedir. Selman su getirsene.

Frau Lemmer bu yanıtı yadırgamamış, genç adamın uzattığı bardağı alıp suyu doyarak içmişti.

— İyileşti bak, Güldane, görüyor musun?

— Sen haklıymışsın. Peygamber olacak adamsın. Bizim Friede anamız da sağlamdır, ilk hastalanmayla elbette pes edecek değildi.

Yaşlı kadın zamanı kavramaya çalışmıştı.

Işıklar alacalanıyordu. Bu onu yeniden sindirmişti. Yine o aynı karabasan saatinin içinde miydi yoksa?..

— Akşam oldu Feride hanım. Korkmayasın, bildiğin akşamdır. Şimdi güzel bir naneli un çorbası içeceksin. Üstüne de yoğurt, kuru üzüm hoşafı. Güldane kız, hanım kız, haydi sen bir çocukları gözle.

Frau Lemmer karı-kocaya gülerek bakmıştı. Yüreği çarpıyor, ağlamayla gülme arasında karşıt duygular gitgeller yokluyordu içini.

— Hep tek gün değildir, aynı gün değildir diyorsunuz sevgili Bay Korkmaz. Uyanıyorum uyanıyorum, akşamüstlerini görüyorum. Hiç hoş olmuyor.

— Doğru söylüyor Selman sevgili Frau Lemmer. Üç gün önceydi sizi ziyaret ettik. İyileştiniz işte. Sarah kuş da keyifli. Bilseniz Selman ona ne yeni ötüşler talim ettirdi.

— Akşamları da mı yanımdayınız?

— Ne olacak be anacım. Elbette yanında olup, ateşindi neyindi bilecektik. İnsansak, erebildiğimize, üşengeçlikle sıvanıp görmeyecek miyiz? Oldu bitti. Bu Zara kuş var ya, kuşun cinlisi. Çengileşti ki gör hele. Ona çalı serçesi ağızları öğrettim. Ezberimdedir bir iki name. Hele Zara'yı bir öykündürelim.

Selman Korkmaz kuşun kafesine yürüyüp, haşarı bir anlamla dolan yüzüyle durdu. Islığa geçtiğinde Frau Lemmer bitkinliğini alt eden bir şaşkınlıkla toparlanıverdi.

Çalı serçesi seslerini eksiksiz çıkaran genç adama bakakalmıştı.

Sarah tüneğinde dinelmiş, boynunu gererek kısa bir süre sesleri dinleyip ardından, aynı düzende ötmeye başlamıştı.

Üçü birden kahkahalarla gülüyorlardı.

Güldane Korkmaz kocasını göstererek,

— İşte bu adam böyledir, sevgili Bayan Lemmer, demişti. Ne dert olsa gönlü farımaz.

Sonra mutlulukla genç adama bakmıştı.

Ardından bu akşam onlara gelmesi için diretmişti Selman Korkmaz.

Frau Lemmer bu çağrıya hemen evet diyemeyeceğini, evinde toparlaması gerektiği şeylerin olduğunu, gösterdikleri, hak etmediği olağanüstü ilginin utancını da geçiştirmek istediğini, sonra görüşeceklerini anlatırken, Selman Korkmaz yaşlı kadının sırtından kaymış battaniyeyi yeniden örtüyordu.

— Bizden kaçacaksın yine anacığım. Öyle görünüyor. Eh sen bilirsin.

— Bay Korkmaz, mahçubum çok. Lütfen biliniz ki ben yıllardır...

— Üsteleme, demişti karısı. Çetin günler geçirdi kadın. İçi yufkadır şimdi. Sen olsaydın iki yabancının merhametine kalıveren. Anlasana... Gönlünü durultmak ister. Ateşi inip de aydığında ağladı, gözyaşlarını bilmedi. Mutfağına girdik. Yediği içtiği kuş yemi misali. Yoksulluğundan desek değil, fakat ömründen caymış, gününe küsmüş. Varma üstüne. Yalnızlığı kurt inine döndürmüş burasını. Yüreğim dağlandı kaç akşamdır. İsteği olsun, yolu yöntemi o tuttursun, yaşlılığına saygı edip bırakalım.

— Neler konuşuyor sayın Güldane? Ah dilinizi bir anlasam, siz de bir diyebilseniz.

— Konuşmak asıl işidir bizim hanımın Madam Feride. Beni öne iter ya dinmez gevezedir diye, asıl lafın güngörmemişi ondadır. Gece bir ara uğrarız. Ümmühan da böbürlenir, koltuk kabartır, Feride nine en çok beni sevmiştir diye.

— Nar Ümmühan öyle mi?

— Kim olacak ki, bayan Elfriede. Görüyorum ki adını duyar duymaz anlıyorsunuz.

Frau Lemmer yüzünün kül çalığı aklığını basan bir pembeleşmeyle vaktiyle denediği çocuk büyütme bilgilerini anlatmaya girişmişti genç kadına.

Elma püresinin çocuk ishaline çok iyi geldiğini, karnı ağrıdığında üşütme sonucu olabilir deyip, has yünden yakıların patiska üstünden beş dakika aralarla göbeğe konup kaldırılarak ağrının geçirilebileceğini söylerken, genç kadının gözlerine doğrudan bakıyordu.

Beynindeki buğu dağılıyor, akrabalarının sevecenlikleriyle çevrelenmiş, bakılmış, özen görmüş, sanki bir kış hastalığından kalkmış, yeni günlere, yeni işlere girişecek birinin tazeliğiyle diriliyordu.

— Bir de geldiğimizde sizi rahatsız etmemek için kapının anahtarını birlikte alalım diyoruz.

— Öyle mi?

Aralarında birden boşluk yaratan bir sessizlik olmuştu.

— İsterseniz almayalım bayan Lemmer. Fakat birkaç gündür böyle yaptık, size de soramadık. Selman uygundur dedi. Sizi uyandırsak, üşütürdük. Dalgındınız.

Selman Korkmaz deminki sessizliğin neyi anlattığına dikkat etmeden gülerek duruyordu.

Yaşlı kadın onlara kısacık baktıktan sonra kuşunun uyuma hazırlığı olan tüneğe iniş çıkışlarının sıklaşmasını gözlemişti bir süre.

— Biz gidelim Frau Lemmer. Anahtarı almayalım. İsteğiniz olursa, odanın duvarını vurun, duyarız. Size sorardık ya soramadık, dalgındınız. Şimdi yoğurt getireceğim, bol bol yemelisiniz, ben mayalıyorum, size de öğretirim.

Bu kez Güldane Korkmaz yine yüzünü kaçırıyordu yaşlı kadından.

Kocasının koluna dokununca genç adamın gülüşü solmuştu.

Çıkışa yürümüşlerdi.

Yaşlı kadın arkalarından,

— Sevgili çocuklarım, diye seslenmişti, niçin almadınız? Şaşkınlık dolu davranışlarıma değer vermeyin benim. Aldırmayın bana. İhtiyarım görüyorsunuz. Gülünç bir ihtiyar kadınım ben. Özür dilerim, lütfen. Anahtarım sizde kalsın. Doğru söylemiş değerli eşiniz. Benim iyileşmem için gösterdiğiniz özveriden sonra, şu anahtar lafı... Yoğurt yapmayı öğrenmek isterim. Öğretirsiniz değil mi, kızım?

Karı-koca oldukları yerden dönüp bakmışlardı.

Yaşlı kadının birkaç gün içinde daha da küçülüp silinmiş omuzlarını, çökük boynunun kamburlaştırdığı sırtını, buna karşın güzel mineçiçeği moruna kaçan mavi gözlerini, gür ak saçlarının taçladığı yorgun sönük yüzünü görmüşlerdi.

Orada kuşunun kafesinin asıldığı yüksekliğin altında, kapalı televizyonu, çevreyi ince ince temizlediklerinden tozları yeni alınmış özentisiz büfesi, renkleri uyumsuz kanapeleri, tabanı örten yapay halısı, yattığı yerin dibine bırakılmış topuksuz eprimiş mavi kadife terlikleriyle çevrilmiş görüntünün içinden, hüzünlü yarım bir gülümseyişle doğrulmuştu.

— Evet, yakışıksız düşüncelerim oldu bir an. Yalan değil. Bu Almanları siz benden iyi bilirsiniz. Şimdi şu konuştuklarımı nasıl açıklayacağımı bilemiyorum. Bu Almanları bilirsiniz lafı ne demek? Sayın Bayan Gildane, ömrümce çekinerek yaşadım ben hep, susarak, sakınarak. Beni sarsan olayları gördüm, ama uzun uzun merak etmedim. Bundan ötürü neyi anlatmaya girişsem, doğru dürüst toparlayamam. Eskiden bir Yahudi aile vardı, Blumenthal'ler. Çocuklarından birinde genç kızlığın filizlenmesini ilgiyle izlemiştim. Sonra yok olup gittiler. Patronuma sormuştum, ne oldular acaba diye? Açıklamadıydı sanırım. Çok şey unutuluyor bayan Gildane. Genç kızlığın ilk belirtileriyle donanan o güzelim kızı da unuttum. Ama anıldığı zaman da, bazı şeyler o günkü kadar acı veriyor. Kimsenin ötekilere vakit ayırdığını söyleyemeyiz bu günlerde. Ne yazık öyle... Fakat sizler.. Bilemiyorum, ne yapacağımı. Bizler buna hiç alışık değiliz. Nasıl söylemeliyim?..

— Ben biliyorum sevgili bayan. Çevrenizden ürkmeyin siz.

Biz de etrafa görünmemeye çalıştık size gelip giderken. Anahtarınızı almadan önce az kaldı kavga edecektik kocamla. Başımıza gelebilecekleri anlattım, dinlemedi Selman, aldırmadı. Bura töresini bilmez o, dilinizi de bilmediğinden. O hâlâ kendi köyünde, kendi dağında, kendi elinde gezer. Yüreği bütündür. Ben daha fazla biliyorum, görüyorsunuz... Anlıyorum...

— Gülegüle sevgili Gildane. Yoğurdunu bekliyorum. Teşekkürler size.

— Nedir yahu bunca vıdır vıdır? Şu kof kapıcıyla, sabah demez akşam demez karısını döven ustabaşından, yanlış yere ayak üşürmüş tavuk misali gerinen Arap herifle evli cenabetten mi ürkersiniz? Yalnız Arap hoştur ha. Her rastlaşmamızda ak dişleriyle şavklandırır selamını. Selamlaşırız şaşmadan hergeleyle. İnan eğlenir benle herif bir yol ya, aldırma ben de eğlenirim. Koluma cimciği basar, dilek dilerim. Bizde Arap görmek uğurdur kız. Bilmeze gelme.

— Sus Selman Allahaşkına. Anahtarı almayı unutma. Sus artık, hepten yordun beni.

Çıkarlarken geçişin ucunda görüntünün daralışıyla, eşyaların daha az yer aldığı kesitten dönüp yaşlı kadına selam vermişlerdi.

Frau Lemmer orada kıpırtısız onlara bakıyordu.

Birden elini kaldırıp belirlenmesi güç bir noktayı çizmişti havada.

Gösterdiği pencere mi yoksa mutfağa geçiş yönü müydü, kestirememişlerdi karı-koca.

— Belki de gece oluyor demeye getiriyor, ha Güldane?

— Elini başının üstünde de gezdirdi. Ne bileyim...

Çıkışta bir kez daha geriye baktıklarında gölgeler yığınından başka bir şey seçememişlerdi.

"Onları sevdim Sarah'cığım" diye kuşuyla konuşmaya başlamıştı yaşlı kadın.

"Açıkça biliyorum. Yaramaz uyudun mu yoksa? Son günlerdeki hallerimi görüp, acılar çekmişsindir. Kuşça korkuların olmuştur. Canım Sarah düş değildi olanlar, gördün. Bu insanların sayesinde hastalıktan yakayı sıyırmış olduğumu biliyorum. Genç bayın söylediklerini anlamıyorum, aynı dili konuşmuyoruz. Fakat bazan anladığımı sanmaktayım. Anadilini henüz ko-

nuşmayan bir çocuğun büyüklerine duygularını belli etmesine benziyor bu. İşte yine gece... Biraz sonra gelirler, beni yoklarlar. Ne derlerse yapacağım. Ah Sarah'cığım inanılır şeyler değil, son günlerde yaşadıklarımız. Bize kalan sevinmek, Tanrı'ya binlerce kez teşekkür etmektir."

Akşam yiyeceklerini bakır tepsiyle yanına bıraktığında Güldane Korkmaz, yaşlı kadın ona dokunmak, okşamak istemişti.

Bu davranışlara yabancıydı o.

Yenilerde büyüyen, açılan bu itilerini yadırgıyordu.

Yakınlar arasındaki sevinçler, özlemler, yıllar var ki sarılmalar, öpüşmelerle onlarda dışlaştırılmazdı. Oysa Türk aileyle olan tanışmasıyla, sözcüklerin yetersizliğini ayrımsıyordu epeydir. Bunları güçlendirmeyi istedikçe, devinmeler, dokunmalar boy atıyordu yüreğinde.

— İyi uykular Frau Lemmer. Unutmayın yemek üstüne Aspirin yutacaksınız. Bizde bilseniz Asprin her derde devadır. Köyümüzde her hastaya bir Aspirin Bayer yutturdun mu, ağrılar hırp diye kesilir diye inanılır. Şimdi sıra sizde. Siz de öyle yapacaksınız. Bir şey istersen duvarı vur...

— Peki yutacağım. Vururum merak etmeyin lütfen...

Uyumaya odasına girip başucu lambasını yaktığında, karyolasının gergin düzenli çarşaflarını, loşluğun örtemediği yapılmış temizliği duyuran arı havayı görmüş, koklamıştı. Katlı konmuş pazen geceliğine bakmıştı.

Boynu titriyordu.

Üstünü değiştirirken ağlıyordu.

Gözyaşları taze bir ilkyaz göğünün iç açan etkisiyle dinlendiriyordu içini.

Yatağına girdiğinde, bir uçağın yaklaşan gürültüsü sarmıştı geceyi.

— Tanrım beni bağışla demişti. Beklemediğim bir mutluluk bu. Korkmakta haklıyım. Fakat şükretmeliyim.

Uykuya geçerken, bir Paskalya sabahı yumurta boyayan annesine oğlu Johannes'in yaklaşarak, bakışlarını ondan hiç ayırmadan, başını dizlerine dayadığı günü anımsamıştı.

— Ne var Johannes'cık. Şaştın mı yaptığım işe?

— Anneciğim beni bırakma sakın e mi? Paskalya olacak mı yeniden?

— Evet, Johannes'cik her yıl olacaktır. Benim çocukluğumdan beri böyledir.

— Ben de büyüyecek miyim?

— Evet Johannes'cik. Bak beş yaşını geçiyorsun.

— Hayır anne büyümeyeyim. Her Paskalya'da yeniden küçük olayım. Sen yumurtaları hazırlarken sana bakayım, e mi?

— Peki Johannes'cik.

— Yemin et anneciğim, lütfen.

— Yemin ederim Johannes'cik.

"Yoksulluğun göksel güvensizliğinden yakınmazdı hiç. Salt üstündekilerin sahibiydi. Samanlıkların yayımında düşlere dalardı."

O günlerde yaşlı kadının iyileşebilmesi için dinlenmesini kesinleştiren, alışverişlerini Korkmaz Ailesi'nin yapacağı kararını ona açıklamışlardı. Karı-koca...

Derisi sıyrılmış, kaba para çantasını karıştırırken alt dudağını ısırıp kısık ünlemler içinde gereken parayı ayırıp yaşlı kadın,

— İşte bulduk iki onluğu, demişti.

Kocasının eskiden ev harcamalarını denetlerken Berlin argosuyla karıştırdığı konuşmalarından anımsadığı sözcükleri söyleyen yaşlı kadın, küçük kahkahalar atarak kâğıt paraları havada sallarken, karı-koca onu hoşnutlukla izliyorlardı.

— Yirmi Mark gerekmiyor ki Bayan Lemmer. Yemeğiniz yapıldı.

— Niçin Feride Hanım? Yoksa bizim aşların tadı yavan mı?

"Warum denn" yinelemesini belleyen Bay Korkmaz, yüzünü ekşitiyor, ardından o da gülmeye başlıyordu.

— Çünkü bana yün almanızı rica edeceğim Güldane Hanım. Bonbon pembesi, lütfen katıksız has bir yün elbette. Batı'daki torunlara atkı yapmalıyım.

Frau Lemmer bir süre sonra eski yürüme dengesini kazanmıştı.

Yemek isteği uyanıyordu.

Evinde dört yana dolaşıyor, sakladığı bir paketi sabırla istekle aranıyordu.

Sonunda bulmuştu. Giyim dolabının diplerine kalmış, pelur kâğıtlara sarılı, ceket kesme kalıplarıydı aradığı.

Johannes ve Hermann'a, o yoksul yıllarda, pek çok şey dikmişti.

Katlanmış kâğıtları tek tek ayırmış, aralarından bir örgü dergisi çıkarıp yerinde duramazlığını bastırarak, koltuğuna yerleşmişti.

Derginin sararmış yapraklarındaki el çizimi kadın resimlerine dalıp gitmişti.

Pek çok Fransızca sözcükle takdim edilen, belleri oturtulmuş, bol kıvrımlarla inen etekleriyle akşamüstü, gece roblarını gösteren çizgi kadınların giydiklerinden birini bile hiçbir zaman giymeyi düşünmemiş olduğunu aklından geçirmişti.

O böyle ipeklere, ince yüksek topuklu pabuçlara, bir ara savaş bitiminde kısa süre heveslenmişti. Yıkılmış, hayatın, inancın kökten terk edip gittiği bir ölüm kentinde, belki kadınlığını, güzelliğini kendine ve başkalarına kanıtlamak için süslenmek istemişti.

Dergiyi karıştırırken, azar azar uç veren bu beklenmedik hüznü ezmiş. "Bakalım elörgü modellerinden en güzeli, en göz alanı hangisidir Sarah'cığım" demişti. "Olanlar oldu, yaşananlar yaşandı, engelleyemedik. Çünkü Sarah'cığım, anımsadıklarım alıp başını gidiyorlar, özlediğim, yüreğimi coşturacak diye andığım şeyleri gözümün önüne getirmeyegöreyim, arkasından neler çıkıp geliyor? Nasıl buluyorsun pembeyi? Gerçekten Fransız bonbonu pembesi. Genç Türk bayan çok zekidir. Fazla harcamayayım diye Bilka'dan gidip almış. Katıksız bir yün. Bayan Lemmer yünü elediğimde anlarım ben dediydi. Doğru konuşmuş. İşte bulduk. En güzeli bu. Bak yukarı yukarı lâle ucu bitişmeleri öreceğiz. Aralardan küçük topçuklar geçirilecek. Yakayı dantel menekşe motifiyle bitireceğim. Kol ağızlarını koyu pembe ibrişim kordelalarla büzeceğiz. Şimdi kimselere göstermeden yürütelim çalışkanlığımızı."

Frau Lemmer bir hafta arası Korkmaz'lar hatır sormaya uğradıklarında iyileşmesinin ilk konukluğunu onlara yapmak istediğini söylemişti.

O akşam ütü yapmış, saçlarını, gövdesini, bacaklarını, ayrı ayrı olsa da küçük küveti mutfağa taşıyarak yıkamıştı. Sabunun kokusu üstünde kalsın diye bileklerini iyice köpürtüp, durulamadan öylece havluyla bastırarak kurulamıştı. Kulaklarına, kızı Gudrun'dan kalma, onun günün modasına uygun saymadığı, toparlayıp plastik turuncu kâseye doldurduğu takılarının arasından yapay inci küpeleri bulmuş, takmıştı.

"İleri mi gittim acaba" diye düşünüp aynaya döndüğünde, ona beğeniyle gülümseyen bir yüzü bakar görmüştü. İnci küpeler saçlarıyla uyumluydu.

"İyidir, yakışıksız değil. Bir çift çıtçıt küçüklüğündeki inciler bunlar, aykırı durmadı."

Eskiden bu yana toparladığı gösterişli paket kâğıtlarından birine özenle sardığı, daha çok şeker kutusunu andıran armağanını da alarak,

— Sarah'cığım benim için dua et lütfen, demişti. O abuk sabuk saçmalıklarım geri gelmesin. Yaşıma başıma uygun kalabileyim. Elimdeki ona gidiyor biliyorsun. Nasıl yakışacaktır kimbilir? Yeter ki ben güzel yapmış olayım.

Frau Lemmer hastalanıp iyileştiği, ona aylarca sürmüş gibi gelen günlerden sonra kendini o soğuk ağır kokulu sahanlıkta bulunca, tüm cesaretinin yeniden kırıldığını anlamıştı.

Evinde kapalı kaldığı sürede Korkmaz'ların gösterdiği ilgi, sevgi, konuşmalar, yıllardır unuttuğu bir ev işine, yün örmeye hevesle, dikkatle eğilmesi, yaşlı kadına kapısını açtığında buraya çıkacağını kökten unutturmuştu.

Sahanlıktan ilk iniş basamakları çizgisinde, karşı duvar yükseltisinde başlayan dönemeç camlarından birine abanan kirli akşamın bulanık ışık yığıntısının, gürültülerin, kat arası bağrışlarının ortasında durakalmıştı. Elindeki, biraz yukarıda tuttuğu paketi okşayarak,

"Kapıyı çal Friede" demişti, "oyalanma, haydi Bayan hemen."

Güldane Korkmaz, onu şimdiye değin rastlamadığı çiçekleri iri yayımlı, morlu, yeşilli, mavili bir giyimle karşılamıştı. Saçla-

rını iki kalın örgüyle yandan sarkıtmış, kulaklarına kızıl taşlı, sallantılı iri gümüş küpeler takmıştı. Üstünden gülsuyu kokusu geliyordu.

— Ah caanım, geldi Selman koş. Anamız geldi, gör hele, nasıl aymış eli yüzü, maşallah maşallah.

— Vay Feride Hanım, vay ki vay. Gönül kararmalarını attık mı attık, belli. Gözümüz şavkına kavuşmuş. İşte, bilirim derim. Bu pazarımızı iyi edecek geceyi yapacağım bugün. Ya peki bunlar ne zahmet?

— Bu sizin değil Bay Korkmaz. Bu benim bebeğin, narçiçeğinin.

— A, oldu mu, nereden icabetti ki? Zahmetler zamanı değildir. Selman hele fırına bak sen. Yakmayalım... Buyrun...

Güldane'yle Frau Lemmer gülüşlerle kesilen konuşmalarıyla, doğru Ümmühan'ın karyolasına yürümüşlerdi.

Küçük kız üstünde ak bir fanila, ak bir don, bileğinin duru boğumundaki sıralanmış mavi boncuklarıyla arasız kıpırdıyor, kahkahacıklar atıyordu.

— Ne de seviniyor bugün bayan Gildane. Ah Hazinem... Bence görmeyeli büyümüş bebecik, güzelcik, dilbercik.

— Bizim Selman'a bakarsan güya onu her sabah bir arpa boyu küçük bırakıyormuş her akşam dönüşü bir arpa boyu büyümüş buluyormuş.

— E, fakat doğru nasıl büyüyecek? Hoş şeyler söylüyor Bay Selman.

— Bilmez gibi konuşmayın sevgili bayan Lemmer. Selman lafı dolaştırır. Ben de sizin gibi açıklayınca... "Gül ayında iki arpa boyu büyüyecek kadın" dedi. "Senin aklın böyle hep yaya mı kalacak."

— Gül ayı mayıstadır. Demek o zaman iki arpa boyu...

— Evet. Öyleymiş.

Frau Lemmer elindeki paketi yavaşça karyolaya bırakırken, genç kadın,

— Nedir nedir meraktan açın da kurtulayım, bebenin ya, fakat onun eli ermez, açamaz ki demişti.

İvecenlikle paketi açmaya başlamıştı. Tümünü çözdüğünde de çığlık atmıştı.

— Ah sevgili anneciğimiz, nedir bu böyle, ne kadar güzel. Sanırsın ki el değmemiş. Becerileriniz tükenmez sizin. Pastalar, sonra bunlar... Selman, Selman, gel... Gel dedim, koş gel...

— Bu oğlanlar da nerede kaldılar... Geliyorum... Şunu...

— Gel dedim adam, hâlâ oradasın.

Selman Korkmaz odaya girip bir an duralamış,

— N'oluyor Dane Hanım demişti, orada neler yapıyorsunuz? Ben de göreyim, göreyim.

— Yok canım, yüreğini üzme. Yaramaz bir şey değil. Bak gör, bak da inanma insan işi olduğuna.

Genç kadın parmak uçlarıyla kırılgan bir şeyi tutar gibi havaya kaldırmış gösteriyordu, Frau Lemmer'in ördüğü küçük bebek hırkasını. Pembe ışık aylalarıyla çevrilen yakasından, kollarından ince ipek kordelalar inen, uçucu topçuklarıyla bezeli, örgü atımlarının ustalıkla eklemlendiği lâle çiçeği benzeri kesintilerle obrulan şaşırtıcı güzellikteki bu küçük şeye karı-koca hayranlıkla bakıyorlardı.

Genç kadın birden eğilip Frau Lemmer'i yanaklarından öpüvermişti.

— Sizinkine de yakışır vallahi ama, yoruldunuz, kıyamam doğrusu. Yamansınız siz, bunu böylece bilin.

— Beğendiniz ha, bayan Gildane?.. Ne kadar sevindirdiniz beni. Ellerim, parmaklarım işlekliğini yitirmiş... Asıl bundan sonrakileri göreceksiniz.

— Ne bir de bundan sonrası mı var, anacığım? Ne konuşmaktasın sen Feride hanım? Bu mahcupluğu taşımaya güç mü yetecek? Olmaz, yorulmak yasak.

— Elbette var Bay Selman. Âdem var, Kamber var... Sizler de varsınız... Herkese bir şey örmeliyim. İş yapmak yormuyor insanı. Asıl bir şey yapmazsanız, durum kötü... Siz çok gençsiniz daha bilmezsiniz...

— Ah canım Feride hanımcığım... Bizde de şans tammış.

— Selman hâlâ gelmediler mi oğlanlar? Nerede kaldılar?

— Kreuzberg'e uzanmışlardır yine. Şehmuz için hısımımız dedik ya, yetti. İkide bir onun dükkânındalar.

— Ellerine sağlık Frau Lemmer. Şimdi geçin bakalım şöyle köşenize... Aaa ne bu benim aldığım yün değil mi? Hani hani

başkalarına deyip, beni yanıltmalara kalkmak... Siz yok musunuz siz...

Genç kadına sevecenlikle bakıyordu. Yaşlı kadının gözlerindeki durma artan ışıltılar yüzünü sağaltıyor, saçlarının kırlığıyla gölgelenen yanaklarının aklığına renk geliyor, son yıllarında derinleşen çizgileri siliniyor, bu da eski günlerin güzelinden çok şeyi geri getiriyordu Frau Lemmer'e...

— Ne de iyi oldunuz bayan Elfriede, biliyor musunuz? Hayırlı bir hastalanmaydı o diyeceğim, neredeyse. Çok çok iyisiniz. Ne güzel bir kadınsınız siz. Ne güzel kadınsınız.

Frau Lemmer bu övgülerin verdiği utancını saklamak ister gibi, Ümmühan bebeğin başucunda duruyordu öylece.

— Şimdi şuncağızı bir toparlayalım ninesi. Oda serinliyor. Siz de her zamanki yerinize geçin, yorulmayın lütfen. Bu dur durak bilmezi de kucağınıza vereyim. Biz de yemeği hazırlayalım.

"Her zamanki yeriniz" sözlerinin genç kadının ağzından çıkarkenki dostça bastırılışını sezmişti yaşlı kadın. Mutluluk gövesinden yükselerek yaşlı yüreğine değin ulaşmıştı.

— Ben de yardım edeyim bayan Korkmaz.

— Olur mu canım? Dinlenin, bebenizle birlikte olun. Size iyice alışsın. Bundan sonra günleriniz birlikte geçecek. Ama tabii elbette... Siz böyle olsun isterseniz. Ben giydiririm.

— Nasıl isterim bilseniz. Beni o iyi etti. Bu, göklerdedir diye öğrendiğimiz çocuk meleklerin toprağa inmişidir inanın. Sağalttı diriltti beni bu bebek. Bir teşekkür yeter mi hiç genç hanım?

Genç kadın, Frau Lemmer'i sırtından sararak koltuğa götürmüştü.

— Bu lafları artık bırakacağız lütfen. Hele şöyle rahat edin.

Sonra yeniden bebeğin yatağına eğilmiş, onunla ilgilenmeye başlamıştı.

Kendi dilinde çocuğuna nazlayan şeyler söylüyordu.

Yaşlı kadın, bu sesin sevecenlikle belenişini, o yaşadıkları anın benzersizliğini duyumsuyordu. Bir ara gözlerini yumup, belki de onların geldikleri uzak yurtlarının ninnisi olabilecek bu ezgiye bırakmıştı kendini.

— İşte bakın ninesi, şu cihan güzeline. Pembeleriyle oldu mu bir peri padişahının Kafdağı'nda oturur kızı, değil mi? Selman Selman çabuk gel.

— Yahu kadın, hem börekti neydi yanmasın, sen fırını yolu-na koy diyorsun, Selman Selman feryadından da kulaklarım inliyor. Nedir, neden gelmekteyim?

Genç adamın odaya girişiyle, Frau Lemmer yumduğu gözlerini açmıştı.

Ümmühan bebek, yaşlı kadının ördüğü hırkacıkla bir çiçeğin gür taç yaprakları arasından kabaran özü gibi duruyordu karşılarında.

— Maşallah demişti genç adam, maşallah. Maşallah de sen de Güldane Hanım. Bu kızda aklımı alan, akla yol açan, fikri fikir tutan şeyler var. Gözlerine bak gözlerine, sanki konuşuyor. Bakışı ermiş bakışı. Güzelliği Mecnun'un Leylası. Madam da ne örüp kotarmış. Kızımızı bezer. Sanki insan eli değil, peri misal biri, kırk gün kırk gecede göz nuruyla dokumuş. Hayırdır hey ihvanlar, hayırdır bu güzel güne.

Genç kadın bir yarı gülüşle bebeği koymuştu yaşlı kadının kucağına.

— Teşekkür ediyor ninesi. Bayramlara sana el öpmeliğe gelince giyecek. Haydi Selman biz mutfağa geçelim, çünkü kadın ağlayacak biliyorum. Sevindiğini görmüyor musun? Sevinmeye belli ki alışıklık edinmemiş. Bir zaman sonra durulur içi.

Yemek hazırlıkları bitince Ümmühan'ı yatırıp masanın başına geçtiklerinde, Selman Korkmaz, "hele oğullarımız dönene kadar az oyalanalım" deyip kalkmıştı.

Genç kadın, Frau Lemmer'e eğilip,

— Bilmelerim doğruysa Selman bize saz çalacaktır, demişti. Yörelerimizin türküsünden söyleyecektir. Sizi çok sevdi Frau Lemmer. Yabancıya gelmeyi hep o istemezlendi. Ben razı ettim. Biz zaten yoksulluğun kıranına uğradık, çocuklarımızı da uğratmayalım dedik. "Kadın aklıyla çıktık yollara, kırk gün kırk gecedir kervansarayımıza varamadık" der Selman da.

Selman Korkmaz, elinde tutmalığı sedef kakmadan, armut kesimli, karnı yere çevrik bir sazla onlara bakmadan girmişti odaya.

— Anacığım çözdük bağını işte. Töremizde bir sazı, bir de silahı kılıfından çektin mi, sesini duyurmadan olmaz.

Geçip sedire oturmuş, dizlerini aralayarak sazını göğsüne yakın bir düzlemde kucaklamıştı. Ellerini, büyük ağır görünümlerinden umdurmayacak yumuşak devinimlerle büküyor, parmakları sert işler gördüğünü ortaya koyan bozulmaları o anda yitirmişçe gidip gelerek tellerde sesleri açılıyordu.

Türküye geçmeden ilk kez iki kadına bakmış, bundan önceki gülmelerini andırmayan silinmeye yönelik uçucu bir gülüşle ezgiye geçmişti.

Gitme turnam gitme yollar ıraktır
Şu halime şu gönlüme bak benim
Bu yabancı eller bana duraktır
O yar vurdu sineme de of benim
Geldik gurbet ele geri dönülmez
Kim öldüğüm kim kaldığım bilinmez
Anam bacım ağalarım sorulmaz.

Frau Lemmer, Selman Korkmaz'ın türkü söyleme sesinin yumuşak dolgun kalınlığına uyan bir değişmenin yüzüne yerleştiğini görmüştü. Genç adam müziğini sergilemeden önceki o selamlayan tanımadığı gülüşüyle eşlenen bu anlamla, onlardan ayrılıp başka bir yerlere gitmiş gibiydi. Karşılarındaydı. Aynı odadaydılar, yine de görüntüsü sesi uzaklardan ulaşıyor gibiydi.

Güldane Korkmaz kocasını dinlerken dalmıştı. Bir ara elini yaşlı kadının koluna dayayıp,

— Güzel söylüyor değil mi, Frau Lemmer demişti. Sesi de güçlüdür. Sazını da yakışığınca dillendirir.

— Müziği sanki yalnız biz biliyormuşuz gibi düşünmüşüz. Siz yabancılar için bu fikirleri nereden edindik? Ben tahtadan yapılmış müzik araçlarını daha çok beğeniyorum. Sanki sesler bir yanlarında sinmiş bekliyorlar. Genç kızken de böyle düşünürdüm. Kilisenin ceviz rengi cilalı orgunun gövdesine hayrandım. Büyük bir org değildi fakat tam bize göreydi.

— Ne hoş Frau Lemmer.

Selman Korkmaz sazını alıp, çevresinde kimse yokmuş gibi, yavaşça dışarı çıkarken,

— Size asıl ben teşekkür edeceğim, demişti genç kadın. Selman bugüne ne sazını ne sesini aramıza düşürdü gurbete çıktığımızdan beri. İşte görüyorsunuz, ilk kez...

Dış kapı çalınmıştı.

Genç kadın fırlamıştı yerinden.

— Âdem'le Kamber'dir inşallah. Yüreğim beklerken daralmıştı. Yemeğe de birlikte başlarız. Bu çocuklar geciktiler mi ödlek oluyorum. Şükür ki geldiler. Onlardır onlardır.

Geçenekte yok olmuştu genç kadın.

Frau Lemmer, Ümmühan'ın karyolasına yaklaşmış, babasının sesiyle, sazla tedirgin olmayan bebek, üstündeki pembe hırkayla uykuya dalmıştı.

Yaşlı kadın bebeği izleyerek oyalanırken, dışarıdan gelen bağırtılarla irkilmişti.

— Yemin billah kızmayacağım yavrum anlat. Âdem sen anlat ne oldu?

— Ben görmedim Mutti. Ich verstehe nicht.

— Türkçe konuş, niçin Almanca söylüyorsun? Baban huylanıyor, Türkçe anlat.

— Ben görmedim anne.

— Âdem bilmiyor ana, zorlama. Haben sie verstanden?

— Anlıyorum elbette ben. Fakat kanıma dokunuyor. Ne zaman başınız derde girse Almancalara başlıyorsunuz. Âdem nasıl görmemiş, o da seninleydi. Yoksa ayrıldınız mı?

Genç kadının bağırmaktan sesi çatlamıştı.

— Sie haben recht Mutter. Benimleydi görmedi, bilmiyor. Âdem genüge... Bilmiyor... Yine Bescheinigung sordular... Bizi gözüne kestiren kimlik sormaya meraklı. Bıktım bu rezillikler-

den bilin, bıktım. Sizin bir şey gördüğünüz yok. Ancak geld, geld, ekonomi. Bak çevrene mutti kör müsün? Bilmiyor işte. Meine Bruder nach warten... Nase maine Nase?

— Sus çocuk Türkçe konuş. Âdem başına ne oldu abinin?

— Anacığım burnu kanıyor baksana. Baba baba niçin vuruyorsun, bana vurma.

Âdem'in sesi, yalvaran hıçkırıklarla bölünmeye başlamıştı.

Babasına yakarması genç adamın orada olduğunu kanıtlıyordu.

Yalnız Selman Korkmaz'ın sesi hiç duyulmuyordu.

— Hızlı anlatmaktan Türkçe konuşamıyorum. Ich heisse Kamber, verstehst du? Ich weiss es nicht... Ich deine schon mutti...

— Vurma sakın Selman, sakın ha gözünü seveyim. Ne olduğunu öğrenelim. Bak eline kan bulaştı. Selman yapma dedim, el kaldırma çocuğa. Allahaşkına... Nerden çıkardın bu el kaldırma alışkanlığını... Kamber oğlum, oğlum...

— Baba ben anlatacağım. Dövmeyin abimi, ben anlatacağım.

— Beni vurmak yok. Scheise Deutchen, scheise Türken... Ben sevmiyor ne Almanları ne Türkleri... Hepsi bok, büyükler de bok, çocuklar da bok, Türkler de bok, Almanlar da bok.

Yaşlı kadın kapının önünden büyüyerek ona ulaşan çığlıkları, ağlamaları elleri titreyerek dinliyordu. Küçük kızın uyanacağı kuşkusu, kötü olayların süreceğini belli eden sözcüklerin olumsuz ağırlığı, ara ara hıçkırıkların silinmesiyle ayrımsanan Almanca sözcükleri umutsuzlukla seçiyordu.

Evin erkek çocuklarından da, Güldane'den de hep aynı cümlenin yinelendiğinin ayrımına varınca, bacakları ağırlığını taşıyamaz olmuş, karyolanın başına çöküp kalmıştı.

Genç kadın artık bağırıyordu kocasına.

— Vurma Selman. Sağır mı oldun, duymuyor musun?

— Anacığım, Kamber abim bayıldı, ağam bayıldı. Abim ayıl, uyan, ölme sakın.

Birden sesler kesilmişti.

Yaşlı kadın olduğu yerden kalkmaya çabalarken kavrayamadığı bu beklenmez kavganın sarsıntısıyla şaşkındı.

Odanın kapısında Selman Korkmaz kucakladığı oğluyla birden belirmişti.

İncecik bedeniyle olanlara çoğunluk sessiz uzakta durup bakan Kamber'in uzun gür saçlarıyla yarı örtülü yüzünün açıktaki bölümü kanla sıvanmıştı.

Frau Elfriede Lemmer kısa bir çığlık atmıştı.

Selman Korkmaz odayı, yaşlı kadını, ilk kez görüyormuşça yabancı bakışlarla çepeçevre taramıştı.

Çocuğun gözleri kapalı, dudakları yarı aralıktı. Başı, bedeniyle hiç ilintisi kalmamış gibi babasının her adımıyla şaşılacak bir yumuşaklıkta sallanıyordu. Düzenli ince bir kan sıyırarak çenesinden nari boynuna akıp, ak gömleğinin altında yitip gidiyordu.

Yaşlı kadın, kendilerine yaklaşılmasına izin vermeyen bir acıyla kararmış yüzlerini ayırdetmeden babayla anneye kollarını uzatmıştı.

— Çok kötü bayan Gildane. Bir kaza mı oldu genç beye? Söyleyin, çare bulalım. Durmakla iyilik getiremeyiz, konuşun lütfen.

— Ah Frau Lemmer, sizi unuttuk kusura bakmayın. Babası vurmamalıydı. Nasıl yaptı anlamıyorum, düşmanı gibi çocuğunu yaraladı. Ciğerlerim paralanıyor acıdan. Ne istedin çocuktan? Bayan Friede durun üzülmeyin. Başı mı, alnı mı yaralı, belli değil.

— Babamın vurmasıyla değil anne, Kneipe'de vurdular.

— Hangi Kneipe'de? Ne işiniz vardı? O it yataklarında dolanmayın demedim mi size? İyice başıbozuk oldunuz. Bu adamı da dayakçı yapacaksınız buralarda.

Âdem'in rengi uçmuştu yüzünün. Birden bir yontucunun elinden tüm çizgileri öne geçirilmek için kazınmışça, burnu yanak kemikleri, göz yerlerinin iriliği, göz odaklarının kara pırıltısı belirginleşmişti. Bakışlarını büyüklerden kaçırıyor, ara ara gevşeyen avuçlarını yumruklaştırıp sıkıyordu. Uğradıkları bozgunun başa çıkılmazlığının dalgalandırdığı çelimsiz bedeniyle hıçkırıyordu.

— Sus demişti, Selman Korkmaz, sus oğlum Âdem. Ne kadermiş benimki, sus... Sizleri bey edelim, ele güne yüz edelim niyetlerimiz gör ki nerelere dayandı? Vay oğullarım benim vay ki vay...

Adamın sesi yine yumuşak, kederliydi.

Yaralı oğlu kollarının arasında ayakta aynı yerde duruyordu.

Yaşlı kadın gördüklerinin bilincine ancak varmış gibi, mutfağa hızla yönelmişti.

Genç adamın yanından geçerken onun engellediği soluğunun tüm gövdesini sarstığını duymuştu.

Selman Korkmaz ağır bir düzenle iki yanına sallanıyordu.

Ocakta su ısıtırken yaşlı kadın,

— Tanrım nedir bütün bu olanlar, diye boşluğa konuşmuştu. Bu güzelim aile... Ne yapılabilir ki?.. Onları nasıl korumalıyım?

Çaydanlık taşmış, ocak sönmüştü.

Birden yanında beliren Güldane Korkmaz,

— Frau Lemmer, ne yapsak? Kan dinmiyor. Kim vurdu, nasıl el verdi vicdanı? Küçücük çocuklar bunlar. Kamber on üçünden yeni gün aldı.

Genç kadın konuşurken ağlıyordu.

— Dünyada kötüler öyle çok ki sevgili Gildane, biliyorsunuz. İnanın genç beye hiçbir şey olmayacaktır. Durumuna bakalım. Ben gidip Hausmeister'le bile konuşurum, gerekiyorsa. Uykudaysa da kalksın, işi ne.

Frau Lemmer, kaynattığı suyu bir kâseye koyup genç kadından temiz, yumuşak birkaç bez isterken, Hausmeister Ranke'ye bu konuda baskı yapma kararını da içinde pekiştiriyordu.

Odaya döndüklerinde Selman Korkmaz kucakladığı çocuğuyla aynı noktada yine öylece ayaktaydı.

Âdem, sessiz, anlaşılmaz şeyler söylemeyi sürdürüyordu.

İki kadın genç adamı sırtından okşayan dokunuşlarla yederek sedire götürüp oturtmuşlardı.

Oğluna sarılmayı sürdürüyordu baba.

Frau Lemmer, bezi ıslatıp kanlı bölümleri temizlemeye giriştiğinde, içini alan katılmayı engellemeyi bilmişti.

Genç kadın, istenmesini beklemeden kirlenen suyu, bezleri değiştiriyordu, gözleri kızarmış, örgüleri açılmış, gür kaygan saçları omuzlarını kaplamıştı.

Genç adamın dudaklarının titrediği, bıyıklarının oynayışından belli oluyordu. Yüzünün ışığı silinmiş, geniş gösterişli bedeni sönmüştü.

Kamber'in saçlarının dipleri temizlendiğinde yaranın şakağa yakın bir noktada olduğunu anlamışlardı. Bir iki yanda oluşmuş şişikler morarmalara dönüşüyordu. Selman'dan çocuğu alıp sedire yatırmayı denemeye davrandıklarında Güldane, Frau Lemmer'e umutsuz bir baş eğişiyle bunun olanaksızlığını açıklamıştı.

Üçü de konuşmuyorlardı.

Âdem ağlamayla anlatma arası belirsiz mırıltısını kesmemişti, arada omuzlarını silkiyordu.

Sonunda babanın kucağında tutmakta direttiği oğlunun gömleğini onun kolları arasında değiştirmek zorunda kalmışlardı.

Genç kadın, kocasının onları dışlayan bakışıyla göz göze gelince, temiz gömleği güçlükle Kamber'in üstüne geçirmeye başlamıştı.

Yaşlı kadın yapılanlara aynı duyarlılıkla katılıyordu.

Kanlanmış gömleği tümüyle sıyırdıklarında, yeni yetme çocuklara özgü göğüs kafesi kemiklerinin merhamet uyandıran inceliği ortaya serilmişti. Bu hiçbir zorbalığın denenmeyeceği denli dayanıksız narinlik, yaşlı kadını acıya itiyordu.

— Tanrım onu koru lütfen. O çocuk henüz... Nasıl dövmeye kalkışabilirler?

Yaşlı kadın sessizliği bozmanın utancıyla çevresine çaresizlikle bakmıştı.

Genç kadın birden başını onun omzuna dayayıp,

— Evet sevgili anacığım, demişti; Tanrı korusun çocukları. Görüyorsunuz ne kadar zayıftır. Gel gör ki çevresine hep kafa tutuyor. Herkesle arası bozuk. Gölgesiyle bile kavgalı. Niçin, niçin? Ne bahtsızlık düşünün, yoksulluk yumuşak başlılık ister. Kamber'ime öğretemedik. Yavrum benim. İlk gözağrım.

— Onu üç sanat okulu öğrencisi dövdü, diye birden konuşmuştu Âdem. Heute Sonntag. Devrisi gün vorgestren bizi sokakta görüp arkamızdan scheisen Türken, Türken raus, diye bağırmışlardı. Bleiben Sie stehen, diye alay etmişlerdi. Biz sizi bulacağız lütfen baylar, burada bekleyiniz. Bok Türkler, amma rüzgâr estiriyorsunuz. Çekin arabanızı Almanya'dan. Gidin pis kokulu memleketinize. Bize küfür yağdırırken itişiyorlar, katıla ka-

tıla gülüyorlardı. Ağabeyim, "bak Âdem keyif ediyor hergeleler" dedi, "bizi köpekten aşağı görüyorlar. Sen karışmayacaksın, yoksa inerim suratına." Giderlerken abim taş attı arkalarından. Almanca sövdü. Onlar elleriyle kollarıyla ayıp şeyler yaptılar uzaktan. "Öldüreceğim hepsini" dedi abim. "Bir uçağım olduğunda dünyayı bombalayacağım." Bilmiyorduk bugün sokağın köşesindeki bilardo salonunda karşılaşacağımızı. Bizim sokağın çocukları oyun makinesinin başında bahse tutuşuyorlardı. Bowling deviriyorlardı. Biraz paramız vardı. Şehmuz amcaya gitmiştik, harçlık vermişti. Abim istedi içeri girelim. Ne yapacaklar ki orada, büyükler de var. Hırlaşmamıza göz yummazlar. "Canım çok çekiyor hedefe vurma makinesinde oynamayı. Haydi giriyoruz. Korkma Âdem, bak ben korkmuyorum. Ne bizim Türkiye'de, ne bizim bu Almanya'da hayat yaşayamazsın korkmayla!" dedi. O uçak vurma, ben otomobil yarışı makinesinde sıraya girdik. Sıramız gelip tam oynayacakken bunlar çıkıverdiler. Elebaşıları "Bleiben Sie stehen, verstehen du, Kerl?" diye abimin saçını çekti. O da "bok Almanlar, beklemeyeceğim. Sizi niye bekleyeyim pislik herifler, niçin emrinizde olacakmışım pezevenkler," diye karşı koydu. Sonra durmadan çok Almanca söyledi, hiç susmadı. Kamber ağabeyim iyi Almanca konuşuyor, biliyorsunuz. Bir ara yok oldular, sonra ellerinde bowling sopalarıyla dönüp, abimin sırtına sırtına, sonra da başına vurdular. Salonun sahibi baştan karışmadı, baktı. Kamber'in yüzü kanayınca kavga çıkaranları geriye, arkadaki helalara çekip bizi kapı dışarı etti. Çok korktum baba. Canımız çektiydi, heveslenmiştik makinelerde iki üç el oynamaya. Çocuğuz, özeniyoruz baba. Kamber kafası kızınca Türklere de Almanlara da sövüyor. Şehmuz amcaya bugün "ben filmlerdeki gibi başka gezegene gideceğim" dedi. "Oradan dünyayı havaya uçuracağım."

Frau Lemmer, anlatılanları ilgisizlikle dinleyen Selman Korkmaz'a baktığında genç adamda çizilen somut şeyi görmüştü.

Bombardıman günlerinin birinde sirenlerin düşman uçaklarının gittiğini duyuran düdüklerinin bitiminde, alışkanlık edindikleri sığınaklarından çıktıklarında tan yeri ağarıyordu. Güneş artık görmeyi bekledikleri yönde değildi, sanki başka bir uçta, taş, toprak, demir yığıntıları tepelerinden yükseliyordu.

Kaputunun bir kolu içindekiyle birlikte boşalmış çocuk yaşta bir askerden kanın oluk oluk, geniş bir damar ağzından akar gibi boşaldığını gördüğünde donup kalmıştı Frau Lemmer. Gudrun'la Johannes'in yüzlerini etekleriyle örtmüş, bu şaşırtıcı yarım insandan kaçmaya uğraşırken, çocuk askerin bakışıyla yakalanmıştı. Gözlerinden kopamıyor, genç kadın da durmadan bakıyordu ona. Gövdesinden ayrıymış gibi duran esrik yüzü, ondan başka hiçbir canlının bilmediği ötelerde bir yere ulaşma isteğinin son atılımıyla doluyordu.

Frau Lemmer'e birden, "Ne kadar güzelsiniz hanımefendi" demişti. "İğrenmeseniz kanlarımdan sizinle sevişmeyi isterdim, on sekiz yaşındayım... Oraya çekip gitmeden. Geciktik, çok geciktik."

Çocuklarının düşüp kalkmalarına aldırmadan onları çekeleyerek koşmaya başlamıştı.

Yeterince uzaklaştığı kanısına vardığında ardına bakınca, gri mor bir bulutun örttüğü güneş noktasında kimseyi göremişti.

Selman Korkmaz'ın karşısındaki yüzü gibiydi, o genç savaşçının yüzü.

Genç adam eğilip Kamber'in alnına değdirmişti dudaklarını. Derin bir uykudan silkinir gibi başını sallamış, sonunda konuşmuştu:

— Ateşini alalım, Güldane can. Yeminimi bozdum. Gücü yetmezde gücümü sınamaya kalktım. Döşeğini hazır et. Beni baba eden ilk oğlumu yatırayım. Yastığını kabart ki yaralarını duyurmasın. Bildin mi Kamber'i doğurduğunda ne sen ne ben yirmimizi bulmamıştık. Üçüncü ve son cemre düşmüştü. Kaç seher kaç yatsı bakınıp kalmıştık oğlumuza. Kamberimiz uyusun dinlensin. Bedeni saldı işte kendini uslulukla. İyileşecektir. Ah Güldane kadın biz gibi olmasın, muhannetlik çekmesin fikriyle çıkıldı bu yola. Yol dikenlendi, yol çakıllandı, yol düzden yokuşa saptı.

Genç kadın acılı gözleriyle kocasını onaylarca bakmıştı.

Genç adam, Frau Lemmer'e dönüp,

— Hoşgör Feride hanım, öfkemize yenilip, senin Ümmühan'a bergüzarlık gününü soldurduk. Geçti şimdi. Üzülmeyin.

Sabır elzemdir. Soluğu rahatladı çocuğun. Geyik misali, çevik bedeni yumuşadı. Uykudadır, uykunun masalına gider. Delikanlılığa yöneldi yaşı. Güçtür, gönlü karışıktır ziyadesiyle. Aldırmazlığa sıvanmam oğluma mı yıkılacaktı? Arlanası Selman, adam adamsa yakışığı bu yaptığın değildir.

Gülümseyip elini avuçlarına almıştı genç adamın Frau Lemmer.

— Çok üzüldünüz sevgili oğlum. Ah çocuklar çocuklar... Ben özür dilerim... Belki bu burada akşam fazla duydum ve fazla gördüm, bağışlayın.

— Nerden çıktı bu laflar sevgili Frau Lemmer. Bakıyorum öfke yeniği kocamla söz alıp vermektesiniz. Her şeyimizi görün, saklımız nedir ki? Yoksul dürüstse, saklısı kara günüdür ancak. Siz yabancımız artık değilsiniz.

İlkin Kamber'i, ardından Âdem'i yatırmışlardı.

Âdem yatmaya giderken, alışkanlığıymış gibi ikide bir göğüs geçiriyordu.

Geceye yaklaşırlarken Selman Korkmaz, sedire oturmuş, karanlık camın hemen önündeki ulu kara ağacın hışırtılarını dinliyormuş gibi dalıp gitmişti.

Güldane Korkmaz kurulu masadan hepsi bir iki lokma aldıktan sonra kalanları toplamıştı.

Çayı demlediğini kocayla konuğuna duyururken, yüzü dingindi.

Yaşlı kadınla genç adam aynı anda neredeyse eş hüzünlü gülüşleriyle bakmışlardı genç kadına.

Çay demlenene kadar yine sessizce ama bir arada olmaktan tedirginlik duymadıklarını belirten bir rahatlıkla oturmuşlardı.

Genç kadın çayları koymaya çıkınca,

— Zor iş sevgili anacığım, demişti Selman Korkmaz. El kavuşturmak, hor görülmek. Madem çocuklarımız oldu veballeri boynumuzadır dedik, çıktık geldik. Bahtları ömürlerini berelemesin, bizim gibi iki üç yıl okumuşlukla bu ayrılı gayrılı dünyanın acılarını sırtlarına yıktırmasınlar, karşı koysunlar istedik. Yanlış eyledik görünüyor. Bayan Feride anladığım şudur ki, biz demek nerede olsak yarımız ağlar yarımız güler. Tam gülmenin kışlağı yaylağı nere ola ki? Bir bilenini bulsak da göç etsek?

Frau Lemmer, genç adamı anlamasa da anlıyormuş gibi hafif bir baş sallayışıyla dinlerken, Ümmühan'ın yatağında döndüğünü duymuştu.

Hemen kalkıp bebeğe eğilmiş, küçük yüzü çevreleyen kara ipek gibi kaygan saç lülerini, sedef parlağı örtük gözkapaklarını, dalga dalga dağılan gülücüklerle gamzelenen yanaklarını tutkuyla izlemişti.

Ardından genç adama dönmüş, akrabaca bakmışlardı birbirlerine.

— Nar çiçeği, uykusunda düş görüyor meine Sohn. Üzülmeyin, güzel şeyler de olacaktır. Önünüzde yıllar, yıllar var.

— Sevgili anacığım, buralardan gitmeli. Sen de bizimle gel. Yine yoksulluk olacak ama, ağaçlı, sulu, dağlı, tepeli yoksulluğun hali daha mı çekilir bilmem, sınamalı. Sen de gel. Topraklara otur, çimenlere yürü, tarlaları dolaş ağaç altında gölgelen.

İyilik dostluk dolu şeylerden konuştuklarını bilmenin inancıyla, pekiştiriyor gibiydiler sözlerini.

Yaşlı kadın, güzel şeyler olacak derken, yukarılardaki görmedikleri gökyüzünün aydınlık bir anına çizdiğine inandığı biçimler çiziyordu boşluğa.

Genç adam, onu izleyip başıyla onaylıyordu.

Güldane Korkmaz çayları önce Bayan Lemmer'e, sonra kocasına sunarken genç adamı alnından öpüvermişti.

— Uyuyor mu? Rahat mı?

— Uyuyor ikisi de. Üzülme, köyde olsalar da itişeceklerdi.

Genç adam karısını dinlemiyordu. Sınırsız bir gücün artan baskısından kurtulmak isterce silkinmişti.

— Otur Güldane. Otur hele, şu ikide bir ziyade önemlidir aman, diye söze aldığın oturma izni, yabancılar polisinden uzatıldı uzatıldı... Otururlar bu yabancılarımız biraz daha bizimle buyruğu çıktı mı, kaçaklıktan ele uğursuza yüzsuyu dökmekten halas olacağız. O zaman yazın izinlemeye kesin çıkılacak. Sen sen ol unutma. Çocuklar memlekete ninelerinin, ağamın yanına bırakılacak, üstelik Ümmühan'ı bile görmedi analarımız. Biz burada unufak olmadan can sahiplerimizin elini öpüp hakkını alacağız. Aklımızı yele vermeyelim. Otur dinelme naz-

lım. İnce ince anlat. Şu iyi yürekli kadına da... İçten ana demişizdir ona. O da bizimle çıkıp gelsin, güneşti neydi görsün, çevrinsin köyün, kasabanın insanları dolayında. Yanından yöresinden ahbaplar edinsin. Kararım karardır, ay vay yoktur. Para insan içindir öyle mi? İnsan yoksa para ne içindir? Feride Hanım'ı da katalım yanımıza, dönüşün bizle olur, yük de olmaz, bilsin, inansın. İnandır onu... Odasında ölümünü beklemesin...

— Peki Selman, hayır mı dendi ki?

— Söyle Feride Hanım'a onu ziyade kederlendirdik. Oğlum diye beni anmalara giriştiydi. Bunu hırk diye söyleyecek kadın değil belli ki. Yüreğinin inancından bize oğlum demiştir. Döner, çekinmesin döner buraya. İnsanoğlu bir yerde doğup dilini çözüp, suyunu tatmasın! Kundağa düşmek yetmiyor. İnsan yüzü bilip gün gece yaşamak şarttır. Son günlüğüne hoşluk olsun, uzun geniş anlat, rızasını al.

Güldane Korkmaz üçüncü çayları koyduğunda kocasının sözlerini konuklarına anlatmaya başlamıştı.

"İzin işleri yasallaştığında."

Çünkü açıkça söylemek gerekirse Selman Korkmaz kaçaktı bir süredir, bundan ötürü de az parayla yetinip nerde iş bulursa çalışmaktaydı. Yaz geldiğinde köylerine büyüklerini görmeye gideceklerdi. İki yakın arkadaşları Siemens'te çalışıyorlardı. Landersarbeitsam 1. Berlin 65'teki tanıdıkları bir Alman memurdan bu oturma izni konusunda bilgi, yardım alabileceklerdi. O zaman Selman'ın işsizlik sorunu çözümlenecek, durumu pekişebilecekti. Evet, Alman memura inanabilirlerdi. Bir iki armağan verilecekti. Gerekliydi bu da. Federal Almanya'ya ilk gelenlerdendi arkadaşları.

"Düşünün hele," diye söylediklerinin altını çiziyordu Güldane Korkmaz. "Onlar, burdaki aramızdaki Türklerden."

Bazılarının iş bulma vaatleriyle pek çok yurttaşlarını dolandırdıklarını görmüşlerdi. Güldane Korkmaz, oğullarının belki de memlekette bırakılacağını sandığını söylerken, "Biz de öteki Türkler gibi memlekete, çocuklarımıza para yollamakla yetineceğiz sanıyorum," diyordu.

Kamber'in öfkeyle söylediklerini kocası uzun uzun düşünüp anlamış olmalıydı ki bu kararları almıştı. Genç kadının yorumu

buydu. Frau Lemmer'i de götürmeyi çok istiyorlardı. Çünkü bebek Ümmühan'ı, oradaki ikinci ninesi ilk kez görecekti.

Yaşlı kadının içini bir yas duygusu kaplıyordu genç kadını dinlerken.

Yaşadığı gecenin umulmaz değişkenlikleri bir yana Korkmaz Ailesi'nin birgün buradan gideceklerini düşünmemek amacıyla anlatılanları zorlama bir ilgiyle dinliyor, bazı uygun sözcükleri dikkat dağınıklığı anlaşılmasın diye yanıt olarak sıralıyordu. Öylesine uzaklaşmıştı ki olduğu yerden, tek bir cümle dışında hiçbir şeyi ayırt etmiyordu.

Demek ki yaz geldiğinde gideceklerdi.

Doğaldı, kendi ülkeleriydi orası.

— Geleceksiniz değil mi Frau Lemmer? Sonra birlikte güle eğlene döneriz. Ümmühan da baksın ana toprağına. Âdem'le Kamber'i orda bırakmak doğru mu bilmiyorum? Kamber böyle öfkelenmeyi ne ara öğrendi? Yüksek okumaya hevesliydi. Alman müdür, "Ancak bir meslek okulunu başarır, ötesine bilgileri yetmez," dedi. "Peki, gayretle çalışsa, isteklidir, sayın bay müdür," deyip ricacı oldum. "Zordur" diye kesti attı. "Sizin çocuklarınız buralara uyamıyor bayan," dedi. "Dilleri yeterli sayılmaz. Oğlunuz adına meslek okulu en yerinde seçimdir." Görüyorsunuz kapılar tez örtülüyor yüzümüze. Biz yüksek okusaydık hallerimiz kolaya dönerdi düşüncesindeyim. Dünyanın cahili kaldık. Siz öyle misiniz? Hiç değil.

— Ben mi, sevgili Gildane? Pek eğitimli sayılmam. Eşim Hermann Lemmer de meslek okulu bitirmişlerdendi. Fakat savaş öyle bir kesip vurarak değiştirdi ki hayatımızı, kocam zaten kısa bir ömür yaşamış sayılır. Ben çoğunluk küçük hizmet işlerindeydim. Bu tür işler nasıldır, sanırım bilirsiniz. Kişiyi yükseklere doğru baktırmaz.

— Doğru. Ben de Wertheim'ın bulaşık bölümü işçisiyim. Şimdi bu işler konuk işçiler tarafından yapılıyor.

— Benim çalıştığım eski yerler o kadar gösterişli değildi. Yeni satış merkezleri baş döndürüyor zenginlikleriyle.

— Bulaşığın gösterişinden ne olacak Frau Lemmer?

— Doğru haklısınız. Çocukları memlekette bırakmak da ola-

cak şey değil, bu onların eğitim sorunlarını çözer mi? Sayın Bay Korkmaz'a bunu kabul ettirmelisiniz.

— İşte onun için bizimle gelin. Hep birlikte konuşur, düşünürüz. Doğru bir karar vermesinde kocamın yardımcısı olursunuz. Gittikçe daralıyoruz biz Frau Lemmer, görünüş öyle.

— E biliyorsunuz burda kızım, torunlarım var, ne derler... Lütfen... Gelmek isterim, fakat...

— Frau Lemmer onlar size çok seyrek geliyorlar, yanınızda değiller.

— Doğru, fakat işte biliyorsunuz.

Yaşlı kadın konuşmaları dikkatle izleyen genç adamın yüzünde içe işleyen dostça anlamın yeniden toplandığını görmüştü.

O da bu çağrının giderek kafasında gerçekten yapılabilir olduğu düşüncesini yerleştirirken yüreğinin de hafiflediğini duymuştu. Alttan alta sevinci andıran bir canlılık yürüyordu gövdesine. Duygularını örtmek çabasıyla neşeli görünmeyi deneyerek,

— O zamana kadar belki fikir de değiştirebilirsiniz, demişti. Aylar var önümüzde sevgili bayan Korkmaz.

— Siz değiştirmeyin de. Üstelik artık biz burda bırakmayız sizi. Ziyade özleriz, aklımız geride kalır. Selman soruyor, yanıtı nedir diye.

— Eh "Evet" diyebiliriz Bay Korkmaz'a, engeller...

— Evet. Frau Lemmer gelecek. İş bizim izni alabilmekte.

— Oğlanlarımıza köksüzlük acı verecek zannımca Feride hanım. İnsan sevmeyip, adamın yabanı olacaklarsa, okusalar, ceplerine para koysalar neye yarar. Horlanmak, yurtsuzluk kişiyi zebun eder. Bu derdin devasını da ne kurtta ne kuşta bulamazlar. Derim ki biz yanlış işledik.

— Selman, çocuk onlar, çabuk unuturlar.

— Güldane can, isterim ki inanayım.

— Üzülmeyin oğlum. Olanlar zor biliyorum. İyi çocuklardır genç beyler. Bu gezi onlara da iyi gelecektir, oyalayacaktır.

Korkmaz Ailesi'nin çağrısı, bu çağrının Frau Lemmer için gerçek olamayacak denli uzak bir ülkeye, güneydeki belki de en uzak ülkeye olması onun bu konuyu rahatça konuşmasına yetmişti. Kafasındaki karmaşa yatışmış, uç veren sevinci çe-

kilmiş, halsiz bedeni uykuyu andıran bir unutkanlıkla çevrelenmişti.

Üçü de akşam olanları aralarında kopuk kopuk söze geçirmenin getirdiği ortak dertleşmeyle birbirlerine daha da yakınlaşmışlar, sabaha doğru gelen işçi uçaklarının gürültüsünü göz göze gelerek ayırt etmişlerdi.

Genç kadınla birlikte Kamber'le Âdem'in uyuduğu yarı mutfak yarı yatak odasına girdiklerinde çocukların derin, düzenli soluklarını duymuşlardı.

Yorganlarının örtemediği yalnız gür kara saçlarıydı.

Frau Lemmer, ocağın yetersiz ışığında yorganı aralayıp Kamber'in yüzüne bakmıştı. Morlukların yerleşmesine karşın gözkapaklarının duru parlak kıpırtısızlığını gördüğünde genç kadının elini sevinçle kavramış,

— Uyuyor kızım, demişti. Bir çocuğun unutkan uykusuyla uyuyor. Hepimiz öyle değil miydik meine tochter! Annelerimiz, babalarımız bizlere göre tedirgin, çok yaşlıydı. Dünya bizim için doyulmazdı. Gençtik. Üstelik bayan Gildane siz de çok gençsiniz. Köyümüzün bir dülgeri vardı. Ona Bozguncu Willy derlerdi. Williband Krause ise: "Biz batırıyoruz dünyayı, sonra gidip gidip papaza düzeltmesi için yalvarıyoruz, akılsızlık, budalalık bu," derdi gülümseyerek...

— Frau Lemmer, ne iyisin sen. Bizle geleceksin, söz ver.

— Geleceğim kızım, söz.

Sabaha karşı kendi bölümüne yatmaya giderken pembe hırkalı düş meleği Ümmühan'ı yeniden okşamıştı.

Selman Korkmaz onu saygıyla uğurlamaya davranmıştı.

Anahtarını yaşlı kadına verirken Güldane Korkmaz,

— Artık iyileştiniz, demişti. Bizi yoklamadan bırakmayın. İznin varsa biz de uygununda ararız Bayan Lemmer, ne yapacaksınız geli geliverin çıkıp. Gündüzleri de canınız çektiğinde Ümmühan'ı görebilirsiniz. İzin icap etmez.

— Benden siz de izin almayın Bayan Gildane, onca yakınlıktan sonra.

— Kamber'i bereledi̇ler. İzleri tez silinsin dilerim ki. Aklındaki gönlündeki hıncın izi. Babası da ilk kez el kaldırdı. Korkuyorum.

— Çocuktur unutur Frau Korkmaz, artık düşünmeyin.

— İyi geceler Bayan Lemmer.

Frau Lemmer kapısını açıp elektriğini yakana kadar öylece beklemişti genç kadın.

Birkaç adımlık aralıkta alacalanan, gevşeyen gecenin koyuluğunda duru, ak yüzü, çözük saçlarıyla Frau Lemmer gepgenç bir kız gibi eğilerek selamlıyordu onu.

— Spat... yok değil, früh... Erken. Neden geç olsun, sabah oluyor. Sabah daha kolay geliyor bana.

— Öyledir Gildane. Uyuyun, biraz dinlenin, hepimizin dinlenmesi gerek.

Yaşlı kadın ilk kez bir büyük gibi kararlı konuşuyordu.

Odasına girdiğinde bacakları titriyor, ona beklenmez bir koruyucuymuş gibi algılanmasını davranışlarıyla belli eden Korkmaz Ailesi'ne duyduğu minnetle sarsılıyordu her yanı.

"Kimbilir," demişti yatarken, "belki de artık hep giderim onlara, yakınlarım sayılırlar. Evet, öyle."

Fakat gitmeyi düşlemeye kalktığında çıkacak engellerin boyutlarıyla didişemeyeceğini anlayıp bu düşünceden cayarak uyuyakalmıştı.

Frau Lemmer onu şaşırtan Kamber'in dövülmesi olayını, babanın oğula gösterdiği sertliği değerlendirdikçe kuşkuları yeniden belirmişti.

Selman Korkmaz'ın kişiliğinin hangi yönünde bu tür bir ezicilik saklı olabilir diye düşünmüştü. Yeni uç veren dostluk duygusu örselenmeye başlarken, genç adamın yaralı çocuğunu taşırken tüm görünümünden yansıyan çaresizliği, tam o andaki çarpıcılığıyla duyumsayıp içindeki gölgelenmeyi istekle silmişti.

Yıllardır olmadığı gibi kendinde kararlı, belirgin davranışlar geliştiriyordu Frau Lemmer.

Yabancı bir ülkede insanlara karşı acılaşmadan yaşamaya didinen bu aileden artık cayamayacağını biliyordu. Hoşgörüsüzlüğün kolaylığını demek ki yaşlı kadına da tanıtmışlardı. Bu dayak olayıyla bunu açıkça anlamıştı.

Genç baba çaresizlikle savrulup gidiyordu.

İki gün arasız bunları düşünerek onlara hemen uğramamasından ötürü utanç duymuştu.

Kokmaz'lardan da soran yoktu yaşlı kadını.

Kuşu Sarah'ın gelmekte olan baharın muştulayıcısı olma görevini yerine getirdiğini belirten oynak şakımalarıyla avunarak ne yapacağını bilmeden rastgele dolaşmıştı evde.

Dolaplarını karıştırmış, ne amaçla ayırdığını unuttuğu yünler bulmuştu. Aklı Korkmaz'lardaydı. Kamber'e, Âdem'e bunlarla bir şeyler örebilirdi. Yelekçikler filan...

Üçüncü günün akşamüstüne doğru Hausmeister Ranke kızının telefonunu bildirmeye yukarıya çıktığında Korkmaz'lar sanarak sevinmiş, ardından kapıcıyı karşısında görünce kendini bile şaşırtan aldırmazlığıyla, "Teşekkür sayın bay Ranke, teşekkür, yoruldunuz," diyerek birlikte basamaklara yönelmişti.

Merdivenlerden inerlerken adamın ayrımında olmadığını, telefonla konuşurken anlayabilmişti.

Köpeğini nedense bağlamıştı kapıcı.

— Geçen gün Kuzey Afrikalılardan biri canını acıtmış olmalı. Rex de kapıvermiş elini. Herif okşamak istediğini söyleyip durdu. Ne ben ne veteriner inanmadık. Kimbilir ne hainlikler kuruyordu. Biliyorsunuz sevgili bayan, Rex'imiz şıp diye anlar. Ayrıca bizimkileri uyarmaya gerek yok ama yine de söylüyorum. Yabancılar o maymun kafalarında Almanları soymaktan başka hiçbir fikir taşımıyorlar. İki kere iki dört, bu böyle.

Yaşlı kadın, uslu, tepkisiz, adamın nutkunu dinleyip,

— Doğrudur Bay Ranke, doğrudur, siz söyledikten sonra, demekle yetinmişti.

Kapıcı, yaşlı kadına alaycı inanmaz gözlerle bakmıştı.

Kızıyla değişmez konuları aynı sözcüklerle konuşup, karıkocanın ertelenen gelişlerinin özrü saydıkları bir armağan gönderdiklerini, alındı kâğıdının bugünlerde eline ulaşacağını, paketi eve yollamayışlarının nedeninin anneciklerinin biraz yol yürümesi için olduğunu öğrenmişti. Adalelerin çalıştırılması sağlık açısından önem taşıyordu. Burada kızı gülünç bir biçimde evlilik soyadını anarak,

— Biz Steinbach Ailesi pazarları koşuyoruz biliyor musun mutti, sen de yürümelisin, diye açıklamıştı. Otto'yu görsen ünlü Alman bira göbeğinden bir gram kalmadı. Ormana arabayla

gidip sonra koşmaya başlıyoruz. Tertemiz hava, çalışma haftasının toksinlerini alıp gidiyor. Berlin solunmayacak kadar kirliymiş bu yıl, öyle mi?..

— Pakette ne var Gudrun?

— Göreceksin, sürpriz.

— Teşekkür, yorulmuşsunuz.

Frau Lemmer o gün telefonu rahatça kapatıp, bir an damadının adını epeydir unuttuğunu ayırt etmişti. Kızı "Otto" dediğinde kim ola ki bu diye şaşmıştı. Oydu canım.

"Otto W. Steinbach. Sigortacı. Yangın, kaza, hayat, taşınabilir, taşınamaz..."

Kartvizitinin yüzü tümüyle yazılı bir adam. Aradaki "W" ne anlama geliyordu ki?

Yukarı çıkmış, doğrudan Korkmaz Ailesi'nin kapısını çalmıştı.

O günden sonraki günler Frau Lemmer için saatlerin sayılmadığı, uykuya istekle gidilen, pek çok duygunun arındığı, düşüncelerin dirildiği, beklentilerin, küçük sevinçlerin şaşkınlıkların yaşandığı günlerdi.

Kaufhauslarda alışverişlerini uçarılığı andıran bir neşeyle yapıyor, yeni ürünleri, çocuklara yönelik ucuzlatılmış malları gözden geçiriyordu.

Ümmühan, Kamber, Âdem sanki karşısında beliriyor, onların huylarını, ilgilerini giderek tanımanın verdiği yakınlığın tadını çıkararak seçimler yapıyordu.

Parasının elvermediklerini daha sonra alabileceğine yönelik kararlar verip, durgun içe dönük Kamber'in yürekten güleceği neyi bulabilirim diye uzun uzun düşüncelere dalıyordu. İri kara gözleri dünyaya şaşarak bakıyormuş sanısını uyandıran, babasının gülüşünü katıksız bir katılımla almış Âdem'i; masalların nar çiçeği, ay güzeli Ümmühan'ı –bu sıfatı bebeğe bulduğundan beri kendini daha genç saymıştı Frau Lemmer– onun mavi yakamozlu kara saçlarını, ipek kirpiklerini, şeftali çiçeği rengi yanaklarını gamzeleyen, yaşını bulmamış bir ço-

cuğun kaynağı bilinmez gülüşlerini, yumuk ellerini uzatışını görüyordu.

Bir zamanların güzel kuğu boynunu da içeri alan, onu kamburlaştıran sırtındaki yaşlılık yuvarlağı bile düzelmeye başlıyordu.

Büyük satış merkezlerinin artık bir oyun oynama tadıyla inip çıktığı elektrikli merdivenlerinde o günün keyifle yaptığı iç tartışmasını ayırt etmeden yüksek sesle sürdürüyordu.

Arkasında ya da önündeki basamakta çıkanlar, bu kendi kendine konuşan yaşlı bayanı şöyle bir gözden geçirip ondan birkaç adım uzaklaşmakla yetiniyorlardı.

Berlin'de konuşarak yalnız gezen yaşlı sayısı kanıksanacak denli çoktu.

Şimdilerde bu alışkanlığa gençlerde de rastlanıyordu.

Ötekilere de bunları zararsız deliler olarak yorumlamaktan başka yapılacak şey kalmıyordu.

Kimi günler sesli düşünmelerine el kol devinimleri de katıyordu Frau Lemmer.

Geniş davranışlardan oluşmuyordu bunlar. Açıkça görülebilmesi için yaşlı kadının yakınında bulunmak gerekirdi. Soluk bir gülümseyişin birden taşkın gülmelere aktığı anlarda sözcüklerini bastırarak konuşuyordu Frau Lemmer.

"Yok öyle yapmayacağım. Fotoğrafları hepsine göstereceğim. Patronumun kocası Herr Fischer'in o emsalsiz kocaman tiril tiril temiz pasta ekmek fırınının kapısında çektiği, apak önlüğümle sevinerek göründüğüm o resmi. O gün nasıl da çalışmıştım. Güzel bir güz başlangıcıydı. Berlin eşsiz turuncu yapraklarıyla bezenmişti. Hep şarkı söylemek istiyordum. Sıradan köy işi parçalar bildiğim halde zor tutuyordum kendimi susmak için. Ne kadar iyiydiler bana karşı. Ben razı etmiştim kuşkusuz nazik olmaya Bay ve Bayan Fischer'i. Soluksuz çalışırdım, gece yatağımda beynim bomboş, adalelerim tükenmiş olurdu yorgunluktan. Yanımda Bayan Isolde Fischer de çıkmıştı. Ufak tefek silik bir kadıncağızdır o fotoğrafta. Haydi haydi. Fotoğraflar yanıltıyor. Kasıp kavurmuşum ortalığı. Gerçekten güzeldim demek ben! Ee eee... Herr Otto W. Steinbach, sigorta uzmanı! Eşiniz, çocuklarınızın annesi Frau Gudrun Steinbach! Vaftizi

Marie Gudrun Lemmer! Kızım o, güzelliğimden sanırım bir tenime mirasçı olabildi."

Yaşlı kadın düşüncelerinin böylesi noktalarında için için eğleniyordu.

Kızıyla alay etme fikrine kimse bilmese bile şimdiye değin hiç yaklaşmamış olduğunu ayrımsadığına parmaklarını muzipçe oynatıyordu.

"Gildane şaşacaktır benim gençliğime. Bilsin beni beğensin istiyorum."

Birgün ne demişti sevgili saygıdeğer Herr Von Haabe: "Träume im Spiegel, aynadaki yansımalarız biz kıymetli hanımefendi, kayıp giden düşleriz. Bunu anlasak kıyımlar azalırdı..."

"Ben de gençtim. Doğru bu, inanıyorum. Ayıp mı bilmiyorum, gözalıcı zamanlarımı da bilsin istiyorum Korkmaz'lar. Vay kocamış kadın vay, kendini beğendirmelere kalkmak ha... Neyin nesi bu ilk kez ve bunca yıl sonra?"

Utancın belirmesiyle omuzlarını silkiyordu Frau Lemmer.

Evindeki günler değişiyordu

Fırınını haftada en az iki gün yakıyordu.

Borsig fabrikalarının çalışkan işçisi bay Hermann Lemmer'i güçlü kılabilmek için yaptığı et yahnisinden, annesinden öğrendiği Rus tarzı borç çorbasından, ya da patates salatalarından, lahanalardan oluşan yemekler tamamlanınca akşam ekmeğinde hep birlikte toplanacakları Korkmaz Ailesi'nin masasına götürüyordu.

Kapı önündeki sıkıcı etkilenmeler yaşlı kadını yine yoklamayı sürdürse de, Güldane ile içeri girer girmez karabasanından sıyrılıyor, o alçakgönüllü yalın vahaya ulaşıyordu.

Kimi günler Kamber yaşlı kadını anlam yokluğu sayılabilecek boş bakışlı güzel iri gözleriyle uzun uzun süzüyordu.

Önüne ne konursa konsun suskunlukla yiyen bu çocuğa karşın, Âdem yemeklere hep sindirilmiş bir yaramazlıkla oturup sözü alıveriyordu. "Guten appetit," ilk lokmasını yutar yutmaz da "Ne zaman elmalı pasta yiyeceğiz? Ne zaman, ne zaman?" diye elleriyle kollarıyla sorusunu güçlendiriyordu. "Dur hele" diyordu Güldane Korkmaz, "terbiyesizlenme, daha geçen pa-

zar yendi. Bayan Lemmer yoruluyor. Hep hep elmalı pasta." Yaşlı kadın Âdem'in sırtını sıvazlayıp "yapacağım elbette, bu pazar hemen," diyordu. Âdem şımarıyor, büyükleri hoşnut etmek amacıyla sözü başka yere kaydırıyordu: "Baba" diyordu, "Şehmuz amcanın oğlu Kadem ağabey söylüyor: Landesjugendrig 1. Berlin 30'da gençler için çok şey programlanıyormuş. Girmeliymişiz biz de." Selman Korkmaz karısına bakıyor, ardından o da Kamber'e soruyordu.

"Eyalet gençlik merkezleri gibi bir şey" diyordu. Kamber, ilgisizliğini bozmadan ne bakışlarını ne başını onlardan yana çevirmeden.

Konuşmalar Almanya'daki yabancı işçilere, yakınlarına yardım edici konumdaki kuruluşlara değindiğinde Selman Korkmaz yüzüne oturan durgun anlamı pekiştiren bir sesle: "Hele ne güzel olmuş Feride Ana, eline koluna sağlık, haydi gelsin kahveler," diyerek böylesi konuları örtbas ediveriyordu.

Kamber'in bakışlarında o anlarda bir değişme oluyor mu diye kaç kez yaşı kadın kollamıştı.

Hiçbir anlam geçmiyordu çocuğun gözlerinden. Yalnız bazı geceler daha uzun kalıyordu bakışları babasının yüzünde.

Yemeklerin bitiminde kahve içiyorlar, sonra yaşanan andan duyulan hoşnutlukla neyin konuşulduğunun önemsenmediği saatler başlıyordu.

Bu tür bazı gecelerde, toplanmalara Sarah da katılıyordu kafesiyle.

Yaşlı kadının ilk kez ayırt edip şaştığı şey de kuşun geç saatlere değin ötüşlerini sürdürmesi oluyordu.

Bebeğin sekizinci ayından gün aldığı o sıralarda pırıltılı taze sesiyle sözcükler denediğini sandıran çığlıklarına kuş da katılıyordu.

Birlikte dönüp karyolaya bakıyorlardı. Hemen aynı anda da benzeri cümlecikler gidip geliyordu aralarında.

— Bu kız yaman, dilini tez çözecek hanımlar.

— Selman, kız çocuklar çabuk konuşur bilmez misin?

— Yok her kız bebek için durum aynı değildir bayan Gildane. Bizimki bambaşka.

Ardından Kamber sessizce kalkıyor, hiç değiştirmediği, geceden çekilme cümlesini vurgulamasız sıralıyordu.

— Gute nacht mutti, vater, meine oma... Schnel Âdem es ist Zehn ur.

Aile arasında en küçük bir ayrıntıda bile anıştırılmayan o dayak gecesinden bir şeyleri Kamber tutumuyla gözleriyle arasız pekiştiriyordu, yapılanları unutmadığını kanıtlayan uzakta kalışını koruyarak.

— Gute nacht meine Sohn, gute nacht.

Frau Lemmer'in Kamber'in Almanca iyi geceler dilemesini hevesle karşılayan konuşmasından sonra Güldane çocuğu Türkçe yanıtlıyordu.

— Sana da iyi geceler Kamber. Bak Âdem, saat on olmuş diyor ağabeyin, haydi yatağa.

Babaları iki oğluna da bakmadan konuşuyordu.

— Hayırlı geceler, haydi bakalım uyuyun.

Çocuklar yattıktan sonra bir süre Ümmühan'ın sesiyle oyalanır gibi susuyorlardı.

Birden tümünün ayırt ettiği içlerine düşen gölgeyi dağıtmak isterce ertesi günün düzenlenmesini açıklamaya başlıyorlardı.

Frau Lemmer bebeğin karyola ucundaki askılıklı yerinden kuşunu alarak kendi bölümüne çekilirken, genç kadının onu kapıya değin her konukluk dönüşü uğurlamasına, sırtını okşamasına, hoşnutlukla karşı koymadan, yeniden yeniden teşekkür ederek ayrılıyordu.

Yaşlı kadın bu gecelerin sonunda yatağına dinmiş bir yürekle, yeni gelecek sabahta yapılacak işler çizelgesinin ayrıntılarıyla yatıyordu.

Güldane Korkmaz'a fotoğraflarını tasarladığı gibi gösterdiğinde, genç adam da öteki yanından bakmak isteğiyle uzanıyor, Âdem narin esmer işaret parmağıyla arasız her şeyi soruyordu:

— Ya bu duvar neresidir bayan Elfrie?

— Niçin sordun genç bay?

— Ben biliyorum orayı, gördüm.

— Elbette biliyorsun. Aferin çocuğum, bravo sana. O duvar bizim semtin mezarlığını keser caddeden. Eski bir Berlin mezarlığıdır orası. Kocam Bay Hermann Lemmer orda uyuyor.

— Kocanız neden öldü sevgili nineceğim?

— Herkes gibi hastalandı, ömrü elvermedi.

Konuyu kapatıyor, savaş sözcüğünü o ortamda anmaya gönlü elvermiyordu Frau Lemmer'in.

Kara kalemle çizilmiş görünümdeki fotoğraflara sıra geldiğinde, yaşlı kadın da aynı bilmezliğin içine düşüyordu.

Hotozlu, gözleri çok belirgin, ağızları dolgun kara noktalar gibi duran, belleri iki elle toparlanabilecek incelikteki, boyunlarına haçlı kolyeler takmış kadınlara, yüksek yakalı kara takım giysileriyle bir ellerinde şapkaları, ayaklarında parlatılmış kaba fotinleri, aynı yöne bakarak duran sakallı erkeklere dalıp, bütün bu insanların hangi yakınları olabileceğini araştıran yaşlı kadının unutkanlığını, "bilmediğiniz akrabalarınız olabilir bayan Lemmer" diye bölüyordu genç kadın.

— Değil mi Selman?

— Elbette olabilir.

— Annem yanından yakınlarımız olabilirler. Onlar eskiden Polonya'dan göç etmişler. Ben ve ağabeylerim kendilerini hiç tanımadıktı.

— Öyledir sevgili Feride hanım. Bu göçler ne hısım ne yakın bırakır insanoğlunda. Fakat şu biraz yan duran gür sakallı, yaman bir adama benzer. Bir kesim bakışı hepsinin üstü gibi. Ya şu önde duran hanım, demin gösterdiniz ya, sizi ziyade andırır. Şöyle can alıcı bakarsak gözler sizinkine eş. Aynıya çalıyor. Halanız desek yakışacak.

"Halam mı?" diye düşünüp gözlerdeki benzeyişle ilgileniyordu Frau Lemmer. Öyle olduğu kanısına varınca da içini yoklayan boşluk duygusunu yakışıksız sayarak yenmek amacıyla,

— Eh bu sakallıya da dayım diyebiliriz. Onun burnundan da bende bir şeyler var. İyi söylediniz gerçekten çalımlı bir adam, diyordu.

Bu fotoğraf bakma gecelerinin birinde birlikte bir resim çektirmeye karar veriyorlardı.

Selman Korkmaz,

— Bizim oraya gidince çektirmeliyiz, diyordu.

Sarah ötüşlerini sıklaştırınca koyulttukları konuşmalar sonucu unutuverdikleri kuşu ve küçük kızı ayrımsayıp coşkuyla karyolaya, kafesten yana dönüyorlardı.

Frau Lemmer,

— Hani nerde ak keten örtüsü benim bebek çiçeğimin? Meine roteblumen meine schön ich komme!

Sandığa kendi yerleştirdiği çarşafı ivecenlikle alıp yere özenle seriyor, ardından emeklemesi için küçük kızı onun ortasına bırakıyordu.

— Bu onu güçlendirecektir Gildane, biliyorum.

Bebek yüzüstü yatarken küçük sarsıntılarla doğrulmayı deneyerek, kollarının yardımıyla bunu başarıyor, gülmeye başlıyordu.

O anlarda Frau Lemmer'in yüzündeki mutluluk, göreni yadırgatacak boyutlara ulaşıyor, yanaklarının artan kızıllığı ona alabildiğine canlanmış bir görünüm veriyordu.

Yaşlı kadın küçük alkışlarla desteklediği bu ilk doğruluş çabalarının, baba, anne, ağabeylerce yeterince kavranmadığı kanısına varıp anında onları uyarıyordu.

— Bakınız, bakınız lütfen. Müthiş bir şey. Güzelim, evet, yapabileceksin. Bu gülüşler kime? Bana bir tane. Anneye bir tane. Babaya, ağabeylere yok mu? Bugün süt almaya kimleri yolladı ninen, kimleri? Üstelik söylediğim dükkâna kadar gittiler, rüzgâr gibi döndüler ağabeyler. Nankörlük edemeyiz, onlara da sunulacak gülücükler. Şimdi dilberimizi, hazinemizi alkışlıyoruz.

Genç karı-koca sevinçle izliyorlardı küçük kızlarını.

Çarşafın dışına kayarak yere değmemesi için bebeği dikkatle koruyordu yaşlı kadın, okşayışlarla onu ak örtüye kaydırıyordu.

Frau Lemmer yıllar boyu çökelip kalmış iç tortularının akıp gittiğini, iğdiş edilmiş yaşama istemlerinin boy attığını o günlerde ayrımsamıştı.

Kendi kendini yüreklendirmesinin kapılarını ona açan Korkmaz Ailesi'ne beklenmez anlarda "çok şey yapacağız bu yaz. Bebeğimizi parklara götürecek bir arabacık gerek, sonra göl kenarına, havalandırmaya da çıkarmalıyız" diye konuşarak, değişik fikirler atıyordu ortaya.

Yeniden ilgi beklediğini sandıran, seslere başını alabildiğine dikip bakan küçük kızı sevindirmek amacıyla alkışlarını yeniliyorlardı.

Kuş da şenliğe Selman Korkmaz'ın öğretmesiyle genişlettiği değişik ötüşleriyle ara ara katılıyordu.

Böyle gecelerde Kamber uzaktan da izlese olanlardan etkileniyor, o boş kıpırtısız yüzünü mutluluğu andırır bir yumuşaklık yokluyordu.

Selman Korkmaz gecenin ilerleyen saatlerinde yorgunluktan sedirin köşesinde uykuya dalarken "yatsana" uyarısına, "uyumuyorum biraz gözlerimi kapatayım şöyle" diyordu. Kadınların ona ninni gibi gelen konuşmalarından tedirginlik duymadığını belirterek sırtını sedirin bezekli dayanmalığına verip gözlerini yumuyordu.

Daha gürültüsüz konuşmak kaygısı sonucu, konular da değişiyordu sanki.

Yumuşak, alttan bir sesle söylenen şeyler biraz hüzün biraz özlem taşırca belirliyordu konuları.

Güldane köylerindeki hasat düğünlerini, annesini –annesi de gençti, babası da genç sayılırdı– babasını, ağabeylerini anıyordu. Haydar Avusturalya'ya işçiliğe gitmişti. Onu artık yakını kimsenin görebileceğine inanmadıklarından uğurlarken ve daha sonraları da "civanımızın bahtı iyi olsun" dileklerini kesintisiz birduaya çevirmişlerdi.

— Büyük ağam Haydar gibi alımlı kişi görmemişsinizdir derim Frau Lemmer. Akılsa onda. Erkek güzeli demek neyse onda. Köylük yerde üç sınıflık ilkokulu bitirdi, askerde yazıcılığı da onbaşılığı da aldı. Yedek subayı, ona, "hey aklını sevdiğimin Ömer oğlu Haydar, ya sen bir de okuyaydın!" dermiş. Yazmalarını göreydiniz Bayan Lemmer, harfler bir dizi uygununa sıralı. Ne yanlamasına devriliyor, ne yukarı aşağı çapaklanıyor. Almanya'ya işçi çıkmaya çok çalıştı. Sabrı yetmedi. Avusturalya dediklerine gitti. Yedi deniz ötesiymiş. Kafdağı uzağıdır derler. Öyle mi?

Yaşlı kadın bu konuda da bilgisizliğini içtenlikle açıkladığında Güldane onu kendine daha yakın buluyordu.

— Siz gibi zengin yabancı bir devletin yaş yaşamışları bizimkinin gittiği gurbeti görmeyip, bilmeyip akıl düşüremiyorsa açıktır ki, Haydar ağabeyimi bir daha dünya gözüyle görmek nasip değil... Küçük kardeşim Mecit durur anamgillerin başında. Selman'ınkiler sizden iyi olmasınlar, göreceksiniz ya hastırlar, verimkârdırlar.

— Buna sevinin Gildane, kalabalık, zorlukları daha kolay çözer.

Buraya isteklenmesiyle geldiklerini yeniden anan genç kadın, suçlulukla uyuklayan kocasına bakıyordu.

— Ben dayattım Frau Lemmer. Ahla vahla çürümeyelim Selman'ım, diye akıllar verdim. Amcası insana kapalı bir sofudur, yüz astı. Dış devlete çıkmaya bize helallik vermedi. Selman'dır öfkelendi. Gönülsüzken "peki gidelim Güldane" deyiverdi. Sabahın ıssızlığında bindik otobüse, uzun uzun yol gittik. Pişman oluverdimdi, yüreğimin başı dağlanırdı. Yoksulluktan kurtulmak ne de çetinmiş. Kocam, çocuklarım yanımda değillermiş saydıracak hallerdeyim. İstanbul'a vardık, Kocamustafapaşa diye anılır bir semtte hısmımız olur bir çerçinin yanına indik. Aylarca didindik bayan Friede, kendimizi kısrağa çekilecek aygır misali ele beğendirmeye çalıştık. İstanbul'dan korktum, gönlüm bulandı, yanımı yöremi görmeyeyim, daha da pısmayayım aklıyla bakınmadım hiç. İstanbul'un denizini serilmiş önünde durur bulan Selman vuruldu say bağrından. Öyle beğendi, öyle şaştı. "Bak Güldane deniz gibisi yok" diye hayran kaldı. "Kazanırız, birkaç yılda biraz toprak alırız, iki göz oda yaparız, oğullarımıza istikbal veririz" fikriyle çıktık yola. Aylar, geceler var ki Selman çok düşünür az uyur. İkide bir "neyse ne" der. "Denizi bilmeden de ölürdük yahu, insan olan için amma ayıp. Dünyadan habersiz kullarız Güldane." Biz duçarız bu dünyada. Siz denizi bilirdiniz değil mi?

Yaşlı kadın birden oğlu Johannes'i anımsayarak durgunlaşmıştı.

— Ben de deniz görmedim sayılır sevgili Gildane. Yeni gelinken resim gibi seyretmiştim uzaktan denizi. Hiç yaklaşmamıştım. Ama oğlum Johannes, yirmi yıl var ki, hatta yirmi yılı geçecek... Büyük, denizler ötesi bir yerdedir. Joannes beni daha çok sever, bana öyle geliyor. Gebeyken karnımda dönerdi. Bir gece başını tuttuğumu anımsıyorum. O küçük canlı avucumun altında yavaşça kaydı. Ne kutsal bir duyguydu size anlatamam. Hayatın içindeki köklü yerimi o an kesinlikle görmüştüm.

— Demek oğlunuz da gurbette.

— Gidiyorlar kızım. Para zamanımızda herkesi her yana savuruyor.

Sonra iki kadın susup uzaklarda bir şey dinler gibi odayı gözden geçirmişlerdi.

Genç adam düzgün soluklarla uyumasını arada atan kol adalelerinin gömleğini beklenmedik noktalarda titretmesi dışında sürdürüyordu.

Genç kadın ivecenlikle doğruluyordu.

— Bir şey içelim mi? Ne dersin?

Onun bu epeydir bir "siz" bir "sen" diye yürüttüğü konuşmalarını ikisi de hoşlanıp bir oyun gibi algılayarak anlatılanlar özellikle acılara kaydığında "siz"le "sen"i hemen deniyorlardı.

— Ne içelim mi Gildane? Çocukları uyandırabiliriz mutfağa girersek.

— Uçaklardan biri odaları içinden geçse ikisi de uyanmazlar. Bugün öğleden sonra avluda oynamaktan başka bir şey yapmamışlardır. Derslerine çalışmıyorlar. Hele Kamber hiç çalışmıyor.

— Başaracak. Kamber başaracaktır.

— Fakat söz dinlemez oldu. Her şeyle dalaşmaya hazır bekliyor. Bayan Lemmer biliyorsunuz.

— Zor, biliyorum, buralar çok zor. Hatta belki de dünya çok zor.

Karşılıklı çaylarını içerken, kaşıkların bardaklara vuruşu Selman Korkmaz'ı uyandırıyor, genç adam gülerek soruyordu:

— Ne o, beni atlatıp demli çayların keyfi yapılıyor ha?

— Nasıl da duydun?

— Unuttun, kokuyla uyanırım ben.

Çayları bitince iyi uyku dilekleriyle o geceyi de kapatıyorlardı.

Konuk işçi ailesiyle aralarındaki yakınlığın giderek pekiştiği o günlerde yaşlı kadının eskiden kendi bölümünde ağır akan sayılı saatleri yaşarken geliştirdiği sanrılar, takılmalar için ipuçları bulduğu eşyalarıyla olan ilişkisi de arınmış, artık onları kullanıldıkları amaç içinde algılamaktan öteye gitmez olmuştu.

Öteki Almanlarla kat aralarında rastlaştığında onlarla arasında bir uzaklık oluşturuyor, yalın kesin bir selamlaşmadan öteye gitmiyordu. Yüzünün kapalılığı bu insanların yıllar sonra ilk kez yaşlı kadına ilgi göstermelerine neden oluyordu.

Birgün akşamüstü iki naylon torbayla yukarı çıkarken kimya fabrikası ustabaşılarından bay Erich Hoffmann, ardından çıkan karısı, burnu içkiciliğinin giderek yoğunlaşmasıyla kızaran bayan Gerda Hofmann'ın, karanlık bakışlarını hiçe sayarak merhabalaşmıştı.

— Guten abend Frau Lemmer, sizi çok iyi gördüm. Aramıza taşındığınızdan bu yana şu günlerde yıllar sizin için birden geri basmışa benziyor, değil mi canım hı? Hey sana söylüyorum konuş Gerd, duymuyor musun?

Bayan Hoffmann homurdanarak eşini dinliyordu. Çünkü o ancak cuma sarhoşluğuyla ustabaşını tersler, tepesini attırıp dayak yeme saatlerini başlatırdı.

— Bence şu Türklerin yediği koyun etlerinden iyileşti gibi bayan Lemmer, Erich. Ee... kızınız biliyor mu yeni dostlarınızı? Haber vermeli de yalnız olmadığınızı, sevinsin... Sevinir... Sevinir... Kuşkulanmayın.

— Yahu Gerd nerden çıkarıyorsun, Türklermiş, koyun etleriymiş? Kat komşumuz böyle ahbaplıklar peşinde değildir diye Bay Hoffmann sözü yeniden almıştı. Dostluk gereksiniyorsa bizler ne güne duruyoruz onca zamandır. Bekleriz Frau Lemmer, bir cuma birlikte köşedeki Kneipe'ye uzanalım. Yaşıtınız çok bayan orda eğleniyor, kafayı buluyorlar. Haftaya başlayalım bu işe, gecikmeyelim.

Yaşlı kadın yıllar sonra yapılan çağrının taşıdığı alaylı anlamdan tedirginleşmiş, yakasını epeydir bırakmış ürkmelerinin depreştiğini ayırt etmişti.

Ardına dönüp, konuşmasına gelecek yanıttan kaçmak isteğiyle hızla dairesine çekilirken karı-kocanın aralarında gülüştüklerini duymuştu.

Gerda Hoffmann'ın köylü ağzıyla geveleyip duyurmaya çalıştığı sözlerini, kapısını hemen örterek engellemişti.

Ondan sonraki günlerde, karı-koca yaşlı kadına rastladıklarında, ilgilenmez görünüp, alttan alta yarım bakışlarla süzüyorlardı onu.

Hannalore Mahlke ise, onu tümden yok sayan davranışlarını daha da keskinleştirmişti. Yüz yüze gelseler de, bir boşluğa yürüyormuş gibi bakınmayı başarıyordu. Zenci Amerikalı çavuşsa bu yapının dıştan bir izleyicisi olmanın tadını çıkarırca,

— Good afternoon, mum, diyerek kocaman gülüşüyle yaşlı kadını selamlamayı sürdürüyordu.

Gündüzleri, haftada üç-dört gün Korkmaz'lara geçiyordu Bayan Lemmer.

Âdem'le Kamber'in yatış saatleri değişik olduğundan, onlardan biri evde olsa da, kuşunun kafesini, yeni başladığı örgü modelini kaufhaus ucuzluklarından özenerek aldığı elişi torbasına koyup alarak çıkıyordu. Ümmühan'ı oyalıyor, besliyor, bebeğin gereksindiği temizliğini yapıyor, kendisini saygıyla dinleyen çocuklara Almanca bir şeyler anlatıyordu. Kimi sorularını açıklayamadığı durumlarda, yürekten bir sevginin yansıdığı yüzüyle,

— Okumalısınız sevgili genç beyler, diyordu. Geçen gün Ka.De.We.'de orta katı silme kitapla döşemişlerdi görmeliydiniz. Saatlerce bakındım dersem inanın. Kutsal Kitap'ı öyle gösterişli basmışlar ki, dokunmaya kıyamadım. Kapağı ceylan derisi, ya da Çin ipeğindendi. Yazılar da belli ki altın suyuna batırılmıştı. Aziz Georg'un canavarı yenişini temsil eden resme dalıp gittim. Atın yeleleri, kuyruğu canlı gibi kıpırdıyordu, inanın. Canavarın soluganlığı ile karnı inip çıkıyordu. Ne kadar isterdim babamın öyle bir kitabı olmasını. Babanızı, annenizi sevin çocuklar, onlar sizin için hep iyi şeyler istiyorlar.

Kamber, baştan ilgi duyduğu konularda babası ile annesi anılınca yüzü kararıyor, bulunduğu yerden bedeniyle daha öteye kayıyordu.

Âdem ise aynı duru ilgiyle "Sizin babanız var mıydı nineciğim?" sorusunu ortaya atıyordu.

— Vardı elbette, yavrum. Ben de sizin yaşınızda oldum. İnanmıyorsunuz, biliyorum. Haydi, çekinmeden gülebilirsiniz. Kamber, ayağa kalk lütfen, yaklaş. Arkanı dön. Bu boy iyi. Ceketin altından çıkmasın mı? Evet, doğru, bahara bitecek. Fakat havalar burada kolay ısınmıyor. Kuzeydeyiz. İlkten bunu bitireceğiz. Sıra sonra sizde... Kim bize kahve suyu koyacak? Elbette siz de içeceksiniz. Fındıklı çöreğimizi de pişirdik. Her şeyi büyük tepsiye koyunuz.

Çocuklar yaşlı kadınla evde yalnız oldukları o saatlerde rahat, şakacıydılar.

Ümmühan'ı oyunlarına katmak için, Frau Lemmer'in ördüğü yünden bir sap koparıp, ucuna renkli kâğıtlardan kıvırıp yaptıkları bir şeytan uçurtmasını bağlayarak, karyolanın üstünde çeşitli yönlere sallıyorlardı.

"Senin için doğdum bir kuşluk vakti. Annemin ılıklığı yiten gencecik vücudunu taşıdılar arka bahçeye. Yaban yoncaları sardı üstünü. Gömülürken bile kimse ilenmemiş genç ölüye diyorlar."

Küçük kız, zaman zaman giriştiği konuşma çabalarına sevinç çığlıklarıyla yeniden başlıyordu. Ağabeyleri de, gönüllendiriyorlardı onu bu isteğinde.

— Haydi bebek Ümmühan, cici Ümmühan, tut bak, yaklaştırıyoruz. Büyü de, ayaklan da, sana ne uçurtmalar yapacağız. Kuyruğu renkli, metrelerce uzun, başı kanalın bu yanında, ucu Doğu Berlin'de. Hey Âdem, bak, güldü bana, dehşet bir kız bu, gözlerinde elektrikler yanıyor. Uzaylı gibi, antenleri var.

İki erkek çocuğun bebek kız kardeşleriyle oynarken yoğunlaşan sevinçleri, sonlara doğru odayı çocuk parklarına özgü çığlıklarla doldurunca, Sarah'ın konseri de onlardan aşağı kalmayan bir doruğa yükseliyordu.

Frau Elfriede Lemmer, örgüsünün ilmeklerini, artık rahatlayan parmaklarının alışkanlığıyla atarken, çocuk topluluğunu, kuşunu, karyolanın parmaklıkları arasında devinen küçük ayacıklarıyla bebeği uzun uzun izliyor, kaygısızlığın, güvenin boy attığı bir anın içinde olmanın ona verdiği bütünlük duygusunu yaşıyordu.

"Her şey ne güzel Frau Schultze,"

diye düşünüyordu, kısık bir gülüşle.

"Bu çocukları, bu insanları tanıyacağımı kim önceden söylese asla inanmazdım. Varsın dışardaki benim Almanlar beni aşa-

ğılasınlar, buraya gelip gidiyorum diye. Tek bir kişi anlardı bu durumu, bana hak verirdi, o benzersiz beyefendi Herr Christian von Haabe. O yaşasaydı, gülümseyerek en doğru yorumu yapardı, biliyorum. Öldü. Burda oturuyordu, bu odada, kitapları, müzik çalıcısı tam benim nar çiçeğimin yatağının durduğu yerdeydi. İşte orda."

Yüreğinde derinden acı vurulmalar başlıyordu yaşlı kadının.

Çocukların kuşun sesiyle karışarak cıvıltılar yumağına dönüşen gürültülerindeki kaygısızlıkla hemen yatışıyor, karyolanın dibinde uzanan sedirin dayandığı çizgiden yukarı bakıyordu.

O ölüm gününde ilk kez gördüğü duvarda asılı fotoğraftaki genç güzel kadınla, delikanlılığın gölgesiz ışığını yüzünde taşıyan Herr Haabe'yi eksiksiz düşünebiliyordu.

Odanın eski durumunu çizen her şey renkleriyle boşlukta beliriyordu.

Üç dört parça eşyanın tenhalığını bozamadığı oda, soylu bir yalnızlığın dinginliğiyle çiziliyordu.

Güçlü bir içkinin bir yaz öğlesini anımsatan baharatlı kokusunun çevreye sinmişliği, adamın hayatındaki bilinmezliği yoğunlaştırırken, yaşlı kadının parçalanmış silik şeylerden oluşturup tasarlayabildiklerini ekleyerek boşlukları doldurmaya isteklendiriyordu.

"Onu tanıyabildim mi ben?" diye düşünüyordu.

"Bir kraldı sanki. Peki, hem Korkmaz Ailesi'yle bu denli kaynaşıp hem de Herr von Haabe'yi nasıl yürekten sevdim? Çok değişik bir kişilikti. Her şeyi anladığını açıklayan bakışları vardı."

Uzun zamandan sonra artık bir yakını gibi andığı seçkin, yaşlı adamı niteleyecek sözcüğü bulmanın onuruyla, düşüncesini, "Evet, o da severdi Korkmaz'ları," kararıyla pekiştiriyordu.

Oda, soluk kahve renklerinden kararmaya yüz tutmuş paslı altın yalımı ışıklardan sıyrılıp, şimdiki durumuna dönüşürken, çocuklar da çığlıklarıyla baskınlaşarak öne geçiyorlardı.

— Oma, bak neler yapıyor Berlin'in Nar Çiçeği. Bu ad yakıştı değil mi Ümmühan'a, siz ne dersiniz, Frau Lemmer?

— Güneydeki bir ağacın baharı olduğuna göre, çok uygundur.

— Kahve suyu ısındı. Sarah'a da biraz elma keseceğiz, izin verir misiniz? Çok öttü, bizimle oynamaktan yoruldu.

— Peki.

Çocuklar mutfağa yönelince kalkıyor, terledi mi diye küçük kızı yüzüstü koluna yatırıp bir eliyle de sırtını yokluyordu.

Bu dayanaksız varlığa değmenin içini kaplayan sevgi yükünden korkar gibiydi.

Çocukları nasıl sevdiğini yeniden düşünüyordu.

Bir geçmiş pazar gününe çekiyordu bu aşırı duygu yoğunlaşması yaşlı kadını.

Savaşın başlangıç yıllarında sanki önemli şeylerin yaşanmadığını kanıtlamak isterce tembel, algılama gevşekliği içine süzülen pazarlardan biriydi.

Johannes'le Gudrun'u alarak onlara önce ziyafet sayılabilecek bir Mittagsgedecke sunmaya karar vermişti.

Çocuklarının hep aynı şeyleri yeme zorunluluğu genç kadında zaman zaman suçluluk yaratıyordu.

Bu beklenmedik öğle yemeği, iki koca dilimin arasına bol salça ve yağla konmuş wurst, birer bardak hafif alkollü elma şarabı, üstüne sardırıp yanlarına aldıkları tatlı çöreklerdi.

Sosisleri iştahla yutan çocuklar, eve dönmemek, geziyi uzatmak için diretince bir yürüyüş tutturmuşlardı.

Kentin merkezinden öteye doğru uzuyordu yolları.

Havada sıcaklıktan gevşeyip uçuşan çiçek tozları savruluyordu.

İki yanı düzenli ağaçlar dizisiyle ayrılmış geniş kaldırımların uykulu sessizliği içinden yürüyorlardı.

Gösterişli kapılardan içeri bakımlı bahçelerinden girilen, yeşilliklerin nefti nemli gölgelerine çekilmiş villaları beğeniyle izleyip aralarında konuşmadan ağırlaştırmışlardı adımlarını.

Çevrenin alışmadıkları varsıl görkemi, çocukları kendiliğinden yatıştırmış, sorularını annelerine ancak duyulacak bir sesle yöneltmeye başlamışlardı.

İkinci katındaki geniş mermer balkonu konsol çıkışlı, altı kanattan oluşan ak panjurları sonuna değin katlanarak açılmış villada, ötekilerdeki kimsesizliği bozan bir kalabalığın kaynaştığını görünce durup bakmaya başlamışlardı.

İçersi çocuklarla doluydu.

Yaşları dört beşle, on on bir arasında değişiyordu çocukların.

Yalnız yaşlarındaki görünür ayrıma karşın kafaları sanki boyları eşitmişçesine aynı düzlemde bir öne bir arkaya gidip gelerek yok oluyordu.

Sesleri artıp eksilen bir uğuldayış gibiydi.

Görüntülerin aralıksız yer değiştirmesi başdöndürücü bir hızdaydı.

Hiçbirinin yüzü görende yer etmeden yerini bir başkası alıyordu.

Bulundukları noktadan izlediklerine genç kadın şaşkınlıkla bakakalmıştı.

Bir anaokuluna benzetilecek düzende değildi olanlar.

Gereken bir süre bir şey için bekletilmek amacıyla oraya sığındırılmış, bırakılmış olmalıydı çocuklar. Akıllarının ermediği bir bilinmezin sakatlayan tedirginliğiyle büyük yayımlı balkonun açıklığında kaynaşıp duruyorlar, bir dakikayı bile kapsamayacak bir süre içinde dışarda kalamayıp içeri akıyorlardı. Kimileri ağlamaya yatkın bir sesle konuşuyorlar, kimileri ürkütülmüş bir anlamın yer ettiği bakışlarıyla çevreyi tanımaya çalışıyorlardı.

Birden aralarında ak sarı mısır püskülü sarısı saçlı bir kız çocuğu belirip, "annemi istiyorum" dediğini sandıracak sözleri bir ezgi düzeninde yineleyerek iki kez görünmüştü.

Frau Lemmer, ak mermerden, dikdörtgen kesimlerle yükseltisini çevreleyen geometrik çizimlerle süren duvarı tamamlayan demir parmaklıkların ordan, bu çocuk kalabalığını, nedenini çözemeden hüzünlenerek izlemişti.

Ertesi gün patronu, Isolde Fischer'e, çocuklarıyla Rosenegg'e yaptıkları gezide rastladıkları bu durumun ne olabileceğini sormuştu. Bayan Fischer,

— Çocuklar mı? demişti, bir sürü çocuk yani?.. Okul değildi diyorsunuz... Hımm... Bilemem Bayan Lemmer, belki de...

Yaşlı kadın, şimdi Kamber, Âdem, Ümmühan'ın mutluluk dolu oyunlarından etkilenerek, Rosenegg'e dek uzanan geçmiş-

teki bir pazar gezintisinin çocuk yüzlerini acıyla anımsamıştı. Konuşmaların Almanca olmadığını da yıllar sonra savaş günlerinde annesine seslenen ak sarı saçlı küçük kızın yakaran söyleyişiyle çözmüş olduğuna karar veriyordu.

Çocuklara dürüst davranamayan bir dünyanın büyüklerinden olmanın acısını ancak şimdi açıkça duyuyordu. Sonraları yazılan, söylenen o korkunç şeyler gerçekten çocuklara yapıldıysa, diye düşünürken, daha derine inmekten kaçınıyor, el yordamıyla da olsa, böyleydi diye anlatılanları sözcüklere aktarmak istemiyordu.

Ardından Ümmühan'ı kucaklıyor, fanilasını değiştirirken küçük kollarını, yeterince belirmemiş süt akı omuz başlarını, değmekten kaçınan bir hafiflikle okşuyordu.

Âdem'le Kamber ısıtılmış suyu, kahveye ekledikleri sütü getirdiklerinde,

— Eee, güzelimizin sütünü içmiyoruz umarım, diyordu. Onun yağ oranı ayrı biliyorsunuz. Karıştırmadık, değil mi Kamber?

— Yok, bayan Lemmer, Ümmühan'ın olan her şeyi siz dün dolabın ayrı bir katına koymadınız mı? Bana da Türkçe yazdırdınız, ellenmeyecektir, diye?

— Unuttum Kamber, yaşlılık işte.

Sonra tatlı çörekleri sıcak kahveye batırıp, damaklarında eritip tuta tuta yemeye başlıyorlardı. Frau Lemmer'in çöreklerini de, pastaları gibi beğeniyorlardı çocuklar.

Yıllar öncesinden çekilip saklanmış, aile albümlerini süsleyen, her bakıldığında mutlu anların özlemle anılan fotoğraflarındaki gibi görüntülerle yüklü günler geçiriyordu Frau Lemmer.

Yaşlı kadın ara ara tüm bu pürüzsüz saatlerin güçlü duyumu içinden,

— Çocuklar, sevgili çocuklar, diye konuşuyordu onlarla. Sizi hiçbir şey engellemesin. Bolluk, mutluluk içinde yaşayın. Tanrım, lütfen beni duy, onları koru, bağışla.

Yaşlı kadının söylediklerinin, oyunlarının içinde ayrımına vardıklarında birden sevinçle, ilgiyle dikiliyorlardı karşısına.

— Evet, Frau Lemmer, bir isteğiniz mi var?

Bekledikleri uyarıyı alınca da yaklaşıyorlar, yaşlı kadın hışırdayacak sanısını veren kuruluktaki elleriyle onların yanaklarını hafifçe okşayarak,

— Bir isteğim yok, genç beyler, teşekkür ederim, diyordu.

Oda yine sevinçli devinimler, haşarılığın gemlenmez coşkusu, kuşun, çocukların şakımalarıyla doluyordu.

Kocasının yasal izinlerinin çıkar yollarını bulduklarını, kısa bir süre sonunda da işlemlerin sonuçlanacağını Güldane Korkmaz'ın söylediği o akşam yaşlı kadın konuyu yeterince kavramamıştı.

Yemek masası düzenlenirken, günün ayrıntılı dökümünü yaparken, şakalaşacak sözleri bulmakta karı-koca birbirleriyle sanki yarışıyorlardı.

Âdem bu canlılığın dışında olmaktan hoşlanmayarak,

— Anne bugün ben, Ümmühan, Kamber ağabeyim oynuyorduk, o konuştu, inanın, konuştu. Sarah da burdaydı, o da duydu. Şarkı söyledik, masallar anlattık, Ümmühan da bizimkilere benzetmeye kalkıp, diller serdi, duymalıydınız.

— Kamber, sahi mi, sen bir şey söylemiyorsun oğlum, ne yaptı kız kardeşiniz?

— Âdem diyorsa baba, eksik bir şey yok, konuşmaya başladı.

Kamber babasına bakmamıştı.

Frau Lemmer, uzlaşmaz tutumunun koyularak Kamber'i sardığını görmenin tedirginliği ile gerginliği dağıtmak için,

— Size, şarkılarınıza konuştu Kamber, dayanamadı demek ki, bebeğimiz. Sarah'nın gevezeliği de baş şişirdi demiştir. Sevgili Gildane, bu kış son aylarda nerdeyse uykusunda da ötecek. Ben bugün çıktım, bir iki şey aldım. Yazı getirmiş yine büyük mağazalarımız. Ucuzlukları başlatmışlar. Kocaman duyuruları caddeleri kesiyor. Königliche Moden. Damen une Herren. Ben böyle sözleri ne zaman duysam, ilk başta çözemiyorum, ne anlamadır?.. Sonra, kralca bir giyime özendirmelere kalktıklarını görüyorum. Gülünç şeyler. Her şeyi nerdeyse dörtte bir fiyata indirmişler. Bu memlekette ne satın alsa insan hep aldatılmış sayacak kendini. Evet bizlere her şeyin yasalara uygun işlediği öğretildi. Ben bunu inandırıcı bulmuyorum. Otuz Mark'a aldığım bir şey birden beş Mark'a

iniyor. Yasalara uygundur belki, evet, ama yasalar çok karışık demek ki. Benim bunları anlamama da vaktim, bilgim olmadığı da açıktır.

— İyi ki söylediniz, sevgili Lemmer. Uzun cumarteside çıkalım Selman'cım... Artık izinleme hazırlıklarına girişmeliyiz. Hacer'le ağası Hüseyin, kocası İsrafil, çağırdılar mı gelin diye, haberler hayırdır. Yok, çatınma, vallahi içimi daraltma, olacak bu iş. Annemgillere, sizinkilere alınacakları, listeleyelim. Değerli Frau Lemmer, siz de keşke bize katılabilseniz, hediyeler alacağımız gün. Berlin'in girdisini çıktısını onca yılda öğrenemedik. Şöyle göğsümüzü gere gere, uzun bir urlaubreise yapacağız.

— Almanlar gibi, desene anne. Urlaubreise... Size bir de araba gerekir.

Birden, umutla beklediği haberin yerinde duramazlığıyla konuşan Güldane Korkmaz, Kamber'e toparlanıp dikleşerek çevirmişti gözlerini.

— Söylediklerini duymadım sanma. Uzun etme. Yemeği çarçabuk yiyip, Weeding'e gideceğiz hep beraber. Çünkü sizin için de fikirlerini alacağız. Bizden çok bilgilidirler. Almancaları iyi. Türk tercüman kullanmadan, yabancı devlet kapısındaki her işlerini çözerler. Senin okul işlerini, aklımızın ermediklerini, bu gece söyleşelim isterim.

Genç adam karısıyla oğlunun Almanca süren konuşmalarını dinlerken, masadaki un helvasından herkesin önüne eşit ölçülerle koymaya başlamıştı..

Frau Lemmer, Kamber'in yüzündeki gölgelenmenin artışından, annesine yanıt vermeye girişir gibi olup caydığını görmüştü.

— Haydi Feride hanım, gözünü seveyim haydi anacığım, helvayı geçende sevmiştin, yeterlere kalkma. İştahına bugünlerde körük vereceğiz. Çünkü yemeğe olmazlanırsan bizimkiler memlekete gittiğimizde ziyade gücenirler.

Genç adam elini sırtına koyup yaşlı kadını biraz sararak kendine çekmiş, sanki daha iyi anlatabilmek için tek tek sözcükleri sıralıyordu:

— Kalk gel bize, anacığım, şu oluru bu oluru ko bir yana, e mi... Dünyanın hali olurla olmazı eşgötürmekle düzelmez. Olura daha çok geçit ver.

Güldane Korkmaz, iç durulmasından silkinmek isterce,

— Geleceksin, sevgili Lemmer, geleceksin elbette. Bu sübyan ne eder, Alman ninesi de yanında olmalı, bunu söylüyor Selman.

— Sizin sorun, oturma izni işi çözüldü mü bayan Gildane? O zaman Türkiye'ye gidebileceksiniz.

— Elbette. Bu gece döndüğümüzde neredeyse gidiş tarihimizi bile seçeriz birlikte.

— Memlekete varınca kızım için bir fidan dikeceğim. Doğumuna denk düşüremedik ya, neyse, gecikmeli de olsa dikeceğim.

Büyükler yemeğin sonuna doğru günün olanca yorgunluğunu silen sevinçlerini içlerine sindirmiş gibi bir an sessiz kalmışlardı.

Anneleri Âdem'le Kamber'i bayramlıklarını giymeleri için uyarınca,

— Benimkinin kolları kısaldı, anne, diye düz bir açıklamayla yanıt vermişti Kamber.

Kadın sevgi dolu bakışlarıyla oğlunun gözlerini arayarak,

— Kamber'ciğim, oğlum, bu gece uslu ol, dikbaşlılık etme, beni üzme, sana yeni takımlar alacak annen. Biz kendimiz için bir şey beklemiyoruz ki... Haydi Âdem'le elinizi yüzünüzü yıkayın, saçlarınızı tarayın, biz de toparlanalım. Haydi lütfen yavrum.

Frau Elfriede Lemmer de aylardır onlarla birlikte tadını sevmeye başladığı Türk kahvesini bitirince, genç kadın üstlerini değiştirmek için kocasıyla arka odaya geçtiklerinde, ayağa kalkmış, pencereye doğru birkaç adım atmıştı.

O akşam birden oda çok büyük gözüktü Frau Lemmer'e.

Karyolasında, Sarah'ın atlayışlarındaki gevrek seslere eş çıtırtılar taşan bebeğe yaklaşınca küçük kız hemen güldü yaşlı kadına.

Hayatındaki her şeyin yeniden anlam kazandığı bu önemi başlatanın, bu tüysü uçuculuktaki gülücük olduğunu anladı yaşlı kadın.

Çevresindeki dönüşen, oluşan her şey, Ümmühan bebekle değerleniyor, eşanlamlı oluyordu.

Bir süre mutluluğun durulmuş, saydam aydınlığı içinde duydu kendini.

Bunun onda acı çekmeyle koşut bir duyarlık yarattığını sezerek yeniden baktı bebeğe.

Dışarıdan Zoobahnhof'a giden bir trenin gürültüsü duyuluyordu.

Pencereye iyice yaklaştı.

Batı yönünde kalan pembe mor bir ışık şeridinin gecenin koyuluğunda yenip bitişini, silinene değin izledi.

Bu oda, bu kent çok büyüktü yaşlı kadın için.

Bu ayrıma önceleri bu denli somut varamadığını anladı.

Tek başına konuştu:

— Gidiyorlar demek ki... Gidecekler elbette. Kendi ülkeleri, kendi toprakları, kendi insanları. Fakat anlıyorum ki, inanmamışım gideceklerine.

— Sevgili anneciğimiz, işte bak, ne giyim ne süs bizde... Öyle seviniyorum ki. Son günlerde hiç inancım kalmamıştı oturma izni alacağımıza.

Yaşlı kadın konuşmaya döndüğünde, karı-koca ve oğullarını o büyük oda kapısının dikdörtgen çerçevesi içinde güleç bir yüzle dururlarken gördü.

Güldane Korkmaz, kırmızısı bol pazen giyimi, saçlarını topladığı mavi ipek eşarbıyla, Selman Korkmaz, o akşama değin yaşlı kadının görmediği lacivert üstüne ak çizgili, altı düğmeyle çapraz kapanan pantolon takımı, yakasız ak mintanıyla, çocuklar iliklendiğinde etek ve yaka bölümleri gerilen küçülmüş ceketleriyle sabun kokularını uzaktan duyuran temizlikleriyle ordaydılar.

— Şıksınız hepiniz. Bu güzel haberi almaya da ancak böyle gidilir, değil mi sevgili Gildane. Merak etmeyin lütfen, biz üçümüz siz gelene kadar ne güzel saatler geçiririz. Tedirgin olmayın, rahat edin. Weeding için bir aktarma yapacaksınız sanırım.

— İsterseniz Selman mutfaktan televizyonu getirsin buraya. Bakıp eğlenirdiniz.

— Lütfen, sakın istemiyorum, teşekkür ederim. Bebecik, Sarah, ben üç gevezeyiz, konuşup dururuz biliyorsunuz, zaman geçiverir...

— Sobayı doldurduk. Buralara da bahar tez gelmiyor. Şimdi bizde kayısılar çiçeğe durmuştur.

— Değil mi, bahar uzak bir yerden yola çıkıyor. O zaman bekleyeceğiz.

— Evet, ninemin dediği doğru, değil mi Kamber abi... Güneş doğudan doğar, burası batıdır. Öyleyse, güneşin uyku evi burası, uyanıklık evi bizim orası.

Genç kadın, Âdem'in başını okşayarak,

— Neler de bilirmiş bu delikanlı, dedi. Geç kalmayız Frau Lemmer. Haberleri alalım, hazırlıklar başlıyor. Altıncı bilemedin yedinci ayda yoldayız, unutmayın. Size büyük bir bavul gerekli. İlk alışverişte satın almalıyız.

Genç kadın birden olduğu yerden koşarca gelip yaşlı kadına sarılıp iki yanağından öpüverdi. Selman, Âdem, hatta Kamber sırayla,

— Ne oluyor ki, Weeding Batı Almanya'da değil anne... Mutti... deyince,

— Oldu, haydi, çıkıyoruz, yanıtıyla döndü onların yanına genç kadın.

Oda kapısını dolduran canlı görüntüleri silindi.

Dış kapı kapandı.

Frau Lemmer deminki anlık kucaklaşmanın genç kadından yansıyan sıcaklığını, gülsuyuna karışmış tarçın kokusunu, epeydir olmadığı kadar derinden duyumsadı. Onu saran diri kolları, yüreğin atışını, güzel gözlerdeki, arada beliren "ya izin işi olmazsa" düşüncesinin kuşkulu gölgesini, genç adamın oğullarının arasındaki geniş, sağlam duruşunu, yakasız mintanının yüzündeki güçlü çizgileri ortaya serişini, Âdem'in uzun düz kirpiklerinin süslediği açık bakışlı gözlerini, Kamber'in o dayak gününde aldığı yaranın şakağındaki kızıllığı hâlâ sönmemiş ince çizgisini görmeyi sürdürdü.

Sarah ötmeye başladığında, sesiyle ona katılmaya çalışan bebeğin karyolasına eğilip, sırtına boynuna yavaşçacık dokunduru p terleyip terlemediğini anlamaya çalıştı.

Mutfağa gidip bebeğin uyumadan içeceği mama biberonlarının kaynatıldığı metal kabı çıkarıp tezgâha bıraktı.

Âdem'le Kamber'e mutfağın tek bir duvarı baştan sona ayrıl-

dığından, günün moda şarkıcı resimlerini, araba modellerini yapıştırmışlardı yataklarının üstüne.

Bir de bilmediği bir ülke haritası orda büyük bir yer kaplıyordu.

Haritayı gördüğünde, çocuklara neresi olduğunu sormaktan kaçınmıştı.

Gerçi yazılar Almancaydı ya, adları anılan kentleri hiç bilmiyordu.

Televizyon üstüne koydukları, nerden bulunduğu belirsiz, Federal Almanya'nın ünlü iki futbolcusunun kabartma fotoğrafları da alabiliğine sevimsizdi.

Başları bitişik iki küçük yatağa baktı.

Mamayı sütle iyice karıştırıp, küçük bir topağın bile kalmamasına özen gösterdiğinden, bu işe olanca dikkatiyle verdi kendini.

Alttan alta uç veren bir tepkinin yalın bir dehşet duygusuna dönüştüğünü seziyor, ama engelleyemiyordu.

Yılgınlığı bir başka amansız durumla karşılaştırarak örtüştürmesi gerektiğini düşünürken, artık bunu yapmakta son kerte acemileştiğini anlayıvermişti.

Çok önceleri, kendine başarılı kaçışlar bulurdu.

Güçlü etkilenmelerden, yaşlılığın köreltici düzlüğüne yavaşçacık çekilirdi.

İlk kez duyguların, ayırt edişlerin başlangıcını açan olayı aranırken, Herr Christian von Haabe ile rastlaşması çıkıyordu hep karşısına.

Adamın anlattıklarıyla, girdiği duyarsızlık döngüsü kırılmıştı.

— Değerli Bayan Lemmer, bizim benzersiz bestecimiz Ludwig van Beethoven çalgı müziğini en yüksek noktaya çıkarmıştır. Ben size birgün, onun piyano parçalarını dinleteceğim. Beğeneceksiniz.

Böylesi konuşmalarıyla hem şaşırtıcı, hem unutulmaz kılmıştı kendini.

Mamanın kıvamını anlamak amacıyla bir kaşıkla porselen tabağa akıtırken, içindeki oluşmasını sürdüren korkunun tekdüzeleşen kesinliğiyle irkilmişti.

Bu düzlüğün kader sözcüğünü anlatabilecek soğukluğunu duydu tüm bedeninde.

Durup, eksik bir şey var mı diye yaptıklarını gözden geçirdi.

Bu gecenin mama işlerini önceleri de yerine getirirken, hiçbir şeyi ayrıca kollamaz, düzenli, rahat davranışlarla mama, su, silmek, gecelik giydirmek, uyku söyleşisi sıralamasıyla Ümmühan'ı keyifle uykuya hazırlardı.

Biberonu doldurup, ak tülbenti de alarak, koşar adımlarla çıktı mutfaktan.

Küçük kızı kucağına alıp, mamayı içirmeden önce derin bir soluk aldı.

Mama örtüsü diye ayırdıkları, küçük köpeklerle, tenis oynayan çocuklar resmedilmiş uçuk pembe basmayı, karyolanın altındaki dar çekmeden çıkardı.

Gerekli şeyleri yerleştirmek amacıyla, hafif dengesiz sehpayı koltuğun yanına çekti.

Yeniden mutfağa gitti.

Çocukların yataklarının bittiği duvar üçgenine çakılmış raftaki radyodan bellediği bir istasyonu açtı.

Bunu kaç yıl önce çok eskiden, yalnızlığına yeni başlarken kendi kendine öğrenmişti.

Geç saatlere kadar, söze dayanmayan bir müzik yayını yapardı o istasyon.

Bir orkestra her tür müziği sanki tüm çağıldayışlarından, derin eslerinden, dinlendirici gezişlerinden arındırıp üstelik tüm bestecilerin biçimlerini de üst üste bindirir, aynı bezdirici anlama indirgeyip çalardı.

Bıraktığı yerden başlayan müziğin bir ölçü daha azalarak odaya ulaşması, yaşlı kadını yatıştırır gibi oldu.

Şarkı mırıldanmaya girişip caydı.

"Sarah'ı da örtmeliyim, uyumalı o da," diye uyardı kendini.

Kuşun yazmasını örttü.

Küçük kızı aldı, koltuğuna oturup, dizlerine mama bezini serdi, bebeğin başını içme eğimine en doğru noktaya getirene değin, yastığıyla yavaşçacık yükseltti.

Parmak uçlarını saç lülelerinde gezdirdi.

— Açız değil mi meleğim, ah bu küçük peri kimleri şaşırtmayacak bu dünyada. Oması onu doyurur. Bu kuşa ne demeli, seni kıskanıyor olmasın? Dün gece aklıma geldi bu. Bak indi tü-

neğinden. Bir meleği bir kuş bile kıskanır, ayıplanmaz. Böyle bir torunum olacağını asla düşünemezdim. Alnını silelim. Yavaş, yavaş, hepsi senin. Bu ay sonu vitaminlerini biraz daha artırmalı, büyüyorsun. Gildane anneciğin çok akıllıdır, küçüğüm. İyi, doğru olan her şeyi öğrenmek isterim diyor bana. Dur bakalım, görüyor musun, yine bir uçak. Ben uçakları hiç sevmem. Uçağa da hiç binmedim. Sen yakında bineceksin. Herkes gibi trene, tramvaya, otobüse filan bindim. Fakat buralarda herkesin kolaylıkla binemeyeceği bir şeye de ben bindim, atlı arabalara. Hele atların başlarını kısarak çalımla tırıs gitmeleri... Sıkılmadan bir saat onlara bakabilirim. Senin köyünde de vardır atlar. Gittiğinde görmelisin, dokunmalısın. Karınları sanki hep titrer. Doydun mu meleğim? Biraz dibinde kalmış. Bu gece ölçüde ben yanılmış olabilirim.

Yaşlı kadın, bebeği yatırıp, geceleri giydirdikleri uzun kollu, alttan iliklenip bütünlenen pazeni giydirmeden önce, temizliğini yaparken, göbek noktacığına gülerek baktı, eğildi öptü.

Mutfağa her şeyi taşıyıp, içme suyunu özel bardağı ile getirdiğinde küçük kız uyumuştu.

— Çok eğleniyor. Çevresindekileri görüyor, anlıyor, oynuyor. Sağlıklı bir yavrucak. Tanrı korusun onu. Eğlence yorgunu değerli bebeğim, uyu.

Radyo, dinleyicisinin ancak istediğinde duyabileceği kulak alıştırıcı müziğini sürdürüyordu.

Kuş, iniş çıkışlarını kesmişti.

Yaşlı kadın örgüsünü torbasından çıkardı.

Elişlerini, evine çekilirken artık kendi bölümüne taşımıyordu.

"Nerdeyse," diye düşündü, "bir yatmadan yatmaya gidiyorum evime. Geçtiğimiz gün kapıcı Ranke geldiğinde beni bulamamış. Gudrun'a telefonda, evde olmadığımı söylemiş. O da, 'Bu kadar geç bir saatte de mi?' diye sormuş. Bu adam bunları gözüme baka baka, tek tek anlatmaktan keyif alıyor. Geç saatte dedikleri de akşam, altı buçuk yedi. Arada gündüzleri evde kalıp bu telefon beklemelere kalkmasam, Korkmaz Ailesi'nde yaşıyorum sayılır. Beni gereksiniyorlar. Görüyorum. Gudrun ayda bir de olsa, niçin arar beni? Sevgiden

mi? Fakat sevdiklerimizi özleriz. Çok şey yapmak isteriz birlikte... Hani evleneceğini dolambaçlı yollarla nedense saklayıp beni doktora götürdüğünde, ne bakışlarında, ne sesinde, ne de yeraltı ulaşımında yan yana otururken ana-kız olarak birbirimize değişimizden bir sevecenlik akmıyordu. Yürek çarpıntılarım var dediğimde, 'Ah mutti, bunu daha önce söylemeliydin,' derken sıkıntılı görünmüştü."

Kızının hoşnutsuzluğu, hastalık olasılığının acı vermesinden değildi. Her şeyi kendi bildiğince düzenlemişken, "Bir engel istemiyorum, kesinlikle, lütfen doktor," der gibiydi.

Annesine yönelik aldırmazlığının bir an önce ilkelere uygun bir sevgi görünümüne geçmesiyle rahatlayacaktı.

"Benden tam anlamıyla kurtulmak istiyordu," diye düşündü yaşlı kadın.

Savaş gazisi bir babadan bağlanan aylık, hizmet işçisi olarak aldığı emeklilik, yeter de artar bile annesine, diye düşünmüştü Gudrun.

Şimdi açıkça biliyordu yaşlı kadın. İçinde hiçbir esin taşımayan ana-kız ilişkilerinin özellikle kızı yönünden sevgiyle uzaktan yakından bir ilintisi yoktu.

Çok eskilerde yaşadıkları, andığında çocukları diye yüreği dirildiği, sarılıp yanaklarını öperken ateşini kendiliğinden ölçtüğü o küçük kız bilmediği bir yerlere gitmişti.

Tıpkı kendisi gibi.

Şimdi, ılık bir uyku havasının dalgalandığı bu odada, bir oğlan çocuğuna yün ceket örerken, kızıyla iletişim kuramayışlarının nedenlerini çözemeyeceğini anlıyordu.

Gudrun'un sevgisizliğinin kökenlerini ayrıştırmak, onun kendisini sevmiş olduğunu bir yerlerden bulup çıkarmak için ne zorlu bir umutla direndiğini de biliyordu. Telefonla aramasına, şimdilerde duyduğu ilgisizlik, eski tedirginliğiyle yer değiştiriyordu.

Bu tür yorucu düşünceler epeydir kafasından silinip gitmiş olan Frau Lemmer, bu gece mutfakta üste çıkıveren duygu tortularının acı bir salgı gibi damarlarına yayıldığını, nerdeyse bir nesne diyebileceği o boğuntunun yutağına ulaşıp solumasını tıkayacağını sandı.

Koltuğundan kalktı.

Küçük kızın karyolasına eğildi.

Bebeğin uyuyuşundaki dinginlik, şaşırttı yaşlı kadını.

Yürek biçimli dudaklarını ara ara yoklayıp yanaklarında gamzeler açtıran gizemli gülücük esintilerine baktı.

Yatırmadan yastığına serdiği pamuk tülbentin kaymaması için uçlarını sıkıladı.

Bir hafta önce bitirdiği bal peteği örneği ak siresatenle kapladığı Ankara yününden yorgancığı indirdi koltuk altlarına.

Yapının damını yalayarak peş peşe iki uçak geçti.

Radyonun sesi söndü.

Sonra yaşlı kadının bile "Bu odur" diyebildiği ünlü bir parçaya geçti orkestra.

Orman, genç kızlar, delikanlılar hora tepiyordu. Ham tahta masalarda bardaklar hasadı kutlamak için doldurulmuştu. Yavaşça geldi, elini tuttu, unutulabilir mi?

Örgüsünü dizlerine serdi.

Âdem'in üstünden ölçerek kestiği kâğıt kalıba ölçtü.

Kollarıyla sırtı örgüde bütün çıkarıyordu.

Önünü ayrı başlayacaktı.

Dirseklere deri takmaya kararlıydı.

Böylece mağazadan alınmış havası verecekti bu cekete. Âdem'le Kamber, mağazalardan satın alınan şeyleri önemsiyorlardı.

Aynı deriden düğmeler de bastırabilirdi.

Yaptığı işle uğraşırken, ürküntüsü hafifledi.

Önceden Kamber'e yüksek yakalı bir kazak örüp armağan etmişti.

Başta hiç giymemişti çocuk onu.

Hurşit Amcalarına gittikleri gün annesinin zoruyla giyip konuklukta ne gibi övgüler aldıysa, bu kez de üstünden uzun süre çıkarmamıştı.

Bir çamaşır günü annesinin üstelemesiyle ancak değiştirmeye razı olmuştu.

— Bu bize dil açmaz oğlan, "Bunu bana Alman ninem ördü" diyerek şişiniyormuş. Sizi çok seviyorlar. Hele şu avuç doldurmaz kıza bakın. Geçen akşam ben mamasını vermeye kalktım ağız göz diliyle sizi tutturmalarını göreydiniz. İçmez de içmez.

Yaşlı kadın, kuşun tünekten inerek su içtiğini, kafesin titreyişinden anladı.

Selman Korkmaz kafesin asılması için oraya, toplama tahtalardan bir askılık yapmış, üstüne bir de gözboncuğu iliştirmişti.

Sarah'ın keyfi, ötüşündeki coşku, şimdiye değin olmadığı gibiydi.

Oğulları kuşa nasıl davranacaklarını babalarının öğütleriyle öğrenip bunun dışına hiç çıkmamışlardı.

Bazı günler bırakıyordu gözü arkada kalmadan Sarah'ı çocuklarla.

Kamber'le Âdem'in söz dinleyişlerindeki uysallık, hüzün veriyordu ara sıra yaşlı kadına.

Masanın yanına gitti.

Hangi gereksinmeyle masaya geldiğini o anda unuttu.

Yerine dönerken, su içmek için kalktığını hatırladı, suyunu içti.

Dışarda kat sahanlığında birileri bağırmaya yakın bir yükseklikte konuşuyorlardı.

Sesler üst üste biniyordu.

Yaşlı kadın evde bulunmayışıyla bu gürültülerin bağlantısı olabilir diye, ayak uçlarına basarak, geçeneğin sonuna vardı.

Sesler açılmıştı.

Meister Hoffman'la karısı kapıcıyla ağız dalaşına benzer vurgulamalarla giriş katındaki kiracı öğrencilerin kişiyi Almanlığından utandıracak şeyler yaptıklarını, doymazlıkla anlatıyorlardı. Dün iki tanesini kriminal polis aramıştı. Bugün kapıcının içeri girmek istemesi üzerine öğrenci kızlardan birinin "Çıpla-

ğım herif, görmüyor musun?" diye haykırarak ona hakaret ettiğini, bir hafta önce kapısına da "Hausmeister Maximilien Adolf Hitler Ranke" yazanların da o piçler olduğunun böylece açığa çıktığını söylüyordu Herr Ranke.

Hausmeister köpüren sesini salıvermişti:

— Ben Adolf... Düşünün... Aşağılanmak için bu adı kapıma yazmalarının yeteceğine inanmış çürüyen bir genç kuşakla baş başayız... Oysa şeref duyarım... İki kere iki dört, büyük şeref duyarım.

Karı-koca adamı pohpohluyorlardı.

Fakat genç öğrenci bayan bütün bu sahneleri oynarken, tanıklık edecek gerçek bir yurttaşın çevrelerinde bulunmaması yüzünden Bay Ranke'nin asla caymadığı düzen ilkelerine uygun yöntemleriyle, bu olayı yasalar önüne çıkarabilmesi için yardım istediği anlaşılıyordu. Bir ara, kendi adının geçtiğini duydu, ikirciklendi.

— Ha, şu Lemmer... yaşlı kadın...

Kendisine Bayan ekinin sonunda hep adıyla konuşmuş bu kişilerin, yokluğundaki anışlarının küçümseyen anlamıyla acı duydu.

Sesler indiğinden, öteki anlatılanların örtük bir kapının ardından duyulması güçtü.

Nasıl davranmalıydı?

Kapıcı kapısını çalarsa ne yapmalıydı?

Kestiremedi.

Akşamın geceye kol verdiği bu saatte yaşlı kadının dışarda olması yadırganacaktı.

"Beni arasız denetliyor bu adam," diye düşündü.

"Kapımı açmak zorundayım sanki. Niçin böyle fakat? Bin kez sordum kendime. Niçin, niçin, niçin? Uslu uslu açtım hep. Kolay değil çünkü. Yaşlı bir Alman kadın yalnız yaşıyorsa, yok, yoksul sayılan herhangi bir Alman yalnız yaşıyorsa, kapısını en çok beş on gün kapalı tutabilir. Bir hafta sonu kırarlar, ya da belki bir hafta başı. Bundan ötürü, kapıyı açıp gelene görünmeli, onun onayını almalı, evet, henüz daha hayattaymış anlamında, sonra da kuytuluğuna sinmeli."

Konuşmalar kesildi.

Kapıcının hızla indiğini duydu.

İçeri döndü.

Küçük kız uyanmış, neşeli çığlıklarına başlamıştı.

Yanına gitti.

Yaşlı kadına kara bir ışıltı yumağı gibi devingen gözleriyle, uzun kirpiklerinin gölgeleri içinden bakıyordu.

— Suyunu içmedin yaramaz, dedi. Görüyorsun ki düzenli bir bebeksin. Şimdi getiriyorum kraliçem. Hazinem...

Suyu içerken, çocuğun yutuşla gülme arasında oynayan ağzından, akan damlaları özel küçük elbeziyle sildi yanaklarından.

Bebeğin uykusu dağılmıştı.

Son günlerde, uyanıkken yaşlı kadını yanında bulmak alışkanlığı edindiğini, onu göremezse hırçınlaştığını bildiğinden, yapacağı işleri için koltuğunu karyolanın yanına taşıdı.

Elini uzattı.

Bebek iki eliyle serçe parmağını kavradı yaşlı kadının.

— Masal perisi, güçlüymüşsün de üstelik. Fakat uykunu bölmemeliyiz, hazinem. Sana ninni söylemeliyim. Uykuya çağıran ezgilerin en unutulmazını. Bir çocuk için, onun masallara düşlere inanması için ninni gereklidir.

Örgüsünü dizlerine bıraktı.

"Bu gece sırtı bitiririm," diye düşündü.

Küçük kız yastığına serili tülbenti ıslatmıştı, mamasını içerken.

Yeni bir tane getirdi.

Bebeğin güzelim başını avcunda tutarken, bildik duygu yokladı.

Bu güzel varlığın yakınında olmak, derinden sarsardı hep onu.

— Sevgili çiçeğim, ninen seni rahat ettirecek. Ninni söyleyeceğim. Sen iki dilden iki ninnisi olan bir bebeksin. İki de ülken var. Belki oralarda da büyümeyeceksin. Dünya güzeli bir genç kız olduğunda, bu göksel güzelliğinin kaynağı nerdendir, yabancılar bilmeyecekler. Bak baban, memlekete gidince senin için bir fidan dikecekmiş. Yapraklandığında sen yaşını çoktan geçmiş olacaksın. O da göz kamaştırıcı çiçeklerle bezenecek. Ağaçlar, çayırlar insanları uysallaştırır. Geçimsiz dülger Willibald Amca da öyle derdi. Ben onu çok yaşlı bulurdum. Yandan örgülü saçlarım, kır-

mızıdan bir atkım, konçlarından çekip giydiğim galoşlarım vardı. Peksimetimi cebime koyup babamla şöyle cumartesi dolaşmasına çıkardık. O gün tüm kapı önleri, avlular, bahçeler yıkanır, arıtılırdı. Perdeler yarı açık olduğundan, geçtiğimiz evlerin içini görmek için ikide bir sıçrardım. Babam beni unutmuş gibi davranırdı. Ben onun bir önüne, bir arkasına geçerek şarkılar söyler, sıçrar, sekerdim. Çevremdeki yaşlıların içinde afacanlıklarımı gemlemezdim, oysa şimdi ben, onların hepsinden bin kat yaşlıyım.

Bebek, parmağını tutmayı sürdürüyordu. Söylenenleri anlıyormuş gibi kıpırtılarla dinliyor, sesi sesli harfleri çıkardığını sandıran ünlemlerle inip çıkıyordu.

Frau Lemmer ninniyi söylemeye girişirken göğsü birden hıçkırıkla sarsıldı.

Ağlama isteği belirmeden üst üste hıçkırdı.

İki eliyle, ipeksi parmaklarıyla onun ancak bir serçe parmağını tutabilen bebeğe döndü.

— Yok canım, ağlamayacağım. Mutlu olmaya da alışabiliyor insan. Bekliyorum.

Ninninin ilk dizesini sözsüz ezgisiyle denedi:

Ardından gözlerinde biriken iki damlayı önemsemeden başladı ninniye:

Anneciğin ağacı sallıyor yavrum
Ağaçtan bir rüya düşüyor yavrum
Babacığın akkavak ormanında yavrum
Baltacığını vermedim yavrum
Babacığın ağacı sallıyor yavrum
Ağaçtan bir rüya düşüyor yavrum
Anneciğin göle varıyor yavrum
Kuğucuk gölde yüzüyor yavrum
Kanatlarından bir rüya düşüyor yavrum

Ninnisini bitirdiğinde bebek uyumuş, parmağını hâlâ bırakmamıştı.

— Sen de beni seviyorsun hazinem, diye konuştu kendi kendine. Ya ben seni nasıl seviyorum? Belki tam bilmiyorum. Bir aya kadar gideceksiniz. Peki, ben yalnız ne yapacağım? Gözlerimin ışığı yok olacak, ayaklarım tökezleyecek. Bana da gel diyor büyüklerin, çiçeğim. Baban, Âdem, hatta o içli Kamber çocuk bile gelmemi istiyor. Nasıl gelirim, bebecik? Benimkilere nasıl açıklayabilirim? Kızım neler yapmaz ki... Oğlum Johannes yanımda olsaydı anlatsaydım, o beni anlardı. Yıllardır görmedim. Amerika'ya gitti, yüreği kabuk bağlamış biri değildi Johannes, hayır değildi. Analar yanılmaz, bilir.

Yaşlı kadın, bu gitme olanağının aileye getirdiği canlılığı düşündü.

Küçük kızın elleri gevşeyip parmağını bırakınca, Ümmühan'ın gereksinmesi olur diye koltuğunun yerini değiştirmedi.

Kaldığı yerden örgüsüne başlamak için şişlerini aldı.

Burada kalmaktan öte çıkar bir yol bulamıyordu.

Gezinin gerçekleşmesine onları yaklaştıran çalışma, oturma izinlerinin nerdeyse alındığına inandıracak güvenilir haberlerle döndüklerinde, Korkmaz'ları dinledikten sonra bile bu gerçek bilincine ancak şimdi kaç saat sonra geçiyordu.

Ne demişti bu akşam Gildane Korkmaz: "Uzun hafta sonunda birlikte alışverişe çıkalım. Siz bize yol gösterin." O da çok bilgili sayılmazdı bu konuda, fakat önceden hazırlanabilirdi. Hausmeister Ranke'nin bıraktığı eski gazetelerden özellikle yeni satış merkezlerini öğrenebilirdi. Bu yetmezse başka Berlin gazeteleri bile alabilirdi.

Hiç bilmediğinden, anlatılanları da çok kavrayamadığından gözünün önüne getiremediği güneşi, suyu bol olan o ülkedeki edineceği yeni tanışlara armağanlar alma isteği duyuyordu, bu onun da hakkıydı.

"Hayır, hayır! Daha ileriye gitmeyin lütfen. Bakın yine, sizin için her yapılana bir karşılık vermeye kalkıyorsunuz, Bayan Lemmer," diye karşı koyacaktı Gildane Korkmaz.

Sevinmek için bu tür şeyleri yapmak istiyordu.

Yoksa yediğinin içtiğinin eşit karşılıklarını ödemeyi düşünmemek gerektiğini son günlerde öğretmişlerdi ona.

Sonunda, haber vermeden bu geziye çıkmanın en kolay çözüm olacağına karar verdi.

Belki bir not bırakırdı kapıcıya ya da yola çıkmalarından birgün önce bu konuda kısa, öz bir mektup yazabilirdi kızına, karşı koymaları geciktirmek için.

Zaten uzun mektuplar yazmış, karşılıklar almış biri değildi o.

Fırında çalıştığında da biten malzemeyi bildiren kısa notlar bırakırlardı Frau Lemmer'e.

Kızına yazmayı tasarladığı cümlelerin onu yumuşatacağını, "Gidebilirsin anneciğim. Niçin olmasın?" dedirteceğini sanmakla yanılıyordu. Frau Gudrun Steinbach, yaşlı kadının delirdiğine kolaylıkla karar verip kesin önlemler alacaktı.

İlk girişimi de Hausmeister'i bu olağandışı saçma tasarıdan haberdar edip dikkatini çekmek olacaktı.

Ne yapmalıydı?

Fikirler aranıyordu.

Habersiz gitmek, dönüşte Türk ailesinin başına da sorunlar açabilirdi.

"Gidiyorum. Dışarıya bir yolculuk. Kimlerle mi? Türk ailesiyle."

"Korkmazlar, Sarah'ı iyi ettiler. Kuşçuk az kalsın ölüyordu. Sonra dost olduk."

"Küçük kızlarını görseniz... Şaşılası güzellikte bir varlık. Genç anneyle baba ona bakmama izin verdiler. Güveniyorlar bana. İnanın böyle."

"Son yıllarımda ilk kez karşıma çıkan, beklenmedik bir gezi olanağı."

"Bu insanlar ülkemizde çalışıyorlar, tanıyor sayılırız."

"Çok iyiler, sevecenler. İnanın lütfen."

"Uçağı, öteki harcamalarımı kuşkusuz ben karşılayacağım. Borçlanmak söz konusu değil Gudrun. Param yetecek. Katkınız gerekmiyor."

İri yuvarlak harflerle ona yazılan emir kipiyle dolu pusulaları uzatırdı, "Size bu Bayan Lemmer," diye saygılı gülüşüyle Decke delikanlı.

Saklayacağı yazılı özel şeyleri olmayan çok güzel bir kadındı o.

Kocasına, o karanlık yıllarda savaş içinde yazdığı mektupla-

rın sayısı on kadar var mıydı bilemiyordu. Hep benzer bir girişle başlardı mektuplar:

"Sevgili Kocam Hermann, seni ben de, çocuklar da inan çok özledik. Bizler burada iyiyiz. Oğlumuzla güzel kızımız içlenmesinler diye savaşın çapraşık bir şey olmadığını anlattım onlara. Çünkü burada "başkent"te. –Bu sözcüğü öğrenir öğrenmez de akıllı birine benzeyiverdiğini düşünmüştü. Sonraları her yazdığına Berlin yerine "başkent" sözcüğünü oturtmuştu– herkes, bu konuyu açıklarken tasarlanmış bütün noktalara korkusuz savaşçılarımızın adım adım ilerleyeceğini söylüyor. Üstelik bunlar okumuş kişiler, patronum Bayan Fischer'in tanışları. İçlerinden bir tanesi ilahiyat bilimcisiymiş. Düşünebiliyor musun? Var hesap et... Senin aileciğine getirirsek sözü, patronlarım beni neredeyse koruyorlar diyebilirim. Sık sık ev değiştirmemiz seni merakta bırakmasın. Bugünlerde Kreuzberg, Neueköln, Weeding taraflarında hatta birkaç başka semtte böyle şeyler çok oluyor. Kimse de yakınmıyor. Yük olarak annemden kalma birkaç parça şey var biliyorsun, yatak odasıydı, dolaptı filan. Onları da iyi yürekli sayın bayan Fischer şimdilik, dükkânın arkasındaki depoya bırakabileceğimizi söyledi. Peki, dedim. Bizim açımızdan önemli bir kolaylık. Taşınmak deyince kimbilir sen neleri düşünüyorsundur. Burada havalar iyi." Hava durumlarını belirten sıfatlar bazı mektuplarda önlerine çok konularak pekiştiriliyordu. "Aklın bizde olmamalı değerli kocam. Kahramanlıklarınızla onurlanıyoruz. Dünya ise bize çekinerek bakıyor." –Bu kalıp değerlendirmeyi de patronu Bayan Fischer özellikle dikte ettirmişti–. "Haberleri olmalı büyük adamlarımızın bizlerden. İnanmış destekçileri olduğumuzdan kuşku duymamalılar..."

Yazdıklarının içerikleri aşağı yukarı buydu.

Kendini yönetebilen, yaşını başını almış eli ayağı tutan bir insan olarak bu uzak yolculuğa çıkabilirdi. En çok yirmi gün sürecek bir gezi için kızından izin alamama kuşkusunun verdiği öfkeyi duydu.

Hem yalnız yaşıyordu, hem de birilerinden izin alması gerekiyordu.

Türk aileye bu yolculuğu yapmayı kendisinin de istediğini açıkça bildirmeliydi.

Onlar sanki bilmiyorlar mıydı?

Bütün Alman kentlerinde, geziniz, şuraya gidiniz buraya gidiniz duyurularından geçilmiyordu.

Batı Alman yurttaşları gezi firmalarının en iyi müşterileri olmalıydılar.

Böylece yazacaktı.

Üstelik bu insanları da, (mektubun en can alacak noktası bu bölümü olmalıydı,) sevilir, güvenilir bulduğunu belirtecekti.

Kızının ilk telefonunda, bu bilgileri sayın kapıcılarının ona iletmesini rica eden mektubuna "saygılarımla" sözcüğünü ekleyebilirdi. Yaşlı kadın "saygılar" sözcüğünün yakışıksız kaçacağını düşündü. Bay Ranke'nin belki de daha küçüğü olduğunu, kapıcılığın da sosyal konumda önemli bir yer sayılamayacağını gözönüne alarak "selamlarla" sözcüğünü bitiş için yeterli saydı.

Gidecekti.

Çıkacak tatsızlıkları göğüsleyerek gidecekti.

Yarın bir bavul almalıydı.

Hemen almasa da, öyle ya beğenmeyebilirdi, kişisel şeylerini sabah gözden geçirmeliydi, yeni edineceği bavulun büyüklüğünü ölçebilmek için.

"Çok şeyim yok" diye düşündü. "Giyimlerim de neredeyse on beş yirmi yıl önceden kalma. Bazı şeyler almalıyım. Omuzları tam bana göre, yakası ak dantelli koyu renk bir giysi ne güzel olur. Sonra ayakkabılar... Belki bir de çanta. Hafif bir mevsim pardösüsü. Çocuklar benden utanmamalı. Alman ninelerini oralara tanıtmaya götürüyorlar. Gideceğim. İstiyorum."

Radyonun başka dalgalarla karışarak parazitlenen istasyonunu duydu.

Kalktı mutfağa yöneldi.

Sesi kapattı.

Çevresine bakmadan döndü.

Karyolanın yanındaki koltuğuna yerleşti.

Küçük kızın derin uykuda olduğunu her zaman kanıtlayan yatışına geçtiğini gülerek izledi. Yüzü aslında yanlamasınaydı. Kollarını iki yöne dümdüz açmıştı.

Yorganını kol altlarından yukarıya doğru düzeltti.

Korkmaz'larla gitme kararını vermiş olması, demin içini teperek yol arayan o amansız çöküş duygusunu silmişti.

"Neredeyse gelirler," diye düşündü.

Saate bakmayı istemedi.

Yapıdaki sessizlik bütünlenmişti.

Bir uçak geçti.

"Uçağa bile bineceğim," diye düşündü. "Ben sevmezdim uçakları. Fakat şimdi aynı şey değil. İnanılır gibi mi bu? Savaş bitti Frau Lemmer. Ve bunlar o düşman uçaklar değil."

Göğsüne kaburgalarının altından iten bir sıcaklık bastı.

Tedirgin olmadı.

Ona anlatılan Güney güneşini anımsattı bu.

Silme bir ışık yumağının gün boyu gölgesiz kalan, batışını en çekici renklerle donatarak çekilen o güneşi.

Engin aydınlığından geçerken kuş sürülerinin düşe dönüştüğü güneşi.

Uçağın sesi uzaklaşmıştı.

— Her beş dakikada geçiyorlar geceleri bunlar sanırsam, dedi Frau Lemmer kendi kendine.

Bacaklarından başlayarak, tüm bedenini yoklayan sıcaklık, bağrındaki tek bir noktada sertçe yoğunlaşıp; ardından omuzlarına dağıldı.

Gövdesinin yeğnileştiğini ayırt etti.

Ağırlaşan gözkapaklarını direnerek açtı.

Başını kaldırdı.

Tavanla duvarların kesiştiği odanın geniş dikdörtgeninde fırdolayı dönerek bezeyen alçı kabartmaların defne dalı çıkıntılarına baktı.

Yapının kuntluğunu düşündü.

Dar, uzun, içerlek pencerelerin pervazlarına da oluklarla derinlik kazandırılmıştı. Marangoz işçiliğinin ustalığını, yılların bakımsızlığı bile hâlâ yıpratamamıştı.

Geçmişte varsılların yaşadığı bu semtin eski oturanları, odayı kendilerine hangi yaşama zamanı için ayırıyorlardı acaba.

Taşındıkları ilk günlerde ana giriş avlusuna sağ yönden bakan düz yüzlü, sütlükahveye boyalı iç kapı boyutlarını aşan yükseklikteki kapıların ardında arabalığın, ahırın olduğunu söylemişti kapıcı.

Bombalanmalardan etkilenmemişti o bölüm.

Açıldığında da paslanmış kurşunlar, kapağı kopmuş çelik demir karışımı bir kasa, İngiliz tipi körük derileri yırtılmış, dingilleri boşta, kristal camlı gösterişli lambaları sağlam iki binek arabası, üst üste yığılmış pirinçli demir karyolalar, küf bağlamış yedi sekiz semer, sahiplerinin harfleri üstlerine dağlanmış domuz derisinden gezi bavulları, dantelleri eprimiş, fırlak telli şemsiyeler, bir şapka kutusundan taşmış gazete kupürleri, devrilmiş bir şarap rafının altındaki kırılmış ince boyunlu içki şişeleri... Tüm bunları birbirine tüllenerek eklemleyen kalın örümcek ağları vardı.

"Eskiden hastane gibi mi kullanılmış acaba?" sorusunu atıyordu Hausmeister ortaya.

Birinci savaşta da Almanya vardı.

Zamanın büyük zenginleri pek çok yerde konaklarını açıyorlardı askerlere.

Kapıcı, onu hep heyecanlandıran, savaşkanlık öykülerinden birini kurma, çağrıştırma olanağını taşıyan bu mekân için, uzun uzun düşündüğünü belli eden tekerlemesini dinleyenlere önemseterek ağır ağır ilerliyordu:

"İki kere iki dört. Bu böyle sayın hanımefendiler."

Burada ve bilmediği pek çok yerde insanlar doğmuşlar, yaşamışlar, ölmüşlerdi.

Herr Haabe ise gümüş saçlı, soylu, onurlu başını şimdi yine sallıyordu. Yüzünü ara ara sıyırıp geçen bir hüzünle konuşuyordu.

"Biz insanlar salt aynalardaki yansımalarız, değerli hanımefendi. Träume im Spiegel."

Doğruydu.

Ailemden bile ne çok insan ölüp geçmiştir hayatta, diye düşündü. Ben ne kadar azını tanıyorum.

Babacığım hep gösterişli bir cenaze töreninden yanaydı.

Ocağın başında toplanılıp, Kutsal Kitap'tan bölümler okunduğunda bizleri ayrı ayrı değerlendirirce süzer, "Doğmak ölmeye hazırlıktır. Âdemoğullarının torunları," diye deri ceketini çekiştirip söze girerdi. "Kişi doğum anını yükseltemeyebilir fakat ölümünü düzenleyebilmeli." Annesi, o yumuşak bakışlı elâ gözleri, küçük narin bedeniyle başını kaldırmadan yanıtlardı:

“Ben alçakgönüllülükten yanayım. Ahlâklı, düzgün yaşamak; sessiz, yalın bir törenle gömülmek isterim. Hıristiyanlık çalım atmak değildir, biliyorsun.”

Susarlardı.

Oysa değil cenaze töreni yapmak, ölüleri bile yitmişti.

Savaş bitti bitecek diye yaşanılan o günlerde peş peşe toprağın anadamarına gömülen bombalarla tanınamayacak duruma gelen kentlerden başka köyler de dümdüz edilmişti.

Çiftçilerin ilkyaza hazırladıkları ekili topraklarına belki onlar da birlikte karışıp yok olmuşlardı.

Kardeşleri Michael ile Mathias’ın ölümlerini, kayıplarını ona yazıp bildiren annelerinin, kendisi ve kocası için böyle bir sona inanmadığını çok iyi biliyordu artık Frau Lemmer. O denli yalın bir hayat biçimleri vardı ki, kadıncağız birilerinin onları düşman sırasına koyup önemseyerek kökten yok etmeye kalkacaklarını düşünde bile göremezdi.

Annesinin geldiği soykolunun sofuluğu, onda, hoşgörü, sevecenlik, ara ara da kötü haberler bekleyen bir güvensizlik olarak boy vermişti.

Baba yönünden ise durum daha da az karışık değildi. Pomeranyalılar da kimlerdi? Ya da Silezyalı dokumacı hısımlar?..

Her yanın don yaptığı bir kış sabahında arasız vurulan kapılarını açtığında, karşısındaki ak saçlarını omuzlarıyla birlikte kalın elörgüsü şalıyla örtmüş güleç yaşlı kadına bakakalmıştı. Koluna geçirdiği sağlam örgülü, derin karınlı sepeti, nefti şayaktan kalın geniş eteğinin bileklerine varan uzunluğu, kunduralarının kabaralı olduğunu açıklayan sesi; annesinin eşi elâ gözlerindeki iyilik dolu anlam, kaba keçeden kara ceketinin kemerine asılı iri taneli tespihiyle, onu göğsüne sıkı sıkı bastıran nineyi unutmak olanaksızdı. Parmakları kâfuru kokuyordu, soluğu vanilya.

“Nerede o, nerede o melek anneciğin?”

Sesi, temiz havanın serinliğini de getirmişti eve.

Annesi onları kucak kucağa gördüğünde, sevinç gözyaşları dökmüştü.

“Tante Marianna, gördüklerime inanamıyorum. İşte Friede’ciği kucaklıyorsun... Ta oralardan buraya... Biricik tante Marianna,

ne mutluluk bu... Dualarım hangi azizin bana kapılarını açtığı güne rastladı. Girin. Dışarısı soğuk."

"Elbette soğuk olacak kızım. Kış ortasındayız. Yaradan her şeyi uykuya çekti ki toprağın karnındaki tohum tutsun. Bu da sessizlik ister. Kadınla erkek gibidir toprak, bilmez değilsin."

Sonra günlerce yüz yüze vererek konuşmuşlardı annesiyle.

Karlar erirken geldiği gibi gitmişti tante Marianna.

Frau Lemmer, tüm bu kişilerin öteki yakınları da olacağını ve bu insanların binlerce kez acılarla umutlarla eklemlenerek, hayatı sürdürmelerindeki büyük gizi çözememişti.

Koltuğunda doğrulup küçük kıza bir kez daha baktı.

Yüzü bir sedef oymanın saydam güzelliğindeki pembelerle dalgalanarak uyuyordu.

— Sen ona iyi bir kader çiz Tanrım, diye dua etti. Annesinin, babasının, bizim çektiklerimizi yaşamamalı. Bu güzel varlığa adaletli ol. Fakat hayatın haklar dağılımında bir adaletsizlik yok mu? Kadından ve erkekten doğan insanoğlunun yazgısını bu kadar acılı ve değişik yazman bana doğru görünmüyor.

Kolları gevşedi.

Sıcaklığın yerini ince bir ter aldı.

Adalelerinin erirce yittiğini duyumsadı.

Bir uyku öncesi rahatlamasına mı giriyordu, şaştı.

Saat ancak dokuz buçuk olabilirdi.

O bu saatte uyumazdı.

Kalın tahta şişleri doğrulttu.

İlmikleri bir baştan ötekine saydı.

"Güzel, katıksız bir yün," diye aklından geçirdi. "Âdem çocuğu ısıtacak.

Bitmesi yaza düşüyor. Fakat gelecek güzde, kışta elini attığında hazır olur.

Sırttaki ilmek sayısı ne kadar az. Gövdesi dar, küçük. Delikanlılıkta gelişir.

Çocuklar çabuk büyürler, göz açıp kapayıncaya kadar.

Çocukluğu yaşamak, belki de doğamız için en doğru neden."

Yaşlı kadın yeniden tavanın bezeklerine baktı.

Şakakları birkaç kez üst üste zonkladı.

Koltuğun sırtına olduğunca dayandı.

İki düz sayıp bir ters alırken uzaktan uzağa panayır çığırtkanlarına özgü bir duyuru ulaştı kulağına.

Dağ doruklarından inen bir kalabalığın sağlıklı soluyuşunu duyar gibi oldu.

Bir orman loşluğunun güneşi süzerek emen, çayır kokulu esintisi savruldu odada.

Çevresi yeniden sessizleşti.

Derin bir soluk aldı.

Elektrik düğmesini odaklayan tavan göbeğine bakmaya başladı.

Yapının yoksullaşma sürecini gösteren üst üste vurulmuş badanaların kabalığı altında silinmeye yüz tutan çanakları tombul lale kabartmalarını seçti.

Bir zamanlar görkemli saray avizeleri benzeri şeyleri taşımış çıkışında şimdi sarkan kara kablonun ucundaki ampule baktı.

Göğsüne sivri bir şeyler batarak dönüşüyor gibiydi.

Üşüdü, elini oraya bastı.

Gidip damlasını alsa iyi olur mu, düşüncesi geçti kafasından.

Olağanüstü rahatlamıştı bu gece.

Ara ara yoklayan bu yabancısı olduğu belirtileri önemsemedi.

— Son günlerdeki iştahındandır Bayan Schultze. Korkuluğa dönmüşken toplamaya başladın. Göğüslerin belirdi kocamış kız. Yemeklerin ucunu kaçırmamalısın ya, olsun. Korkmaz'ların ailesiyle buluştuğunda ikramlara naz gösterilmeyecek, diye keyifle konuştu.

Yününü yeniden örmeye başladı.

Bir ara oda kapısının alınlığını süzdü.

Orda da lale bezeklerin eski varlığının zor anlaşılır izlerine rastladı.

— Her şeyin üstünden ne çok zaman geçmiş. Zaman Friede Schultze, diye fısıldadı. Ürkütücü, dehşet verici bir şey. Sus, çocuğu uyandıracaksın.

Dönüp bebeğe baktı.

Örgüsüne ara verip küçük kızın yanağını belli belirsiz okşadı.

Parmaklarının değip değmediğini anlamamıştı o ipeksi yüzeye.

"Daha iyi Elfriede Schultze," diye düşündü, "dokunmamak

daha iyi. Bebeğimiz naziktir. Benzersiz çiçekler gibi. Rüzgâr bile incitip örseleyebilir. Oma Haake'nin masallarındaki prensesler, periler de öyle değil miydi? Onlara da dokunulmazdı. Tenleri anında, duyarlıkla değme izleri taşımaya başlardı."

Karnında bir ağrı döndü. Göbeğinde buruldu kaldı.

Önemsemedi.

Üç ilmik daha attı, şimdi tersten örecekti.

Böylece seçtiği örneğin uygulanmasını eksiksiz sağlamış olacaktı.

Sıkı örmeliydi. Elişinin gevşeği zamanla çuvallaşırdı.

Astarlayacaktı da ceketi.

Özenilesi bir şey yapmak istiyordu.

Şişlerin ucuyla çaprazlayarak aldığı dörder ilmeği üst üste bindirirken parmaklarının narinliğini beğendi.

Eklemleri pürüzsüzdü, teni gergin ve nemli.

Onca işe karşın hâlâ böyle kalmalarına çok şaştı.

"Onun yoksulluğu tek kişi içindir. Göle yansımış yeminler silinir. İlk aşk dayanaksızdır. Gençlik hayatın sütannesidir. Ağlama... Bekle, büyüyeceksin."

— Çabuk öğreniyorsun Friede'ciğim. Becerikli olacaksın. Bu da gerekli. Miras zengini olmayanlar, zenginliklerini bileklerinde, sabırlarında taşımalılar. Unutma e mi?

Genç kadının ocağın alevinden yanakları kızarmıştı.

Tam ocak önü örtücüsünün oraya bıraktığı ağır demir ütüyü kaldırıp işaret parmağını tükrükledi, altına sürdü, ısısını anladı.

— Ütü mü yapacaksın anneciğim?

— Evet Friede'cik, şarap bayramını unuttun mu? Nerdeyse başlar. Düzenli, temiz olmalıyız. Özellikle baban. O ailenin reisidir...

Ocağın üstündeki rafa ortalama konmuş Kutsal Kitap'a, ya-

nındaki pipoya baktı. Her ikisi de toprak yoğunluğuna ulaşan boz bir toz tabakasıyla örtülmüştü. Oysa her şey, her zaman tertemizdi evlerinde.

— Michael'le Mathias'ın kadife ceketleri yetişti mi anneciğim?

— Neredeyse... Kol, yaka uçlarına kara harçtan geçsem diyorum. Nefti kadifeye yakışır.

— Anneciğim seni nasıl sevdiğimi bir bilsen...

Genç kadın birden kavrayamadığı bir uzaklığa çekilmiş, oradan bakıyordu kızına.

Gülerek el sallıyordu.

Adım attığını belirten bir devinim görünmeyen duruşuyla, arasız geriye kayıyordu. Seslendiği ise ağzının açılıp kapanışından belliydi.

— Ne diyorsun anneciğim, duyamıyorum. Daha yüksek sesle söyle.

— Elfriede, sevgili çocuğum, Noel çöreklerinin nasıl yapıldığını sakın unutma! Ökseotlarından çelenkçikler hazırlamayı, kereviz ve turp tohumlarını nemden korumayı, kutsal bakire heykelciğini, bir de benim gümüş kaplama haçımı... Ninniyi de unutma. O, ninenden kalmadır sana. Nasıl yoksulduk bilsen. Bazan ot toplar yerdik. Hava hep ayaza keserdi. Toprak don tutardı. Isınabilmek için beş kardeş bir yorganın altında otururduk bütün gün. En küçük kardeşimizi ninen emzirirdi. O, daha emekliyordu. Birgün hepimizi sırayla çağırıp, sütünü emmemizi istedi ninen. Gözyaşları göğüslerini yıkıyordu. Onun için dua etmelisin. Adı... adı... şimdi söyleyeceğim... adı...

Genç kız üstünü silkeleyerek kalktı.

Babası her zamanki yerinde beliriverdi.

Dinlenme anlarındaki yatışmışlığıyla piposunu nefesliyordu derin derin.

Tozlar hiç dağılmıyordu pipodan.

— Baba ben çıkıyorum. Bir isteğin var mı?

Babası dönüp, kızını beğeniyle süzdü. Konuştu.

— Bir şey gerekmiyor, Friede'cik. Delikanlılara yüz verme yalnız. Onların çapkınlıktan başka şeye aklı ermez. Ben de öyleydim bir zamanlar. Anneni, yağmurlu bir günde, kilise çıkışı

görmüştüm. Teni ışık saçıyordu. Gözleri çiçekler gibi açılmıştı. Neyi görse unutmamak istercesine... O bakışlarıyla insanı etkiliyordu. Değerli taşları andıran bir genç kızdı. Yeşillerden, bal renklerinden oluşmuş. Bütün varlığı dokunulur bir saydamlıktaydı. Evlendik. Birbirimizi hoşnut ettik. Yeni serilmiş temiz çarşaflarımızı geceleri terimiz ıslattığında bana bakmaktan hep kaçınırdı. Mutlu bir koca, sözü dinlenen bir babaydım. Uyumlu bir Hıristiyan oldum. Fakat güzel bir gömme töreni yaptıramadım kendime, kızım. Üstelik iş işten geçti. Görüyorsun.

Ağıllarının bel veren kapılarını, sonraları küçük bir mandıraya çevirdikleri kümes kapısını, bahçenin ortasında durup, babası kendisini uğurlayacak mı diye baktığında kapıların yarıdan kesme ağaçlardan yapılma tahtalarla üstlerinden çaprazlama çakılarak kapatıldığını gördü.

Asıl şaşırtıcı olan, annesinin onurlandığı uçları el dantelleriyle bezeli perdeli pencereleri de aynı tahtalarla örtülmüştü.

Bakımlı çimenlerin arasından bıraktıkları patika yolun kıyılarını kalın geniş çayır mantarları bürümüştü.

Bahçe kapısından çıkınca iki doru katananın çektiği saman arabasına dolmuş köylüleri selamladı sevinçle.

Arabacının yanında deli avcı Mathias Bühler vardı.

Avcının önemli günlere özgü bir giyimle dikkat çeken kılığındaki uyuma, davranışlarındaki dengeye şaştı.

Tüm genç kızları korkutan ünlü şarkısını yine söylüyordu, ama bu kez sesini usta bir şarkıcının dikkatiyle kullandığından uç notalara zorlanmadan yükselebiliyor, pese geçtiğinde de ezgi sevecen, gizemli bir anlama bürünüyordu.

Arabadaki genç kızlar, delikanlıları kışkırtacak kahkahalar atıyorlardı.

Aynı anda onu hepsi birden görüp bağırdılar:

— Elfriede Schultze gelmiş başkentten. Hoş geldin güzeller güzeli... Haydi yürü şarap bayramına.

Arabada yer olduğu halde onu beklememişlerdi.

Başkente ne zaman gittiğini çıkaramadı.

Annesini bulup sormalıydı.

Nereye, ne zaman gitmişti acaba?

Dönüp baktı.

Bahçe kapılarına da aynı kesimdeki tahtalar yine çaprazlama çakılmıştı. Çivilerin kara, iri başlarını seçti.

Evlerini, yandan ulaşarak saran yabangülü sarmaşığı solmuş, pörsümüştü.

Dülger Willibald Krause'nin dükkânını geçerken adamın durmadan artan bir yonga yığınının ardında, yittiğini seçti, bağırdı:

— Willi Amcacığım, beni duyuyor musun? Annem size uğradı mı? Yani buradan geçti mi?

— Sen kimsin çocuk? Sesinden çıkaramıyorum.

— Willi Amcacığım, siz beni severdiniz. Küçüklüğümde bebek evi bile yapmıştınız bana. Komünyonumda da hiç uğramadığınız kiliseye bile gelmiştiniz. Köy bu halinize masallar düzmüştü.

— Adını söyle çocuk. Ben sanıyorum ömrümde hiç bebek evi yapmadım.

— Adım Friede. Köyümüzün papazından sonra en iyi İncil yorumunu yapan adamın, Bay Schultze'nin kızıyım. Üstelik de o sizin dostunuzdu. Haklı olabilirsiniz. Bebek evini ilk kez başkentte görmüştüm. Daha anne olmamıştım. Siz bana daha önceden, sonradan gördüğümün aynısını yaptınız. Unutmuş olamazsınız.

— Karşı çıkmayacağım anlattığına. Tuhaf bir dünyadayız çocuğum. İnsanların çoğu budala ve kötüdür; zayıf, ikiyüzlüdür. Arada bir bebek evi yapacak denli incelikli olabiliyorlar. Doğru. Babanı severdim. Sofuydu, kimseyle inançlarını tartışmazdı. Bana sorarsan onun kutsal kitap merakı, oradaki öykülerle kafa bulmasındandı. Aziz Sebastian'ı İsa'ya yeğlerdi o. Öyle bir adam işte. Schultze'nin kızı, şimdi kaç yaşındasın söyle bakayım?

— Tam on beşimdeyim...

— Unutulmaz güzellikte bir yaştır Friede'cik. Annen kiliseye gitmektedir. Bombalar yolları, arsaları, tarlaları, ağılları, mandıraları birbirine benzetti. Fakat gel gör ki annen, ne yaptı etti kilisenin yolunu buldu. Ona gittim, "inananların en inananı, pek değerli Bayan Schultze," dedim. "Bu yaptığınız saçmalıktır. Baksanıza çevrenize? Köyün gelmiş geçmiş tüm kişileri-

nin doğum, evlenme, kutsanma, ölüm kayıtları yandı. Çan kulesinin yerinde yeller esiyor. Yani artık burası kilise değil." Beni sessiz dinledi, ama gitmekten hiç caymadı. Tahtadan çorap örme yumurtasını, erkeklerinizin delik çoraplarını torbasına doldurup her yanı dımdızlak kalmış toprak yığıntının tepesindeki yarım mihraba yerleşerek, elişlerini arasız orda sürdürüyormuş. Bugünlerde annenin şarkı bile mırıldandığına yemin edenler varmış.

— Şarap bayramına gelemeyecek öyleyse, Willi Amcacığım.

— O, iyi bir kadındı kızım. Sen gecikmeden git.

Yol boyunca çevreye aralıklı serpiştirilmiş, büyük bahçeli evlerde yaşandığını belirten bir kanıt olmamasına sevindi.

Anlaşılan, köyün bütün insanları bayramdaydı.

Toplanma alanına yaklaştığını müzik sesinden anladı.

Polkaya yaraşır bir coşkuyla çalıyordu orkestra.

Önemli günlerin ormanın başlangıcındaki toplanma yerinde, kalabalığın sesi neşeyle çınlıyordu.

Aralarına katılmadan, utancını yenmek, taşan sevincini durultmak için, ekseninde yavaştan hızlıya dönmeye başladı.

Etekleri geniş dalgalanmalarla açılıyor açılıyordu.

Kumaşın gökkuşağı yansımalarından alamadı kendini.

Üstündekiler, pahasını biçemeyeceği bir ipekten yapılmaydı.

Annesi de ona, demek bu hasat için bu olağanüstü giyimi dikmişti.

Babası, saçlarını beğendiği biçimde taramasına karşı çıkmamıştı.

Saçları omuzlarından aşağı, altın tozu yansımalar saçarak savrulup toplanıyordu.

Bedenini saran giyiminin düğmeleri incidendi. Kollarının omuzbaşı kabarıklığı serçe parmağı enliliğinde dore kordelalarla atkılanarak sıkılmıştı. Bacaklarının sık dokulu ak tenini belirginleştiren ayakkabıları da giysisinin eşiydi.

"Kimseden çekinmeme gerek yok," diye düşündü genç kız. "İşte bir bey kızının giyebileceği şeylerle bezeliyim. Alımlıyım. Güzelliğimden utanmamam gerekir. Utanılacak bir şey olsaydı, masallardaki prensesler ve melekler güzel olmazlardı."

Herkes ortadaydı.

Polkanın yanaklarını kızarttığı genç kızlar, gizlemeye çalıştıkları ergenliklerine ters bir kösnüllüğün, ilk dışlanması sayılabilecek gülüşleriyle eş değiştiriyorlardı.

Delikanlılar zıplayarak genç kızları bellerinden ustaca sarıp bırakırlarken, isteklerinin sabırsız bilenen gücünü, uyumlu tutuşlarıyla örtüyorlardı.

Orkestranın yeri diye yapılmış ağaç yükselti, yukarıdan sarkıtılmış olgun üzüm hevenkleriyle bezenmişti.

Orada, tam orada bir nefesli için aykırı kaçtığı söylenen enlilikteki çalgısını çalan delikanlıyı gördü.

Kemancının bir ayak önünde, uzun boylu, eğimlerini, üflediği müziğine uydurduğu bedeni, iri elleri, düzgün parmaklarıyla, gözleri yarı aralık duruyordu.

Çalgısını okşar gibi tutuyordu.

Dizleri eprimiş kadife pantolonunun üzerine parlattığı çizmelerini çekmişti.

Güçlü baldırları, dar kalçaları, ergenlik yıllarına özgü kabalığa yatkınlığını yitirmiş, akışkan bir uyum kazanmıştı. Köyün, hep üstünde görmeye alıştığı kalın, pamuklu gömleği, ustalıkla gizlenmiş bir iki yamaya karşın, delikanlıya yakışıyordu.

"Yüzünü görmeliyim iyice," diye düşündü genç kız.

"Ah, yıllar var ki anımsamak isterim, çıkaramam. Tanıyorum onu. Fakat yüzünü gözümün önüne getiremiyorum, yıllardır çırpınıyorum böyle. Onu, ne zaman ansam yüreğim göğsümü yırtacak gibi çarpar. Arkası dönüktür hep, yürür, çoban köpekleriyle. Yok olur bakımlı sürüsü, yamaçlara yayılır. Bense yaban eriği baharına karışan o keskin gübre kokusunu duyarım."

Genç kız, anımsadı.

Yanakları kıpkırmızı kesildi.

Bir adım geriye çekildi.

"Onu nasıl unutabildim?

İşte, ah sensin, bir taneciğim.

Kollarında uyumayı hayatımın en büyük dileği saydığım.

Adaklarımı adına adadığım, kimsesizim.

Evet sen."

Yanakları apak oldu bu kez.

"Henrik, Henrik... Beni duyuyor musun?

Henrik Henrik... Beni duyuyor musun?

Geçtiğimiz mayıs seninle göl kıyısında karşılaşmıştık ya...

Ben tarladan dönüyordum.

Eteklerim topraklanmıştı.

Saçlarıma ağaç kabukları takılmıştı."

Genç kız nemli toprağa oturmuştu.

Delikanlı, hemen hemen tam yanındaydı.

Sonra, birden ayağa kalkıp bir bahçeyi bölen, odunlardan çatılmış yarısı yıkık çite dayandı.

İkisi de suskun, göle bakıyorlardı.

Sık yapraklı yıllanmış ağaçların koyuluğu, ara ara suyun yüzünü yalıyordu.

Gölün karşı kıyısındaki, gevşek görünümlü, tahtadan küçük bir iskeleye bağlı yayvan bir kayık, ipinin uzantısında belli belirsiz ileri geri sallanıyordu.

Delikanlı eğilip ince bir dal kopardı.

Cebinden çakısını çıkarıp özenle taze yüzeyini yonttu dalın.

Kıymıklardan bazıları genç kızın eteğine sıçradı.

Çakısını katlayıp cebine koydu.

Dalla çizmelerine vurmaya başladı.

Sonra göle küçük bir eğimle uzanılan toprak çıkıntıya yürüdü, arandı.

Bahar güneşiyle dolgunlaşmış, suyu özümlemiş yeşilliklerden bir demet yolup arkasına doğru attı.

Çimenler kızın saçlarına döküldü.

Genç kız kızardı, konuştu:

— Niçin başıma bir şeyler atıyorsun Henrik? Otursana. Buraya gelme fikri senindi. Günlerdir orman yolunda durup beni bekledin, biliyorum...

Delikanlı boğuk bir şeyler geveledi ağzında.

Dalla çizmelerini yeniden dövmeye başladı.

Kendini atarca, birden oturdu genç kızın yanına.

Omuzları bu kez, kesinlikle değiyordu birbirine.

Genç kız göğüslerinin, sırtının, belinin, boynunun sıcak dalgalarıyla yoklandığını sezdi.

Başını öylesine eğdi ki, dizlerinden geçirerek kavuşturduğu kollarının dirseğinden ötesini ancak görebiliyordu.

Delikanlı, pisipisi otlarını avuçlayıp kopardı.

Aralarından birini ağzına aldı.

Dişlerinin arasında çevirmeye başladı.

Otun buğday başağı kesimli ucu, yanağını okşuyordu genç kızın. Başını dikerek konuştu:

— Eh, artık gitmeliyiz, bence.

Delikanlı hızla elini onun boynuna koydu.

Parmakları arasız titriyordu.

— Böyle bir şey yapmamalısın. Günaha girebiliriz.

— Niçin?.. Fakat biricik Friede, kim günah diyebilir? Ben inanmıyorum.

Genç kız sözlerindeki karşı koyuşu unutmuşça oturuşunu değiştirmedi.

Delikanlı elini aynı hızla çekti.

Yeniden sustular.

Günün uzayan gölgeleri bulundukları yerin kuytuluğunu çoğaltıyordu.

Karşı kıyıdan ilkten bir uykukuşunun, ardından bir saksağanın ötüşü onlara ulaştı.

Genç kız sesini yadırgayarak konuştu:

— Gitmeliyim. Akşam oluyor. Annem şaşabilir şuncacık yolu böylesine nasıl uzatabildiğime.

— Biraz daha kalsan, lütfen, sana dokunmayacağım. İnanabilirsin.

Genç kız döndü, tam yüzünün yanındaki o ince bir hüznün indiği yüze baktı.

Delikanlının sarı tüylerle koyulan üst dudak kıvrımlarını, biçimli çukur çenesini, yaban kestanesi rengi saçlarının at yelelerini andıran diriliğini, içine sarı ışık düşen kahverengi gözlerini, ince kartal kesimli burnunu tutkuyla izledi.

Sonra birden kaçırdı bakışlarını.

Delikanlı bu kez belli belirsiz tuttu boynunu.

"Henrik'in ellerindeki sıcaklık, senin teninin yanışını, yaz güneşinde kalmış som bir mermerin ılıklığına indirgemişti. Delikanlı, akkor kesilmişti. Unutulur mu hiç?"

Delikanlının eli boynundan ensesine geçti.

Terin serinlettiği yabankekiği kokan gür saçları diplerinden acemice okşadı.

Genç kız, bedeninin böylesine güçlü bir duyarlıkla donanmışlığının şaşkınlığı içinde inledi.

Delikanlı onu, okşamalarla kendisine çevirdi.

"Anımsadın, değil mi? Gençliğinin doruğundayken, isteğin, aşkın ömründeki en uygun tek karşılaşması ne umulmaz bir anda gerçekleşmişti. Sahip olduğun incenin incesi sinir birimleri bile yaşamanın sonsuzluğuyla tanışmıştı. Unutmuş olamazsın."

Başlarının üstünde bir yabanarısı dolanarak uçtu.

Delikanlının dudakları ağzını ararken, gözlerini sıkı sıkı yumdu.

Ağızları birbirini tam bulamadığından dudaklarının sağ ucuna kayan öpücüğün verdiği esriklikle bedeni ağırlığını yitirdi.

Daha önceden hiçbir örneğini tanımadığından neye benzeteceğini bilemediği bir tatla dolarak bedeninin ayrıştığını duydu.

Duyularının gemlenemezliğinde gözlerini açtı.

Delikanlının terleyen güzel burnunu, saçlarının düzgün, geniş alnına düşüşünü, gözkapaklarının uçuk mavi ince damarlarla örgülenmesini gördü.

Yeniden yumdu gözlerini.

Eliyle Henrik'in elini arandı.

Bedenlerini birbirlerine yaklaştırmaktan korkuyor gibiydiler.

Ağızlarında söze benzeyen bir şeyler geveliyorlardı.

Utançtan çok, ilk öpücüğün taşıdığı gizin, bir kutsanma töreninin görkemini andıran dokunulmazlığını duyumsuyorlardı.

Genç kız duyularının yüreğini sarsan isteklenmesiyle delikanlının gömleğini aralayıp, göğsünü okşadı.

Sonra yükselip alnını öptü.

Henrik, şaşılası uzunlukta bir süreyi kapsayan bu ilk öpüşün mutluluğunu içine kazımak amacıyla gözlerini hiç açmıyordu.

Konuştu:

— Şimdi ölsek. Daha uzun yaşamak anlamsız. Mutluluğun doruğunda ölmek, yaşanmış acıları bağışlatır insana. Ölsek, göle, ormana, yamaçlara, toprağa karışsak birlikte.

"Yüreğini yüreğine yasladı, istemin güçlü yükselişiyle çarpıyordu bağrı, duydun."

Genç kız ona şaşarak baktı.

Bedeninin her noktasında atan arzusu yatışıncaya dek gözlerini yummayı sürdüren delikanlıyı izledi.

Ağlamakla şarkı söylemek isteği karışıyordu içinde.

Konuştu:

— Henrik, biz çok genciz. Kimbilir, önümüzde yaşanacak neler var? Ama ant içmeliyiz. Birbirimizden başkasının olmayacağız.

Delikanlı bir düşten uyanmış gibi bakındı çevresine.

— Henrik, söylediklerimi duymuyor musun.

— Duyuyorum. Biliyorum ki olacak şey değil. Bir öksüz çobanın ant içmesinin önemi nedir ki?

Birden fırladı.

Gölün yumuşak inişinde görünmez oldu.

Elinde küçük bir çançiçeği buketiyle döndü.

Kızın önünde dizüstü oturdu.

Çiçekleri, onun kulaklarının ardına iliştirdi.

— Flütümü her çalışım, sana bir şeyler iletmek içindi. Artık hiçbir dileğim kalmadı. Bundan sonra yoksulluk, kimsesizlik beni kederlendirmeyecektir. Delikanlı oluşumun en mutlu anını yaşadım. Sevdiğimi öpebildim. Sen orman perisisin, ben de öksüz prens. Seni öylesine seviyorum ki, ölseydik inan ki daha çok yaşardık.

Orman yolunda el ele yürüdüler.

Beyin mandıralarının yayımını kesen sapakta birbirlerinden ayrıldılar.

Buluşmak için sözleştiler.

Orkestra polkadan valse geçmişti.

Genç kız, ipekten bol eteğiyle en güzel valsi kendinin yapacağını biliyordu.

Önünde eğilip dans izni isteyen asker giyimli genci geri çevirmedi.

Genç adam onu kollarına aldığında, nemde kalmış bir çuhanın barutla karışmış ağır yanık kokusunu duydu.

Genç adamın tanış yüzüne kolaylıkla gülümsedi.

Genç adam derinden gelen pürüzlü sesiyle konuştu:

— Bizi iyi hakladılar küçük kız kardeşim. Gittikten iki ay sonra Michael'le bölüğümüzü ayırdılar. Utkularımızı sizlere ileten haberler gittikçe düzmece oluyordu. Sonra o karının siperlere dek ulaştırılan şarkısı Lili Marlene. Şıllığın biriyle, siperde yarı bele kadar çamura batıp, otuzbir çekmekten öte neye yarardı ki bu saçmalık. İlk birkaç düşman herifin beyinlerini on ikiden patlatıp dışarı akıtınca, "Kim başardı bunu?" diye arandım. Savaş, küçükhanım, tam, kesin bir kokuşma ve çürümedir. Bir kafatasının kırılırken nasıl ses çıkardığını bilir misiniz? Güç duyulur bir çatırtı, beynin kenardan sızması, beyinde kan yoktur. Ben, başlattığımız bu büyük dünya savaşımızda kusmukçu kahraman tank eri Mathias Schultze diye ün saldım. Her pisliği yapıp geberttiklerimin ardından kusuyordum. Nazik midem beni sindirip öğütemiyordu. Beynim beni terk etmişti. Bu yüzden, salt omuriliğimin buyruklarına başüstüne, diyordum. Savaşta bu, en kolayıydı. İnsan kalarak, insan öldürülemez, küçük hanım. Bedenin, tüm organlarını derilerden, kemiklerden, kaslardan ayrışırken gördüm. Kanın kokusunun,

tüm evrelerinde nasıl olduğunu bilirim. Siperlerden fırlayan bir taze ölünün gülüşünü, akan bir gözü... Bundan ötürü bir savaş bilgesiyim ben. Böğrümde bir şarapnel patladı. Gülünç bir rastlantıydı bu. Karlı, sarp bir yamaçtan aşağıya doğru yuvarlanıyordum... Tan atmamıştı. Kalk borusunun ti sesini duydum. Kavak ormanının buzları kırılıyordu bedenimin altında. Ben, hep yuvarlanıyordum. Öyle bir susuyor ki insan, o kar denizinde... Bilemezsin. Hep bir yaz düşünüyorsun. Bir pınarın suyu doğrudan ağzına akıyor. Sonra annemizi, elindeki yassı haçını, dolgun kalçalarının sönmediği yılları... Kiliseye, abartmadan herkes kadar gittiği yılları... Erkekliğin aşağılık bir şey olduğunu söylersem, sen yine de erkeklerden soğuma sakın. Erkek olmak, aynı zamanda olağanüstü bir karmaşadır. İki parçalı olmaktır. Ahlâk vaaz edenle, kösnüllüğün yollarını kendine hak saymış bir gözüdönük yan yanadır. Serüvenci ve korkak kol koladır. Tanıman gerek. Sen, bizim ailemizin kadınlarına özgü özelliği en yoğun taşıyansın. Katıksız bir kadınsın. Verimli, yumuşak, umutlu... Yalnız kocasıyla yetinecek bir bakire. Irza geçmek, insan bedeninin kendisini kusmasıdır. Ben, günahkârım kız kardeşim. O yabankekiği kokulu çocuk kız, ne yana dönsem beni görüyordu. Saçlarından yakalayıp sürüklerken, "Beni öldür. Beni öldür, şeytan," diye haykırıyordu. İyice tokatladım. Güldüm. "Ben ölüyle yatmam. Onu sapıklar yapar," dedim. Sonra, daha kadınlaşmamış bacaklarını açtım. Bir tutam serpiştirilmiş seyrek kumral tüyün arasına, yırtarak girdim. Kanı yeni kesilmiş çayır kokuyordu. Sonra, kalktı uzaklaştı biraz, avuç kadar yüzüyle duvarın dibinde sessiz oturdu. Sonra kustum, karnıma, erkeklik organıma kustum. Midemden dışkılarım da çıkıyordu. İçinde kıvıl kıvıl kurtçuklar kaynıyordu. "Beni iyi ki öldürmedin zavallı. Çünkü, sen ölüsün," dedi, kendi dilinde. Kurşuna dizme duvarının dibine çökmüştü. Çok kan kurumuştu orada. Bu robunla, kentli matmazel gibisin, Friede'ciğim. Çoban Henrik biliyor musun meczup Bühler'in sevdiği kızın piçidir. Bir piç. Niçin çalgıcıların arasında değil? Bir delilik yapmasın. Barut yanığı ellerimi cılk yara yaptı. Hep yuvarlandım. Son tekerlenişimde gözlerim yukarı dönük kaldı. Vurulanların yüzde sekseni böyle sırtüstü kalırlar toprakta. Ulu ağaçlardan sıyrılarak yükselen gökyüzüne

baktım. Noel'de ellerimizde mumlarla kapıları çalıp para topladığımız zamanlardaki şarkımızı söyledim. Bizi hakladılar, Friede'cik. Hem de nasıl...

Şaştı genç kız.

Bu duyulmamış sertlikteki öykünün kutsal şarap bayramı gününe hiç yakışmadığını, bundan ötürü de kendisinin kahraman tank eri Mathias Schultze olduğunu söyleyen bu gencin, maskaralık yapmak amacıyla bugüne katılmış olacağına karar verdi.

Orkestradakiler hiç yorgunluk göstermeden canlı parçaları birbirine ustaca ekliyorlardı.

Annesine, Hermann'ın öldüğünü söylemesi gerektiğini birden düşündü.

Böylece ailesinin baştan beri karşı çıktığı öksüz çobana duyduğu aşkını da uslu bir kız olarak onaylatabilirdi.

Koşmaya başladı.

Toprağın buğusu, gün ısındıkça yükseliyor, gölün üstüne tabaka tabaka dalgalanıyordu.

Şarap şenliğinin coşkusuna katılmış, dalaşan köpeklerden birkaçı takıldı peşine.

Köpeklerin güçlü soluklarını eteklerinde duymak neşesini kamçıladı.

İki üç yıldır nadasa bırakılan tepenin yanından dönüp, buğday tarlasına girdi.

Olgun başakları yararak geçti.

Diri olgun buğdayların dizlerine çarpışı doygunluk duygusunu pekiştirdi.

Tarlanın bitiminde görülen, çatısı kuru otlarla düzgünleştirilmiş, önünde evin genişliği boyunca yalın güzellikte tahtadan bir sundurmanın uzandığı yapıyı gördü.

Dört basamakla girilen kapısının yanındaki masada, büyük bir toprak çanağı dolduran üzümler vardı.

Annesi, oradaydı.

Koyu renk değişmez giyimini, ak pikeden, sivri uçlu bir yakayla yenilemişti. Yanlardan ördüğü bal rengi saçlarını simit kıvrımı yaparak kulaklarının üzerinde toplamıştı. Başında, uçlarını bağlamadığı, kara dantel bir örtü vardı.

Makinenin kolunu hızla çevirip, bir pantolonun yanını boydan boya dikiyordu.

— Anne, anne... Hermann savaşta öldü. Koşarak sana haber vermeye geldim.

— Yanlış haber olmasın sakın, kızım? Dönmezse daha iyi.

— İşte ben de öyle söylüyorum anneciğim. Dönemez. Öldü.

— Friede'cik. Damadım Bay Hermann Lemmer ki kendisi Borsig fabrikalarının çalışkan bir işçisidir, dönecek savaştan. Beni kandıramazsın. Oğullarımız dönmeyecek. Hermann da dönmese belki daha iyiydi. Çünkü yavrum, savaştan kimse zaten sağlam dönemez ki...

— Ben Henrik'ten söz edecektim.

— Ah, Friede... Çocukçuğum... Ne kadar gençsin hâlâ. Öksüz, babası belirsiz yoksul çoban Henrik, köyü terk edeli yıllar yıllar var. Hiç haber alınamadı kendisinden. Dinle, ardıç kuşu ötüyor. Sen görmedin. Gölün kuğularını bir hafta önce ölmüş bulduk. Kanatları açık, suda ağır ağır kayıyorlardı. Meğer onlar ne kadar büyük kuşlarmış... Çevremizdeki her şey ölüyor. Bilmiyorum niçin. Mutluluk bizi terk etti.

Birden yere yatıyor genç kız.

Çevresindeki buğday denizinin yerini yaban eğreltileri alıyor.

Babası sesleniyor:

"Çocuklar, akşam yemeği hazır. Gecikmeyin."

"Ne olursa olsun, ben Henrik'i çok sevdim. Yüreğimi aldı gitti. Belki o yüzden yaşadıklarıma asilik edemedim. Unutabilir miyim?"

Genç kız kalkıyor.

Babasının çağrısını geciktirmek olmaz.

Evlerine doğru soluk soluğa koşmaya başlıyor.

Şarap bayramının yapıldığı alanda kimseler yok.

Sarı, enli bir saç kordelası yerde bir o yana bir bu yana uçuyor.

Çalgıcılar için oluşturulmuş yükseltide ellerinde iri üzüm salkımları tutarak, yan yana duran iki çocuk, kara saçları, iri güzel gözleri, üstlerindeki daralmış ceketleriyle gülümseyerek ona bakıyorlar.

Biri, "Ne kadar güzel bir genç kız," diyor.

Öteki, "Evet. Onu tanıyoruz biz," yanıtını veriyor.

Frau Lemmer, sevinçle kucaklıyor onları.

— Siz de gelin haydi. Babam çağırıyor. Onlara bir aya kalmadan güneşin uyandığı yere doğru birlikte geziye çıkacağımızı anlatalım. Sizi seveceklerdir. Karnımızı doyururuz. Annem çok iyi yemek yapar. Bu gece paça var sanıyorum. Yemekten sonra da ağabeyim Mathias Schultze, Kutsal Kitap'tan masallar okur. Bu gece onun sırası. Çok eğleniriz.

— Peki.

Birlikte yürüyorlar.

Genç kız duyduğu mutluluğun yoğunluğundan yorgun düşüyor.

— İşte geldik, burası.

Çocuklarla yapının anakapısından giriyorlar.

Geniş avluyu geçiyorlar.

Merdivenleri çıkarlarken yanlarından geçen bazı Almanlar onları görmüyor.

Üstünden salt ağır bir içki kokusu yayılan kadın bakıyor.

Yanındaki adamı dürtüyor.

— Söylesene, küçük kız hem komünyon giyimiyle, hem de yanında bu çocuklarla nasıl gezebilir?

— Bize ne be kadın. Başlama gene...

Genç kız, kabarık ak volanlarını keyifle savuruyor, kadınla adamın ardından. Elbisesi bu kez apak...

Çocuklar kahkahalarla gülüyorlar.

Sönük ışıklı, hela kokan merdivenlerin bitiminde bir kuş ötüşü duyuyorlar.

— Bu ötüşü, siz gittikten sonra babam öğretti ona. Çobanaldatan kuşu. Ağızları böyleymiş. Memlekete gideceğiz ya birlikte. Size bir kuş armağan edecekmiş orada.

Daha büyük olan durgun yüzlü çocuk yapıyor bu açıklamayı:

— Ne kadar etkileyici... Babanızın bana bir kuş armağan etmeyi istemesi ne incelik. Bu en mutlu kutsanma günümde hep iyi şeyler işitiyorum.

Kapı açılıyor kendiliğinden.

— Kilitli değilmiş demek. Geliyor musunuz?

— Şimdi gelmeyelim. Çünkü okul işlerimizi çözümleyecek yolu hâlâ bulamadılar. İsrafil Amca'yla, karısıyla konuşmalar sürüyor. Bir iki saate kalmaz geliriz.

— Peki, iyi geceler. Yaklaşın sizi öpeyim.

Ak organzeden kabarık eteklerini hışırdatarak eğiliyor.

Başındaki gelin çiçekleriyle bezeli tacını, düşmesin diye de bir eliyle tutuyor.

Çocukların arkasından bakıyor, onlar kaybolana dek.

İçeri girip kapıyı örtüyor.

Geçeneğin kokusunu soluyor.

— Ne güzel kokar bu ev. Hiç bıkmadım. Burada yaşayanların sıcaklığına da en iyi tanıktır bu koku...

Odaya ulaşıyor.

Karyolaya koşuyor hemen.

Yatan bebeğe bakıyor.

— Ne mutluyum, biliyor musun meleğim? Bak inanılmaz güzellikteki gözlerini aç, beni gör. Komünyonumdan geliyorum. Kilisede herkes öteki kızları seçmedi bile. Benim güzelliğimden etkilenip, alkışlara boğdular. Orgun yükseltisinin altındaki yarım çukurda sevgilim Henrik duruyordu. Onu da geziye götürmeliyiz. Sizinle tanıştıracağım. Nişanlımdır. O, kilise korosunda söylüyor. "Müziğe olan yeteneği hayranlık vericidir," demiş papaz, anneme. "Fakat öylesine yoksul ki sayın bayan," diye eklemiş. Yani sevdalım için yapılacak bir şey yokmuş. Bugün, birbirimize ilk görüşte vurulduk Henrik'le. Ondan başkasını alamam hayatıma. Sevgi yolunu şaşırmaz. Sen uyandığında ben gezimiz için hazır olacağım. Kimse beni, artık engelleyemez. Biliyordum, inanmıştım. Sevgi yolunu şaşırmaz. Henrik, ayrılırken konuştu, dedi ki: "Dilberciğim, sevgi için diretmek gerek. Çünkü o hiçbir çirkinliği barındırmaz içinde." Önümüzdeki hasatta köye nişanımızı açıklayacağız.

Karyoladan uzaklaşıyor.

Sırtını duvara dayıyor.

Mutlulukla dolu geçen bir günün yumuşak okşayan yorgunluğunu duyuyor.

Eteklerini özenle düzeltiyor.

Birden bebeğin yanındaki koltukta oturan yaşlı kadını görüyor.

Ardında sevimli bir askılığa takılı, üstü iç açan renklerle bezeli bir örtüyle kapalı kafese bakıyor.

Açıkça belli:

Burası bir çocuğu ürkütmeyecek bir ev.

— Ben de rahat ediyorum burada, bebek de. Demin anakapıdan girip geçtiğimiz avluda kabaralarını vura vura gezen adama bu dünya güzeli bebek hiç rastlamaz dilerim ki... O büyüdüğünde, belki buralarda artık onlara benzeyen insanlar kalmaz.

Yaşlı kadının ördüğüne yaklaşıp ilgiyle eğiliyor.

Düzgün ilmeklerin çoğalttığı işteki ustalığı beğeniyor.

Yaşlı kadının koltuğa tümüyle bırakılmış bedenine bakıyor.

Başı yukarı çevrik, bakışları tavanın ortasına doğru.

Gözlerinin mavi mor renginde hiçbir solma yok, onca yaşına karşın.

İyice yaklaşıyor.

Yaşlı kadının ağzı, hoşnutluğunu açıklayan bir iç konuşmanın tadını sürüyor.

Gür kirpiklerinin diplerindeki aklanmaları seçiliyor o yakınlıktan.

Çok yaşamış olmalı diye düşünüyor.

Kimbilir neler neler görmüştür.

Fakat...

Kimseye kötülük edecek birine benzemiyor.

"Çünkü sevgi yolunu şaşırmaz. Unutmadım... Henrik, bu gerçeği bana yeniden gösterdiler. Çok mutluyum çok, biricik nişanlım..."

Yaşlı kadının bakışları ağır ağır kaydı.

Tüm bedeni baştan aşağıya dek uzun güçlü bir soluğun boşalmasıyla titreşip sarsıldı.

Başı sol omzuna büküldü.

Gür, ak saçlarından bir tutam sağ yanını kapladı yüzünün.

Yüzün sol bölümünde aydınlık, pürüzsüz bir anlatımı çizdi, dudaklarına geniş, mutlu bir gülüş yerleşti, dondu.

Boyna geçirilmiş yünün işaret parmağında toplanmış bölümü, sağ elin koltuğun yanından ağır ağır sarkmasıyla bolardı, çözüldü.

Parlak kırmızı yumak, kadının dizlerinden düştü, yuvarlandı.

Odanın yarısını aşıp yerli sobanın dibinde kaldı.

Yapının çatısını yalayarak bir uçak yaklaştı.

Motorların yoğun gürültüsü, bir süre sarstı çevreyi.

Sesler eksile eksile uzaklaştı.

Kuş tüneğinden indi su içmeye başladı.

Tavanın ortasından sarkan çıplak ampul, odayı, dinginliğini çoğaltarak aydınlatıyordu.

Kasım 1986 - Şubat 1988
Şişli

Halit Ziya Uşaklıgil
Aşk-ı Memnu
Mai ve Siyah

Philip Roth
Pastoral Amerika

Demir Özlü
Güvercinler ve Matmazeller - Düş Öyküleri

Thomas Bernhard
Sarsıntı

Ömer F. Oyal
Zaman Lekeleri
Gecelerin En Güzeli

Andrea Camilleri
Unvansız Maktul

Ali Teoman
Horasan Elyazması

Rachel Cusk
Geçiş

Orçun Türkay
Tunç Bey

Kate Atkinson
Mahvolmuş Bir Tanrı

Javier Marias
Acı Bir Başlangıç Bu

Dag Solstag
Mahcubiyet ve Haysiyet

İlhan Durusel
Defterdar

Ian McEwan
Amsterdam'da Düello
Kefaret

Italo Calvino
Zor Sevdalar

Şiir Erkök Yılmaz
Aile İçi Muhabbet

Amin Maalouf
29 Numaralı Koltuğun Hikâyesi -
Fransa Tarihinin Dört Yüzyılı

Andrew Gibson
Samuel Beckett

Hilmi Yavuz
Lirik Defterler

Julia Kristeva - Philippe Sollers
Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Evlilik

Will Gompertz
Sanatçı Gibi Düşün -
... ve Daha Yaratıcı, Daha Verimli Bir Hayata Kavuş

John Berger - Selçuk Demirel
Saat Kaç?

Edip Cansever
Çağrılmayan Yakup

Ronit Matalon
Ayak Seslerimiz

Gürsel Korat
Ay Şarkısı

Anne Enright
Yeşil Yol

Margit Schreiner
İnsan Dengesi

Oğuz Demiralp
Ay ile Yıldız Ayrı Düşünce -
Juan Rulfo Edebiyatı Üstüne Bir Okuma

Giorgio Bassani
Kuru Otların Kokusu
Surların İçinde - Beş Ferrara Öyküsü

Behçet Necatigil - Kâmuran Şipal
Dar Bir Çember İçinde

Kâmuran Şipal
Dua Çiçeği

Erlend Loe
Bildiğimiz Dünyanın Sonu

Eugenio Borgna
Şu Bizim Kırılganlığımız

Darryl Cunningham
Büyük Çöküş

Bülent Gözkân
Kant'ın Şemsiyesi

Romain Rolland
Jean-Christophe - I
Jean-Christophe - II

Bülent Eczacıbaşı
İşim Gücüm Budur Benim

Betül Tarıman
Rıza Bıyık

Richard Yates
Mutluluk Fotoğrafı

Uğur Nazlıcan
Bir Dükkânı Beklemek

Ayfer Yavi
Bir Dünya Börek - Böreğin Tarihsel Yolculuğu

Priscilla Mary Işın
Avcılıktan Gurmeliğe - Yemeğin Kültürel Tarihi

Sabahattin Kudret Aksal
Yazılar, Yanıtlar

Hazırlayanlar: Ernesto Ferrero - Luca Baranelli
Calvino Albümü

Tarık Dursun K.
Bağışla Onları

Fredric Jameson
Antikler ve Postmodernler - Formların Tarihselliği Üzerine

Isabelle Mons
Ruhun Kadınları - Psikanalizin Öncü Kadınları

Hazırlayan: Talat Parman
Psikanaliz Defterleri 1 - Çocuk ve Ergen Çalışmaları / Çocuk ve Ergenle Çalışmak

Sébastien Dupont
Psikanaliz Hareketinin Kendini İmhası

John S. Allen
Obur Zihin - Yiyeceklerle İlişkimizin Evrimi

Christopher Bollas
Güneş Patladığında - Şizofreninin Gizemi

Anil Ananthaswamy
Ya Ben Yoksam? - Benliğin Labirentinde Bir Gezinti

Juan Enriquez - Steve Gullans
Kendi Evrimimizi Yönetmek - Yapay seçilim ve rastlantısal olmayan mutasyon yeryüzündeki yaşamı nasıl değiştiriyor?

Thomas Lepeltier
Evrenin Saklı Yüzü - Evrenbilimin Bir Başka Tarihi

Hazırlayanlar: Erden Akbulut - Handan Durgut - Mehmet Ulusel - Yeşim Bilge
Nâzım'ın Cep Defterlerinde - Kavga, Aşk ve Şiir Notları (1937-1942)

Engin Kılıç-Nüket Esen
Orhan Pamuk'un Edebi Dünyası

Jale Parla
Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret

Ece Ayhan
İyi Bir Güneş
Kınar Hanımın Denizleri
Ortodoksluklar 50 Yaşında (Numaralı Özel Baskı)

Francis Russell
Türkiye'de Görülecek 123 Yer

Claudio Magris
Davanın Reddine

Hannah Kent
Irmağın Cinleri

Marcel Proust
"Kalan Son Güzel Kâğıdım"

Yüksel Pazarkaya
Çevirinin Estetiği ve Çeviri Serüveni

Hazırlayan: Mustafa Demirtaş
İkinci Bir Yaşam - Sevim Burak'ın Edebiyat Dünyası

Marc Augé
Evsiz Bir Adamın Güncesi

Turgut Uyar
Elele Okuyalım - Yazılar ve Söyleşiler 1978-1984

Gültekin Emre
Sere Serpe

Faruk Nafız Çamlıbel
Şarkın Sultanları

Robert Dumezil
Mit ve Destan III - Roma Tarihleri

Philippe Mengue
Yürümek, Koşmak,Yüzmek / Kaçak Beden

Hüseyin Kıran
Yaşamak - Bir Çaba

Nikolay Semyonoviç Leskov
Çelik Pire